

بازرس شد
۳۶ - ۲۷

بیرمغز شکر
بهره حاصل به

بازدید شده
۱۳۸۲

القصاص و اذا
تلك ان واجبا

بهره حاصل به
تلك ان واجبا

تلك ان واجبا
ما من متفقو

ما من متفقو
العصا و عذرا

العصا و عذرا
تصاص و كذا في

تصاص و كذا في
لما الى ان مات

لما الى ان مات
فاقوى الوجهين

فاقوى الوجهين
افلا شبه انه

افلا شبه انه
وقال بولم لا انزل

وقال بولم لا انزل
واصح در روایت

بازدید شده
۱۳۸۲

۳۳

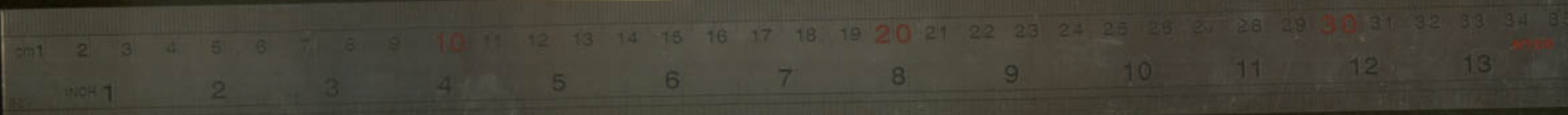
۱۴۲۰۷

در روایت
الوجهان

۷۷۹۶

کتابخانه مجلس شورای ملی		
کتاب: قصه عربی با ترجمه فارسی	مؤلف:	
شماره ثبت کتاب:	۷۸۱۱۳	۹۸۴۳
موضوع:	۸۹۵۷	

مجلس فهرست شده
۸۹۲۷

فوائد الفعل

فان واغی فاصداً صابیه کاذک ان برمی شجره
 فاصابان ان هذا خطأ لا يتعلق به القصاص واذا
 كان قاصداً للفعل والتخص فان حربه بما يحصل به
 الموت منه غالباً فله عمداً مثلاً كان واحداً
 وان كلاً يحصل الموت منه غالباً ومان منه فهو حمام
 شبه عمد ومنه الضرب بالتوطى والعصا وجر الإبل
 والمقتل كاللذراع والحاق بقتضى القصاص وكذا في
 غير المقتل ان تؤمر الموضع ويقبض من الما الى ان مات
 وان لم يظهر منه اثر وقت في كمال فاقوى الوجهين
 انه لا يتعلق به القصاص وعلى هذا فالاشبه انه
 شبه عمد والغرض في جلد العقب وما التولم لا انزل
 شبه عمد وقرضه وفورون در وقت باشنه وایچه در وقت که چندی است

کتاب الحراجة والله تعالى

کتاب علیه القصاص في القتل وعن رسول الله ص
 الله عليه وسلم لا يحل دم امرء مسلم الا باحد
 ثلاث كغير عيب الايمان وذا نجا بعد الحصان وقتل
 نفس بغير حق الفعل المزهق للروح ان وجد
 والشخص غير قاصد للفعل بان حرقه على صبي
 وصاله انما هو على غير قصد به مرفوعاً جازاً بقتاد بر سر کوه

تلا

له مجال ولو جلس في بيت ومنعه من الطعام
 به حال والوجه هو اورا در خانه در سجود او خوردن طعام
 والشراب ومنعه من الطلب حتى مات فان مضت
 وازات مديت اب ونيخ خود اورا از طلب حتى مات تا انکه مرد بملک کشته است
 مدي يموت فها مثله غالباً من الجوع والعطش
 مده که مرد در آن مده مثل انچه مناب از گرسنگی يا از تشنگی
 لغو به الفصاض والآفان لم يكن به جوع و
 سبب بیکدیگر فصلی فصاض و آفان بیکدیگر بوده در گرسنگی
 عطش سابق هو شبه عمد وان كان به بعض
 ویا تشنگی پیشین برمان مشابه عمدت و اگر بوده در جوع
 الجوع والعطش و علم الحائس الحال عليه القضا
 از گرسنگی یا تشنگی و حال انکه دانسته به حال حاله اورا پس در حالت فصاض
 والآفان اصح المنع **فصل** كما يعلو القضا
 و اگر دانسته حال گرسنگی اورا در زردی منقعات جانی خلق بیکدیگر فصاض گرسنگی
 بما شرف القتل يعلو بالنسب اليه فاذا اكره
 بخود بخاوردن گرسنگی باز منعی بیکدیگر بسبب جوعی ان بر اکر اکره کرد
 اننا على قتل اخر بغير جوف فقله وجب على المكن
 انرا بر کشتن دیگری بدون حق بکشاورز لازم شد بر حکم
 القضا ولو شهد اننا على انان بالقضا
 فصاض و اگر ادای شهادت نمود و نفر بر شخصی بخیزد بویست
 حکم الفاضل شهادهما وقتل الانسان ثم رجعا
 به جراحت خود فصاض بیکدیگر و کشته شدن شخصی بیکدیگر
 فصل

فقال لعمدنا فعلمنا الفصاض الا اذا اعترف
 بیکدیگر بیکدیگر ما در دفع تقصیر بین ایشان است قصاصی مگر وقت اقرار بیکدیگر
 الولي بائنه كان عالميا يكن بهما فلا فصاض عليهما
 و اگر باطل بوده دانای بدو و ایشان بین امرتا قصاصی بر شهادت
 و يجب الفصاض على الولي دون الشاهدين
 و واجب قصاص بر وراثت در بر شهادت
 ولو اضاف انسانا بالطعام السموم فأكله
 و اگر ضایع کرد ان نیرا بطعام زهر آلوده پس خوردن طعام
 ومات لزمه الفصاض ان كان صبيا او مجنوناً
 و مرد لازم شد او را قصاصی اگر بوده ان نیرا مجنون یا دیوانه
 وان كان عاقلاً بالغاً ولم يمتن له حال الطعام
 و اگر بوده امرتا صبیح و بالغی و عاقل و عاقل و عاقل و عاقل ان طعام
 ففي وجوب الفصاض فوالان مال المعنبر في
 پس در واجب شدن قصاصی در قولات سل بنده اند علی معنبر بوی
 ترجح المنع و علی هذا فالأقرب وجوب الدية
 تقوی کردن خوردن قصاصی بنا برین قول پس نزدیکتر است واجب شدن دیه است
 ولو دس السم في طعام غيره فأكله صاحب
 و اگر داسن کردیم زهر را در طعام غیر خود پس خورد انرا صاحب
 الطعام جاهلاً بالخال الطرد القولان و اذا ترك
 ان طعام در حالیکه نمرد بران است کشته شدن ان و قول و اگر ترک نمود
 المروج معالجة الجرحه المهلكة حتى مات
 و زخم دازد دو نمودن زخم خود کشته شدن است تا مرد

لو بدع الفصاص عن الخارج وان الفاص ولو لا بعد
 دفع غرضه قصاص از رخم كنده واگر انداخته در آب نبود
 مثله مغر فاك لو كا وافقاني موضع منبسط فكث
 مانند ان عقاب كنده چاكر كود است در جاس به سنا عت پس در نكره
 فيه ضطحا حتى هلك فلا فصاص ولا ربه
 در آب به سنا افتاده تا كنه كه كاشد پس نه قصاص بود و نه ديت
 وان كان مغر فلا يخلص منه الا بالباحه فان
 واگر بود اناب مرق كنده خلاصه از اناب مگر نشد پس اگر
 كان لا يحسن التساحه او كان مكثوا او من اوجب
 بود از اناب شنود در آب بود او شانه بسته يا كوشيد لانبات
 القصاص وان منعه عارض ربح او موج فالخاضل
 قصاص و اگر منعه عارض از اناب بود با بودن ربح او موج
 شبه عمل و امتنع بلا مانع ففي وجوب الذية فولا
 بود مشبه عمدا و اگر غرضه بود منعه عارض پس در مانع بودن ذية و قول او
 اصحهما المنع ولو الفاص في نار يمكن للخلاص منها
 اصح ترين بودن كسالت واگر اناب بود در آتش ممكن شلوار خلاصه از اناب
 فكث فيها حتى هلك ففي وجوب الذية الفولان
 پس در نكره در اناب تا هلك شد پس در لازم بودن ذية و قول كوشيد است
 ولا فصاص في الصور بين وفي النار وجه **فصلك**
 ربح قصاص بين دو صورت اما در آتش وجه اوله كه است قصاص
 اذا امسكتنا حتى قبله اخر وجهه في ذمة
 چون گرفت ان نيز تا كشت اول ديكرى يا كينه نوى بر كشتن در ان بر

نحو انسان فالقصاص على الغايل والمدى دون المسك
 غير ان ان نيرا بر قصاص بر كنده است و ان كس بر ان نيرت نه نهي كوشيد
 والخافر ولو ربح انسانا من شاهق فلقاه متلف فقد
 يا بر كنده واگر انگذ استبل از بلديه بر نيرت نه نهي كوشيد پس بر داوا
 بنصفين فالقصاص على المتلف دون المتلف ولو القا
 بدو نيم بر قصاص بر نيرت نه نهي كوشيد و ان كس بر ان نيرت نه نهي كوشيد
 في ماء مغر فالنفة الحوت فاصح الوجهين و ربح
 در آب غرق كنده ربح بر داوا مایي و اگر بر اناب
 القصاص على المتلف وان لم يكن للماء مغر فا
 قصاص بر نكره واگر نبود اناب غرق كنده
 فالنفة الحوت فلا فصاص وهل يحل على الكره
 پس بر داوا مایي بر قصاص است اما در اناب نيرت نه نهي كوشيد
 ام يختص بالكره فيه فولا ان اصحهما الاول وان
 يا شاهه نيرت نه نهي كوشيد در نيرت نه نهي كوشيد ان نيرت نه نهي كوشيد
 الا بالذية و ربح عليهما و اذا كان احدهما
 ان نيرت نه نهي كوشيد فتم كوشيد بر نكره و اگر بود با نيرت نه نهي كوشيد
 كفوا للمقتول دون الاخر و جب القصاص على
 هما بر كشته است ان ديكر لانهات قصاص
 الكفو وذلك كما اذا الكره عبد حر اعلى فقتل عبد
 عساي مقتول و ان كوشيد چنانكه الكره كره نيرت نه نهي كوشيد بر كشتن بنده
 او ذمي مسلما اعلى فقتل ذمي محب القصاص على الكره
 با كره كوشيد بر كشتن يهودي بنده ناله قصاص بر الكره كنده

القصاص

دُونَ الْمَكْرَهِ وَلَوْ اَبْعَ عَاقِلٌ مَهْلِكًا عَلَى ذَلِّ اِنْسَانٍ فَفَنَلَهُ
 فَجَبَلُ لِقِصَاصٍ عَلَى الْمَكْرَهِ اِنْ جَعَلْنَا عَدَا صَتِي عَدَا
 وَهُوَ اِلَّا صَحَّ وَلَوْ اَكْرَهَهُ عَلَى اَنْ يَرِي اِلَى الشَّخِصِ
 عَنِ الْمَكْرَهِ اِنْسَانًا وَظَنَّهُ الْمَكْرَهَ صِدْقًا فَظَهَرَ
 الْوَجْهَيْنِ وَجُوبُ الْقِصَاصِ عَلَى الْمَكْرَهِ وَلَوْ اَكْرَهَهُ
 عَلَى اَنْ يَرِي اِلَى صِدْقٍ يَرِي اَصَابَ اِنْسَانًا فَنَلَهُ
 قِصَاصٌ عَلَى اِحْدَيْهِمَا وَلَوْ اَكْرَهَهُ عَلَى صُعُودِ
 شَجَرَةٍ فَصَعِدَهَا وَذَلِقَ وَهَلَكَ فَالْاِظْهَرُ اَنْ عَدَا
 خَطَاةً وَلَوْ اَكْرَهَهُ عَلَى اَنْ يَرِي فَاظْهَرَ الْقَوْلَيْنِ
 اِنَّهُ لَا يَحِبُّ قِصَاصٌ وَلَوْ قَالَ اَنْ يَرِي وَالْاِثْمُ اَنْ يَرِي
 فَفَنَلَهُ فَالْاِصْحَحُ اِنَّهُ لَا قِصَاصَ وَلَا دِيَةَ وَلَوْ قَالَ
 فَفَنَلَهُ

دُونَ الْمَكْرَهِ
 لَوْ اَبْعَ عَاقِلٌ

٣٤
 نَقَلَ بَقِيَّةَ
 بَعْضِ تَفْسِيحِ

اَفْزَلُ نَبِيًّا اَوْ عَمَلًا هَذَا لَيْسَ بِاَكْرَهٍ **فَصَلِّ** اِذَا وُجِدَ
 مَعَا فِعْلَانِ مِنْ هِفَانٍ مِنْ شَخْصَيْنِ وَهَذَا مَذْفُوعَانِ
 كَالْحَرِّ وَالْفِدَا وَغَيْرِ مَذْفُوعَيْنِ كَالنَّبِيِّ اَوْ قَطْعِ
 عَضْوَيْنِ فَمَهْمَا فَايْلَانِ وَلَوْ اَنْتَهَاهُ وَاحِدًا لِي حَرَكَةٍ
 الْمَذْبُوحَيْنِ ثُمَّ وَجَدَ فِعْلَ الشَّانِ الْفَاعِلُ الْاَوَّلُ وَيَعْمُرُ
 الشَّانِ وَالْمُرَادُ مِنْ حَرَكَةِ الْمَذْبُوحَيْنِ الَّتِي لَا يَفِي مَعَهَا
 الْاِبْصَارُ وَالنُّطْقُ وَالْحَرَكَةُ الْاِخْتِيَارِيَّةُ وَاِنْ وَجَدَ
 فِعْلَ الشَّانِ فَيَلِ الْاِثْمَ اِلَى حَرَكَةِ الْمَذْبُوحَيْنِ فَاِنْ
 كَانَتْ مَذْفُوعًا كَالْحَرِّ وَالْفِدَا فَالْفَاعِلُ الشَّانِ
 وَعَلَى الْاَوَّلِ الْقِصَاصُ فِي الْعَضْوِ الْمَقْطُوعِ اَوْ الْمَالِ
 عَلَى مَا يَقْتَضِيهِ الْحَالُ وَاِنْ لَمْ يَكُنِ الشَّانِ مَذْفُوعًا

اَفْزَلُ نَبِيًّا
 اَوْ عَمَلًا

هَذَا لَيْسَ بِاَكْرَهٍ
فَصَلِّ

اِذَا وُجِدَ
 مَعَا فِعْلَانِ

مِنْ شَخْصَيْنِ
 وَهَذَا مَذْفُوعَانِ

كَالْحَرِّ
 وَالْفِدَا

وَغَيْرِ مَذْفُوعَيْنِ
 كَالنَّبِيِّ

اَوْ قَطْعِ
 عَضْوَيْنِ

فَمَهْمَا
 فَايْلَانِ

وَلَوْ اَنْتَهَاهُ
 وَاحِدًا

لِي حَرَكَةٍ
 الْمَذْبُوحَيْنِ

ثُمَّ وَجَدَ
 فِعْلَ الشَّانِ

الْاَوَّلُ
 وَيَعْمُرُ

الشَّانِ
 وَالْمُرَادُ

مِنْ حَرَكَةِ
 الْمَذْبُوحَيْنِ

الَّتِي لَا يَفِي
 مَعَهَا

الْاِبْصَارُ
 وَالنُّطْقُ

وَالْحَرَكَةُ
 الْاِخْتِيَارِيَّةُ

وَاِنْ وَجَدَ
 فِعْلَ الشَّانِ

فَيَلِ الْاِثْمَ
 اِلَى حَرَكَةِ

الْمَذْبُوحَيْنِ
 فَاِنْ

كَانَتْ مَذْفُوعًا
 كَالْحَرِّ

وَالْفِدَا
 فَالْفَاعِلُ

الشَّانِ

وَالْمُرَادُ

مِنْ حَرَكَةِ

الْمَذْبُوحَيْنِ

الَّتِي لَا يَفِي

مَعَهَا

الْاِبْصَارُ

وَالنُّطْقُ

وَالْحَرَكَةُ

الْاِخْتِيَارِيَّةُ

وَاِنْ وَجَدَ

فِعْلَ الشَّانِ

فَيَلِ الْاِثْمَ

اِلَى حَرَكَةِ

الْمَذْبُوحَيْنِ

فَاِنْ

كَانَتْ مَذْفُوعًا

كَالْحَرِّ

وَالْفِدَا

فَالْفَاعِلُ

الشَّانِ

وَالْمُرَادُ

كأجافه فهما فانيان والمرضى المشرف على الوفاة

قد اختلفوا
في اطلاقه

اذا قتل وجب الفصاح على قاتله وان اتم الى
حاله الشرح وصار عيشه عشر المذبوحين

فصل اذا قتل انسانا على الحن انه كان عليه

ذئ الكفانين مسلما فان كان في دار الحرب
فلا فصاح عليه وكذا الاديبة في اصح القولين

وان كان في دار الاسلام وجب لدية وكذا القضا

في اصح القولين ولو قتل من عهد مرتدا او ذميا

مستحبا الماعر يقتل خلافة فالظاهر المقتل

وجوب الفصاح على وكذا لو قتل على حن انه قاتل

ابيه ولم يكن واذا ضرب المريض ضربا مما يقتل

المريض وهو جاهل بمرضه فمات من ضرره فعليه

الفصاح وفيه وجه **فصل** بشرط

لوجوب الفصاح ان يكون القتل معصوما

بالاسلام او بعقد الجحينة او العهدة والامان

فالحربي والمتردد مهتران ومن عليه الفصاح

ان قتله غير المستحق قبله والزاني المحصر

ان قتله ذميا فعليه الفصاح وان قتله

مسلم فالظاهر للتح ولا فصاح على الصبي

ولا على مجنون والظاهر وجوبه على الشكر

ولو قال القاتل كنت يوم القتل صغيرا

صدق به منه بشرط الامكان وكذا لو

كافران
كلمة

او عيال
يا اباكم

قال كنت محمداً وكان قد عمى بالجنون ولو قال الناصب
 كلف جده ان يذبحه ويذبحه بغيره يذبحه بغيره يذبحه بغيره
 فلا قصاص ولا يمكن تخليفه وجب القصاص على
 الذي قتل المسلم بالذي يقتل
فصل لا يقتل المسلم بالذي يقتل
 الذي قتل المسلم بالذي واين اختلف ملناها ولو قتل
 ذي ذمها من القاتل استوفى القصاص ولو جرح
 ذي ذمها واسلم الحارح ثم مات الجرح فاضم الوجه بين
 عند اكثر مما ان الجواب كذلك وفي الصور بين استوفى
 القصاص امام بطلب الوارث ولا يفوضه اليه
 واحق القولين ان المرتد يقتل بالذي والاحق ان الذ
 لا يقتل بالمرتد وانه يقتل المرتد بالمرتد
فصل لا يقتل الحر برقيق قنا كان الصديق او مكاتباً او ام
 كنه عرشه اناد بقتلهم انما عرشه بقتلهم انما عرشه بقتلهم

قصاص
 القصاص
 القصاص

ولد ولا فرق بين ان يكون الرقيق للقاتل او لغيره
 ويقتل الفين والمدبر والمكاتب بعضهم ببعض ولو
 قتل عبد عتاقه عنو القاتل او عتق من الجرح والموت
 كظهوره في حدود الاسلام ومن بعضه حر وبعضه
 رقيق اذا قتل من بعضه حر وبعضه رقيق ولو يكن
 القدر الجرح من القاتل اكثر ففي وجوب القصاص
 وجهان اولهما المنع وان اكثر فلا قصاص قطعاً
 ولا قصاص بين العبد المسلم والحر الذي
 لا قصاص على الوالد والوالد يقتل الولد وكذلك الجد
 والجدات لا يقتلون بالاحقاد ويقتل الولد بالوالد
 وكذلك اير الحارم بعضهم ببعض ولو قتل الاب
 كنه عرشه اناد بقتلهم انما عرشه بقتلهم انما عرشه بقتلهم

قصاص
 القصاص
 القصاص

الرِّفْعَةُ عِدَانَةٌ فَلَا قِصَاصَ وَكَذَا لَوْ قُتِلَ مِنْ بَرْتِهِ
 غَنَابَتٌ عَلَيْهِ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ وَجَبَتْ لِكُلِّ كَيْفٍ كَمَا كُنْتُ
 وَلِدَا الْقَائِلِ كَمَا لَوْ قُتِلَ زَوْجُ ابْنِهِ أَوْ زَوْجَتُهُ وَلَهُمَا
 بِرَهُ فَأَقْبَلُ جَنَاحَهُ لِكَيْلِ زَيْنِ بَرْتِهِ بَارِزِ عُدْوَانِهِ وَصَلَاةِ الْإِثْمَانِ
 وَلِدُو لَوْ تَدَاعَى اثْنَانِ وَلِدَا جَمْعٍ وَلَا تَمُوتُ قَتْلُهُ أَحَدَهُمَا لَمْ
 فَرَزْنِي وَكَرَّ دَعْوَاهُ عَمْدُ دَعْوَاهُ بِرَسُولِهِ بِرَسُولِهِ بِرَسُولِهِ بِرَسُولِهِ
 يَقْتَصِرُ فِي الْحَالِ فَإِنَّ الْحَفَةَ الْفَائِضَ بَعْدَ ذَلِكَ
 قِصَاصُ مَنْ قُتِلَ دَرَمٌ بِرَأْسِهِ لَمْ يَكُنْ قُتِلَ بِرَأْسِهِ شَرٌّ مِنْ جَعْدٍ
 بِالْقَائِلِ فَلَا قِصَاصَ وَإِنْ الْحَفَةَ بِالْآخِرِ أَقْصَرَ مِنْهُ
 بِرَأْسِهِ كَمَا دَرَمٌ كُنْتُ بِرَسُولِهِ وَكَرَّ دَعْوَاهُ بَارِزِ عُدْوَانِهِ وَصَلَاةِ الْإِثْمَانِ
 لَوْ قُتِلَ إِخْوَانٌ أَحَدُهُمَا الْآبُ وَالْآخَرُ الْأُمُّ نَظَرَ فِي قِتْلِهِ
 وَكَرَّ دَعْوَاهُ بِرَسُولِهِ بِرَسُولِهِ بِرَسُولِهِ بِرَسُولِهِ بِرَسُولِهِ
 مَعَا فَلَاحِدَهُمَا مَا سَجَّ الْقِصَاصَ عَلَى الْآخِرِ وَبَقِيَ
 لِكَيْلِ نَصِيحَتِهِ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ
 لِلْإِسْتِفَاءِ مِنْ خُرُوجِ فِرْعَوْنِ فَإِذَا اسْتَوْفِيَ أَحَدُهُمَا
 جَرَى كَقِتْلِ نَصِيحَتِهِ كَيْلِ بَرْتِهِ بِرَسُولِهِ كَرَفَ بِكَارِزَتِهِ
 قِصَاصُ الْآخِرِ بِفِرْعَوْنٍ أَوْ مَبَادِرُهُ فَلَوْ ارْتِثَ الْمَغْنَمُ مِنْهُ
 قِصَاصُ الْآخِرِ بِفِرْعَوْنٍ أَوْ مَبَادِرُهُ فَلَوْ ارْتِثَ الْمَغْنَمُ مِنْهُ
 أَنْ يَغْنَمَ مِنَ الْمَبَادِرِ إِذَا لَمْ يَجْعَلِ الْقَائِلُ الْحَقَّ وَارْتِثَ
 قِصَاصُ الْآخِرِ بِفِرْعَوْنٍ أَوْ مَبَادِرُهُ فَلَوْ ارْتِثَ الْمَغْنَمُ مِنْهُ
 وَهُوَ الْأَظْهَرُ وَإِنْ قُتِلَ عَلَى التَّعَاقُبِ فَارْتِثَتْ
 وَالْأَعْلَى بِرَسُولِهِ وَكَرَّ دَعْوَاهُ بِرَسُولِهِ بِرَسُولِهِ بِرَسُولِهِ بِرَسُولِهِ

الزَّوْجَةُ فَائِمَةٌ مِنْهَا فَلَا قِصَاصَ عَلَيْهِ مِنْ قِتْلِ الْأُولَى
 جَنِيحَتُهُ مَانُو دَرِيحَتَيْنِ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ
 وَيَجِبُ عَلَى مَنْ قُتِلَ الْآخِرُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ الزَّوْجَةُ فَائِمَةٌ مِنْهَا
 دَوَابِحُتُ بِرَأْسِهِ كُنْتُ إِثْمَانُ وَكَرَّ دَعْوَاهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ
فَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِمَّا حَقَّ الْقِصَاصُ عَلَى الْآخِرِ فَكُلُّ
 بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ
 إِذَا قُتِلَ الْجَمَاعَةُ وَاحِدًا فَنُؤِيبُهُ وَلِلْوَلِيِّ أَنْ يَغْتَلِبَ بَعْضُهُمْ
 جَمْعٌ بِكُنْتُمْ جَمَاعَةً نَحْنُ رَاكِبَةٌ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ
 وَيَأْخُذُ حِصَّةَ الْبَاقِينَ مِنَ الذِّمَّةِ تَوَزُّعًا عَلَى عَدَدِ رُؤُسِهِمْ
 وَكَرَّ دَعْوَاهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ
 وَإِنْ كَانَ أَحَدُ الشَّرَكَاءِ مَخْطُوبًا سَفَطَ حَقَّ الْقِصَاصِ
 وَكَرَّ دَعْوَاهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ
 عَنِ الْبَاقِينَ وَيَجِبُ عَلَى شَرِيكِ الْآبِ وَعَلَى الْعَبْدِ إِذَا
 أَرَادَ كَيْلَ بَرْتِهِ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ
 شَارَكَ الْحُرَّ فِي قِتْلِ الْعَبْدِ وَالذَّمُّ إِذَا شَارَكَ الْمُسْلِمَ
 أَسِيرًا بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ نَصِيحَتُهُ بِرَسُولِهِ
 فِي قِتْلِ الذَّمِيِّ وَكَذَا يَجِبُ عَلَى شَرِيكِ الْحُرِّ فِي قِتْلِ
 دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ
 الْمُسْلِمِ وَشَرِيكِ كَارِحٍ قِصَاصًا وَالْقَاطِعُ حُدًّا وَشَرِيكِ
 سَلْبَةٍ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ
 النَّفْسِ شَرِيكِ دَرِيحَتَيْنِ الصَّاعِلِ فِي أَحْصَى الْغَوْلَيْنِ وَلَوْ جَرَحَ
 نَفْسَهُ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ دَرِيحَتَيْنِ

مَانُو دَرِيحَتَيْنِ
 دَرِيحَتَيْنِ
 دَرِيحَتَيْنِ

واحد احسن احدهما عمدا والاخر خطأ ومات المخرج بهما
تخطاه دوران كرايتا تصبوا وكذا بنادق وبرد مخرج برود ضم
لم يلزمه فصا ص النفس وكذا الوجه حربا او مرندا
برو لازم فرود نفاص نفس ونيز از رم نمود بجا فرود باهر از دين
ثم اسلم فخرج ثانيا فمات ولو داوى المخرج نفسه
يس مخرج نفسه ثم فرود باهر بجز مخرج نفسه واذا در كرد ضم دار نفس خود را
بسم مدفوف فقد مثل نفسه فلا فصا ص على الخراج
بهرى موع برود كنهه مخرج كذا تصدود مع مفاص ص بر نفس كنهه
واذا كان مما لا يقتل غالبا فهو شبه عمد وشك
والمرسان زهر الزمانه كنهه بناب بجان مشابه عمدات وانما
صاحب شبه العمد كنهه الخطي وان كان مما
صاحب مشابه عمد جردانها صاحب مفاص ص واذا مسته انما
بقتل غالبا وهو عا له كماله فالخراج شبهك من جرح
كمنه غالبا مخرج دان بود جردانها كنهه مفاص ص انما كنهه جردانها
نفسه او شبهك الخطي فيه وجهان رجع منهما
نعمه در نفس انهم باهرك صا كنهه انهم نفس ديه ووجه امده جرح از انها
اولهما ولو ضرب جماعة واجدا بسياط فقتلوا ولم
اولان والبرود جاعه كرا بجرهما بول كنهه دارا و
بكن ضرب كل واحد منهم قللا ففي وجوب الفصا ص
نمود زون كلا واحد اران كنهه در واحدون نفاص
عليهم ثلثة اوجه اولها الفقيين انهم
بران جاعه سه وصادره فبشرائا فقتله درين انك

ذلك بنواظهم او اتفاقا واذا قتل الواحد جماعة قتل
ان ضرب جمع او در كنهه با اتفاقا او غير اتفاقا كنهه كنهه
بواحد منهم وهو الاوّل ان قتلهم على الترتيب ومن
بجان ان جاعه وان صا كنهه او كنهه باهرا بجا بجز انهم وان كنهه
خرجت لدا الفعة ان قتلهم معا وللباقيين الدية
ان واحد كنهه انهم كنهه او كنهه باهرا باهرا وجرانها بجز انهم
فصل اذا جرح مرندا او حربا بقطع عضو
بمن جرح عمد مرندرا بالافهرا ببردن اعضاءه
وغیره فاسلم ثم مات من ذلك الجرح فلا فصا ص
ببجز قطع ببردن باهرا بجز مرند او ان ضم نفاص ص
واصح الوجه بين انه لاديه ايضا والله لا ضمان على
بجقيق انهم كنهه بجز انهم بجز انهم
من جرح عمد نفسه ثم اعنته فمات بالسرابة
كنهه ضم كنهه بغير ضم پس اراد كنهه وجرانها بجز انهم
ولو رمى الى مرندا او حربا فاسلم ثم اصابه ومات
واك بقتله بسوى مرندى باهرا بجز مرندا وجرانها بجز انهم
فلا فصا ص لكونه بجح الدية على الاصح والدية
صا بجز انما واهر ديه در نزد اصح وان ديه
الوجبة ديه مسله مخففة مضرة على العاقلة ولو
كدهه بجز انهم صا بجز انهم كنهه انما بجز انهم بجز انهم
جرح مسلم مسلما فاقتل ثم مات بالسرابة لم يجز
ضم كنهه بجز انهم بجز انهم بجز انهم

فِصَاصُ النَّفْسِ وَلَا دِيْنَهُمَا تَنْظُرُ فِي الْحَاجَةِ إِنْ
 قَصِي نَفْسٍ وَتَنْظُرُ فِي نَفْسِ بِيْ بَلِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 كَانَتْ تَمَّا بُوْحِبُ الْفِصَاصُ فَاصِحُ الْفَوَلِيْنَ وَجَوْبُ
 مَرَانِ جَرِيْتِ الرَّأْيِ كَمَا وَجِبَ فِي قَصِي نَفْسٍ مَرَانِ جَرِيْتِ بَرِيْمٍ دَوْرِيْنَ وَجَوْبُ
 الْفِصَاصُ وَتَنْظُرُ فِيهِ الْإِمَامُ أَوْ قَرِيْبُهُ الْمَلِيْمُ فِيهِ
 قَصِي نَفْسٍ وَتَنْظُرُ فِي نَفْسِ بِيْ بَلِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 وَجِهَانِ رَجِيْعُ الْكَلْبِ وَنَافِيْنِهَا وَرِيْعَانِ كَانَتْ الْحَاجَةُ
 وَجِهَانِ رَجِيْعُ الْكَلْبِ وَنَافِيْنِهَا وَرِيْعَانِ كَانَتْ الْحَاجَةُ
 بُوْحِبُ لِمَا لَدُوْنَ الْقِصَاصِ فَالَاصِحُّ وَجَوْبُ
 أَرْتَفَعُ كَمَا وَتَنْظُرُ فِيهِ الْمَلِيْمُ أَوْ قَرِيْبُهُ الْمَلِيْمُ فِيهِ
 أَمَالٍ وَمَا الَّذِي يَجِبُ بِجَرِيْعِهَا رِشَالُ الْحَاجَةِ وَأَقْبَلُ
 مَالَاتٍ وَجِهَانِ رَجِيْعُ الْكَلْبِ وَنَافِيْنِهَا وَرِيْعَانِ كَانَتْ الْحَاجَةُ
 الْأَمْرِيْنَ مِنْ أَرِشَالِ الْحَاجَةِ وَدِيْنَهُ النَّفْسِ فِيهِ وَجِهَانِ
 أَرِشَالِ الْحَاجَةِ وَدِيْنَهُ النَّفْسِ فِيهِ وَجِهَانِ
 أَحْكَمُهَا الثَّانِي وَلَوْ جَرِحَ مُسْلِمًا فَانْتَدَى الْحَرْبُ
 إِجْمَاعِيْنَ دَعِيْمٍ وَجِدُوْمَاتٍ وَكَرِيْمٍ كَرِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 ثُمَّ عَادَ إِلَى الْإِسْلَامِ وَمَاتَ بِالسَّرِيَّةِ فَانْطَلَتْ
 فِي بَارَكِيْنِ بِرِ اسْلَامٍ وَجِدُوْمَاتٍ وَكَرِيْمٍ كَرِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 مَدَّةَ الرِّيَّةِ فَلَا فِصَاصَ وَلِيْ قِصْرَتٍ فَكَذَلِكَ
 مَدَّةَ كَافِرِيْنَ قِصَاصِيْنَ وَكَرِيْمٍ كَرِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 فِي أَوْلَى الْوَجْهِيْنَ وَهَلْ يَجِبُ كَمَالُ الدِّيْنَةِ أَوْ نِصْفُهَا
 دَرِيْدُ جَبِيْرٍ وَوَجِيْهِ رَايَا وَجِبَ فِي نَفْسِ بِيْ بَلِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ

فِيهِ قَوْلَانِ أَحْكَمُهُمَا الْأَوَّلُ **فِصَاصُكَ** لَوْ جَرِحَ ذِمِّيًّا فَانْتَدَى
 دَرِيْنَ دَرِيْدُ جَبِيْرٍ وَوَجِيْهِ رَايَا وَجِبَ فِي نَفْسِ بِيْ بَلِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 أَوْ عَدَلًا يَعْزِيْبُ فَعَنْقُ ثَمَانٍ بِالسَّرِيَّةِ فَلَا يَجِبُ فِصَاصُ
 بِأَيْتِهِ كَرِيْمٍ كَرِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 الْقِصْرِ عَلَى الْجَارِحِ الَّذِي إِذَا كَانَ مَسْلُوكًا وَلَا عَلَى جَارِحِ
 نَفْسٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 الْعَبْدَانِ كَانَ حُرًّا وَجِبَ فِيهِ دِيْنُهُ حُرِّ مُسْلِمٍ ثُمَّ إِنْ
 عَقِبَ أَلَمْ يُوْدِعْهُ أَرَادَ وَوَجِبَ فِيهِ دِيْنُهُ حُرِّ مُسْلِمٍ ثُمَّ إِنْ
 كَانَتْ الدِّيْنَةُ فِي صُوْرَةِ الْعَبْدِ مِثْلَ الْقِيَمَةِ أَوْ أَقْلُ فَالْكَلِّ
 هِيَ أَنْ دِيْنُهُ دَرِيْدُ جَبِيْرٍ وَوَجِيْهِ رَايَا وَجِبَ فِي نَفْسِ بِيْ بَلِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 لِلتَّيْدِ وَإِنْ كَانَ الدِّيْنَةُ أَكْثَرَ فَالزِّيَادَةُ عَلَى الْقِيَمَةِ
 مَرِيْدَاتٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 لِلزِّيَادَةِ وَإِذَا فُطِعَ أَحَدُهُمَا بِدِيْنِ عَيْتِهِ لِقِيَامِ أَحَدِهِ
 بِرَأْسِهِ وَوَجِيْهِ رَايَا وَجِبَ فِي نَفْسِ بِيْ بَلِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 عَيْتِهِ فَعَنْقُ وَمَاتَ بِالسَّرِيَّةِ وَأَوْجِبَ كَمَالُ الدِّيْنَةِ
 وَوَجِبَ فِي نَفْسِ بِيْ بَلِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 فَاحْدُ الْقَوْلَيْنِ أَنْ لِلتَّيْدِ مِنْهُمَا أَقْلُ الْأَمْرَيْنِ مِنْ كُلِّ
 فِي كَيْفِ الزِّيَادَةِ وَوَجِبَ فِي نَفْسِ بِيْ بَلِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 الَّذِي وَكُلُّ الْقِيَمَةِ وَأَحْكَمُهُمَا أَنْ لَهُ الْأَقْلُ مِنْ كُلِّ
 دِيْنَةٍ وَوَجِبَ فِي نَفْسِ بِيْ بَلِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ
 الدِّيْنَةِ وَنِصْفِ الْقِيَمَةِ وَهُوَ أَرِشَالُ الطَّرْفِ الْمُسْتَلْفِ
 دِيْنَةٍ وَوَجِبَ فِي نَفْسِ بِيْ بَلِيْمٍ وَرَجِيْعُهَا لَعَلَّهَا وَتَنْظُرُ

فملكه لو انك ملكت الجرحه ولو قطع احدى

در ملكه اگر خورشید ان جراحت را برید بجز

بدی عبد فعیق ثم جرحه الخران ومات بسرا به

دودت غلام براناد کرده پس زخم را بگردان غلام را دو نفر دیگر و هر دو بسیرت

الکفلا قصاص علی الاول ان کان حر او یحی

زخم هر دین بر قصاص است بر سطح اول اگر برده ان نفس ارادی و دایر شد

علی الاخرین **فصلک** کما یعتبر فی القتل ان

نفسی بر ان دو نفس دیگر

یکون علی اعضا عدو و ان احقی بحب القصاص

بوره باشد بعد نفس و دستش تا او برسد قصاص

یعتبر فی الاطراف والجراحات فلا یحب القصاص

بجز جراحت در اعضا و در زخمها پس واجب است قصاص

فما اذا وقف خطاء کا اذا قصد الجرح جبارا

در آنچه اگر واقع شد با بنادان مثال اگر قصد کرد با نکلدن شک دیوار بر

فاصاب رأس انسان فاوضه او شبهه عبدان

پس رسید بر سر انسان پس بر سر هر که را بچوایه شبهه بنیهه چنانکه

ضرب رأسه یحیی لا یبغی غالباً فینو تم الموضع

بزد بر سر او را بکشد که نمی بکشد مثلاً علی بن ابی طالب را در میان سنگ

وانتهی الامر الی اوضوح العظم و یعتبر فی القلیع

در رسید امر او بر وی واضح شدن استخوان و اعتبار در قطع کننده

ان یکون مکلفاً ملتزماً للاحكام و فی المقطوع

انکه که بود مکلفاً از این تکلیف و لازم بر او مراعاتش در آنکه قطع کننده

العصمة

العصمة كما تر ومن لا یقتل به الشخص لا یقطع طرفه

عصمت عظمی است چنانکه گویند و کسی که کشته نشود بانگش شخصی او برده زخمی از اعضا

یقطع ومن یقتل به یقطع به و یقطع الابدی بالبد

بعضی از طرف و کسی که کشته شود بگشش برده زخمی از اعضا پس برده زخمی از اعضا

لواحد اذا اشتراك فی القطع بان وضعوا الحدیة

واحد اگر بر یک عضو در بریدن است چنانکه نهادند بر یک عضو

علی العضو و تحاملوا علیها ذفعة واحد حن

بر ان عضو و انقضت نفوسهم بر ان عضو یکبار

ابانوا **فصلک** یحب القصاص من الشجاج و هی

جراحت شصه عسرا و اجرات قصه کفین از شجاج و شجاج

جراحت الوجه والرأس فی الموضحة و هی التي

نقصت روی را کیند و سر را براندر در موضعی در موضعی است

توضع العظم ولا یقصاص فیها بعد هلمن الهانیه

که واقع کند استخوان را و قصاص است در آنچه بر او زخمی از کشته

و هی التي تهشم العظم اى تکسیر و المنقلة و هی

و کشته است ای بشکستن استخوان و قصاص بر منقله دان

التي تنقل العظم و المأمومة و هی التي تبلغ ام الریس

انکه که نقل میکند استخوان را و قصاص بر سر او است بر سر او

و هی خريطة الدماغ المحطه به و الذمعة و هی

و نامیه است و ذمعه است انکه که بر خطه است بر خطه و قصاص بر او است و ذمعه

التي تخرق الخريطة و تصل الی الدماغ و لا یظهر

است که برید کینه را و برسد بر وی زخم سر و اطرافش

وهیما

انه لا قصاص فيها قبلها ايضا كما خا رصة وهي التي
 انش كقصاصت وازني برشا از جوش نيز مانده خارج و ظاهر ان
 لشرا الجلد قسلا **والقائمة** وهي التي تدمي موضعها
 كمن كرده با پوست را كسر و قطع كسره در ابرو و ظاهر ان كسره كسره جاي كسره
 من الشق والباصعة وهي التي تبضع الكعب
 انان شق و قطع در باصعة و باصعة ان كسره كسره كسره
 الجداي تقطعه **والتلاخ** وهي التي تعوض في اللحم
 بوجوه كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 ولا تلغ الجلدة في وجوب القصاص بقطع بعض
 و كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 المان والاذن غير بانة وجهان اظهرها الوجوب
 كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 ويجوز في وجوب القصاص في الموضحة على
 و جاري كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 سائر البدن **فصل** يجب في القطع من
 سائر بدن و كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 المفاصل القصاص حتى في اصل الفخذ والمنكب
 مفاصل القصاص كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 ان امكن القصاص من غير اجافة وان لم يمكن
 ان امكن بحد قصاص كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 الا بالاجافة فالظاهر انه لا قصاص ويجب
 كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره

بين اللحم والعظم
 والسطحان وهي التي تبضع في الجلدة
 كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره

القصاص في فناء العين وقطع الاذن والجفن
 قصاص در برون اذن چشم در برون كسره در برون كسره
 والمارن والثفة واللسان والاكبر والانشين وفي
 و كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 الثفتين والاليتين وجهان اظهرها الوجوب
 و كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 ولا قصاص في كسر العظام لكن للمخ عليه ان
 و كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 يقطع اقرب مفصل الى موضع الكسر ويأخذ
 و كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 الحكمة للباقي ولو اوضح راسه مع المشم
 ان كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 فله ان يقتصر في الموضحة ويأخذ ما بين ارض
 بجاى كسره ان كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 الموضحة والمهائمة وهو خمس من الابل ولو
 و كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 اوضح ونقل فله ان يقتصر في الموضحة ويأخذ ما بين
 و كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 ارضها وارث المنفلة وهو عشر من الابل ولو
 و كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره
 قطع يد من الكوع فاراد المجني عليه ان يقطع
 و كسره كسره كسره و ظاهر ان كسره كسره كسره

اصابعه لو يمكن منه لكن لو ابدار اليه فلا غرم
 انك ما اورد قول زود و برين انما ان يسهل في غير برين بن غرام
 عليه و يعز و اصح الوجهين ان له ان يعوذ
 بر ما در و يعز و اورد و در زود و اورد و يعز و اورد و يعز و اورد
 فيقطع الكف ولو كسر عظم العضد و ابدان
 و يبرد ان ركب اصابع الامل و الكسبت انما ان با زود و صراحت
 اليد منه فللعني عليه القطع من المرفق و الكف
 دست او از ان كسر بر مرفق است برين دست او بر مرفق و الكف
 لبقية العضد و لو اراد ان يترك المرفق و يقطع
 مرفق با زود و الكف اورد الكف با زود و الكف با زود و الكف با زود
 من الكوع هل يمكن منه فيه وجهان صح
 از فصل كوع ايا قول زود ان ان فين دو جمله ترجمه
 منهما التمكن اذا وضع راسه
 ان قول قول کردن از چون بر مرفق بر مرفق
 فذهب ضوء عينه و جب القصاص في الضوء
 بر مرفق نور بر مرفق او و ابدان قضا كرتن در مرفق
 والموضحة معا فاذا اوضحنا راس الجاني فذهب
 و در مرفق با هم بر مرفق مرفق سر جا را بر مرفق
 ضوء عينه فذلك والا ذهبا ما خف ما
 نور بر مرفق جا بر مرفق و الا انك بر مرفق او بر مرفق
 يمكن كفتين حدين حماة من حذفيه ولو
 كاشان نور مانند بر مرفق ان سر شده بر مرفق او كرتن و الكف

لظفر فذهب ضوء عينه والظفر تحت يذهب
 شجاع زود او بر مرفق روي بر مرفق او وان لظفر بجوي بود كبريد
 الضوء غاليا الظم مثل تلك اللطمة فان لم يذهب
 روشنا جها سباب شجاع زود مانه ان شجاع بساكر مرفق
 الضوء ازيل بالمعالجة والتهمع كالبرص القصاص
 روشنا جهم زود بر مرفق و شجاع مانه مانه و ابدان قضا
 فيه بالسراية والاشبه ان البطش والدوق
 درو بر مرفق و قول انك كرتن و جسدن
 والشتم كذلك ولو قطع اصبعه فسرى الى الكف
 و يردن مرفق و الكف او بر مرفق مرفق
 او الى اصبع اخرى بالناكل لم يحجب القصاص
 با مرفق الكف و الكف بر مرفق و ابدان قضا
 فها سري اليه **فصل** لا يقطع المرفق بالسعي
 در آنچه سري اليه سري
 ولا الشفة العليا بالسفلى ولا التسابة بالوسطى ولا
 بر مرفق لب بالاى لب اسفلى و مرفق الكف با مرفق مرفق
 بالعكس ولا اتملة اصبع باتملة اخرى من تلك الاصبع
 با مرفق مرفق بر مرفق انك با مرفق الكف و ان الكف
 و للاصبع زائغ بر اتملة اخرى اذا اختلف محلها
 و مرفق الكف زائغ با مرفق زائغ و الكف با مرفق مرفق
 والتفاوت بين عضو القاطع والمقطوع في الصغر
 و تفاوت بودن در بين اعضاء قطع شده و اعضاء معلقه در كرتن

والكبر والطول والقصر ووقع البطن ضعفه لا يؤثر
 وبرزك ودر دلازی وگفته با یاد قوت كرتی وضمیمه كرتی از غلظت
 إذا كانت العضوان أصليتين وكذا لو كانا زائدين
 اگر بوده باشند آن دو عضو اصلی است و همچنان اگر بوده باشند زائده
 في الظاهر الوجهين وبراغی قدر الموضحة طولاً وعضوا
 در نزد اهل دو وجه را می شود مقدار مویخه دلازی و پهنای
 في فصاهها فلا تقابل بضيقها واسعة ولا تقنع
 در رفتن فصل مویخه پس مقابل شود سستی مویخه که در ضیق است
 بضيقها عن واسعة ولا عيرتها في الشايج والمشجوج
 مویخه تنگ است از تنگ مویخه و عیرتها یعنی تفاوت سرنگی و سرنگی
 في غلظ الخلد واللحم ولو اوضح من انما جميع رأسه
 در غلظت پوست و گوشت و اگر مویخه بود از آنکه غلظت سر او
 ورأس الشايج اصغر استوعبنا رأساً أيضاً ولا
 در سرنگی مویخه بود فراختر تمام سر او را استوعب کردن و
 بكتفبه ولا ينزل إلا تمام إلى الوجه ولا الفقاع
 بکف مویخه و باقی غلظت برای تمام بودن مویخه و نه مویخه است
 بل باخذ قسط الباقية من ارش الموضحة إذا وخرج
 بلکه مویخه است که باقی مانده از ارش مویخه چون سرنگی بود
 على جميعها واز كان رأس الشايج الكبر لم يوضح
 بر جمع مویخه و اگر مویخه سر سرنگی بزرگتر مویخه بود
 المشجوج جميع رأسه بل قدما اوضح والظاهر ان
 سرنگی شده همه سر او بلکه مقدار آن مویخه بوده و در ظاهر
 اللغز

ان الاختيار في موضع ما بوضع اليد ولو اوضح
 تنقیح اختیار در جای آنچه مویخه کرده بود مویخه بود و اگر مویخه بود
 جميع ناصية وناصية الجاني اصغر مما قد الموضحة
 تمام بر شاخه و ناصیه الجانی اصغر است تا قدر الموضحة
 من باقى الرأس ولو زاد المقص من الموضحة على
 از باقی سر او و اگر زیاد شود آنکه در فصلها کون ارش مویخه بر آن
 القدر المشجوج فعليه القصاص في الزيادة فان كان
 مقدار که مشجوج بود بجای بر ویست قصاصی در هر چه زیاد کرده بهر آنکه از زیاد
 مخطيء أو ال الأمر إلى المثال فيجوز أن يترك كل واحد أو ما
 بخلاف یا رجوع شد امر مویخه مال بهر دو مویخه ارش تمام یا آنچه
 يقتضيه التوزع فيه وجمان أصحهما الأول
 مقتضی است بر وزن توزع این دو وجه همه اصح آن دو وجه اول است
 ولو اشترك جماعة في موضحة فتوزع عليهم
 و اگر مشترک شدن جماعتی در مویخه قسم کرد شود بر ایشان
 ويوضح من كل واحد بالقسط أو بوضع كل واحد
 و مویخه برینه از کل واحدی بقسط خود یا مویخه برینه کل واحد را
 منهم مثل تلك الموضحة وجمان أقربهما الثاني
 ازین نظر آن مویخه از هر دو وجه اول نزدیکتر است بهر آنکه قول شده است
فصل لا تقطع الصميمة بالثلاث وإن
 قطع کرده شد دست مویخه برست مثل آنچه
 يرضى الجاني ولو خالف المجني عليه وقطع
 را رضی کند جانی کننده و اگر مخالف بود جانب بر او شده بهر چه

الصَّحِيحَةَ لَمْ يَقْعُ قِصَاصًا بَلْ عَلَيْهِ دِيْنُهُمَا وَلَوْ سَرَى
 درست از آنکه اصل واقع نشود از آنکه قصاص بلکه بر سر او دین است و اگر سرت برود
 فَعَلَيْهِ قِصَاصُ النَّفْسِ وَالشَّلَاءُ يَقْعُ بِالصَّحِيحَةِ
 بر سر او این قصاص نفس و عقوبت بر سر او است از آنکه صحیح
 إِلَّا أَنْ يَقُولَ أَهْلُ الْبَصَرَاتِ أَفْوَاهُ الْعُرُوقِ لَا يَحْتَمِ
 مگر آنکه بگویند اهل بصیرت آنکه دهان رگهای منور است و نمی چسبند
 وَلَا يَنْقَطِعُ الدَّمُ وَعَلَى مُتَوَفِّئِهَا أَنْ يَقْعَ بِهَا وَلَكِنْ
 و در غایت آن خون او و بر آنکه قصاص بر او است اگر تا آنکه خون او قطع نشود و نیست
 لَمْ يَطْلُبْ أَرْشَ لِشَلْلِ وَيُقْعُ بِذِ السَّلِيمِ وَرِجْلَهُ بِيَدِ
 او را طلب نمودن ارش از آنکه شل است و بر سر او دست سلامت و پای سالم نیست
 الْأَعْمَى وَرِجْلُ الْأَعْرَجِ وَلَا يُعْتَبَرُ بِأَخْضِرٍ
 نقصان در پای و پای فلک و هیچ اعتبار نیست بر سبیدن
 الْأَظْفَارِ وَإِسْوَادِهَا وَبِرْوَالِ بَضَائِعِهَا وَالظَّاهِرُ
 ناخن و سیاه شدن آنها و نیز بر او بودن تا آنکه آنها ظاهر می شود
 أَنْ تَسْلِمَةَ الْأَظْفَارِ لَا يَقْعُ بَلَى الْأَخْفَاءِ
 بجز آنکه کفش کند تا آنکه ناخن او بر سر او نشود بلکه که ناخن سوار شده است
 وَيُقْعُ هِيَ السَّلِيمَةَ وَحُكْمُ الذِّكْرِ الصَّحِيحِ وَالْأَشْلُ
 و بر سر او چنانچه ناخن او است و حکم ذکر سلامت و شل
 حُكْمُ السَّلِيمَةِ وَالشَّلَاءِ وَحُكْمُ الذِّكْرِ الْأَشْلِيِّ
 حکم دست سلامت و دست شل و حکم ذکر شل است
 يَكُونُ مُنْقِضًا لَا يَنْبَسِطُ أَوْ مُنْبَسِطًا لَا يَنْقُضُ
 که باشد ایمن است و در حالت فرود نیاید یا فرود آمده و ایستاده شود

وَلَا عِبْرَةَ بِالْإِنْتِثَارِ وَعَدَمِهِ بَلْ يَقْعُ ذِكْرُ الْفَعْلِ
 و اعتبار نیست با آنکه بر سر او ذکر یا نه بلکه بر سر او ذکر فعل
 يَذْكُرُ الْخَصِيَّ وَالْعَيْنِ وَيُقْعُ أَنْفُ الصَّحِيحِ بَأَنْفِ
 بر سر او خصی و چشم و بر سر او است و بر سر او است که سلامت باشد
 الْأَخْتَمِ وَأُذُنُ السَّمِيعِ بِأُذُنِ الْأَصِمِّ وَلَا تُؤْتَى الْعَيْنُ
 که بر سر او است و بر سر او است و بر سر او است که بر سر او است و بر سر او است
 الصَّحِيحَةَ بِالْحَدِثَةِ الْعَمِيَاءُ وَاللِّسَانُ النَّاطِقُ بِلِسَانِ
 که سلامت و حدیث است و بر سر او است و بر سر او است که سلامت باشد
 الْأَخْرَسِ وَفِي السِّنِّ الْقِصَاصُ وَلَكِنْ عِنْدَ
 لاله و در دندان و در غایت و در غایت
 الْقَلْعُ دُونَ الْكُسْرِ وَإِنْ قَلَعُ سِنَّ صَغِيرٍ لَمْ يُقْعَرْ
 بریدن دندان نه شکستن و اگر برود او دندان کودک در دندان سفید است
 فَلَا قِصَاصَ فِي الْحَالِ وَلَا دِيَةَ فَإِنْ جَاءَ وَقْتُ
 قصاص نیست در دم و دینه نیست در دم بلکه آمد وقت
 نَبَاهًا بَأَنْ نَقَطَتْ مَائِرُ الْإِنْسَانِ وَعَادَتُ وَلَمْ
 رویدن دندان چنانکه سفید است سایر دندانهای او و عادت دندانهاست و
 تَعْدِيهِ وَقَالَ أَهْلُ الْبَصَرِ قَدْ فَسَدَتِ الْمَنِيَّةُ
 باز نیاید آن دندان سفید و گفته اهل بصیرت که فسادت منی است
 وَجَبَ الْقِصَاصُ لَكِنْ لَا يَسْتَوْفَى فِي صِغَرِهِ وَكُو
 واجب است قصاص اما نسبت به قصاص در حال کوچک بودن آن
 قَلَعُ سِنَّ مَشْعُورٍ وَقَبْتُ نَفِي سُقُوطِ الْقِصَاصِ
 بریدن او دندان دندان سفید پس باز بریدن او بر سر او است و در غایت

قَوْلَانِ رُجِحَ مِنْهُمَا الْمَنْعُ **فصل** إِذَا كَانَتْ
دو قولانه در اوله قلمه ازین منقول است چون بود
 بَدَأَ الْجَانِي نَاقِصَةً يَأْصِغُ وَقَدْ قَطَعَ يَدًا كَامِلَةً فَكُلُّهُ
دست چنان نقصان یافته باشد که حال که برید دست کامل را
 فَالْجَوُّ عَلَيْهِ إِنْ شَاءَ أَخَذَ دِيَةَ الْيَدِ وَإِنْ شَاءَ قَطَعَ
پس جانی بر او شده اگر خواه بگیرد دینه دست خود و اگر خواه برید
 يَدَهُ وَخَذَ آتِنَ الْأَصْبَعِ **وَلَوْ قَطَعَ صَاحِبُ الْيَدِ**
دست ناقصه بخارا و بگیرد آتین انگشت و اگر برید صاحب دست
 الْكَامِلَةَ يَدًا نَاقِصَةً يَأْصِغُ فَلَيْسَ لِلْجَانِي عَلَيْهِ
کامل دینه را که ناقصه باشد انگشت بریده مرتفع میسر
 قَطْعُ الْكَامِلَةِ مِنَ الْكُوعِ وَلَكِنْ إِنْ شَاءَ أَخَذَ دِيَةَ
بریدن آن دست کامل در کوع و اما اگر خواه بگیرد دینه
 الْأَصْبَاعِ الْأَرْبَعِ وَإِنْ شَاءَ لَقَطَعَهَا مِنْهُ **وَالْأَخْطَرُ**
انگشتهای چهارگانه و اگر خواه بیندازد چهار انگشت از دست او و اظرف اقول
 أَنَّهُ إِنْ أَخَذَ دِيَتَهُمَا تَدَخَّلَ حُكُومَةُ مَنَابِتِهِمَا مِنْ
ببیند که اگر بگیرد دینه از هر دو داخل میشود حکومت جای دین آنها از
 الْكُفِّ فِي دِيَتِهِمَا وَأَنَّ إِنْ لَقَطَعَهَا مِنْ حُكُومَةِ مَنَابِتِهِمَا
گرفت در دینش بگردد بقیه آن از دست انگشت او و دینه دولت است
 يَتَاهُمِ مِنَ الْكُفِّ وَلَا تَدْخُلُ فِي الْقِصَاصِ وَإِنْ عَلَى
انگشتان از دولت و داخل نشود بقیه در قصاص و سایر بود
 التَّقْدِيرَيْنِ حُجَّتْ حُكُومَةُ خِيَمَتِهَا الْمَقَابِلِ لِمَنْبِتِ
تقدیر و این بود حکومت بجز انگشتان که مقابل است مرتب

إِصْبَعِهِ الْبَاقِيَةَ **وَلَوْ قَطَعَ كَهَذَا أَصْبَعٌ عَلَيْهَا فَلَا يَصِلُ**
وگردد او که بقیه مانده اند و اگر برید که انگشت تمام بران بر او نیست
 إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَفَّ الْقَاطِعِ مِثْلَهَا **وَلَوْ قَطَعَ صَاحِبُ**
مگر آنکه بگویند کف قاطع نیز مثل قاطع و اگر برید صاحب
 هَذِهِ الْكُفِّ يَدًا كَامِلَةً فَلِلْجَانِي عَلَيْهِ قَطْعُ كَفِّهِ وَدِيَةُ
این کف انگشت دست کامل را برید دست جانی بر او کرد و دینه
 الْأَصْبَاعِ وَلَوْ كَانَتْ فِي يَدِ الْجَانِي أَصْبَعَانِ شَلَا وَإِنْ
انگشتان و اگر بود در دست جانی دو انگشت شل او
 وَدِيَةُ الْجَانِي عَلَيْهِ سَلِيمَةٌ فَإِنْ شَاءَ لَقَطَعَ الثَّلَاثَ
دست جانی بر او سلامت بود بر او خواهد بقیه سه انگشت
 السَّلِيمَةَ وَأَخَذَ دِيَةَ إِصْبَعَيْنِ وَإِنْ شَاءَ قَطَعَ
سلامت بخارا و بگیرد دینه دو انگشت باقی و اگر خواه برید
 يَدَهُ وَنَقَعَ بِهِ **فصل** لَوْ قَدْ مَلَفُوا قِيَتَوَيْ
دست او را و دانه و آنچه بود آن
 بِنِصْفَيْنِ وَقَالَ إِنَّهُ كَانَ مَيْتًا وَقَالَ وَلِيُّهُ بَلْ
برویم و گفت این مجرم مرد بود و گفت صاحب من او علم
 كَانَ حَيًّا فَقَتَلَهُ فَأَيُّهُمَا الْمُصَدِّقُ بِمِيسَةٍ فِيهِ قَوْلَانِ
زند بود و گفت استوار بود که ازین مصدق شود بر کشته بود دین دو قول
 أَظْهَرُهُمَا أَنَّ الْمُصَدِّقَ بِمِيسَةٍ وَلِيِّ الْمَقْتُولِ **وَلَوْ**
ظاهر است آن دو قول آنکه بر اعتبار ميسه بود که صاحب من بکشته شد و اگر
 قَطَعَ طَرَفَ إِنْسَانٍ وَأَدْعَى نَفْسًا فِيهِ كَالثَّلَاثِ
برید عضو انسان و ادعا نمود نفعی در آن عضو چون شل

فِي الْبِدَا وَالْخَيْرِ فِي اللِّسَانِ فَأَظْهَرَ الْقَوْلَيْنِ أَنَّهُ
 درست با لایه در زبان بر ظاهر دو قول از سخن
 إِنْ كَانَ الْعَضْوُ ظَاهِرًا كَالْيَدِ وَالْعَيْنِ وَاللِّسَانِ
 اگر است ان عضو ظاهر است مانند دست و مانند چشم و مانند زبان
 فَالْصَّدَقُ الْجَانِي إِنْ أَنْكَرَ أَصْلَ السَّلَامَةِ وَإِنْ
 پس اگر بر وجهه جانی اگر انکار کند اصل سلامه و اگر
 تَوَافَقَا عَلَى أَصْلِ السَّلَامَةِ وَادَّعَى جُدُوثَ
 توافق اند بر اصل سلامه و ادعی جودت
 التَّقْضَانِ فَالْصَّدَقُ الْمَجْبُوعُ عَلَيْهِ وَإِنْ كَانَ
 تقاضا پس اعتبار بر وجهه یعنی بر مانده و اگر است ان عضو
 بَاطِنًا كَالذِّكْرِ وَالنَّبِيِّينَ فَاصْحَحَ الْقَوْلَيْنِ أَنْ يَكُنَا
 باطنی مانند ذکر و نبیها و ذکر بر مانده دو قول اعتبار بر وجهه
 الْمَجْبُوعُ عَلَيْهِ **وَلَوْ نَطَعُ يَدَيْهِ وَرَجَلَيْهِ قَامَتْ**
 جانی بر وجهه باشد و اگر بر بر بر دو دست او و دو پای او بر وجهه
 وَاخْتَلَفَ الْجَانِي وَالْوَلِيُّ فَقَالَ الْجَانِي مَاتَ بِالْإِسْرَاءِ
 و اختلاف بودند جانی و ولایتون بر کف جانی مرده است بر اسیریت
 فَعَلَى رِيَّةٍ **وَقَالَ الْوَلِيُّ بَلْ مَاتَ بَعْدَ الْإِنْدِمَالِ**
 بر وجهه بر کف رایت و کف ولایتون بر کف مرده است و اسیریت
 فَعَلَيْكَ رِبَّانٍ وَأَمَّا الْإِنْدِمَالُ فَفَلِكِ الْمُدَّةِ
 بر وجهه دو دست است و اما اندمال بر وجهه دو دست مرده
 فَلَا أَظْهَرَ أَنَّ الْمُصَدِّقَ الْوَلِيَّ وَكَذَلِكَ الْحَكَمُ
 پس قول ظاهر اعتبار بر وجهه و ولایتون و جانی است و قول مرده است

لَوْ قَالَ الْجَانِي مَاتَ بِالْإِسْرَاءِ وَقَالَ الْوَلِيُّ بَلْ سَبَبُ
 اگر بگفت جانی مرده است بر اسیریت و کف جانی بر وجهه
 آخِرُ وَعَلَيْكَ رِبَّانٍ أَوْ قَطَعَ أَحَدِي يَدَيْهِ وَقَالَ
 و کف بر وجهه دو دست است با بر بر بر کف از دو دست و کف
 الْجَانِي مَاتَ بِالْإِسْرَاءِ وَلَا يَلْزَمُنِي الْإِنْصَافُ
 جانی مرده است بر اسیریت و کف بر وجهه بر وجهه کف جانی
 الذِّيَّةِ وَقَالَ الْوَلِيُّ بَلْ مَاتَ بِالْإِسْرَاءِ **وَلَوْ نَطَعُ**
 کف و کف و کف و کف مرده است بر اسیریت و کف جانی
 رَأْسَهُ مُوضَعَيْنِ تَرَفِّعَ الْحَاجِرِ بَيْنَهُمَا وَقَالَ
 سر او بر دو موضع پس بر او است انچه مانده بر وجهه و کف جانی
 رَفَعَهُ قَبْلَ الْإِنْدِمَالِ فَلَا يَلْزَمُنِي إِلَّا أَرْضٌ وَاحِدَةٌ
 بر او است انچه مانده بر وجهه از کف جانی بر وجهه کف از کف
 وَقَالَ الْمَجْبُوعُ عَلَيْهِ بَلْ بَعْدَ وَعَلَيْكَ ثَلَاثَةُ أَرْوَاحٍ
 و کف جانی بر وجهه کف بر وجهه و بر وجهه کف جانی
 فَإِنْ قَصَرَ الزَّمَانُ صُدِّقَ الْجَانِي بِمِيسِرِهِ وَإِنْ طَالَ
 بهار که مرده است زمان اعتبار بر وجهه جانی بر کف جانی و کف جانی
 صُدِّقَ الْمَجْبُوعُ عَلَيْهِ فَإِذَا حَلَفَ ثَبَتَ الْأَرْضَانِ
 تصدیق مرده است کف بر وجهه بر کف جانی بر وجهه کف جانی
 وَاصْحَحَ الْقَوْلَيْنِ أَنَّهُ لَا يَنْبَغُ التَّالِثُ **فصل**
 و اصح دو قول است که ثابت تر شود از این دو
 الصَّحِيحُ مِنَ الْمَذْهَبِ أَنَّ الْفِصَاعَ يَتَّحِقُّ جَمِيعُ
 قول صحیح از وجهه کف جانی است که کف جانی بر وجهه کف جانی

و کف جانی بر وجهه کف جانی بر وجهه کف جانی
 و کف جانی بر وجهه کف جانی بر وجهه کف جانی
 و کف جانی بر وجهه کف جانی بر وجهه کف جانی

رَجَحَ الْأَكْثَرُونَ الثَّانِي مِمَّا وَإِذِ اقْبَلِ بِالْأَوَّلِ فَلَوْ
ترجم کرده اند اکثر از آن دو قول و اگر بگویم قبول اول اگر
 أُحْيِفَ مِثْلُ مَا أَخَافَ وَكَلِمَتٌ فَهَلْ يُرَادُ فِي
جایگزین نمودن آنکه جایگزین نمودن و نمودن آیه را با کلمه در
 الْجَوَائِفِ فِيهِ قَوْلَانِ أَحَقُّهُمَا **وَإِذَا انْقَضَ**
در جایزه درین دو قول آمده اصح است آنکه باقی ماند چون قصاص گرفت
 الْمَقْطُوعُ مِنَ الْقَاطِعِ نَمَّ مَاتَ الْمَقْطُوعُ بِالسَّرِيَّةِ
مقتول از قاطع پس بمرد مقتول
 قَلْبُ لَوْلَى أَنْ يَحْزَنَ رَقَبَتَهُ وَأَنْ يَعْفُوَ وَيَأْخُذَ نِصْفَ
پس سرور آید آنکه بزند کردن او و اگر عفو نماید و بگذرد نیمه
 الدِّيَةِ **وَلَوْ قَطَعَتْ يَدَاهُ قَاتَصَتْ مِنْهُمَا مَاتَ**
دست را و اگر بریده شد هر دو دست او برقصه گرفته از او دست پس بمرد
 الْمَقْطُوعُ بِالسَّرِيَّةِ قَلْبُ لَوْلَى أَنْ يَحْزَنَ رَقَبَتَهُ فَإِنْ
مقتول بر سر آید آنکه بزند کردن او پس اگر
 عَفِيَ فَلَدِيَّةٌ لَهُ **وَلَوْ مَاتَ الْجَانِي مِنْ قَطْعِ الْقِصَاصِ**
عفو نمود پس دین بر سر آید و اگر بمرد جان از بریدن قصاص
 فَلَا تَنُ عَلَى الْقَتْلِ وَإِنْ تَجَمَّعَا بِالسَّرِيَّةِ فَإِنْ
پس جمع بر سر آید اگر بزند هر دو دست است پس اگر
 مَاتَ الْحَقُّ عَلَيْهِ أَوْ لَا أَوْ مَاتَا مَعًا حَصَلَ
مرد غنم علیه اول بار یا هر دو در باجم حاصل شد
 الْقِصَاصُ وَإِنْ مَاتَ الْجَانِي أَوْ لَا فَظَهَرَ الْقَوِيَانِ
و قصاص و اگر بمرد جان اول بار پس ظاهر بود و دو وجه

أَنَّهُ لَا يَحْصُلُ الْقِصَاصُ وَالْحَقُّ عَلَيْهِ نِصْفُ
و اگر بقتل حاصل شود قصاص بر مقتول است بر سر نیمه
 الدِّيَةِ فِي تَرَكَةِ الْجَانِي **وَإِذَا طَلَبَ مَسْتَحِقُّ الْقِصَاصِ**
در امر آنکه جان در خون طلب کرد مستحق قصاص
 فِي الْيَمِينِ إِخْرَاجَهَا فَخَرَجَ الْجَانِي يَسَارًا فَقَطَعَهَا
در دست راست بیرون آورد آنکه بیرون آورد دست چپ را بر سر بر سر
 فَإِنْ عَلِمَ الْجَانِي بِالْحَرْجِ أَنَّ الْيَسَارَ لَا يَحْزِي عَنِ الْيَمِينِ
پس اگر دانست چنانکه در دست چپ دست نمیزد از تقوا قصاص است
 فَإِنْ قَصَدَ الْجَانِي بِإِخْرَاجِ الْيَسَارِ الْإِبَاحَةَ قَتَلَا
اگر قصد نمود جان بیرون آوردن دست چپ آنکه مجامع نماید بر سر او
 قِصَاصًا فِي الْيَسَارِ وَالدِّيَّةُ وَيَبْقَى قِصَاصُ
پس قصاص است در دست چپ و دین بر سر است و می ماند قصاص
 الْيَمِينِ كَمَا كَانَ **وَلَوْ قَتَلَ قَصَدَتْ أَيْقَاعُهَا عَنِ**
دست راست چنانکه بود و اگر بکشد قصد نمود و ايقاع کردن چپ از تقوا
 الْيَمِينِ فَظَنَنْتُ أَنَّهَا يَحْزِي عَنْهَا وَقَالَ الْقَاطِعُ
دست راست پس کان بر دم آنکه چپ جان بر سر از تقوا و گفت قاطع
 عَرَفْتُ أَنَّ الْخُرْجَ الْيَسَارَ وَأَنَّهَا لَا يَحْزِي عَنْ
دانستم آنکه بیرون آورد دست چپ و آنکه چپ جان بر سر از تقوا
 الْيَمِينِ فَلَا يَحِبُّ الْقِصَاصُ فِي الْيَسَارِ أَيْضًا
دست راست و ایستاد قصاص در دست چپ نیز
 عَلَى الْأَصْحَحِ كَرِهَتْ الدِّيَةَ وَيَبْقَى الْقِصَاصُ
و گفته شد که در دست چپ دین است و باقی قصاص

فِي الْيَمِينِ كَمَا كَانَ **وَكَمَا لَوْ قَالَ دَهَشْتُ فَأَخْرَجْتُ**
 دَهَشْتُ جَاءَ بِرُودٍ وَهِيَ الْكَلْبَةُ دَهَشْتُ فَمَنْ أَخْرَجْتُ بِرُودٍ أَوْ رُودٍ
 لَيْسَ رَوْحِي أَبِي أَخْرَجَ الْيَمِينِ وَقَالَ الْقَاطِعُ
 دَهَشْتُ وَكَانَ بِرُودٍ أَلَمْ يَرُدَّ أَوْ رُودًا دَهَشْتُ وَكَلْبَةُ قَاطِعُ
 ظَنَنْتُ أَنَّ الْخُرْجَ الْيَمِينِ **فَصَلِّ مُوجِبُ**
 كَانَ بِرُودٍ أَلَمْ يَرُدَّ أَوْ رُودًا دَهَشْتُ وَكَلْبَةُ قَاطِعُ
 الْعَهْدِ الْقَوْدُ الْمُحْضُ وَالَّذِي يَبْدُلُ عَنْهُ يُعَدُّ إِلَيْهِ
 عِنْدَ سُقُوطِهِ أَوْ مُوجِبُهُ أَحَدُ الْأَمْرَيْنِ لَا يَصِيغُهُ
 فِيهِ قَوْلَانِ أَرْجَاهُمَا عِنْدَ الْأَكْثَرِينَ الْأَوَّلُ وَعَلَى
 الْقَوْلَيْنِ لِلْوَلِيِّ أَنْ يَعْفُوَ عَلَى الدَّيْنِ لَا يَجْتَنِجُ
 إِلَى رِضَا الْجَانِي وَإِنْ قُلْنَا أَنَّ مُوجِبَهُ الْقَوْدُ
 وَالَّذِي يَبْدُلُ عَنْهُ فَلَوْ عَفِيَ وَأُطْلِقَ فَلَا يَصِحُّ
 أَنَّهُ لَا يَحْتَاجُ الدَّيْنَ **وَلَوْ عَفِيَ** عَنِ الدَّيْنِ كَانَ لِعَفْوِ
 وَكَهْ الْعَفْوُ بَعْدَ ذَلِكَ عَلَى الدَّيْنِ **وَلَوْ عَفِيَ** عَنِ
 عَفْوِ الْغُفْرَانِ بِرُودٍ أَلَمْ يَرُدَّ أَوْ رُودًا دَهَشْتُ وَكَلْبَةُ قَاطِعُ

غَيْرِ جُنَيْسِ الدَّيْنِ وَقِيلَ الْجَانِي تَبَتَّ ذَلِكَ الْمَالُ
 بَعْدَ جُنَيْسِ دَيْنِ وَتَبَتَّ جَانِي تَابَتْ تَبَتُّ ان مَالُهُ بَرْدٌ عَزْمٌ
 وَسَقَطَ الْقَوْدُ وَإِنْ لَمْ يَقْبَلْ لَمْ يَبْتِ وَالْأَصَحُّ أَنَّ
 الْقَوْدَ لَا يَسْقُطُ **وَالْحُجُورُ عَلَيْهِ** بِالْفَلَيْسِ لَيْسَ كَالْعَفْوِ
 عَنِ الْمَالِ إِنْ قُلْنَا إِنْ مُوجِبُ الْعَهْدِ أَحَدُ الْأَمْرَيْنِ
 وَإِنْ قُلْنَا الْمَوْجِبُ الْقَوْدُ فَإِنَّ عَفِيَ عَلَى الدَّيْنِ فَذَلِكَ
 وَإِنْ أُطْلِقَ فَعَلَى مَا سَبَقَ وَإِنْ قَالَ عَفْوْتُ عَلَى
 أَنْ لَا مَالٍ فَلَا يَصِحُّ أَنَّهُ لَا يَجِبُ شَيْءٌ **وَحُكْمُ الدَّيْنِ**
 فِي الدَّيْنِ حُكْمُ الْمُفْلِسِ فِي جَوَابِ أَكْثَرِهِمْ وَمِنْهُمْ
 مَنْ جَعَلَهُ كَالصَّيِّقِ **وَلَوْ تَصَالَحَا** عَنِ الْقِصَّةِ
 عَلَى مَا بَيَّنَّا مِنْ الْإِبْدَالِ لَمْ يَصِحَّ إِنْ قُلْنَا الْوَالِدُ
 أَحَدُ الْأَمْرَيْنِ وَإِنْ قُلْنَا أَنَّ الْوَالِدَ الْقِصَّةَ
 وَكَهْ الْعَفْوُ بَعْدَ ذَلِكَ عَلَى الدَّيْنِ **وَلَوْ عَفِيَ** عَنِ
 عَفْوِ الْغُفْرَانِ بِرُودٍ أَلَمْ يَرُدَّ أَوْ رُودًا دَهَشْتُ وَكَلْبَةُ قَاطِعُ

فَالصَّحُّ الصَّحَّةُ **فصل** الْمَالِكُ لِأَمْرِهِ إِذَا

در نزد قول صحیح درست است اگر مالک باشد امر خود را چون

قَالَ لِعَبْدِهِ إِقْطَعْ يَدِي فَقَطَعَهَا لَمْ يَكُنْ مِنْهُ قِصَاصٌ

بگوید غمخوارا بپسر دست مرا بر ببر دست او را باز می شود برود قصاص

وَلَا دِيَّةٌ فَإِنْ سَرَى لِقَطْعِ إِلَى النَّفْسِ وَقَالَ أَقْتُلْنِي

و نه دیت بیا که سرای کرد آن برون بر نفس یا بکشتن خود بکشد

فَقَتَلَهُ لَمْ يَجِبِ الْقِصَاصُ وَلَا الدِّيَّةُ أَيْضًا عَلَى

بها کشت او را واجب قصاص و نه دیت نیز بنابر

أَظْهَرَ الْقَوْلَيْنِ **وَلَوْ قَطَعَ عَضْوًا مِنْ إِنْسَانٍ فَعَفَى**

اظهر دو قول و اگر بر بر اعضای انسان برود عفو کرد

الْحَقُّ عَلَيْهِ عَنْ مُوجِبِ تِلْكَ الْحَيَاةِ أَرْضًا وَقَدْ

بمنی علیه از موجب آن جنایت ارضی باشد

فَإِنْ لَمْ يَتَّعَدَ الْحَيَاةَ مَحَلَّهَا أَقْلًا قِصَاصٌ وَلَا أَرْضٌ

بها که تجاوز نمود آن جنایت از جای خود بی قصاص است و ارض نیز

فَإِنْ سَرَى إِلَى النَّفْسِ فَلَا قِصَاصَ فِي النَّفْسِ كَالْأَقْلَى

و اگر سرایت کرد بر نفس بی قصاص است در نفس چنانکه

قِصَاصٌ فِي الظَّرْفِ **وَأَمَّا أَرْضُ العَضْوِ فَإِنْ جَرَى**

قصاص است در عضو و اما ارضی اعضا بی آنکه جاریست

لَفْظُ الوَصِيَّةِ بِأَنَّ قَالَ أَوْصَيْتُ لَهُ بِأَنْ يَرْثَ هَذِهِ

لفظ وصیت چنانکه بگفت وصیت کردم بر او که بگردد ارض این

الْحَيَاةِ فَإِذَا مَاتَ مِنْهَا صَارَتْ الوَصِيَّةُ وَصِيَّةً

جنایت بر او که بر او ارض باشد میگردد آن وصیت وصیت

للقاتل

لِلْقَاتِلِ وَقَدْ سَبَقَ حُكْمُهَا وَإِنْ كَانَ الْحَارِي لَقَطَأَ

برای قاتل و پیشتر گذشت حکم او و اگر بود لفظی جاریست لفظ

العَفْوُ وَالْإِبْرَاءُ أَوْ الْإِسْقَاطُ بِأَنَّ قَالَ عَفَوْتُ

عفو یا ابراء یا اسقاط چنانچه بگفت عفو نمودم

عَنْ أَرْضِ هَذِهِ الْحَيَاةِ أَوْ أَبْرَأْتُ عَنْهُ أَوْ اسْقَطْتُهُ

از زمین این جنایت یا بری کردم از او یا براءت نمودم از او

فَالصَّحُّ أَنَّهُ لَا يَجْعَلُ كَالْوَصِيَّةِ بَلْ يَقْتَضِي

قول صحیح آنکه لفظ عفو کردن مانند وصیت بلکه ساقط نمود

الْأَرْضَ وَالزِّيَادَةُ عَلَى أَرْضِ العَضْوِ إِلَى تَمَامِ الدِّيَّةِ

ارضی و آنچه زیاده است بر ارضی آن عضو تا تمام بودن دیت

وَاحْتِبَابُ أَنَّ اقْتِصَرَ عَلَى العَفْوِ عَنْ مُوجِبِ الْحَيَاةِ

و احتیاب آنست که اقتصر بر عفو نمودن از جنایت و احتیاب آنست

وَإِنْ تَعَرَّضَ لِمَا يَجْدُثُ مِنْهَا فَعَفَى عَنْ أَرْضِهِ

و اگر اظهار کند آنچه حادث باشد از آن بر عفو کرد و ارضی آن جنایت

فَكَذَلِكَ فِي الصَّحِّ الْقَوْلَيْنِ وَإِنْ سَرَى القَطْعِ

بهمین دو قول صحیح و اگر سرایت کرد بر زمین عفو کرد

إِلَى العَضْوِ آخَرَ كَمَا إِذَا قَطَعَ اصْبَعًا فَأَكَلَ الكَفَّ

بروی عضو دیگر چنانکه اگر برید انگشت بر خورد بر آن انگشت

فَالصَّحُّ وَجُوبُ ضَمَانِ السَّبِيَّةِ **فصل**

در نزد صحیح واجب است ضمانت سبیه را

إِذَا اسْتَحَقَّ الوَلِيُّ قِصَاصَ النَّفْسِ بِقَطْعِ الظَّرْفِ

چون مستحق شد ولی قصاص نفس بر سبیدن عضوی

فَعَفِيَ عَنِ قِصَاصِ النَّفْسِ لَمْ يَكُنْ لَهُ قَطْعُ الظَّرْفِ
بهر عفو خورد از قصاص نفس نمی باشد مگر او را بریدن عضو

وَلَوْ عَفِيَ عَنِ الْقَطْعِ قَطَعَهُ لَهُ حُرُّ الرِّقَبَةِ فِيهِ وَجَبَتْ
و اگر عفو نمود از قطع بریدن عضو ایست باقی نماند کردن او از بریدن دو دست

أَقْوَامُهُمْ وَلَوْ قَطَعَتْ طَرَفَهُ ثُمَّ عَفِيَ عَنِ النَّفْسِ
قبرستان ایشان است اول و اگر بر سر برطرف نمود پس عفو نمود از کشتن قتل

مُجَانًا فَإِنْ سَرَى الْقَطْعُ بَانَ بَطْلَانُ الْعَفْوِ وَإِنْ وَقَفَ
بازارن پس اگر سرایید از این بریدن بیانه بطلد ان عفو و اگر سرایید مگر

صَحَّ وَلَمْ يَلْزَمْهُ بِقَطْعِ الْيَدَيْنِ وَتَوَلَّى كَمَا شِئْنَا
درست است عفو و اگر بر سر نماند بریدن دست بی چیز و اگر دیگر کرده بر او است

الْقِصَاصُ ثُمَّ عَفِيَ وَقَتْلُ الْوَكِيلِ الْجَانِي جَاهِلًا
قتل پس عفو کرد و بکن الوکیل جانی را درجه ای که نمی دانست

بِالْعَفْوِ وَلَا قِصَاصَ عَلَيْهِ وَلَكِنْ يُجِبُ الدِّيَةَ
بعضی است او پس قصاص نیست بر او و کف و واجب نماند خون

فِي أَصْحَابِ الْقَوْلَيْنِ وَالْأَصَحُّ أَنَّهَا تَكُونُ عَلَى الْوَكِيلِ
در نزد اصحاب دو قول و قول صحیح آنست که بر وکیل

لَا عَلَى عَاقِلَتِهِ وَإِنَّهُ إِذَا عَرِمَ لَا يَرْجِعُ بِهَا
نه بر عاقل او و تحقیق خون و ادوات است بر او عفو نماند جان خون

عَلَى الْعَاقِلِ وَلَوْ اسْتَعْفَى الْقِصَاصُ عَلَى امْرَأَةٍ
بعضی گفته اند و اگر مستعفی قصاص را بر

وَنَكَمًا عَلَيْهِ جَائِزٌ وَسَقَطَ الْقِصَاصُ فَإِنْ
پس نکام کردن او بر او قصاص جایز است و ساقط قصاص

بهر آنکه

طَلَقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ فَيَرْجِعُ بِنِصْفِ آرْتِشِ
طلاق داد او را پیش دخول پس بر می خورد نیمی آرتش

لِلْحَيَاةِ أَوْ يَنْصِفُ مَهْرَ الْمَثَلِ فِيهِ قَوْلَانِ
ساعت یا بر وجه مهور مگر مهر المثل در برت قول اول است

رُجِحَ مِنْهُمَا الْأَوَّلُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
ترجیح شده از این دو قول قول اول و العوضه عالم نماند به حساب

كِتَابُ الدِّيَاتِ
مکتوبت در میان اصحاب خون جراحها

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِدْيَةٌ مُسْتَلَةٌ إِلَى أَهْلِهَا الْآيَةَ
گفته است خدای تعالی فدیة مستلته سوی اهل خون تا غایبانه

وَيُرْوَى أَنَّ الشَّيْءَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
روایت کرده اند که حضرت رسول صلوات الله علیه و آله و سلم بر او

كُتِبَ إِلَى أَهْلِ الْيَمَنِ أَنَّ فِي النَّفْسِ مِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ
نوشت سوی اهل یمن است که در نفس صد گاو است از اشته

يَتَعَلَّقُ بِقَتْلِ الذِّكْرِ الْحُرِّ الْمَسَامِيحَةِ مِنَ الْإِبِلِ
متعلق میگردد بکشتن مذکر آزاد مسامیح از اشته

وَتَكُونُ مُخَفَّفَةً إِذَا كَانَ الْقَتْلُ حَطًّا عَشْرُونَ
و بسیار است پنج موع اگر موده باشد ان کشتن سوادان بیست و ناس

مِنْهَا يَنْتُ حَاضٍ وَعَشْرُونَ بَدْتُ لَبُونِ
از آن است که در یک ده بیست و ناس از آنکه دو سواد

وَعَشْرُونَ ابْنُ لَبُونٍ وَعَشْرُونَ حِقَّةً وَعَشْرُونَ
بیست و ناس از آنکه دو سواد بیست و ناس از آنکه سواد بیست و ناس

بیست و ناس

بلی

جَارَ أَيضًا وَإِذَا تَمَّ يُوحَدُ الْإِلَهُ هُنَاكَ فَالْقَدِيمُ

جاریست نیز چون موجودند است در ابدی بی دراز و بی دراز

أَنَّ الرَّجُوعَ إِلَى الْفَيْ دِينًا وَإِنِّي عَشْرَ أَلْفٍ رَدِّي

انکه را بیست و نوبت هزار دیندار با منی در هزار درم

وَالْجَدِيدُ أَنَّهُ يُرْجَعُ إِلَى قِيَمَةِ الْإِلَهُ بِالْعَمَلِ مَا

و قول جدید است که بر می گردد بوی قیمت انسان و گویا برسد

بَلَعَتْ وَيَقُومُ بِعَالِبٍ نَقْدًا لِلْبَلَدِ وَإِنْ وَجِدَ

بهر خیزد و بقیه بخورد و نقد شد و اگر موجود

بَعْضُ الْإِلَهُ الْوَاحِدِ أَخَذَ الْمَوْجُودَ وَقِيَمَةَ الْبَلَقِ

بعضی از ایشان که واحد است که موجود است و قیمت باغ ایشان

وَدِيَّةُ الْمَاءِ عَلَى التَّصْفِ مِنْ دِيَّةِ الرَّجُلِ وَكَذَا

واری از من بر بنده از دین مردمان و نیز همین است

دِيَّةُ أَطْرَافِهَا وَجَرَاحَاتِهَا عَلَى التَّصْفِ مِنْ دِيَّةِ

دین اطراف و زخمهای من بر تصف است از دین

أَطْرَافِ الرَّجُلِ وَجَرَاحَاتِهِ وَأَخْشَى الشُّكْلِ كَالْمَرْءِ

اعضا مرد و زخمهای مرد و شرمه ماده شکر مانند است

فَصَلِّ دِيَّةَ الْيَهُودِيِّ وَالتَّصْرَانِي ثَلَاثُ

دین مسلمان و آن دین سه سالی و سید استی و دین

دِيَّةِ الْمُسْلِمِ وَهِيَ ثَلَاثَةٌ وَثَلَاثُونَ وَثَلَاثُ دِيَّةِ

دین مسلمان و آن دین سه سالی و دین مسلمان و دین مسلمان

دین مسلمان

سِتَّةٌ وَثَلَاثَانِ وَدِيَّةُ يَتِيمِهِمْ عَلَى التَّصْفِ مِنْ دِيَّةِ

شش و آنست و دین یتیمها بر تصف است از دین

الرِّجَالِ وَرَأَى فِي دِيَاتِهِمُ التَّغْلِيظُ وَالتَّخْفِيفُ

مردمان را دیدم در دینهایشان غلبه کردن و تخفیف کردن

فَمِنْدَ التَّغْلِيظِ يَجِبُ قِتْلُ الْيَهُودِيِّ عَشْرَ حَقًّا

از غلبه کردن واجب است کشتن یهودی ده بار حقا

وَعَشْرَ حُدَايِعَ وَثَلَاثَ عَشْرَ خَلْفَةً وَثَلَاثُ

ده راه است و ده راه است و سیزده راه است و سه راه است

وَعَنْكَ الْأَوْثَانِ وَالتَّمَشُّ وَالْقَمَرُ لَيْسَ لَهُمْ عَقْدُ

و بر ستونها و بر ستونها و بر ستونها و بر ستونها

ذِمَّةٌ لَكِنْ لَوْ دَخَلَ أَحَدُهُمْ رَسُولًا لَمْ يُعْرَضْ لَهُ فَإِنْ

دین نیست اما اگر یکی از آنها را رسولی در آمد که بر او عرضه نشود

قَتَلَهُ قَاتِلُ قَتْلِ أَخْرِ الدِّيَاتِ وَهِيَ دِيَّةُ الْمُجْرِي

کشتن او کشتن دین او کشتن دین او کشتن دین او

وَمَنْ لَمْ تَبْلُغْهُ دَعْوَةُ الْإِسْلَامِ مِنْ هُوَ لَا فَالْأَخْرَ

و کسی که نرسد به او دعوت اسلام از اینها بر او ظاهر است

أَنَّهُ إِنْ كَانَ مَمْتَكًا يَدِينُ لَمْ يَسْتَدِلْ بِحُجْبِ فِيهِ

انکه تحقیق اگر استوار است که دین او بر او ظاهر است

أَهْلُ ذَلِكَ الدِّينِ فَإِنْ كَانَ مَمْتَكًا يَدِينُ قَدْ بَدَلْ

اهل آن دین است اگر استوار است که دین او بر او ظاهر است

يَجِبُ فِيهِ أَخْرُ الدِّيَاتِ فَصَلِّ فِي الْمَوْضِعِ

در آنجا که دین او بر او ظاهر است

مِنْ جِرَاحَاتِ الرَّأْسِ وَالْوَجْهِ نِصْفُ عَشْرِ الدِّيَةِ
 كدر رقیهای سر دروی بود نیمه ده یک دینت است
 وَهُوَ خَمْسٌ مِنَ الْإِبِلِ فِي حَقِّ مَنْ تَجَبَّدَ لِلدِّيَةِ
 وان فوطه برای از آتش باشد در حق کسی و آتش باشد دست
 الْكَامِلَةَ يُقْتَلُهُ وَفِي الْهَائِمَةِ مِنْهُ مِنَ الْإِبِلِ
 تمام یکشتن آنکس در هائیمه از آتش
 إِنْ كَانَتْ مَعَ الْإِبْرَاقِ فَإِنْ كَانَتْ دُونَهُ فَفَهَا
 ان بوده باشد با ابراق آنکس از آتش و اگر بوده باشد بران فوطه از آتش
 خَمْسٌ مِنَ الْإِبِلِ عَلَى الْأَخْبِخِ وَفِي الْمُنْقَلَةِ خَمْسَةَ عَشْرَ
 پنج دینت از آتش در زور فوج و در منقله پانزده دینت است
 وَفِي الْمَأْمُومَةِ ثَلَاثُ الدِّيَةِ إِذَا أَوْضَعُ وَاحِدٌ وَهَتَمَ
 در مأموه سه دینت چون موم می خورد هتیمه و آتش است
 أَوْ نَقَلَ ثَلَاثٌ وَأَمَّ رَابِعٌ فَعَلَى الْأَوَّلِ الْقِصَاصُ
 دیگری و منقله هتیمه و مأموه بود چهار هتیمی بر آن فوطه از آتش و منقله هتیمه است
 أَوْ خَمْسٌ مِنَ الْإِبِلِ وَعَلَى الثَّانِي خَمْسٌ وَعَلَى الثَّلَاثِ
 پانزده دینت و بر پنج دوم پانزده دینت و بر هتیمه منقله هتیمه
 خَمْسٌ وَعَلَى الرَّابِعِ ثَمَنِيَّةٌ ثَلَاثُ الدِّيَةِ وَهِيَ
 پنج دینت و بر چهار هتیمه و مأموه بود هتیمی بر آن فوطه از آتش و منقله هتیمه
 ثَمَانِيَّةٌ عَشْرٌ وَثَلَاثٌ بَعِيرٌ وَمَقْبَلُ الْمَوْضِعِ
 پانزده دینت و سه دینت است و مقبل موضع است
 كَالْمَأْمِيَةِ وَالْحَارِصَةِ لَيْسَ فِيهَا أَرْشٌ
 مانند دایمیه و حارصه نیست در آنجا ارش
 مَقْبَلُهَا

عَشْرًا
 ده دینت

مُقَدَّرٌ وَلَكِنْ إِنْ أَمَكَنَّ أَنْ يُعْرَفَ قَدْرُهَا مِنْ
 سینه شده و لكن اگر ممکنند اگر دانسته شود مقدار آن از
 الْمَوْضِعِ وَجَبَّ قَطْعُهَا مِنْ أَرْشِ الْمَوْضِعِ وَإِنْ
 موم بود واجب شود بخش آن جریمت از ارش موم بود و اگر
 لَمْ يَكُنْ فَالْوَجِبُ الْحَكُومَةُ وَلَيْسَ فِي الْجِرَاحَاتِ
 ممکن باشد ارش قدر آن پس واجب حکومت است و نیست در جراحتی که
 عَلَى سَائِرِ الْبَدَنِ أَرْشٌ مُقَدَّرٌ وَفِي الْجَائِفَةِ ثَلَاثُ
 بر بانه بدن واجب است ارش سینه و در جای دیگر سه دینت
 الدِّيَةِ وَهِيَ الْجِرَاحَةُ تَلْفِيقُ إِلَى جَوْفِ كَلِّهَا مُومَةٌ
 دینت و اینست در جای دیگر است که رسیده به اندرون مانند موم است
 الْوَأَصِلَةُ إِلَى أَمِّ الدِّمَاغِ وَالْجِرَاحَةُ الْوَأَصِلَةُ
 که رسیده به سوی اسلخ سر و هم مانند زخم که رسیده به اندرون
 جَوْفِ الْأَعْظَمِ مِنَ الْبَطْنِ أَوْ الصَّدْرِ أَوْ عَصْرَةِ
 اندرون بزرگتر از شکم یا سینه یا گردن
 الْفَرْجِ أَوْ الْجَنْبَيْنِ أَوْ الْخَاصِرَةِ أَوْ غَيْرِهَا أَرْشٌ
 کردن یا در پهلو یا زانها یا باغچه آنها و ارش
 الْمَوْضِعِ لَا تَخْتَلِفُ بَصَغُهَا وَكِبَرُهَا وَإِنْ تَعَدَّدَتْ
 موم مختلف شود بخوردی زخم و نیز زخم آن و اگر متعدد شود
 تَعَدَّدَ الْأَرْشُ فَإِنْ أَوْضِعَ فِي مَوْضِعَيْنِ
 متعدد شود ارش قدر آن پس اگر موم بود در دو جا
 وَبَقِيَ بَيْنَهُمَا اللَّحْمُ وَالْجِلْدُ فَهُمَا مَوْضِعَانِ
 دینت مانند درین ان در دو کوشش و پوست پس ان دو موضع دو موم بود و در اول
 حُرْمَتِ

وَإِنْ بَقِيَ أَحَدُهُمَا دُونَ الْآخَرِ فَالْمَحَاصِلُ مُوَضَّحَةٌ
وَأَكْرَمُ مَا فِي مَعْنَى بَقِيَ أَنْ يَكُونَ بَقِيَ بَعْدَ مَا كَانَ فِيهِ
 وَاحِدَةٌ عَلَى الْأَصَحِّ وَالْأَصَحُّ أَنَّهُ لَوْ نَزَلَ فِي الْإِبْطَاحِ
وَاحِدَةٌ بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 مِنَ الرَّاسِ إِلَى الْوَجْهِ أَوْ أُضِخَ مُوَضَّحَةٌ وَاحِدَةٌ
فِي سُرُوحِ كَرْدِزَادَةِ بِسُورَةِ رُؤْيِ بَابِ مَوْضِعِهِ مُوَضَّحَةٌ وَاحِدَةٌ
 بَعْضُهَا عَمْدٌ وَبَعْضُهَا خَطَأٌ فَالْحَلُّلُ مُوَضَّحَتَانِ وَأَنَّهُ لَوْ
كَبُرَتْ خِلَافَاتُهُمَا لَمْ يَكُنْ يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ بَعْضُهُمَا مَوْضُوحًا وَبَعْضُهُمَا مَوْضُوحًا كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ
 أُضِخَ مُوَضَّحَةٌ ثُمَّ عَادَ وَوَسَّعَ بِهَا فَالْمَحَاصِلُ مُوَضَّحَةٌ
مَوْضُوحَةٌ كَرْدِزَادَةُ بِسُورَةِ رُؤْيِ بَابِ مَوْضِعِهِ مُوَضَّحَةٌ وَاحِدَةٌ
 وَاحِدَةٌ وَلَوْ وَسَّعَ بِأَعْرَافِهَا مُوَضَّحَتَانِ وَتَعَدَّدَ
وَاحِدَةٌ بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 الْجَائِفَةُ بِمَا تَعَدَّدَ دَيْمًا الْمَوْضُوحَةُ وَلَوْ ضَرَبَ بِسِنَانٍ
بَابِ مَوْضِعِهِ بِسُورَةِ رُؤْيِ بَابِ مَوْضِعِهِ وَكَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 لَهُ رَأْسَانِ فَقَدْ نَزَلَ إِلَى جُوفِهِ فَمَا جَائِفَتَانِ وَكَذَلِكَ
كَمَا رَوَى كَرْدِزَادَةُ فِي سُرُوحِ كَرْدِزَادَةِ بِسُورَةِ رُؤْيِ بَابِ مَوْضِعِهِ مُوَضَّحَةٌ وَاحِدَةٌ
 لَوْ نَقَدَ مِنَ الْمَطْنِ وَخَرَجَ مِنَ الظَّهْرِ فِي أَصَحِّ
أَكْرَمُ مَا فِي مَعْنَى نَقَدَ أَنْ يَخْرُجَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَنَقَدَ فِي مَوْضِعِهِ
 الْوَجْهِينِ وَبَدَّ مَالِ الْمَوْضُوحَةِ وَالْحَائِفَةُ مَا تَخَامَرُ
أَوْ جَابَ بِهَا وَنَقَدَ بِهَا مَعْنَى نَقَدَ فِي مَوْضِعِهِ بِسُورَةِ رُؤْيِ بَابِ مَوْضِعِهِ
 الْمَوْضُوحَ لَا يَسْقُطُ أَرْشُهُمَا فَصَلَّ ظَاهِرُ الْمَذْهَبِ
جَاءَ أَوْ سَقَطَ عَلَى شَيْءٍ أَوْ سَقَطَ عَلَى شَيْءٍ وَجَابَ بِهَا مَعْنَى جَابَ فِي مَوْضِعِهِ بِسُورَةِ رُؤْيِ بَابِ مَوْضِعِهِ

أَنَّ فِي الْأَدْنَيْنِ الدِّيَةَ الْحُكُومَةَ وَفِي أَحَدِهِمَا
الْمَوْضُوحَةُ فِي مَوْضِعِهِ بِسُورَةِ رُؤْيِ بَابِ مَوْضِعِهِ وَكَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 النَّصْفُ وَفِي بَعْضِهَا قِطْعُهُ **وَلَوْ ضَرَبَ عَلَى ذَنْبِهِ**
بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 فَاسْتَحْشَفَتْ أَي يَبْتَ فَاَلْوَأَجِبُ الدِّيَةَ
بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 أَوْ الْحُكُومَةَ فِيهِ قَوْلَانِ أَصَحُّهُمَا الْأَوَّلُ وَيُسَبَّحُ
بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 عَلَى الْخِلَافِ مَا إِذَا قَطَعَ أذْنَيْنِ مُسْتَحْشَفَتَيْنِ
بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
فَعَلَى الْأَصَحِّ تَجِبُ عَلَيْهِ الْحُكُومَةُ وَفِي نَقْضِهَا
بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 الْعَيْنُ كَمَا فِي الدِّيَةِ وَفِي أَحَدِهِمَا نِصْفُهَا **وَالْعَيْنُ**
بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 السَّلِيمَةُ مِنَ الْأَعْوَرِ تَجِبُ فِيهَا النَّصْفُ أَيْضًا
بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
وَكُلُّ الدِّيَةِ فِي عَيْنِ الْأَحْوَالِ وَالْأَعْمَشِ وَالْعَمَشُ
بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 ضِعْفُ الرَّؤْيِ **وَفِي عَيْنٍ مِنْ فِي عَيْنِهِ بِيضٌ**
بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ
 لَا يَنْقُصُ صَوَّءَ الْعَيْنِ فَإِنْ نَقَصَ فَالْوَأَجِبُ الْقِطْعُ
بِنَاءٍ عَلَى الْإِبْطَاحِ وَنَزَلَ فِيهِ كَمَا حَقَّقَ كَرْدِزَادَةُ فِي مَوْضِعِهِ

فَانْ لَمْ يَنْصَبْ فَالْحُكُومَةُ وَفِي اجْفَانِ الْاَزْمَةِ الدِّيَّةُ
بما ان معلم نودان بن محمد و در بلك چشم جهانگانه ديانت

وَفِي الْوَأَحِدِ الرَّبْعِ وَجُفْنِ الْأَعْيُ كَجُفْنِ الْبَصِيرِ
در يك ارضان بيايت و بلك چشم كور چون بلك چشم بيايت

وَفِي قَطْعِ الْمَارِنِ الدِّيَّةُ وَهُوَ الَّذِي لَانَ وَخَلَّاهُنَّ
در بر بريدن نرمانين تمام ديانت و مارنا است كوزم و خلاياست از

الْعَظْمِ وَيَنْتَمِلُ عَلَى ثَلَاثِ طَبَقَاتِ الظَّرْفَيْنِ وَالْوَتْرِ
استخوان و شتر است بر سه طبقه دو طرفه و پسته در

بَيْنَهُمَا وَفِي كُلِّ وَاحِدَةٍ ثَلَاثُ الدِّيَّةِ فِي أَحْسَنِ
بين ان و طرف و در كل واحد از ارضه سبك دست لازم است در نردان

الْوَجْمَيْنِ وَالثَّانِي الدِّيَّةُ فِي الظَّرْفَيْنِ وَفِي الْخَالِجِ
دو وجه و قول اول كويد كلفه في در دو طرفه و خاليج و در خارج بين

الْحُكُومَةِ **وَالثَّانِي الدِّيَّةُ** وَفِي أَحَدِهِمَا التَّصْفُفُ
حکومت است در هر دو لب تمام ديانت و در يك از آنها بنم ديانت

وَالشَّقُّ فِي عَضِّ الْوَجْهِ إِلَى الشَّدِيدِ وَفِي طَوْلِهِ
و لب در بهماي روی تا استخوان فم و در درازي و در

إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي يَسْتُرُ اللِّسَةَ عَلَى الْأَظْهَرِ
تا جايست كه چنان كرده كوشج دندانها در نردان قول اول

فِي اللِّسَانِ الدِّيَّةُ وَالْأَلْسُنُ وَالْأَلْفُفُ
در زبان تمام ديانت و كلفه در زبان و در با كلفه در زبان مانع و در

كَغَيْرِهِمْ وَكَذَا الظِّفْلِ إِنْ ظَهَرَ مِنْهُ إِثْرُ النُّطْقِ
مانع غير و در با كلفه و نیز كودك اگر ظاهر شود از اثار سخن گفتن

بجای

عِبَادِيَّةً وَيَا لِحَرْبِكَ عِنْدَ الْبُكَاءِ وَالْإِمْتِصَاحِ
بجایست در وقت گریه و بکیدن

وَكَذَلِكَ إِنْ لَمْ يَظْهَرِ عَلَى الْأَظْهَرِ **فِي لِسَانِ**
و نیز همین است اگر ظاهر نشود اثار نطق در زبان

الْأَخْرَسِ الْحُكُومَةُ وَفِي سِنِّ مِنَ الذِّكْرِ الْحَسَنِ الْمُسَلِّمِ
لال حکومت است در هر يك از آنها از مذکر ازاد مسلمان

خَمْسَ مِنَ الْإِبِلِ وَيَكِلُ الْأَرْضَ كَيْسَهُ مِثْلَهُ مِنْ
پانزده از اسب و تمام ديت ميگردد بلكه آنچه ديون ظاهر از

السِّنِّ وَإِنْ نَقَعَ السِّنُّ **وَلَوْ قَلَعَ السِّنُّ مَعَ السِّنِّ**
دندان و هر چند باقى باشد و اگر برون آمد بچ با دندان

لَمْ يَحِبَّ زِيَادَةَ عَلَى الْأَرْضِ **فِي السِّنِّ الشَّاعِيَّةُ**
و اگر نطق زياده بر ارض دندان و در دندان زياده

الْحُكُومَةُ وَلَا إِثْرَ لِكُونَ السِّنِّ مُتَحَرِّكَةً كَثِيرَةً
حکومت است و هیچ اثر ندارد دندان اگر جنبه جنبه فعل

وَإِنْ كَانَتْ الْحَرَكَةُ شَدِيدَةً وَبَطَلَتْ الْمَنْفَعَةُ
و اگر باشد جنبه دندان جنبه سخن و باطل بودي انتفاع او

لَمْ يَحِبَّ إِلَّا الْحُكُومَةَ وَأَنْقَصَتْ وَلَمْ تَبْطُلْ
و اگر جنبه نكده حکومت و اگر سفت باشد و لكن باطل شده

فَالْأَحْسَنُ تَكْمِيلُ الْأَرْضِ **وَلَوْ قَلَعَ سِنٌّ صَحِيٌّ**
بها نردان تمام نيزه ارض و اگر برون آرد دندان كودك

لَمْ يَنْشُرْ وَلَمْ يَعْزِزْ وَإِنْ فَسَادُ السِّنِّ وَجِبَ
كودك نيزه نيزه بود و با نيزه دندان كودك نيزه جاي برون آمدن و اگر نيزه

قَطُّهُ وَالْقَطُّوعُ يُنْسَبُ إِلَى الْكُشْفَةِ وَجَدَّهَا
بَصَرٌ عَنِ الْوَجْهِ وَالْقَطُّوعُ نَسَبٌ فِي كَثْرَةِ نَسَبِهِمْ بِاصْفَاءِ نَسَبِهِمْ

لَا إِلَى جَمِيعِ الذِّكْرِ فِي أَحْصَى الْوَحْشِينَ وَكَذَا الْحَكْمِيُّ
نَسَبٌ بِأَجْمَعٍ ذَكَرَ فِي تَرْجُمَاتِهِ دَوَّجٌ وَجَمِينٌ وَتَكْوِينٌ

بَعْضُ الْمَارِينِ وَالْحَمْلَةُ **وَفِي** الْأَلَيْتَيْنِ الدِّيَّةُ وَ
بِرَبِّهِمَا أَيْ أَرْزَمِيهِمَا وَبِعَمَلِيَّتِهِمَا وَبِرَبِّهِمَا هَرْدَوَسِيَّتِهِمَا دِيَّةٌ عَامَّةٌ

الْمُرَادُ الْقَدْرُ الْمَشْرِفُ عَلَى السُّتُوَاءِ الظَّهْرُ وَ
دَسْفَرٌ أَيْ أَنْ قَدَّرَ كَيْفَ يَكُونُ رَأْيُهُ

الْفَخْدُ **وَفِي** شَفْرِئَةِ الْمَرْأَةِ دِيَّتُهَا **وَفِي** الرَّجُلَيْنِ
دِرَانٌ وَدَرٌّ وَبَفَيْحٍ زَنْ عَمَامَةٌ دِيَّةٌ أَيْ دَرٌّ وَدَرٌّ بَابٌ

الدِّيَّةُ **وَفِي** أَحَدِهِمَا الضَّعْفُ وَتَكِلُ الدِّيَّةُ فِي
عَمَامَةٍ وَتَكِلُ أَيْ تَنْقِصُهَا وَتَعْمَلُ بِهَا دِيَّةٌ دَرُّعٌ

أَصَابِعُهَا وَالْقَدَمُ كَالْكَفِّ وَالسَّاقُ كَالسَّاعِدِ
أَيْ كَثْرَةُ هَرْدَوَيْهِمَا وَبَابٌ فِي مَانِدَةٍ بِأَصْحَابِهَا وَبَابٌ فِي مَانِدَةٍ بِأَرْوَاحِهَا

وَالْفَخْدُ كَالْعَضْدِ **وَفِي** سَلْحِ الْجِلْدِ الدِّيَّةُ وَتَمَامُهَا
دِرَانٌ بَابٌ مَانِدَةٌ بِأَرْوَاحِهَا أَوْ دَرٌّ كَذَلِكَ بَابٌ مَانِدَةٌ بِأَرْوَاحِهَا

يُظَاهَرُ وَجُوبُ الدِّيَّةِ إِذَا فُرِضَ بَقَاؤُهَا حَيَّةٌ
ظَاهِرٌ نَسَبٌ وَبَابٌ دِيَّةٌ مَكَرٌ فَرَّقَ بَيْنَهُمَا بِأَنَّ مَانِدَةَ زَنْدُكَ

مُسْتَقَرَّةٌ وَحَرٌّ غَيْرُ السَّالِجِ الرَّقِيبَةِ **فَصَلِّ**
عَمَامَةٌ وَرَأْسُهَا وَبَابٌ فِي مَانِدَةٍ بِأَرْوَاحِهَا كَذَلِكَ كَوْنُهُ

فِي زَالَةِ الْعَقْلِ بِالضَّرْبِ عَلَى الرَّأْسِ وَغَيْرِهِ
دَرٌّ زَالٌ كَوْنُهُ عَقْلٌ بِسَبَبِ زَنْدُكَ

الدِّيَّةُ

الدِّيَّةُ **فَإِنْ** أزاله بحجاجة لها أرش مقدر أو حكمته
تمام ديبته بمرارة زائله عقلا بمرارة يكون مرارة أرش مقدرته بالحكومت

فَقَوْلَانِ أَحَدُهُمَا أَنَّ الْأَقْلَّ يَدْخُلُ فِي الْأَكْثَرِ فَإِنْ
بِهِ وَوَقَوْلَانِ بِيكْرَ أَرَشِ أَنْ كَمَثَرٌ دَاخِلٌ نَسَبٌ فِي الْأَكْثَرِ بِيكْرَ

كَانَتْ دِيَّةُ الْعَقْلِ كَثْرَتُ دَخْلِ الْأَرَشِ فِيهَا وَإِنْ
أَيْ دِيَّةٌ عَقْلٌ بِسَبَبِ دَاخِلٌ نَسَبٌ فِي الْأَرَشِ دِيَّةٌ وَأَنْ

كَانَ الْأَرَشُ كَثْرًا لَوْ قَطَعَ يَدَيْهِ وَجَلِيهِ
بَابٌ فِي أَرْشِهَا بِسَبَبِ مَانِدَةٍ كَثْرَتِهَا هَرْدَوَيْهِمَا وَوَقَوْلَانِ

فَيَدْخُلُ فِي دِيَّتِهِمَا دِيَّةُ الْعَقْلِ وَأَصْحَابُهَا
بِهِ وَوَقَوْلَانِ فِي دِيَّتِهِمَا دِيَّةٌ عَقْلٌ وَوَقَوْلَانِ فِي دِيَّتِهِمَا

يَجِبُ دِيَّةُ الْعَقْلِ مَعَ الْأَرَشِ وَالْحُكْمَةُ
وَوَقَوْلَانِ دِيَّةٌ عَقْلٌ بَابٌ فِي أَرْشِهَا بَابٌ حَكُومَةٌ

وَلَوْ أَنْكَرَ الْجَانِي زَوَالَ الْعَقْلِ نَظَرْنَا أَوْ قَاتِ الْحُلُوتِ
وَكَرَّ الْكَارِعُونَ حَلَّتْ زَالٌ نَسَبٌ عَقْلًا بِكَلِمَةٍ وَفِيهَا حُلُوتٌ

أَيْ تَنْظِمُ أفعالَهُ وَأَقْوَالَهُ فَإِنْ لَمْ تَنْتَظِمِ أَوْجِبْنَا
أَيْ تَنْتَظِمُ أَيْ تَنْظِمُ وَكَلِمَةٌ أَوْ بَابٌ بِرَأْسِهَا تَنْتَظِمُ وَوَقَوْلَانِ

الدِّيَّةُ بِالْإِخْلَافِ **وَفِي** إِبْطَالِ السَّمْعِ الدِّيَّةُ وَلَوْ
دِيَّةٌ لَا يَبْرُونَ سَوَافَهُمْ وَوَقَوْلَانِ بِأَنَّ مَانِدَةَ زَنْدُكَ

أَبْطَلَهُ مِنْ أَحَدِي الْأَدْنَى فَاثْمُورٌ وَجُوبُ
بَابٌ فِي مَانِدَةٍ بِأَرْوَاحِهَا أَوْ دَرٌّ كَذَلِكَ بَابٌ فِي مَانِدَةٍ بِأَرْوَاحِهَا

الضَّعْفُ **وَلَوْ** قَطَعَ أذُنَيْهِ وَبَطَلَ سَمْعُهُ وَجَبَتْ
بِهِ دِيَّةٌ وَأَنْ كَثْرَتِهَا هَرْدَوَيْهِمَا وَوَقَوْلَانِ فِي دِيَّتِهِمَا

الدِّيَّةُ

دیتان ولو انکر الحانی زوال التامع صحیح به
دوبست و اگر انکار کرد جان زایل بود ششوی

فی نومیه و غفلت فان انزع بان کذب و الاحلف
دروغ خوابیا یا در وقت غافل بر آن بگذرد تا که بیاید دروغ او و الا سوزد و اذیت

واخذت الذیة وان انتقص سمعه من الاذنین
و بگیرد بزرگ دیت آن و اگر نقصان شرای از هر دو کون

فان عرف قدر الثقصان بان عرف انه كان من
بی آنکه دانستند مقدار آن نقصان چنانکه معرفت بود در

ای موضع لیسع فصار الان لیسع مما دون
کدام جای بود کمی شود بر بی کرده آجال خود کمیشود از کمتر

تلك المسافة و جب قسط ما نقص والا فمؤخذ
از آن سه واجب شود محسوس که نقصان او و الا بی گرفته شود

حکومة یقدرها الحاكم باجتهاده و فی وجه
مکون که مقدر نماید آنرا حاکم باجتهاد خود در وجه و بی

اخر انه لیسع لیسع من فی مثل سینه و صحته
دیگوست آنکه اعتبار بشودن که است که بعد سال او و صحه او

ویضبط التفاوت وان نقص من احدى
وضبط نماید تفاوت را و اگر ناقص بود از یکی

الاذین جهمت لعلیه و ضبط منتهی سماع
از دو کون که غایت از کون علی و ضبط نماید بجا بودن ششوی

الصحیحة ثم جهمت الصحیحة و ضبط منتهی
کریه صحیح بی بگیرد لغش صحیح را از کون و ضبط نماید جای ششوی

یسمع العلیة و یؤخذ قسط التفاوت من
شنیدن کون معلول و گرفته شود حصه که تفاوت است معلول از

الذیة و فی ضوء العینین الذیة و فی من احد
دیت و در بینای هر دو چشم دیت تمام از بینای از یک چشم

الصف ولو لقاء عینیه لم یجب الاذیة
نصف دیت است و اگر کور کرد هر دو چشم او واجب شود مگر دیت

واحد وان انکر الحانی زوال البصر روج
واحد و اگر انکار کرد جان زایل شدن بینای معلول

اهل الخبرة او یمنین بتقرب عقرب او حذیة
با اهل دانش یا تجربه نزدیک شوند از کرمی یا اسی

من حدیته مغافصة و یظن انزع ام لا وان
بچشم او بناگاه و بگردد آیا چشم او باید یا نه و اگر

انتقص ضوء العینین فعلى ما ذکرنا فی السمع
ناقص شد هر هر دو چشم او بناهر قولات که گفتیم در حکم ناقص شدن ششوی

و فی ازالة الشیم بالحنایة علی الرأس و غیره
و در زایل نمودن بری شدن بپوشیدن بر سر و یا غیره

الذیة فی اصح الوجوهین و اذا جفی علی سانه
دیت تمام است در آن دو وجه و اگر جفت نمود بر زبان او

فابطل کلامه فعلیه الذیة ولو ابطال با
بی باطل نمود کلامش فعلیه بر وی از آن دیت و اگر باطل کرد بی

لحایة بعض الحروف و زعت الذیة علمها
جانب برقی را از حروف پس برود از آن دیت بر حرفها

في الحروف المتوزعة عليها وجمان اظهرها جميعها
 دور حرفي كسرت كرهه فود برانها دودهم اش ظاهرا و كسرت فها
 وهي في اللغة العربية ثمانية وعشرون والثاني
 دور حرفي در لغت عربي است هشت حرفه و فورا فورا
 لا يدخل في التوزيع الحروف الشفوية ولا ال
 داخل فود در قسمه حرف كسرت فها و فورا فورا
 الحلقية ولو كان لا يحسن بعض الحروف خلقه
 كسرت فها و كسرت فها و كسرت فها و كسرت فها و كسرت فها
 او باقية سماوية فهل له في ابطال كلامه تمام
 با باقی سمانی بهایا موازی در داخل فود سمن کسرت فها و فورا فورا
 الدية فيه قولان اصحهما نعم وان كان
 دینیه درین دو قول اول اصح ازین است و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها
 بجناية فالظاهر ان الدية لا يكل ولو قطع نصف
 بجای بی ظاهرا ان الدینیه درین کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها
 لسانه فذهب نصف كلامه او بالعكس
 زبان او بی هفت نیمه سخن گفتن او را کسرت فها
 فكذلك في ابطال الصوت الدية فابطل
 بی هفت سخن دور باطل فود صدقون دین فها بی باطل فود
 مع ذلك حركة اللسان حتى يخرج عن التقطيع
 باطل صدق فیدن زبان فها کسرت فها و کسرت فها
 والترديد وجبت ديتان في ارجح الوجهين
 و ترید وجه فود دودیت در ترید راجح دودیم

في ابطال الصوت الدية فابطل
 مع ذلك حركة اللسان حتى يخرج عن التقطيع
 والترديد وجبت ديتان في ارجح الوجهين

في ابطال الدوق الدية وتذكر به الخلاف
 دور باطل فود جليله دین و دکر کسرت فها و کسرت فها
 والحجوة والمرارة والملوحة والعدوثة
 در حقیقت و دین و سوری و فورا فورا
 ويتوزع الدية علمها ولو انتقص ففيه
 دین کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها
 الحكومة **ويجب** الدية في ابطال المضغ وقوة
 حکومت است و دودیم دین فها در باطل فود فیدن دوقه
 الامناء بكسر الصلْب وقوة الحبل وذهب
 بی هفت سخن دین و دودیم دین فها و کسرت فها و کسرت فها
 الحاج وفي افضاء المراكب ديتان على الزوج و
 دور افضای فود دین و کسرت فها و کسرت فها
 غيره وقسره بعضهم يرفع الحاجرئين مدخل
 و غیره و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها
 الذكر ومخرج البول هو ثقبه في أعلى الفرج
 ذکرت و جای بول است و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها
 واخرون يرفع الحاجرئين مدخل الذكر والذير
 و غیره و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها
 وهو الاظهر **واذا** لم يحتمل المرأة الوطئ الا
 و است قول ظاهر و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها
 بالافضاء كما يمكن للزوج وطئها **ومن** لا
 بی هفت سخن دین و کسرت فها و کسرت فها و کسرت فها

دور باطل فود جليله دین و دکر کسرت فها و کسرت فها
 دور افضای فود دین و کسرت فها و کسرت فها
 دور باطل فود فیدن دوقه
 دور افضای فود دین و کسرت فها و کسرت فها
 دور باطل فود فیدن دوقه
 دور افضای فود دین و کسرت فها و کسرت فها
 دور باطل فود فیدن دوقه

يَسْتَحِقُّ الْإِقْتِصَاصَ إِذَا زَالَ الْبُكَارَةُ بَعْدَ الرِّبَا

استحقاق اقتصاص اگر بکارت از زایل شود شماره دورا بغير از
الجماع لزومه ارض البكارة **وإن** أزالها نالمة الجماع

شبهه یا بودان زن اگر او بریده یا خواهره پس واجب

مهر مثلها نیتا و ارض البكارة او مهر مثلها

بكر فيه و جمان اظهر هما الاول وان ازالها

مُتَحَقِّقُ الْإِقْتِصَاصِ فَلَا تَنَى عَلَيْهِ عَوْنِي وَجْهِي

بکارت استحقاق اقتصاص بغير وجه پس بی عیب عرو و در نزد دیگر

ان ازالها بغير الجماع لزومه الارش **وفي**

البطش الذية وكذلك في المشي وفي نقصانها

للكومة **وان** ذهب بكم الصل مشيه

منية ارمشيه و جماعه و حبت ديتان في احمج
الوجهين **وقد** يصد رجبايات من واحد

يَقْتَضِي مَا لَا كَثِيرًا كَأَطْرَافِ تَبَانٍ وَطَائِفِ تَزَالِمْ بِس

اقتصاص سال بسیار مانند چند عضو که جدا کرده و چند طایفه از تزلزل باقی

التفيس وكذا الوعدا الجاني وحز الزقبة

قبل ان يد مالها في اظهر القولين لكن لو كان

الحزبها والجنبايات خطأ أو بالعكس فالاستب

أنه لا تدخل ولو كان الحار غير من جنس تلك

الجنبايات فعلى كل واحد منهما موجب

مالمعنى يجب الحكومة **فصل**

فيه ارش مقدر من الجنبايات وهو جزء

من الذية نسبتها اليها نسبة ما نقص تلك

الجنباية من قيمته لو كان رقيقا وبقدر الرق

استحقاق اقتصاص اگر بکارت از زایل شود شماره دورا بغير از

جماع لزومه ارض البكارة وإن أزالها نالمة الجماع

شبهه یا بودان زن اگر او بریده یا خواهره پس واجب

مهر مثلها نیتا و ارض البكارة او مهر مثلها

بكر فيه و جمان اظهر هما الاول وان ازالها

مُتَحَقِّقُ الْإِقْتِصَاصِ فَلَا تَنَى عَلَيْهِ عَوْنِي وَجْهِي

بکارت استحقاق اقتصاص بغير وجه پس بی عیب عرو و در نزد دیگر

ان ازالها بغير الجماع لزومه الارش وفي

البطش الذية وكذلك في المشي وفي نقصانها

للكومة وان ذهب بكم الصل مشيه

منية ارمشيه و جماعه و حبت ديتان في احمج

يَقْتَضِي مَا لَا كَثِيرًا كَأَطْرَافِ تَبَانٍ وَطَائِفِ تَزَالِمْ بِس

اقتصاص سال بسیار مانند چند عضو که جدا کرده و چند طایفه از تزلزل باقی

التفيس وكذا الوعدا الجاني وحز الزقبة

قبل ان يد مالها في اظهر القولين لكن لو كان

الحزبها والجنبايات خطأ أو بالعكس فالاستب

أنه لا تدخل ولو كان الحار غير من جنس تلك

الجنبايات فعلى كل واحد منهما موجب

مالمعنى يجب الحكومة فصل

فيه ارش مقدر من الجنبايات وهو جزء

من الذية نسبتها اليها نسبة ما نقص تلك

الجنباية من قيمته لو كان رقيقا وبقدر الرق

در وجه تحقیق و ایضا بدست از تحقیق و نقد کرده بود

بدست از قیمت اگر جزا برده اگر مسود شده و نقد کرده بود

فيه بالصفات التي هو عليها والذبة التي يوجب جزؤها
 اذ بان صفات التي هي برهانها وان دبت كراجهت جزان دبت
 ذبته النفس وفي وجه العكوبة ذبته العضو الذي
 دبت نفسا ودرت ذبته دبت ان عقوبت كراجهت
 وردت الجناية عليه ثم ان وردت الجراحت
 وانتهت جنات بروي پس كراجهت ذبته
 على عضوله ارش مقدرا ولم تكلج الحكومة
 بر عضوي اورا ارش مقدرا ورسيدت بان حكومت
 ارش ان عضو ودرت ان حكومت تمام او وكر رسيدت بان حكومت
 نقص الحاكم بالاجتهاد وشبها وان وردت
 نقصانها مكر بهما ذبته جزى را اكر وانتهت جنات
 على عضوليس له ارش مقدرا كالظهر والفخذ
 بر عضوي كراجهت او او ارش مقدرا ما مؤثرت ارا
 فيجوز ان تبليغ حكومتها ذبته عضو مقدرا وانما
 پس جازات اكر برسد حكومت ان عضو بهي عضو كراجهت مقدرا ودرت
 ينقص عن ذبته النفس وانما بقدر الرق وقوم
 كراجهت ان كراجهت نفس ذبته كراجهت مقدرا بذت ذبته كراجهت
 الحق عليه بعد ان مال الجناية ونقصان
 بان عيب كراجهت ان ذبته جنات ونقصان بورن
 القيمة حينئذ قد يكون لنقصان المنفعة
 قيمت در حين خوبت ذبته بعض ميباش بسبب نقصان منفعة
 ذبته

وقد يكون لا عوجاج وشين بقي فان كراجهت
 ودرت كراجهت كراجهت كراجهت كراجهت
 نقصان ولم يتاثر القيمة فاحد الوحيين انته
 نقصان وانتهت ذبته بقيت بي يك ارا ذبته انته
 لا يجب شئ يسوي التعزير واطهرها انه لا بد
 واجب كراجهت جزى به ارا ذبته واطهر ان ذبته كراجهت واطهر
 من ايجاب مال وعلى هذا فيقدر الحاكم شيئا
 ارا ذبته ما ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته
 باجتهاده او ينظر الى ما قبل الاند مال من الخلال
 باجتهاده با صبر عايد تا وقت بعين ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته
 المؤثرة في نقصان فيه وجهان اظهرهما التنا
 كراجهت كراجهت ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته
ويجب اقرب الالات اليه ومن نظا برهذه
 ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته
 المسئلة قطع الاصبع الزائغ وقلع السن
 مسلمات ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته
 الشاغية والجرحة المقدرة ارشها كالموضحة
 ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته
 يتبعها الشين حوالها ولا يفر ذبته حكومتها التي
 تابع ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته
 لا يتقدر ارشها لا يتبعها الشين على الظاهر بل
 مقدرا ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته ارا ذبته

يُفْرَدُ بِالْحَاكِمَةِ **فصل** الرقيق ضمن قيمته **لغة**
تفاوت بر حکومت
بند
مضمون بود بجهت او از این

ما بلغت **وان** جوق عليه فيما دون النفس فان
ما بجز برسد و اگر که حاجت بود بر روی در آنچه غیر گشتی باشد بر آن

كانت الجناية مما توجب مقدرا في الحجر كالشجاج و قطع
است آن حاجت از آنها که واجب است از مقدار در نفس اراده مانند زخم سر و دهن و

الاطراف فأصح القولين أن الواجب جز من
اعضا بر این وجه در قول که مقتضی و این جز است از

القيمة ينسبته اليها نسبة الواجب في الحجر
بمنه نسبت است به نسبت این و اجابت در نفس اراده

إلى الذية والثاني أن الواجب ما نقص من
بروی دست و قول که کبر مقتضی و اجابت که ناقص است از

القيمة فان كانت لاوجب مقدرا في الحجر قالوا
بمنه تمام بر آن مستان تمامه واجب است از مقدار در نفس اراده بر اجابت

ما نقص بلا خلاف وإذا قطع قاطع ذكره و
انکه که نقص است از تمامه و چون برسد به تمامه در حکم را

أنشبه قالوا **وجب** على القول الأصح قهتمان
در هر دو ظاهر است بر واجب است بر قول اصح و در آنچه چون قصد کرد

وعلى القول الآخر قدر القضان فان لم ينقص
و ظاهر بر قول دیگر نیز نقص است قهتمان بر آن که نقص است از تمامه و

شيئا لم يوجب **فصل** إذا صاح على صبي
بجز چیزی واجب است بر صبی
چون بر زخمی بر کوه

غير ميمز على طرف يتر أو سطح فاز تعدر سقط
که بجز ميمز است بر کنار بیری یا بر کنار یا بر کنجید از فوق و بسفاد

منه ومات وجب ضمانه **وأصح** القولين أنه لا
از آن و بمرد و اجابت ضمانت است که واجب است در قول که مقتضی

يجب الفصاص ولو كان على وجه الأرض ومات
و اگر بر زمین فصاص و اگر بود که بر روی زمین و بمرد

من الصبيحة أو صلح على البالغ على طرف سطح
از آن بجزه یا بر زخمی بر بالغ بود بر کنار یا بر

فقط ومات فالأصح أنه لا ضمان **وشهر**
بهمینستاد و بمرد بر قول اصح آنکه ضمانت نیست و کشید

السلاح كالضرب والرائق المتيقظ كالباغ
سلاح مانند ضربه و در زخمی بر زمین که بسیار است مانند باغ است

ولو صاح على صبي فاضطر به الصبي وسقط
و اگر بر روی بر بجزی بر مضطر است بان خود کوه و بسفاد

ومات وجب الضمان أيضا **والذية** والحالة
و بمرد و اجابت ضمانت است نیز و ذیت و حالت

هذه تكون محققة على العاقلة **وفيما** إذا قصد
چنانچه باشد محققه و بر عاقله و در آنچه چون قصد کرد

الصبي نفسه تكون مغالطة علمهم **ولو بعث**
کوه که بر نگران کوه که بر مابعد است غلط است که بر عاقله و اگر بر نگران

السُلطان إلى المرأة ذكرت عند لسو الخ
حاکم سوی زنی که بر نگران بود در نزد او بیری یا صبی یا غیره

فأجمعت جنبها فنراو جبه زمان الجنبين
بی بنیاد بجز خود از سر و ایستاد ضامی آن بی

وإذا وضع صديقي مسجعة فافترسه السبع
و چون بنهاد کودک را در جای درنده دار برهنک او کودک را درنده

فلا ضمان إن كان يقدر على الحركة والانتقال
بی ضامی نیست اگر بوده است قادر بر حرکت کردن و منتقل کردن

فلم يفعل وكذا إن لم يقدر في أرجح الوجهين
بی نکرده است و نیز اگر قادر نباشد در ترجیح دادن وجه

وإذا اتبع إنسانا يقيه هرب المطلوب و
و چون تابعند آن نیز باشند و در گریختن او که گریخته بود

التي تقه في نار أو ماء فلا ضمان وإن وقع من
و بگردد خود را در آتش یا آب بی هیچ ضمانتی و اگر بیفتد

غير قصد في النار أو الماء أو من السطح إن كان
بدون قصد در آتش یا در آب یا در سطح چنانکه بود

أعنى يجب الضمان على المشيع وكذا لو انخفض
کور بی و ایستاد ضامی بر آنکه نماندند از او و نیز ضامی اگر فرو برد

به سقف هربه على ظهر الوجهين ولو سلم
باو یا بی در گریختن او یا بر ظهر او بی دو وجه و اگر نماند

صديقا إلى سباح ليعلمه السباحة فغرق و
کودک را بنیاد و بی تا تعلیم کند کودک را شناوری بی غرق شدن و ایستاد

ديته و يجب الضمان بحفر البئر عدو وأنا وإذا حفر
دیت او و ایستاد ضامی بکندن بئر بی نظم و چون بکند

فمهلك نفسه أو في موات فلا عدوان فإن دعا
در ملک خود یا در دیرانه بی ضمانتی را که بخواند

إلى داره غيره وقد حفر في التمهين فتردى فهما
بوی خانه خود غیرا و حال آنکه کنده بود در پیش خانه بی ضمانتی در آن بئر

فأشبهه القولين وجوب الضمان عليه ولو حفر
بی بندگی دو قول و ایستاد ضمانت بر حافز و اگر بکند بیری

فمهلك غيره بغير اذنه فهو عدوان وكذا لو
در ملک غیر خود بدون اذن او بمان کندن بئر طاعت و نیز چنان که

حفر بئرا في الملك المشترك بينه وبين غيره بغير
بکند بیری در ملک که مشترک در بیسی او و بیسی غیر او بدون

إذن الشريك أو حفر في الشارع ضيق يتضرر به
اذن آن شریک یا بکند بئر در راهی تنگ که ضرر میدهد بان گذرن

الناس وإن لم يكن ضرر فإن حفر بأذن الأهل
بدون مردم و اگر بخواند بمان حفری بی آنکه کنده است با اذن اهلی

فلا ضمان وإن حفر بغير اذنه نظر إن حفر
بی ضمانتی بیری و اگر کنده است بدون اذن امام بکرم اگر کنده است

لمصلحة نفسه و يجب الضمان وإن حفر لمصلحة
برای منفعت نفس خود و ایستاد ضامی شدن و اگر کنده است برای منفعت

عامة كل حفر لماء المطر فالأصح أنه لا ضمان
عام مانند حفر برای آب باران بی قول هیچ آنکه هیچ ضامی نیست

و الحفر في المسجد هو في الشارع وما يتولد من
در بکندن بئر در مسجد مانند کندن آن در راه و آنچه حاصل شود از

اشترع الجناح الى الشارع وما يتولد منها من الهلاك
 بدون بردن جيبها بر بوی شارع و آنچه حاصل شود از آنها از جمله شدن
 مضمون و این نمیکن مضر و **ویجوز** اخراج المياز
 مضمون است و هر چند باشد ضرر رساننده و اجازت بردن بدون ملاحظه
 الى الشارع وما يتولد منها من الهلاك مضمون
 بوی راه نصاب و آنچه حاصل شود از آنها از جمله شدن مضمون است
 ايضا في الحديد فان كان بعضه في الجدار وبعضه
 نیز در تیرچه بود پس اگر بود در دیوار و بعضی از آن
 خارجا فقط الخارج و حبه كل الضمان
 در بردن دیوار بر افاد آنچه در بردن بود و اجازت بود همه ضعیف او
وان سقط الكل فالواجب يصفه على
 و اگر بفتاد همه بر وجهی بنه ضمان است سایر قول
 الأشهر **وان بنا جدارا مائلا الى الشارع فهو**
 مشهورتر و اگر بنا کرد دیواری را در حالتی که میل کرده بوی ان شارع بر آن بنا کرد
 كالجناح يضمن ما يتولد من سقوطه وان
 مانند جناح است ضامن شود بآنچه حاصل شود از افتادن جناح و اگر
 بناء مستويا فمال وسقط فلا ضمان ان لم
 بنا شود افکار در حالتی راستی بر میل نمود و بفتاد پس ضمان نیست که
 يمكن من الهدم أو الإصلاح وكذا ان يمكن
 امکان داشته از افکندن او یا درست نمودن و نیز اگر ممکن بود
 في الظاهر الوجهين **ويجوز الخلاف فيما اذا**
 در نزد ظاهر دو وجه و خارج شود این اتفاق در آنچه که

سقط

سقط الى الطريق فلم يرفعه حتى تعثر به انسان
 بفتاد بوی راه و آنچه حاصل شود از آنها از جمله شدن
أو هلك به مال وإذا طرخ قمامات البيت
 ماضی بان مال دون افکندن خشک خانه
 أو قشور البطيخ في الطريق فيتولد منها هلاك
 یا پوستهای خربزه در راه یا حاصل شود از آنها هلاک
 فالاصح وجوب الضمان **فصل** اذا اجتمع
 پس قول اصح و اجابت ضمانند است
 سببا هلاك على التعاقب فالحالة على الأول
 دو سبب هلاک بر تواتر یکی پس حواله ان بر هر دو سبب است
مسألة حفر بئر متعديا أو نصب سكينًا
 مثلاً بر حفرتی بستی یا نصب کرد کاری
 ووضع آخر حجر متعديا فاعتبر انسان
 و نهاد دیگر سنگ را بستی پس بلفظ پای انسان
 بالحجر ثم وقع في البئر أو على السكين وهلك
 بر سنگ پس بفتاد در بئر یا افتاد بر سران کار و هلاک شد
 فالضمان على واضع الحجر ولو لم يكن واضع
 بر ضمان بر واضع سنگ را اگر نبود واضع
 الحجر متعديا فالمنقول وجوب الضمان
 سنگ نقل گفته پس آنچه نقل شده از حق واجب بودن ضامن
 على الجائر والتاسيب **ولو وضع متعدي**
 بر حفرتی بستی و بفتاد یکی است و اگر وضع نمود متعدي

حجرًا وَاخْرَانِ حَجْرًا يَجْنِبُهُ قَتَعَتْهُمَا النَّانُ وَ

هَلَكَ فَيَتَعَلَقُ بِنِصْفِ الصَّامِنِ بِالْأَوَّلِ وَنِصْفِ

بِالْآخِرِ مَنْ أَوْ يَكُونُ بَيْنَهُمَا اثَلَاثًا فِيهِ وَجَمَانِ

أَظْهَرُهَا الثَّانِي **وَلَوْ قَعَّ حَجْرًا فِي الطَّرِيقِ قَتَعَتْ**

بِهِ إِنْسَانٌ وَخَرَجَتْهُ تَعْتَرِبُهُ آخِرٌ وَهَلَاكَ

قَضَائِمُ الثَّانِي يَتَعَلَقُ بِالْمُدْرَجِ **وَلَوْ تَعْتَرِبُ**

بِقَاعِدٍ أَوْ نَائِمٍ فِي الطَّرِيقِ أَوْ بَوَاقِفٍ وَ

هَلَاكَ أَوْ هَلَاكَ أَحَدُهُمَا فَالصَّامِنُ إِنْ كَانَ

الطَّرِيقُ وَاسِعًا وَإِنْ كَانَ الطَّرِيقُ ضَيِّقًا

فَالَّذِي رَجَحَ وَحَكِيَ عَنِ النَّصْرَانِ فِي التَّعْتَرِبِ

بِالْوَاقِفِ يَهْدِي دَمُ الْمَاشِي وَعَلَى

بالمشاة في الطريق والواقف في الطريق والواقف في الطريق والواقف في الطريق

سكنا وودنفر دگر سگارا دلهوی ان سنگر بی بلغزیر بان دویگر باوانی

وہلا کرد بی تعلق بیکرد نیمہ صمان بواضع اول و سیمین

بدو واضح دگر باسیا درین انوار و دویگر بقیضہ درین دو درامدہ

ظاہر تران در دو بیت و اگر وضوح سگارا در دامنہ بی سترند

ان فہم کرد انان سنگر بی بلغزیر بان سنگر شیعہ دگر و ہلا کرد

بی صمان شیعہ دوم سفق کرد بیکر سگرا کرد و اگر بلغزیر

بسیاستہ یا خواہیدہ در راہ با استادہ

وہلا کردن ہر دو با ہلا کرد بک ازین بی صاحبہست اگر بوجہ است

ان راہ استادہ و اگر بہت ان راہ سنگر

بی ان قول کہ ترجیح عہدہ و حکایت کردہ از تعلق ماہی انہما کہ تعلق در لغزیر

بسیاستادہ باطل ہنود جن روزہ و

عاقبتہما

عَاقَلَتْ سَمِيَّةُ الْمَاشِي وَفِي التَّعْتَرِبِ بِالْوَاقِفِ

يَهْدِي دَمُ الْمَاشِي وَعَلَى عَاقَلْتَهُ دِيَّةُ الْوَاقِفِ

فَصَلِّ إِذَا اصْطَدَمَ مَاشِيَانِ قَوْعًا

وَمَا تَأْكُلُ وَاحِدٌ مِمَّنْ مَاتَ بِفِعْلِهِ وَفِعْلٍ

صَاحِبِهِ فَيَسْقُطُ نِصْفُ دِيَّةِ كُلِّ وَاحِدٍ

مِنْهُمَا وَيَجِبُ نِصْفُهَا مُحَقَّقَةً عَلَى عَاقِلَةٍ

الْآخِرِ إِنْ لَمْ يَقْصُدْ بِالِاصْطِدَامِ بَأَنَّ كَانَا عَمِيْنِ

أَوْ كَانَ ذَلِكَ فِي ظَلَمَةٍ وَإِنْ تَعْتَرِبُ فَالْحَاصِلُ شِبْهُ

عَمَلِ فِعْلِ عَاقِلَةٍ الْآخِرِ نِصْفُهَا مُعْتَظَةٌ **وَإِنْ**

تَعْتَرِبُ أَحَدُهُمَا دُونَ الْآخِرِ فَلكلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا

حُكْمُهُ **وَالْمَخِي أَنَّهُ يَجِبُ عَلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا**

عاقبتہ ماخے

وہ عاقبتہ ماخے بہت دیت استادہ

جن بہم بر آمدند دوراہ رو بی بیضا نندہ رو

دو درامدہ بی کل واحدی ازین مراد است بفعلی خود بی بیض

بشع خود بی س قضا کرد نیم دیت کل واحدی

ازین دو واجب کرد نیم دیت محققہ بی عاقبتہ

ان دگر اگر قصد کردہ باشد بان اصطدام چنانکہ بودندہ رو و دگر

یا بودہ ان بہم آمدن در باریکہ و اگر عمدہ عمدہ بی صاحبہ ان شیعہ

عمدات بی عاقبتہ دگر نصف دیت بعتظہ و اگر

عمد کردہ بک ازین نہ ان دگر بہر بی کل واحدی ازین

حکم خود باشد و مواجہ الکفین واجبہ بی کل واحدی ازین

كُفَّارَاتٍ **وَلَوْ كَانَا رَاكِبِينَ** وَتَلَفَتِ اللَّابِتَاتِ

دو کفارت و اگر بودند دوسوار و تلفاند هر دو دایره ایشان

أَيْضًا قَالَتِيهِ وَالْكَفَّارَةُ عَلَى مَا بَيَّنَّا فِي تَرْكَةِ

تیز پس دیت و کفارت بر آنست که میان نمودیم و در ترک

كُلِّ وَاحِدَةٍ مِمَّا يَصِفُ قِيمَةَ دَابَّةِ الْآخَرِ وَلَا

کلی واحدی از ایشان نصف قیمت دایره آن دیگر است

فَرَقَ بَيْنَ أَنْ يَتَفَوْقَ جِنْسِ الْمَرْكُوبِينَ أَوْ يَخْتَلِفُ

فترقت در بین آنکه یک باشد جنس هر دو مرکوب یا مختلف

وَاصْطِدَامُ الصَّيْدَيْنِ وَالْمَجْنُونِينَ كَاصْطِدَامِ

و بهم بر آمدن دو کوه و دو دویان مانند بهم بر آمدن

الْبَالِغِينَ الْعَاقِلِينَ مَا شِئِينَ كَانَا أَوْ رَاكِبِينَ

دو بالغ عاقلانست پیاده بود یا سوار یا سواره

وَقَدْ رَكِبَا بِنَفْسِهِمَا وَكَذَا أَنْ رَكِبْتُمَا وَلْتُمَا فِي

و حققت سوار شده باشند هر دو خود و نیز اگر سوار کرده باشند و تولاقت

فِي أَصْحَابِ الْوَحْمِينَ **وَإِنْ** أَرَكْتُمَا مِنْ لَوْلَايَتِهِ

در نزد اصحاب دو وحش و اگر سوار کرده باشید از آنست که کولایت نیست مرا و را

عَلِمْتُمَا لَمْ تَهْدِ رُشْقِي مِنْ دَيْتِهِمَا وَلَا مِنْ قِيمَةِ

بر آنست که باطل شود پیچیدگی از دیت ایشان هم از قیمت

التَّابِتِينَ بَلْ ضَمَّانُ الْكُلِّ عَلَى الْفُضُولِ

هر دو دایره بلکه ضامن همه بر شخصی فضولات

وَاصْطِدَامُ الْمَرَاةَيْنِ كَاصْطِدَامِ الرَّجُلَيْنِ

و بهم بر آمدن دو زن مانند بهم آمدن دو مردند

وَإِنْ كَانَتَا حَامِلَتَيْنِ وَالْقَتَا الْجَنِينَيْنِ فَالذَّيْبَةُ

و اگر بودند نهاده هر دو باردار و نهاده بودند بار خود را مهم کوبیت

عَلَى مَا سَقَوْا وَعَلَى كُلِّ وَاحِدَةٍ أَرْبَعُ كَقَارَاتِ

بنا بر آنست که کفارت و بر هر یکی واحد از آنها چهار کفارت است

عَلَى الْأَصْحَابِ وَعَلَى عَاقِلَةٍ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِمَّا

بنا بر آنست که اصحاب و بر عاقل یکی واحدی از آن دو وزن

يَصِفُ غَرَضَ الْجَنِينِهَا وَيَصِفُ غَرَضَ الْجَنِينِ الْآخَرِ

تج علفی غرض برای بچه و تج علفی برای باران دیگرند

وَلَوْ اِصْدَمَ عَبْدَانِ وَمَاتَا مِمَّا مَهْدَرَاتِ

و اگر بهم بر افتادند دو علف و مردند هر دو بر آنست سهدر الهم الله هر دو

وَإِنْ اِصْطَدَمَتَا تَفْقِدَتَانِ وَعَرَقَتَا مِمَّا

و اگر بهم بر افتادند دو کشتی و عرق شدند هر دو با آنچه در میان است

فَالسَّفِينَتَانِ كَالذَّابِتَيْنِ وَالْمَلَّاحَانَ كَالرَّاكِبِينَ

پس آن دو کشتی مانند دو دایره است و دو کشتیان مانند دو راکب است

إِنْ كَانَتَا السَّفِينَتَا وَمَاتَا مِمَّا لِلدَّاحِئِ الْخَبِيرِ

اگر بوده است آن دو کشتی و آنچه در آنست مملکت کشته آنست که مملکت کشته

وَإِنْ كَانَ مَا فِي السَّفِينَتَيْنِ لِعِزِّهَا فَعَلَى كُلِّ

و اگر هست آنچه در کشتی است بر عزت آنست بر هر یکی

وَاحِدٍ يَصِفُ ضَمَّانَ مَا فِي السَّفِينَتَيْنِ

واحدی از آنها ضامن آنچه در کشتی است که با آن بوده هر دو

مِنَ الْأَمْوَالِ **وَإِنْ كَانَتَا** السَّفِينَتَانِ لِعِزِّهَا

از اموال و اگر بوده آن دو کشتی بر عزت مملکت

فَعَلَى كُلِّ وَاحِدٍ نِصْفُ قِيمَةِ كُلِّ سَفِينَةٍ وَإِذَا
 بِرَمِيهِ لَوْ وَاصِي نِيْمَ بِنْتِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَ
 أَشْرَفَتِ السَّفِينَةُ عَلَى الْفَرَقِ يَجُوزُ الْقَاءُ بَعْضُ
 تَرْكِيهِ كَسْتَى بِرِ عَزْمَتِنِ جَابِرَاتِ الْبَارِئِ بَعْضُ
أَمْتَعَهُمَا فِي الْبَحْرِ وَقَدْ يَجِبُ أَنْ رَجَا نَجَاةَ الرَّابِعِينَ
 مَتَاعَ كَسْتَى وَرِ بَحْرٍ وَبَسْمَلِيَّةٍ وَوَجْهَتِ الْكَرْمَلِيَّةُ خَالِيَةً بَدَنَ الرَّابِعِينَ كَسْتَى
 إِذَا خَفَّتِ السَّفِينَةُ ثُمَّ أَرَادَ الْقَائِمَتَاعُ نَفْسَهُ أَوْ مَتَاعَ
 جَوْنِ سَكْتَى كَسْتَى بِرِ الْكَرْمَلِيَّةِ مَتَاعَ نَفْسِهِ يَأْتِي
 غَيْرِهِ بِأَذْيَةٍ فَلَا ظَهْمَانَ وَإِنْ الْقَائِمَتَاعُ غَيْرُ غَيْرٍ
 غَيْرُ جَوْنِ يَأْتِي غَيْرِهِ بِرِ صَامِيَّةٍ وَوَجْهَتِ الْكَرْمَلِيَّةُ مَتَاعَ غَيْرِهِ جَوْنِ
 إِذْنِهِ وَجَبَ الظَّمَانُ **وَلَوْ قَالَ لَغَيْرِهِ الْقَائِمَتَاعُ**
 إِذْنُهُ وَجَبَ الظَّمَانُ وَوَجْهَتِ صَمَانَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ
فِي الْبَحْرِ وَعَلَى ظَمَانِهِ أَوْ عَلَى أُنْفِ ضَامِنٍ فَالْقَاءُ
 فِي الْبَحْرِ وَبَرَكِيَّةَ صَامِيَّةٍ أَوْ بِبَرَكِيَّةَ مَتَاعَ مِنْ ضَامِنٍ بِرِ الْكَرْمَلِيَّةِ
فَعَلَى الْمُلْتَمِسِ الظَّمَانَ وَلَوْ لَمْ يَقْبَلْ عَلَى ظَمَانِهِ
 بِرِ الْكَرْمَلِيَّةِ كَوْرَةَ صَامِيَّةٍ بِرِ الْكَرْمَلِيَّةِ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ
 فَالظَّاهِرُ أَنَّهُ لَا يَلْزِمُهُ شَيْءٌ **وَأَمَّا يَجِبُ الظَّمَانُ**
 بِرِ الْكَرْمَلِيَّةِ الْكَرْمَلِيَّةَ لَأَنَّ بَرَكِيَّةَ جَوْنِ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ
 إِذَا كَانَ الْإِلْتِمَاسُ عِنْدَ حَوْضِ الْفَرَقِ **وَإِذَا لَمْ**
 جَوْنِ بَرَكِيَّةَ الْكَرْمَلِيَّةَ دَرَزْدَ بَرَكِيَّةَ عَزْمَتِنِ وَوَجْهَتِ م
 يَخْتَصُّ فَائِدَةَ الْإِلْقَاءِ بِصَاحِبِ الْمَتَاعِ فَإِنْ
 مَتَاعَ بَرَكِيَّةَ الْكَرْمَلِيَّةَ بَرَكِيَّةَ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ

مفتوح

اخْتَصَّتْ فَلَا ظَمَانَ وَإِذَا عَادَ حَجْرُ الْمُخْتَلِقِ قَتَلَ
 مَتَاعَ تَابِرَةَ الْكَرْمَلِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ
أَحَدَ الرَّابِعِينَ فَقَدِمَاتِ بِفِعْلِهِ وَفِعْلُ شَرَكَاةٍ
 بِرِ الْكَرْمَلِيَّةِ بِرِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ
فِيمَهْدِي حِصَّتَهُ مِنَ الدِّيَةِ وَعَلَى عَاقِلَةِ كُلِّ وَاحِدٍ
 بِرِ الْكَرْمَلِيَّةِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ
مِنَ الْبَاقِينَ حِصَّتُهُ وَإِنْ قَتَلَ غَيْرَهُمْ فَإِنْ لَمْ
 إِذْ بَاقِيَةً مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ
يَقْضُوا وَوَاحِدًا أَوْ أَصَابُوا غَيْرَ مَنْ قَصَدُوهُ
 مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ
هُوَ خَطَاؤُهُ وَإِنْ أَصَابُوا مَنْ قَصَدُوهُ فَالْأَظْهَرُ
 مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ
أَنَّهُ عَمْدَانِ كَانَ الْغَالِبُ أَنَّهُ يُصِيبُ مَنْ قَصَدَ
 مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ
الرَّامِي قَصْدُ دِيَةِ الْخَطَاةِ يُحْتَمَلُ بِشَلْجِهِمَا
 مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ
أَحَدِيهَا الْقَرَابَةُ وَأَمَّا يُحْتَمَلُ مِنَ الْأَقَارِبِ الَّذِينَ
 مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ
هُمْ عَلَى حَاشِيَةِ النَّسَبِ وَهُمْ الْأَخْوَةُ وَبَنُوهُمْ
 مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ
وَالْأَعْمَامُ وَبَنُوهُمْ دُونِ آبِ الْقَاتِلِ وَآجَادِهِ وَأَوْلَادِهِ
 مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ وَوَجْهَتِ مَتَاعَ جَوْنِ بَرَكِيَّةَ

وَأَحْفَادِهِ وَإِذَا أَقْتَلتْ امْرَأَةً وَهِيَ ابْنُ هَوَاشٍ

وکلان اولاد او و چون کت که را زنی و کلان اولاد او بود پس آن بر

ابن عَمَّتِهَا فَظَاهِرُ الْوَجْهِينِ أَنَّهُ لَا يَحْتَمِلُ

پس عم او بود پس ظاهر دو وجه آنست که عمل کند در

وَيَقْدُمُ الْأَقْرَبُ فَالْأَقْرَبُ وَمَعْنَى تَقْدِيمِ

و مقدم بود در عملیات اکثر و بکرات پس نزدیک و مقصد از تقدم

الْأَقْرَبُ أَن يُنْظَرُ وَقْتُ وُجُوبِ التَّوْبَةِ

اقرب فالاقرب است که نظر کرد در وقت و ابر شدن که غایت کردن

فِي الْوَأَحِبِّ وَفِي الْأَقْرَبِينَ فَإِذَا كَانَ فَمَهُمْ فَأَبَاؤُهُ

در آنچه در او برتر است و در نظر کرد در جوشن بر او است در این معنی و در آن

إِذَا وَرَعَ عَلَيْهِمْ لَكُنْهُمْ أَوْ لِقَلَّةِ الْوَأَحِبِّ

پس چون که در خود بر او است پس بر او با بسی و ابر او است

فَيَقْتَصِرُ عَلَيْهِمْ وَالْأَقْرَبُ يَكْفُرُ بِهِمْ مِنْ بَعْدِهِمْ

پس اقتضای بر او است و اگر در او بود پس بر او است که کم از او است

ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ وَالْأَقْرَبُونَ الْإِخْوَةَ ثُمَّ سُوْمُ

پس آنان که از او است و در جوشن بر او است پس بر او است

وَأَنْ سَقَلُوا ثَمَّ الْأَعْمَامُ ثُمَّ بَنُوهُمْ عَلَى مَا تَرَى

و هر چند که باری اند پس عموا پس بر سران این است ظاهر که کوش

فِي الْمِيرَاثِ وَالْمُدَّةُ بِالْأَبَوَيْنِ مِنْهُمْ أَوْ لِی مِنْ

در بخش میراث و اندک که بر سران او و مادر او از او است اولاد است از او

الْمُدَّةِ لِأَبٍ عَلَى الْجَدِيدِ وَلَيْسَ عَلَى الْقَدِيمِ

پس در باشد بر او است ظاهر در قول او و هر دو مساوی است در نظر اولاد

والتائبة

والتائبة الولاء في محتمل المعنى اذا لم يكن للقاتل

وجه دوم سیدی پس عمل میکند سید را در او چون باشد مرتضی

عَصَاتُ النَّبِ اَوْلَمَ يَكُنْ فَمَهُمْ كِفَايَةٌ فَإِنْ لَمْ

خوش بر او است سیدی یا با او و در این معنی و در آن

يُوجَدُ الْمَعْتِقُ يَحْتَمِلُ عَصَاتَهُ مِنَ النَّبِ فَإِنْ

وجود است از او است ظاهر بر او است معنی از او است

لَمْ يَكُنْ يَحْتَمِلُ مَعْتِقُ الْمَعْتِقِ ثُمَّ عَصَاتُهُ مِنَ النَّبِ

پس اگر بود پس عمل کند از او است ظاهر بر او است معنی

فَإِنْ لَمْ يُوْجَدْ مَعْتِقُ مَعْتِقِ الْقَاتِلِ وَلَا وَاحِدٌ

پس اگر نبود پس معنی معنی کننده و معنی کننده

مِنْ عَصَاتِهِ يَحْتَمِلُ مَعْتِقُ أَبِيهِ ثُمَّ عَصَاتُهُ

از بر او است ظاهر از او است پدر او پس بر او است معنی

ثُمَّ مَعْتِقُ مَعْتِقِ أَبِي ثُمَّ عَصَاتُهُ وَعَلَى هَذَا

پس از او است ظاهر بر او است معنی معنی کننده و با او است

السَّقِيُّ وَتَعْتِقُ الْمَرْءُ يَحْتَمِلُ حَائِثَهَا وَالتَّكْرَارُ

ترتیب دارا و تکرار زنی عمل میکند حائث از او است ظاهر

فِي الْعَتِيقِ يَحْتَمِلُونَ يَحْتَمِلُ الْمَعْتِقُ الْوَاحِدُ وَكُلُّ

در یاد کرده عمل کننده مانند عمل معنی واحد و کل

وَاحِدٍ مِنْ عَصَاتِ كُلِّ مَعْتِقٍ يَحْتَمِلُ مَا كَانَ

واحدی از بر او است هر عمل معنی معنی کننده آنچه بود

يَحْتَمِلُهُ ذَلِكَ الْمَعْتِقُ لَوْ كَانَ بَاقِيًا وَأَصْحُ

عمل کند از او است ان معنی لو سید باقی است واضح

والتائبة

القولين ان العتيق لا يتحمل عن العتيق والثالثة

دو قول است عتيق از عتيق نقل می کند از آزاد کننده و وجه سیم از جمله اول

يَبْتِ الْمَالِ فَإِذَا لَمْ يَكُنْ لِلْقَائِلِ عَصَبَةٌ بِالنِّسْبِ

بیت المالت بر آن بود بر قائل را مراد کجاست نسبت
و لا بالولاء يتحمل عنه يبت المال وكذا الوكالات

معتبرين اوله نيف التوزيع عليهم بالواجب

ولا يتحمل يبت المال عن الذي فان لم يكن في يبت

المال ما أخذ الواجب من الجاني على الاظهر

فصل ما يضرب على العاقلة يضرب

موجلا ولا ينقص الاجل عن سنة واجبة

واجل الذية الكاملة ثلث سنين يؤخذ في

كل سنة ثلثها و ذية النفس الناقصة كالمراة

والذي يضرب في ثلث سنين على احد

و ما نه ذقی ضرب کرده بود در سه سال در نزد الجهم

يعقبات بنو ب

الوجهين وينظر الى القدر في اشهرهما فاضرب

ذية الذي في سنة و ذية المراة في سنتين

ولا يتعصن السنة و اظهر القولين ان بدل العبد

يتحمله العاقلة و على هذا فالنظر الى القدر او

الى انه بدل نفس فيه الوجهان ولو قتل اثنين

خطا و قضرب الدينان في ثلث سنين او سبت

فيه وجهان احتمها الاول و الاظهر ان

ذية الاطراف وار و شر الجراحات ان كانت

قد تلت الذية او دونه يضرب في سنة

وان كان الواجب منها اكثر من الثلث

و لم يزد على الثلثين فيضرب في سنتين

و زاد يزد بر دولت بر فرار او شود در دو سال

دو وجه و نگاه کرده بود بوی قدرت و وقت ایشتر دو وجه بر فرار او شود

دقی ذمی در سال و او شده و دینی در دو سال

و بعضی می شود سال و اظهر دو قول کبر المقتض بر علما

عز می کند ان بدل عاق و سایر این قول بر ملاء کون سوی قدر و سبت با

بوی انکه برل فخرات از برین ان دو وجهانه و الکرکت و نظرا

بخطا بر فرار او شود در سه سال با شتر مال

انبری دو وجهانه اجماع در اولات و قول اظهر از سبک

دقی اعصاب در شمای زخمها باکر بوده است

خدا و سبک دیت با کت فرار او شود در سال

و اگر بود واجب از ان جراتا بیشتر از سبک

و زیاد شود بر دولت بر فرار او شود در دو سال

فَيُؤَخَذُ قَدْرُ الثَّلَاثِ فِي آخِرِ السَّنَةِ الْأُولَى وَ

برگرفته شود مقدار ثلث در آخر سال اول و

الْبَاقِي فِي آخِرِ الثَّانِيَةِ وَإِنْ زَادَ عَلَى الثَّلَاثِينَ

انچه باقیست در آخر سال دوم و اگر زیاده از ثلث در وقت

وَلَمْ يَزِدْ عَلَى دِيَّةِ النَّفْسِ فَضْرَبُ فِي ثَلَاثِ سِنِينَ

و زیادتست بر دینت نفس بر هر دراد شود در سه سال

فَإِنْ زَادَتْ عَلَى دِيَّةِ النَّفْسِ فَتُعْتَبَرُ الْمِقْدَارُ وَلَوْ

بهر که زیادتر بر دینت نفس پس اعتبار بمقدار دینت و اگر

مَاتَ فِي آثِنَاءِ السَّنَةِ بَعْضُ الْعَاقِلَةِ لَمْ يُؤَخَذْ

مرد در میان سال بعضی از عاقله انداخته

مِنْ تَرْكِهِ شَيْءٌ **وَابْتِدَاءُ الْمَدَى فِي دِيَّةِ النَّفْسِ**

از ترک او چیزی و ابتداء مدی در دینت نفس

مِنْ وَقْتِ الزَّهْوِيِّ وَفِيمَا دُونَ النَّفْسِ مِنْ وَقْتِ

در وقت برون رفتن او و آنچه غیر نفوس است از وقت

الْحَنَانِيَةِ **فَصَلِّ الْأَخْمَلُ صَدَى وَالْمُحْتَمِلُ**

تجارت است عمل کند عاقله که در وقت دینت

فَلَا رَيْبَ وَلَا مَسَلَمٌ عَنْ ذِي وَلَا بِالْعَكْسِ

در غله و نه مسلمان از ذی و نه ذی از مسلمان

وَالْأَصْحَحُّ أَنْ يَحْتَمِلَ الْهَمُودِيُّ عَنِ النَّضْرَانِيِّ

دقیق است آنکه عمل کند همودی از نصرانی

وَبِالْعَكْسِ وَلَا يَحْتَمِلُ فَقِيرٌ وَالْقَدْرُ الَّذِي يُضْرَبُ

و عمل کند فقیر و آن مقدار است که انداخته شود

عَلَى الْعَتِي نِصْفُ دِينَارٍ وَعَلَى الْمُتَوَسِّطِ رُبْعُ دِينَارٍ

بر عتو غنی نیمه دیناریست و بر کف که میان متوسط و عتو باشد چارک دینار

وَالنِّصْفُ وَالرُّبْعُ حِصَّةُ كُلِّ سَنَةٍ أَوْ وَاحِدٍ

و این نیمه و چارک بخش کلمه سال یا واجب

السِّنِينَ الثَّلَاثِ فِيهِ وَجْهَانِ أَحْتَمِلُهُمَا الْأَوَّلُ

هر سه سال از سه دو و چهارم اجماع است اول است

وَالْإِعْتِبَارُ بِالذَّمِّ وَالْمُتَوَسِّطِ فِي آخِرِ الْحَوْلِ

و اعتبار به ذم و میان در آخر سال است

فَلَوْ كَانَ مُعْسِرًا فِي آخِرِ فَلَا تُشْتَرَى عَلَيْهِ **فَصَلِّ**

بهر که بود مقصر در آخر سال پس حجت بر وی

إِذَا حَتَّى الْعَبْدُ حَنَانِيَةً تَوْحِبُ الْمَالَ أَوْ تُوجِبُ

چون زنده بود عتو زحمات که او را مال را با واجب بود

الْقِصَاصَ وَرَجَحَ الْأَمْرُ بِالْعَفْوِ إِلَى الْمَالَ تَلَقُّ

مقتضی است در وجه امر او ببعضی بری مال سخن کرد

الْمَالَ الْوَاحِدِ بِرَقَبَتِهِ وَالسَّيِّدُ بِالْخِيَارَيْنِ

ان مال واحد بر بکون عبد و سید او و خیاره است درین

أَنْ يَتَّبِعَهُ بِنَفْسِهِ وَيَبْنِ أَنْ يُسَلِّمَهُ لِلْبَيْعِ

و که بفرستد او را بر نفس خود و درین آنکه او را بفروشد برای بیعت

بَيْنَ أَنْ يُقَدِّمَهُ وَيُسْتَبْقِيَهُ وَيَكُمُّ بِقَدِّمِهِ

بین آنکه مقدم کند و بفرستد او را و بچندند مقدم بر سیدان عتو

الْقَدِيمِ أَنَّهُ يُقَدِّمُهُ بِالْأَرْضِ بِالْغَمَامِ بَلَّغَ

قول بفرستد که بفرستد او را بارش و چندی بر سر که برسد

فَلَا تُشَى عَلَى السَّيِّدِ وَكَذَا الْوَطُولُ وَلَمْ يَمْنَعَهُ
بِأَشْيَاءٍ سَرَّ سِرِّيهِمْ وَهِيَ بَيْنَ الْوَطُولِ وَتَمْنَعُهُ

فَإِنْ طَوَّلَ وَمَنَعَهُ صَارَ مَخْتَارًا لِلْفِدَاءِ وَلَوْ
سَبَّحَ أَنْ لَسَّ كَرَاهِيَةً وَنَحْوَهُ كَرَاهِيَةً مَعْنَاهُ

قَالَ السَّيِّدُ أَخْتَرْتُ الْفِدَاءَ فَاصْحُ الْوَحْمَيْنِ
كَتَبْتُ سَيِّدًا أَخْتَرْتُكُمْ فَذَلِكَ الرَّجُلُ الَّذِي يَمُرُّ بِمَنْ يَمُرُّ

أَنَّهُ لَا يَلْزِمُهُ الْوَفَاءُ بِهِ بَلْ لَهُ الرَّجُوعُ وَتَسَلَّمَ
كَهَيْلًا لَمْ يَلْزِمُوا إِلَّا بِالْوَفَاءِ بِمَا كَرِهُوا الرَّجُوعُ وَتَسَلَّمَ

الْعَبْدَ إِلَيْهِ وَلَوْ جُنْتُ الْمُسْتَوْلِدَةَ فَعَلَى
عَبْدِيهِ إِذَا وَكَرِهْتُمْ كَسْتَوْلِدُهُ بِسَبَبِ

السَّيِّدِ فِدَاءً هَا وَالْفِدَاءُ أَقْلُ الْأَمْرَيْنِ فِي أَصْحَحِ
سَيِّدِي فَذَلِكَ إِذَا كَرِهْتُمْ إِذَا وَكَرِهْتُمْ فَذَلِكَ

الطَّرِيقَيْنِ وَإِذَا جُنْتُ مَرَارًا فَاصْحُ الْقَوْلَيْنِ أَنَّ
دَوَّطِيقَيْنِ وَهِيَ هِيَ حَسْبُكَ كَرِهْتُمْ مَرَارًا فَذَلِكَ الْقَوْلَيْنِ أَنَّ

جَمِيعُ الْخَنَائَاتِ كَوَاحِدٍ فَصَلِّ دِيَةَ الْخَنِينِ
كَتَبْتُ خَنَائَاتٍ مَشْتَرِكٍ خَنَائَاتٍ نَهَتْ

الْعُرَّةُ فَإِذَا انْفَصَلَ مَسْتَلِمًا فِي حَيَوَةِ الْأَمْرِ
عَلَامَةٌ هِيَ بِسَبَبِ حَسْبُكَ مَرْدُودَةٌ خَنَائَاتٍ كَرِهْتُمْ مَرْدُودَةٌ

أَوْ بَعْدَ مَوْتِهَا وَجُنْتُ الْعُرَّةُ وَلَوْ أَنْ كَتَفَتْ
يَأْسِبُ الْمَرْدُونَ مَرْدُودَةٌ وَجِبْتُ نَهَتْ عَنَامٌ وَكَرِهْتُمْ مَرْدُودُونَ

فَكَذَلِكَ وَلَا يُعْتَبَرُ الْإِنْفِصَالُ التَّامُّ فِي أَصْحَحِ
هُوَ وَجِبْتُ نَهَتْ مَرْدُودَةٌ مَرْدُودَةٌ مَرْدُودَةٌ تَامٌ وَتَمْرُودَةٌ

وَفِي الْجَدِيدِ يُفْدِيهِ بِأَقْلِ الْأَمْرَيْنِ مِنْ قِيَمَتِهِ وَأَشْرَى
دَرْدُودَةٌ قَوْلٌ جَدِيدٌ فَدَائِرَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْ دَوَامٍ إِزْفَتْ عَلَيْهِ وَأَشْرَى

لِلْحَيَاةِ وَهَلْ يَتَعَلَّقُ الْوَاجِبُ بِدَمْتِهِ مَعَ التَّعَلُّقِ
إِنْ يَتَعَلَّقُ وَبِأَنَّ تَعَلُّقًا كَثِيرًا أَنْ وَاجِبٌ يَدْفَعُ أَوْ يَأْتِي

بِالزُّبْنَةِ فِيهِ قَوْلَانِ أَحْسَنُهُمَا الْأَوَّلُ وَلَوْ جُنْتُ فَقْدَاهُ
بِرَقَبَتِهِ أَوْ إِزْفَتْ دَوَّطِيقًا إِجْمَاعًا نَحْوَهُ وَتَمْرُودَةٌ وَكَرِهْتُمْ مَرْدُودُونَ

تَعْرِجُ حَقٌّ مَرَّةً أُخْرَى فَيُسَلِّمُهُ لِيُبَاعَ أَوْ يُفْدِيهِ مَرَّةً
بِسَبَبِ كَرِهْتُمْ بَارِي وَكَرِهْتُمْ مَرَّةً أُخْرَى كَرِهْتُمْ مَرَّةً أُخْرَى كَرِهْتُمْ مَرَّةً أُخْرَى

أُخْرَى وَإِنْ كَانَتْ الْحَيَاةُ الثَّانِيَةَ قَبْلَ
وَكَرِهْتُمْ وَكَرِهْتُمْ دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا

الْفِدَاءُ قَدْ دَاءَ عَلَى الْقَدِيمِ بِالْأَرْشَيْنِ وَفِي الْجَدِيدِ
فَدَاءٌ دَاءٌ فَدَاءٌ دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا

بِالْأَقْلِ مِنَ الْقِيَمَةِ وَالْأَرْشَيْنِ وَلَوْ قَتَلَ الْعَبْدُ
بِكَمَّةٍ أَوْ نَهَتْ أَوْ دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا

الْحَافِي أَوْ عَمَّقَهُ أَوْ بَاعَهُ وَنَفَدْنَا النَّصْرُ فَيَنْ
حَافِيًا بِأَنَّ دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا

لَزِمَهُ الْفِدَاءُ وَأَصْحُ الطَّرِيقَيْنِ الْقَطْعُ بِأَنَّ
لَزِمَهُ الْفِدَاءُ دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا

الْفِدَاءُ أَقْلُ الْأَمْرَيْنِ فَإِنْ مَاتَ الْحَافِي أَوْ
فَدَاءٌ كَثُرَتْ أَوْ دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا

هَرَبَ قَبْلَ أَنْ يُطَالَبَ السَّيِّدُ بِتَسْلِيمِهِ
بِكَمَّةٍ بِسَبَبِ أَوْ دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا

فَإِنْ سَلَّمَ لِلْبَيْعِ مَعَ الْأَرْشَيْنِ فَإِنَّ اخْتَارَ الْفِدَاءَ
بِسَبَبِ بَيْعِهِ دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا دَوَّطِيقًا

فَلَا تُشَى

الْوَجْهَيْنِ وَلَوْ مَاتِ الْأَمُّ وَلَمْ يَنْفَصِلِ الْجَنَّةُ
از دو وجه و لو مات ام و اگر جدا نشد

وَلَا انْكَشَفَ لَمْ يَحِبْ شَيْئًا وَلَوْ انْفَصَلَ
چنین و اگر جدا شود از نباشد و چیزی نپسندد و اگر جدا نشد

حَيًّا وَبَقِيَ رَمَانًا سَلَمًا عَرْمَتًا لَيْتَمَاتِ قَلْبًا
زنده و باقی ماند زانگ بر سلامت تمام اگر چه پستانان برود بگذرد

ضَمَانًا وَإِنْ مَاتِ كَمَا خَرَجَ أَوْ كَانَ مَتْلَمًا إِلَى
ضممانه و اگر مرد در رفتن میماند یا بود المودره متاویز

أَنْ مَاتَ قَفِيهِ الدِّيَّةُ الْكَامِلَةُ وَإِنْ لَجِضَتْ
مرد و اگر بشد و دینه تمام و اگر نه رفت در چنین

جَنِينًا وَجَبَتْ غُرَّتَانِ وَلَوْ أَلْقَتْ نَدًا
در چنین و اگر نه بود دو غره و اگر نه ریخت ندر

أَوْ يَدَيْنِ وَجَبَتْ الْغُرَّةُ وَيَتَعَلَّقُ وَجُوبُ
یا دو دست و اگر نه بود غره و علق کرد و اگر نه شد

الْغُرَّةُ بِأَجْهَاضٍ مَا ظَهَرَتْ فِيهِ صُورَةٌ
غره بر آفتادون آن که ظاهر ندادند صورت

الْأَدْمَى وَلَوْ فِي عَضْوٍ كَذَا لَوْ لَمْ يَظْهَرْ
لحمی و اگر چه در یک عضو بود و هم چنان اگر ظاهر نشد

فَقَالَتْ الْقَوَائِدُ إِنَّ الصُّورَةَ فِيهِ خَفِيَّةٌ
وگفتند بمانند و بیشتر که صورت از روی پنهان است

لَا يَعْرِفُهَا إِلَّا أَهْلُ الْخُبْرَةِ وَإِنْ قُلْنَ لَيْسَتْ
نمانند او را مگر اهل خبرند و اگر گفتند زان که بل نیست

فِيهِ صُورَةٌ لَكِنَّهُ لَوْ بَقِيَ لَتَصَوَّرَ فَالظَّاهِرُ أَنَّهُ
در آن صورت اما اگر باقی نماند بود معتقد شد قول او آن است که

لَا يَحِبُّ فِيهِ الْغُرَّةُ وَالْغُرَّةُ عِنْدَ أَوَامَةٍ فَتَنْشُرُ
در جیب نماند و در آن غره در آن که غره غله بر نماند با جابره است غره است

فَهِيَ السَّلَامَةُ عَنِ الْعُيُوبِ الْمُنْتَهَةِ لِلرَّزِيِّ فِي
درمان سلام بودن از بیماری که ثابت است که ثابت است در کوفت و در کوفت

الْمَعَاوِضَاتِ وَيَبْلُوغُ سِنَّ التَّمْرِ وَلَا حَلْفَ
مسامه و از نماند که کتب لیکر رسیده و نماند در این حد است

أَظْهَرَ الْوَجْهَيْنِ مَا لَمْ يَخْرُجْ بِالطَّرِيقِ عَنِ الْإِسْتِقْلَالِ
نمود ظاهر کرد دو وجه اما که در نماند چه بیست و یک

وَهَلْ يَنْقَلِبُ لِلْغُرَّةِ قِمَّةٌ أَوْ يَحِبُّ الْقَبُولَ إِذَا
آیا معتقد شد بر غره یا نماند در جیب است قبول کردن از کاه

حَصَلَ السِّنُّ وَالسَّلَامَةُ فِيهِ رَحِمَانِ
حاصل شود سال نماند و سلامت از عیب از این آنکه در دو

أَصْحَمًا أَنَّهُ يُعْتَبَرُ أَنْ يَبْلُغَ قِمَّتَهَا نَصْفَ
بنا از این از دو قول آن است که نماند به نماند از کاه غره

عَشْرِ الدِّيَّةِ وَهُوَ خَمْسٌ مِنَ الْأَيْلِ وَيُنْبِئُ عِلْمُهَا
دو یک دینه و در آن است که نماند و نماند و نماند و نماند

أَنَّ إِذَا أَقْدَمَتِ الْغُرَّةُ يَحِبُّ خَمْسٌ مِنَ الْأَيْلِ
که نماند که نماند غره نماند و نماند از نماند

أَوْ قِمَّتِهَا وَيُصَرَّفُ الْغُرَّةُ إِلَى وَرَثَتِهِ
یا به نماند و نماند و نماند و نماند

وَجِبَتْ غُرَّتَانِ

الْحَيْنَ وَيُؤْخَذُ مِنَ الْعَاقِلَةِ سِوَاءَ كَانَتْ الْحَيَاةُ
حَيَاتٍ وَتَمَّ كَرَامَةٌ أَوْ عَاقِلَةٌ رَأَتْ لَيْسَ كَرَامَةٌ أَوْ حَيَاتٍ

حَطًا أَوْ عَمَلًا خَطَا وَلَا يَكُونُ عَمَلًا مَحْضًا عَلَى
خَطَا، بَلْ يَأْتِي خَطَا، وَبَارِئَةٌ عَمَّا خَطَا، نَبِيًّا

ظَاهِرِ الْمَذْهَبِ **فصل** جَمِيعُ مَا ذَكَرْنَا فِي
ظَاهِرِ الْمَذْهَبِ

الْحَيْنَ الْمَحْكُومَ لَهُ بِالْإِسْلَامِ وَالْحُرِّيَّةِ **أَمَّا الْحَيْنُ**
حَيْنٌ أَنْ لَيْسَ كَرَامَةٌ أَوْ بِإِسْلَامٍ وَبِحُرِّيَّةٍ

الْحَكْمُ لَهُ بِالْمُؤَدِي أَوْ النَّصْرُ فَأَحَدُ الرَّجُلِ أَنْ فِيهِ
كَلِمَاتٌ أَوْ بِمُؤَدِيٍّ وَنُصْرَةٍ أَوْ بِرَجُلٍ وَبِإِسْلَامٍ وَبِحُرِّيَّةٍ

تَمَامُ الْغُرُوبِ **وَالثَّانِي** لَا تُؤْتَى فِيهِ **وَالْأَخْرَجَ** أَنْتَهُ
تَمَامُ غُرُوبٍ وَبِإِسْلَامٍ وَبِحُرِّيَّةٍ وَبِحُرِّيَّةٍ

يَحْفَ فِيهِ عَمَلٌ مَقْدَرٌ يَثَلُثُ مَا تَقَدَّرَ بِهِ
وَرَجَبٌ لَيْسَ أَوْ أَنَّ مَقْدَرَهُ يَثَلُثُ مَا تَقَدَّرَ بِهِ

حُرَّةُ الْحَيْنِ الْمُسْلِمِ وَهُوَ لَعِينٌ وَنَلَسَ بَعْدَ **بِحُرِّيَّةٍ**
غُرَّةُ حَيْنٍ أَوْ بِإِسْلَامٍ أَوْ أَنَّ مَقْدَرَهُ يَثَلُثُ مَا تَقَدَّرَ بِهِ

فِي الْحَيْنِ الرَّقِيقِ عَشْرُ قِيمَةِ الْأُمَّةِ وَالْإِعْتِبَارُ
وَرَجَبٌ أَوْ بِإِسْلَامٍ أَوْ أَنَّ مَقْدَرَهُ يَثَلُثُ مَا تَقَدَّرَ بِهِ

بِقِيمَةِ يَوْمِ الْحَيَاةِ أَوْ الْأَجْمَاعِ فِيهِ وَهَذَا
بِقِيمَةِ يَوْمِ الْحَيَاةِ أَوْ الْأَجْمَاعِ فِيهِ وَهَذَا

أَحْكُمَا الْأَوَّلُ **وَإِذَا كَانَ** الْحَيْنُ سَلِيمًا وَالْأُمَّةُ
بِقِيمَةِ يَوْمِ الْحَيَاةِ أَوْ الْأَجْمَاعِ فِيهِ وَهَذَا

مَقْطُوعَةُ الْأَطْرَافِ فَاصِحُّ الْوَحْيَيْنِ أَنْتَهُ
مَقْطُوعَةُ الْأَطْرَافِ فَاصِحُّ الْوَحْيَيْنِ أَنْتَهُ

يَقْتَدِرُ فِيهَا السَّلَامَةُ وَيَقُومُ سَلِيمَةً وَنَصْرُ
يَقْتَدِرُ فِيهَا السَّلَامَةُ وَيَقُومُ سَلِيمَةً وَنَصْرُ

بَدَلُ الْحَيْنِ الرَّقِيقِ عَلَى السَّيِّدِ وَهَلْ يَحْتَمِلُهُ
بَدَلُ الْحَيْنِ الرَّقِيقِ عَلَى السَّيِّدِ وَهَلْ يَحْتَمِلُهُ

الْعَاقِلَةُ فِيهِ قَوْلَانِ الشَّاقِقَانِ **فصل**
الْعَاقِلَةُ فِيهِ قَوْلَانِ الشَّاقِقَانِ **فصل**

فِي كَثْرَةِ الْقَتْلِ وَهِيَ مَرَّةٌ فَعَلَى الْقَاتِلِ اِعْتِقَادُ
فِي كَثْرَةِ الْقَتْلِ وَهِيَ مَرَّةٌ فَعَلَى الْقَاتِلِ اِعْتِقَادُ

رَقِيَّةٍ مُؤَمَّنَةٍ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ
رَقِيَّةٍ مُؤَمَّنَةٍ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ

مُتَتَابِعَيْنِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاصِحُّ الْقَوْلَيْنِ
مُتَتَابِعَيْنِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاصِحُّ الْقَوْلَيْنِ

أَنَّهُ لَا إِطْعَامَ وَلَا قَرْنَ فِي رُجُوبِ الْكُفَّارَةِ
أَنَّهُ لَا إِطْعَامَ وَلَا قَرْنَ فِي رُجُوبِ الْكُفَّارَةِ

بَيْنَ الْقَتْلِ الْخَطَا وَغَيْرِهِ وَبَيْنَ الْقَتْلِ
بَيْنَ الْقَتْلِ الْخَطَا وَغَيْرِهِ وَبَيْنَ الْقَتْلِ

بِالْمُبَاشَرَةِ وَبَيْنَ الْقَتْلِ بِالتَّسَبُّ **بِحُرِّيَّةٍ** عَلَى
بِالْمُبَاشَرَةِ وَبَيْنَ الْقَتْلِ بِالتَّسَبُّ **بِحُرِّيَّةٍ** عَلَى

الَّذِي وَالْعَبْدُ وَكَذَلِكَ إِذَا قَتَلَ الصَّبِيَّ
الَّذِي وَالْعَبْدُ وَكَذَلِكَ إِذَا قَتَلَ الصَّبِيَّ

وَالْمَجْنُونُ فَاصْحُ الْوَجْهِينِ اَلْهَاتِخِ عَلٰى قَاتِلِ النَّفْسِ
 ودر این بیان از دو وجه آن است که او جنب بر قاتل نفس خود
 وَاَنْ عَلٰى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْ شُرَكَاءِ الْقَتْلِ كِفَاةٌ كَامِلَةٌ
 ودر هر یک بر یک زود است از شریکان قتل کفارت کامل
 وَيَجِبُ بِقَتْلِ الذَّمِيِّ وَالْعَبْدِ وَاِنْ قَتَلَ عِنْدَ نَفْسِهِ
 ودر جنب بر قتل ذمّی و قتل غلام اگر چه در نزد نفس خود
 وَيَقْتُلُ الْمُسْلِمَ فِي ذَارِ الْحَرْبِ فَلَا يَجِبُ بِقَتْلِ
 ودر جنب بر قتل مسلم در دار الحرب واجب نیست بر قتل
 بِنَاءِ اَهْلِ الْحَرْبِ وَصُدَّاهُمْ وَلَا بِالْقَتْلِ
 بر نانی اهل حرب و قتل بیگانه ایشان در جنگ بر قتل کردن
 قِصَاصًا وَلَا بِالْقَتْلِ الْبَاغِيِّ وَالصَّائِلِ وَاللَّهِي
 قصاص با قتل باغی و قتل پلنگ و قتل دزد و الله اعلم

كتاب النفس والدمع والذم

رَوَى اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَاصْحَابِهِ
 روایت از پیغمبر صلوات الله علیه و سلم و صحابه ایشان
 وَسَلَّمَ قَالَ الْبَيْتَةُ عَلَى الْمُدْعَى وَالْمَدْعَى عَلَى الْمُدْعَى
 از پیغمبر صلوات الله علیه و سلم و صحابه ایشان بر مدعی و مدعی علیه است
 عَلَيْهِ الْاَنفِي الْقِسَامَةِ مُدْعَى الدَّمِ يَنْبَغِي اَنْ
 بر مدعی خون بر مدعی است
 يُعَيَّنَ مَنْ اَدْعَى عَلَيْهِ مِنْ وَاَحِدٍ اَوْ جَمَاعَةٍ
 تعیین کند مدعی بر مدعی را بر یک یا جماعت

فوق قال

فَلَوْ قَاتَلَ قَتْلَ اَحَدِهِمْ لَا يَطْلُبُ مِنَ الْقَاطِقِ
 اگر کشتن کشته است یک از این را و طلب کرد از قاتل
 تَخْلِيفَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فَاصْحُ الْوَجْهِينِ اِنَّهُ لَا
 قسم دادن کل و هر یک از ایشان است بر کشتن از دو وجه آن است که
 يُجْبِيهِ وَبِحُرْبَانِ فِي دَعْوَى الْغَضَبِ وَالْاَثْلَافِ
 توبه کند زود با زبان تنه اندکان در دعوی غضب و ذلف مال
 وَالشَّرْقَةِ **وَالْبَدَّ** وَاَنْ يُفْصَلَ اَقْتُلَ عَمْدًا اَوْ خَطَا
 ودر ذم و نام است که تفصیل کند او قتل شده باشد یا خطا
 اَوْ عَمْدًا خَطَا مُنْفَرِدًا اَوْ شَرِكَةً فَاِنْ اَطْلَقَ
 یا عمد یا خطا تنها یا در شریکت است پس اگر مطلق گفت
 فَعَرْضُ الْقَاضِي عَنْهُ اَوْ كَسْتَفْصِلُ فِيهِ
 ترفیع کند قاضی از او یا طلب کند تفصیل از او درین آیه
 وَجَمَانِ اَظْهَرُ لَهَا الثَّانِي **وَلَا تَمَعُ الدَّعْوَى عَلَى**
 و دو وجه آن است ایشان دو وجه است و توبه کند دعوی
 الصَّبِيِّ وَالْمَجْنُونِ وَيَتَمَعُ عَلَى الْمَحْجُورِ عَلَيْهِ
 بچه دیوانه و دیوانه و غیره که بر محجور علیه
 بِالْفَقْهِ وَالْفَلَسِ وَالرَّقِيقِ وَاَمَّا سَمْعُ مَنْ
 بر ساهت و فاسق و غلام و دینیت که بر او است
 الْمَكْلُفِ الْمَلْتَرَمِ دُونَ الصَّبِيِّ وَالْمَجْنُونِ
 مکلف تمام از بچه تا دیوانه
 وَالْحَرَبِيِّ **وَلَوْ اَدْعَى عَلَى شَخْصٍ اِنَّهُ مُنْفَرِدًا بِالْقَتْلِ**
 و در از حربه تا کرد و اگر مدعی بر شخص تنها است بر قتل

دَعَا عَلَىٰ آخِرِ الشَّرْكَاءِ وَالْأَيْفَادِ لَمْ تَمُجِ الدَّعْوَىٰ
بسی دعا کرد بر آخیز شریکانت یا آیتنها قتل شود دعا

الثَّانِيَةَ وَلَوْ ادَّعَى قِتْلًا عَمَلًا فَاسْتَفْصَلَ
دوم و اگر دعا کرد قتل عمل طلب بقیه کرد

فَوَصَفَهُ عَمَّا لَيْسَ لِعَمَلٍ فَلَا يَطُورُ أَصْلُ الدَّعْوَى
بسی دعوت کرد به آنچه که برای عمل نیست اصل دعا

فِي أَصْحَابِ الْقَوْلَيْنِ **فَصَلَّ الْقِتْلُ فِي حَيْلِ الْكُوثِ**
در نزد دو صاحب قول صلوات قتل در حیل کوث

يَقْتَضِي الْقِسَامَةَ وَاللَّوْثُ قَرِيبٌ مَحَالٌ تَوَفَّعُ
اقضا کند استعرا او نزدیک است از حال او توفع

فَالْقَلْبُ صِدْقَ الدَّعَىٰ بَانَ يُجَدُّ قِتْلُ فِي قَبِيلَةٍ
از قول صدق دعا حکایت بر جد کشته در قبیل

أَوْ قَرِيبَةٍ صَغِيرَةٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَهْلِهَا عَدَاوَةٌ ظَلَمَ
یا در قریب کوچک نزدیک او و بین او و بین اهلی او قتل عداوت ظالم

هُوَ كُوثٌ فِي حَقِّهِمْ وَكَذَا لَوْ تَفَرَّقَ جَمَاعَةٌ عَنِ
بسی کوث است در حق آنها آن قریب و هم اگر تفرقه شدند جماعت

قِتْلُ فِي دَارِ أَوْ مَسْجِدِ أَوْ بَلَدٍ أَوْ أَرْضِ حِمِّ
قتل در خانه یا مسجد یا شهر یا زمین حیم

قَوْمٍ عَلَىٰ رَأْسِ بَدْرٍ تَمَّ تَقَرُّ قَوَاعِنِ قِتْلٍ **وَكُوثًا قَتَلَ**
قوم بر سر بدر تمام تقرب قواعین قتل کوث قتل

صَفَّانِ مُتَقَاتِلَانِ فَإِنْ كَشَفَ عَنْ قِتْلٍ مِنْ
دو صف بستگروند پس کشف شد در میان او قتل

قوله

أَحَدًا الضَّغْفَرِ فَإِنَّ الْعَمَّ الْقِتْلُ هُوَ لَوْثٌ فِي حَقِّ
یک از آن دو صف اگر هم از آن صفین پس آن کوث است در حق

أَهْلِ الصَّفِّ الْأُخْرَىٰ وَالْأَهْوَلُ لَوْثٌ فِي حَقِّ
اهل آن صف است اگر آن کوث است در حق

أَهْلِ صَفِّهِ **وَسَمَّ نَادَةَ الْعَدْلِ الْوَالِدِ عَلَى الْقِتْلِ**
اهل صف خود و سم نامت عادل در حق قتل

لَوْثٌ وَقَوْلُ جَمَاعَةٍ يُقْبَلُ رِوَايَتُهُمْ كَالْعَبْدِ
کوث است و قول جماعت که قبول شود روایت ایشان چون غلامان

وَالنِّيَّةُ كَذَلِكَ فِي وَحْدَةٍ إِنْ جَاءَ أَدْفَعَةً
و نیتان هم چنان است از نزد و غیر از جاندن و دفعه

وَاحِدَةً لَمْ يَكُنْ لَوْثًا وَقَوْلُ جَمَاعَةٍ لَا يُقْبَلُ
واحد نباشد کوث و قول جماعت که قبول نباشد

رِوَايَتُهُمْ كَالْفِسْقَةِ لَوْثٌ أَيْضًا عَلَى الْأَظْهَرِ
روایت ایشان چون فاسقان کوث است نیز بسیار قول

وَلَوْ قَالَ أَحَدُ الْوَارِثِينَ قَتَلَ مَوْرَثًا فَلَانَ وَقَدْ
و اگر کسی یک از وراثان کشته است مورث فلان و قد

ظَهَرَ عَلَيْهِ اللَّوْثُ وَقَالَ الْأُخْرَىٰ أَنَّهُ لَمْ يَقْتُلْهُ
ظاهر شد بر او کوث و گفتند دیگر که کشته شد او را آن شخص

هَلْ يُبْطَلُ تَكْدِيمُهُ اللَّوْثُ فِيهِ قَوْلَانِ
یا باطل شود به تکریم او آن کوث درین دو قول

أَقْوَاهُ نَعْمَ **وَالْأَخْفَىٰ أَنَّهُ لَا يَفْرُقُ بَيْنَ أَنْ يَكُونَ**
آسانتر و قول دیگر است که با هم نباشد در میان او کوث

أَوْ تَرَانِ وَتَوَلَّى بِمُخْرَجِهِ بَعْدَ مَا نَشَأَ فِي سِيَانِ أَوْ يَبْدُ

مَا انكسر ولو نكل بعض الورثة حلف من علة
انكسر گریست اگر نکل کرد بعض از ورثه سوگند خورد کسی که از ورثه است

خمسین مینا ولو كان بعضهم غائباً خيّر
بچاه سوگند آ و اگر باشد بعضی از دشمنان غایب خیار بود

الحاضرين ان يصير الى حضور الغائب
حاضرین آن درین آنکه صیر کند سماق فرستادن آن غایب است

ويبين ان يحلف خمسين و يأخذ قد حقه
دین آنکه سوگند خورد پنجاه اتمند و آنچه کند قدر حق عوزا

والأصح انه اذا نكل المدعي عليه في غير
در حق آن است که در غیر بر گناه کول کرد غیر

حجل اللوث واليمين المردودة في دعوى
حجل لوث و یمن مردوده در دعوی

الدم يُعْلَظُ أيضاً وكذلك يمين المدعي مع
خون میغلظ شود نیز و هم چنان است یمن مدعی مع

الشاهد **فصل** اذا اقم المدعي على القتل
شاهد هر گاه و قسم کرد مدعی بر قتل

الخطأ أو شبه العمل أخذ الدية من العاقلة
خطا یا شبهه عمل را فرزند دین را از عاقله

وإن اقم على العمل فقطص من المقتسم عليه
و اگر سوگند خورد بر قتل عدو پیش تقاضا کرد از مقتسم علیه

أو يأخذ الدية فيه قولان الحدید الثاني
یا از کند دین را درین آنکه او قول قول بود اما است

عن القسامة يغلظ اليمين بالعادة على المدعي وإن عين المدعي عليه
من القسامه میغلظ یمن را بوجه عاده بر مدعی و اگر عین مدعی علیه

وإذا ادعى القتل العمد على ثلاثة في محل اللوث واليمين
و اگر گناه دعوا کرد بر قتل عمد بر سه نفر در محل لوث و یمن

والحاضر منهم واحد اقم عليه خمسين مینا
و حاضرین از آن یک نفر سوگند بر او پنجاه مینا

وأخذه ثلث الذبابة و إذا قدم أحد الغائبين
و آنچه کند از سه ذبانه و اگر گناه آمد یکی از غایبان

فقم عليه خمسا وعشرين مینا في أحد القوم
سوگند بر او بر پنج و بیست مینا در یکی از قوم

وخمسين في أصحهما وليكن هذا الخلاف
و پنجاه سوگند در برتر و صحیح آنست که شرط است باشد این خلاف

فبما إذا لم يذكر في الأيمان السابقة فإن
در آنچه گناه نام نبرد در اقرار سوگند خوردن سابقه است اگر

ذكره فنبغي ان يكتفي بإسائه على حوار القسامة
نام برده او را از یمن است که آنرا نکلان بآن شهادت و درستی است

في غيبة المدعي عليه وهو الأظهر **فصل**
در غیبت مدعی علیه و هو الاظهر فصل

كل من يتحقق بدل الدم بنفسه قد حل فيه
هر کسی که تحقق شود بدل خون بر او سوگند خوردن در حق خود در آن

التبذير فقتل عبده جواراً على الأظهر من
سپردن و از قتل بر عبده از جهت جوار بر قول ظاهر

الخلاف الذي سبق ذكره في قسم المكاتب
خلاف آنکه پیش از آنکه ذکر کردیم در قسم مکاتب

الْمُتَوَجِّهِ عَلَيْهِمْ وَلَهُمْ مَعَ ذَلِكَ صِفَتَانِ **أَحَدًا**
که خواهد بود بر برائتین او را بی زاری باشد با این دو صفت یکی که از آن دوست

أَنْ يَكُونَ لَهُمْ تَأْوِيلٌ يُعْتَقَدُونَ بِسَبَبِهِ جَوَازٌ
آن است که ایشان از آن است و یکی که اعتقاد کنند بسبب آن درستی بودن

لِخُرُوجِ عَلَيْهِ أَوْ مَنَعَ الْحَقُّ كَمَا قَالَ بَعْضُ مَا بَعِيَ
خروج کرد بر سر ایشان یا مانع بودن از حق چنانکه گوید بعضی از ما بانیان

الزَّكَاةُ أَمْرٌ يُدْفَعُ الزَّكَاةُ إِلَى مَنْ صَلَوَتُهُ سَكَنٌ
زکات است ما میرویم بر او زکوت کسی که صلوات او تسکین است

لَنَا وَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
بر او است و آن کس رسول الله است صلوات بر او و آل او و سلم

فَلَوْ خَرَجَ قَوْمٌ مِنَ الطَّاعَةِ أَوْ مَنَعُوا أَحْقَامِنَ
بسیار اگر در شرف قرار آید طاعت امام یا مانع کردند حقیران از

حَدٍّ أَوْ قِصَاصٍ أَوْ مَالٍ أَوْ تَأْوِيلٍ فَلَيْسَ لَهُمْ
حد یا از قصاص یا از مال یا از تأویل نیست ایشان را

أَحْكَامُ الْبِائِعِينَ وَكَذَا الْمُرْتَدُونَ **وَأَمَّا الْحَوَارِيُّ**
حکم بائعین است و گویا المرتدون هم **و اما الحواری**

وَهُمْ صِنْفٌ مِنَ الْمُسْتَدْعَى كَمَا يُرْوَى مِنْ آتِي
ایشان صنفی از اهل بیعت است که در سینه کسی است

كثِيرٌ وَيُطِيعُونَ لِذَلِكَ فِي الْأَمِيَّةِ وَيُفَارِقُونَ
بسیارند و مطیعند درین امر اما آن دو صنف بودند

الْجَمَاعَاتِ وَالْجُمُعَةِ فَإِنَّ أَظْهَرَ قَوْمٍ رَأَاهُمْ
از جماعت و جمعی است پس اگر کسی را برزند طایفه را ایشان را

وَكَانُوا فِي قَضِيَةِ الْأَمَامِ لَا يُقَاتِلُونَ فَلَا يُقَاتِلُونَ فَإِنْ
و هستند او را حکم امام میباشند و بر ایشان نماند پس اگر

قَاتَلُوا لِحُكْمٍ حَكَمَ قِطَاعِ الطَّرِيقِ **وَالثَّانِيَةَ** أَنْ يَكُونَ
میباشند حکم ایشان حکم آره زمان آن است و صفت دوم آن است که

لَهُمْ عَدَدٌ وَسُوكَةٌ كَحَيْثُ يَحْتَاجُ الْأَمَامُ فِي
ایشان است عدد و سوزنه است چنانکه محتاج شود امام در

رَدِّهِمْ إِلَى الطَّاعَةِ إِلَى أَغْلَادِ رِجَالٍ وَيُضَيَّبُ
بر ایشان بجا سبست خدمت بر مردم بسیار و آراسته کردن

قَتْلًا وَلَا يَحْصُلُ الشُّوكَةُ إِلَّا إِذَا كَانَ بَيْنَهُمْ
قتل و اما مثل نژاد شوکت است اگر هر کدام باشد در بین ایشان

مَطَاعٌ وَلَا يَشْتَرِطُ أَنْ يَنْصِبُوا أَمَامًا فِي أَظْهَرِ
بر کسی که با او است و شرط نیست که نصب کنند امام در نزد مردم

الْوَجْهَيْنِ **فصل** في مهارة أهل المعنى مقبولة
از دو وجه است **فصل** در مهارت با معنی مقبول است

وَقَضَاءُ قَاضِيهِمْ نَافِذَةٌ إِلَّا أَنْ يَسْتَحِلَّ دِمَاءُ أَهْلِ
و حکم قاضی ایشان است که اگر کسی مدعی کرده خون اهل

الْعَدْلِ وَلَا يَنْقُضُ قَضَاءُ الْأَمَامِ نَفْسَهُ
عدالت را و باطل نمیزد قضاوت کسی که با او است باطل باشد

قَضَاءُ قَاضِي أَهْلِ الْعَدْلِ وَيَنْقُضُ قَاضِي كَاهِنِهِ
حکم قاضی اهل عدالت است و درستی است قاضی کاهن کافران

إِنْ كَانَ كَاتِبٌ حَكَمَ وَكَذَا حَكَمَ كِتَابٌ سَمِعَ
اگر باشد کتاب حکم دادیم حکم کتاب است سماع

البنية ايضا في اصح الوحيين **وما اقا موامين**
نفسه هم نیز اور نزوح از دزد و غیره و اگر کسی را بکشند از
 الحُدود و اِخذوا من الرِّجوة و الخِزْيَةِ و الخِراج
حد ها و آنچه که از زکات و جزیه و از خراج
 واقعة موقعها **و كذا** يُعقد بتفرقة ستم المر
واقع است در جرح و غیره هم تصور است بفرقه ایشان ستم
 ترقية على اعدائهم في اظهر الوحيين **وما يتلفه**
ترقیه بر لشکر ایشان اور نزوح از دزد و غیره و آنچه تلف کند از
 العادل على الباغي او بالعكس في غير القتال نفسا
عادل بر بگناه یا بر بگناه او بر بگناه آنچه تلف کند عادل را
 او ما لامضمون و اما في القتال فما يتلفه العادل
یا تلف مال مضمون است اما در جنگ آنچه تلف کند عادل را
 على الباغي نفسا او ما لا غير مضمون عليه
بر بگناه نفس یا مال غیر مضمون است بر او
 و بالعكس قولان اصحهما ان الحواب كذلك
در عکس این دو قول آیه در هر دو جواب ایشان است
والذين يخالفون الامام يتأويل ولا يشوك لهم
و آنانکه مخالفند با امام بسبب تأویل و نباشد شکی بر ایشان
 يلزمهم ضمان ما اتلفوا من نفس و مال و ان
لازم بود بر ایشان ضمان آنچه تلف کنند از نفس یا مال اگر
 كان على صورة القتال و الذين لهم شوكه و
بود بحد بر صورت جنگ و آنانکه ایشان را شکی بود و

تأويل

تأويل لهم هل يلزمهم ضمان ما اتلفوا في القتال
تأویل بر ایشان را که آیا لازم است بر ایشان ضمان آنچه تلف کرده اند و جنگ
 فيه قولان المذكوران في الباغي **فصل**
در آنچه در قول مذکور است در حق باغیان
 لا يقاتل باغون ولا يبدون بالقتال حتى يتدروا
نهی شده است که باغیان و ظالمین را با جنگ کردن تا آنکه خبر کنند ایشان را
 و يبعث الامام اليهم امينا قاضيا صالحا للسلام
در روانه کند امام بر ایشان را امین را بر آنکه صلح کند تا برسد ایشان را
 عما ينقمون فان علموا مظلة ازلها وان ادوا
از آنچه انتقام داده اند اگر علت کرده باشد بظلمه زایل آن چنان ظهور داد که ظاهر بود
 شبهة كسرها فان اصر و انصمهم ثم يؤذونهم
شبهه دفع کند از آن که اصر کرد و انصم کند ایشان را پس از آن بدو
 بالقتال فان استنظروا اجتهاد و ان يمازوا
بجنگ اگر استنظار و طلب شاطره کرده اند اجتهاد کنند از این و در باقی ایشان
 صوابا **ولا يقاتل** من لم يبرئ منهم و ترك القتال ولا
بجنگ و جنگ کند کسی که بر او نماند از آنها و ترک کند جنگ را
 يقتل اسيرهم و المنيح منهم **ولا يطلق** الاسير
کشته نشود اسیر ایشان و رهنش ایشان و نگذرد اسیر را
 قبل انقضاء الحرب و لا بعد الانقضاء
پیش از تمام شدن جنگ و بعد از آن
 اذا كانت جموعهم باقية الا ان يرجع الى الظاهر
اگر که جمعی از ایشان باقی باشد مگر آنکه رجوع کند به ظاهر است

المختلف غير متعین فبتأورون ويتفقون
الاجماع فيكون غير معين استبرأ منه فبتأورون ويتفقون

على أحدِهِم **وَالثَّالِثُ** الاستيلاء فإذا انقلب
بعضه أو يفتان لم يبق سيم تبرأ منه فبتأورون ويتفقون

مستجمع لشروط الإمامة وهم الثناس
الاجماع في ذات تطهار امامت وتذکره برودم

يثوكتيه وأجناديه ونصده الإمامة صار اماماً
ببطلان خود بر سر خود ونبط کرده امامت را بیکدیگر

وَكذَلِكَ فاسقا واجهلا في ظن الوهمين
وهم بیکدیگر امام اگر اشتباه فاسق یا جاهل از نظر از خودم

كتاب الرد لا

قال الله تعالى **وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ مِنْ دِينِهِ يَمُوتْ**

وهو كافر الآية وعن رسول الله صلى الله عليه
روایت از رسول الله صلی الله علیه وسلم

وَالِدِي من بدل دینه فاقتلوه **الردة** قطع
کسی که بتبدیل کرد دین خود را قتل کنید او را بعد از آنکه دینش قطع کرد

الاسلام بالقول الذي هو كفر أو الفعل الذي
اسلام است به قولی که آن قول کفر است یا به فعلی که

يوجب الكفر ولا فرق في ذلك القول بين ان
موجب است بر کفر و در اینجه در آن قول بیان آن

يصد عن اعتقاد أو عباد أو استهلال **ومن نفي**
صادر از اعتقاد یا از عباد یا به استهلال و منکر نفي کرد

الصانع أو انكر بعثة الرسل أو كتب رسوله أو
صانع را یا انکار کرد بعثت پیغمبران یا کتابت کرد رسوله

استحل حراما بالاجماع كالزنا والخمر أو حرم حلالا
حلال کرد حرام را یا حرام کرد حلال را

بالاجماع أو نفي وجوب مجمع على وجوبه كالصلوة
ببطلان اجماع یا نفي کرد وجوبی که بر جمیع علی وجوبه در وجوب بودم چون نماز

للنفس أو اعتقد وجوب ما ليس بواجب بالاجماع
حکم یا اعتقاد کرد وجوبی که نیست بواجب را بجمیع

كصوم الشوال هو كافر **والغزاة** على الكفر في
چون روزه شوال آن کافرت و علم کردن بر کفر

الاستقبال ككفر وكذا التردد في انه يكفر أو لا يكفر
در توجیه کردن کفر است و هم تردد کردن در آن که کافر بود یا نه

والفعل الموحى للكفر هو الذي تتعد به
و فعلی که موجب است بر کفر آن است که اعتقاد کند بان

الشخص عن استهلال صريح بالدين أو تحووله
شخصی را از استهلال صریح بدين یا از تحووله

كالفاء المصحف في القادورات والشحو
چون از شستن مصحف امامان در جوارب و چمن سنده برودن

للصنم والشمس والقمر **والاصح** الردة من
بر استهلال یا بر شستن بر ما و در است نفي کردن است

الصَّيِّ وَالْمَجْنُونِ **وَلَوْ اِنْ تَدَّ جَنِّ لَمْ يَقْتُلْ فِي**
بجستن و دوزخ اگر متدش پس دوزخ شکتی شود در
 جُونِهِ **وَالْاَمْنُ** اِنَّهُ تَصَحُّ رَدُّ الشُّكْرِ اِنَّهُ
دیوانه و امن برین است که در دست بند دوت است و برتر
 لَوْ عَادَ اِلَى الْاِسْلَامِ فِي الشُّكْرِ اِسْلَامُهُ **وَمِنْ تَكْلَمٍ**
اگر امانه کرد به اسلام را در دست بند دوت است او و اگر نکلم کند
 بِكَلِمَةِ الْكُفْرِ مَكْرَهَا لَمْ يُحْكَمْ بِرَدِّتِهِ **وَهَلْ يُقْبَلُ الشَّهَادَةُ**
به کلمه کفر به رسم کردن هم کرده که بگوید ایا قبول شود شهادت در
 عَلَى الرَّدِّ مَطْلَقًا اَمْ لَا بَيْنَ الْفَصْلِ فِيهِ وَجَمِئًا
بر دوت بر مطلق یا لازم است از تفصیل درین آمده و در
 وَالظَّاهِرُ **لَا الشَّهَادَةُ الْمَطْلُوقَةُ وَعَلَى هَذَا قَوْلُ**
ظاهر ازین دو وجه بر قبول شدن شهادت مطلق است و بنابرین قول اگر
 شَهِيدَانِ بِالرَّدِّ فَقَالَ مَا اِنْ تَدَدْتُ اَوْ قَالَ
شهادت بر دو داند و در دوت طرف هر یک است من ترد شده ام یا گفت
 كَذِبًا لَمْ يُغْنِ التَّكْذِيبُ فِي بَيِّنَتِهِ وَجَبَتْ وَ
در حق گفتن شهادت او را ان تکذیب در باینه بودن او و او را
 عَلَيْهِ اَنْ يَّعُودَ اِلَى الْاِسْلَامِ **وَلَوْ قَالَ كُنْتُ**
بر دوت که اگر نگوید به اسلام و اگر گفت برده ام
 مَكْرَهَا فَاِنْ اَشْعَرَتْ بِهِ الْقُرْآنُ كَمَا اِذَا كَانَ فِي
سم کرده شده پس که ولالت کند آن قول قرآنی چون اگر هر گاه باشد در
 اَسْرَ الْكُفْرِ صُدِّقَ بِمِيسِرِهِ **وَ اِلَّا لَمْ يُصَدِّقْ**
ایسر کاران تصدیق کرده شود به مکنه و اگر شهادت تصدیق کرده شود

وَلَوْ لَمْ يَقُولَا اِنْ تَدَّ وَلَكِنْ شَهِدَا اِنَّهُ تَلَفَّظَ بِكَلِمَةٍ
و اگر گفتند شهادت بر شده است اما شهادت با کلمه تلفظ کرده است به کلمه
 الْكُفْرِ فَقَالَ كُنْتُ مَكْرَهَا قَبْلَ قَوْلِهِ بِكُلِّ حَالٍ
کفر پس گفت برده ام سم زده قبل از آن که بگوید به هر حال
وَ اِنْ مَاتَ مَعْرُوفٌ بِالْاِسْلَامِ عَنْ اَبْنَيْهِ
و اگر بر شرف مرگ بود به اسلام از دو تن
 مُسْلِمِينَ فَقَالَ اَحَدُهُمَا اِنَّ تَدَّ وَمَاتَ كَافِرًا
مسلمان پس گفت که از آن دو یکی کافر بر شده و مرده است کفار
 فَاِنْ بَيْنَ سَبَبِ كُفْرِهِ لَمْ يَرِثْ وَنَصِيْبُهُ لِبَيْتِ
پس اگر میان کرد سبب کفر او آتش بر او زید و بخش او از آن آتش بر است
 الْمَالِ **وَ اِنْ اُطْلِقَ فَكَذَلِكَ فِي اَظْهَرِ الْقَوْلَيْنِ**
المال است و اگر مطلق گفت باز چنان است از نزد اظهر از دو وجه
فَصَلِّ يُقْتَلُ الْمُرْتَدُّ اِنْ لَمْ يَكُنْ رَحْلًا كَانَ
کشته شود مرتد اگر تویم کند و او باشد
 اَوْ اِمْرَاةً **وَ اِنْ تَابَ وَرَجَعَ عَنِ الْكُفْرِ قَبِلَتْ**
یا زن باشد و اگر توبه کرد و رجوع کرد از کفر شهادت بر او
 تَوْبَتُهُ **وَ اِسْلَامُهُ وَ لَا فَرْقَ** بَيْنَ اَنْ يَكُونَ
توبه از اسلام او باشد فرقی درین اگر باشد
 الْكُفْرَ الَّذِي اِنْتَقَلَ اِلَيْهِ كُفْرًا ظَاهِرًا اَوْ خَفِيًّا
ان کفر که انتقال یافته بود کفر ظاهر باشد یا خفیه
 كُفْرًا اِنْ تَادِقَةً **وَ اِلَّا طَبِئَتْهُ فِي اَظْهَرِ الرَّجْحِ**
چون کفر توبه بود و کفر باطنی از نزد اظهر از دو وجه

وَيُتَنَبَّأُ الْمُرْتَدُّ قَبْلَ الْقَتْلِ وَجُوبًا فِي أَظْهَرِ الْقَوْلَيْنِ
و قلب در بر او بگفته از مرتد پیش از قتل بود و جوب از نظر اول و قول

وَأَسْتَحْيَا بَابِي الثَّانِي وَبِمَهْلٍ فِي الْأَسْتِثْنَاءِ
بسیار از نظر ثانی و مصلحت داده شود در طلب قرب کردن

ثَلَاثًا أَوْ يُقْتَلُ فِي الْحَالِ إِنْ كَرِهْتُمْ فِيهِ قَوْلَانِ
سه مرتبه یا کشته شود در حال اگر قریب نکند ازین آیه در قول

أَظْهَرُهَا الثَّانِي وَوَلَدُ الْمُرْتَدِّ الْمُنْفَصِلُ أَوْ
از نظر این دو قول ثانی است و ولد مرتد که جدا شود یا

الْمُنْعَدُّ قَبْلَ الرِّدَّةِ مَحْكُومٌ لَهُ بِالْإِسْلَامِ وَ
منعد او پیش از ردت حکم کرده شود و او را بر اسلام و

الْوَلَدُ الْحَادِثُ بَعْدَ الرِّدَّةِ إِنْ كَانَ أَحَدًا بَنِيَّةً
ولد که پیدا شود بعد از ردت اگر پسر یا بنی باشد

مُسْلِمًا هُوَ مُسْلِمٌ وَإِنْ كَانَ مُرْتَدًّا هُوَ مُسْلِمٌ
مسلمان است پس مسلمان است اگر پسر یا بنی باشد و اگر مرتد است یا مسلمان است

أَوْ كَأَنَّ أَصْلِيَّ أَوْ مُرْتَدًّا فِيهِ ثَلَاثَةُ أَقْوَالٍ
یا که است یا که است یا که است ازین آیه سه قول

أَصْحَابُ الْأَقْوَالِ وَهَلْ يَنْزِلُ مُلْكُ الْمُرْتَدِّ عَنْ
اصحاب اول است آیا زایل شود ملک مرتد

أَمْوَالِهِ فِيهِ ثَلَاثَةُ أَقْوَالٍ نَالِثُهَا وَهُوَ الْأَصَحُّ
از اموال جز ازین آیه سه قول قول سیم که او صحیح است

أَنَّ تَنَوُّقًا أَنْ هَلَكَ عَلَى الرِّدَّةِ بَانَ وَالْمِلْكُ
ما ترقف کنیم اگر ناکند شد بر سر ردت بیان شود زایل بودن ملک

بِالرِّدَّةِ وَإِنْ عَادَ إِلَى الْإِسْلَامِ بَانَ أَنَّهُ كَمَا نَزَلَ وَ
بر ردت و اگر عود کرد به اسلام بیان شود که مرتد زایل شود و

عَلَى الْأَقْوَالِ جَمِيعًا تُقْضَى مِنْ مَالِهِ دُيُونُهُ
بنا بر قول هر سه قول تا آنجا قضی کرده شود از مال او و این از

الَّتِي لَزِمَتْ قَبْلَ الرِّدَّةِ وَفِي مُدَّةِ الرِّدَّةِ سَقُوفُ
که لازم شده است پیش از ردت و در مدت ردت سقف کند

عَلَيْهِ مِنْ مَالِهِ وَهَلْ يَلْزِمُهُ غَرَامَةُ مَا يَتَلَفُهُ
ببر او از مال او و آیا لازم شود بر او غرامت آنچه تلف کرده است

فِي الرِّدَّةِ وَتَفَقُّهُ رُوحَاتِهِ الْمَوْقُوفُ بِكَاحِنٍ
در زمان ردت و تفقش روحان او که موقوف است بکاهن ایشان

وَتَفَقُّهُ أَقَارِبُهُ فِيهِ الْوَجْهَانِ أَصْحَابُهَا لَعَمْرُ
و تفقش اقربان او درین آیه دو وجه است اول آن دو وجه بر این است که

وَإِذَا تَوَقَّفْنَا فِي مَلِكِهِ فَكُلُّ نَصْرٍ يَحْتَمِلُ
و اگرگاه توقف کنیم در ملک او پس هر نصری که احتمال دارد

الْوَقْفُ كَالْعِتْقِ وَالتَّيْدِيرِ وَالْوَصِيَّةِ فَإِذَا
توقف کنیم همچون عتق و تئیدیر و وصیت پس اگرگاه

صَدَرَ مِنْهُ هُوَ مَوْقُوفٌ فَإِنْ أَسْلَمَ نَفِدَ وَإِنْ
صادر شد از او آن توقف موقوف باشد پس اگر مسلمان شد ردت است

هَلَكَ عَلَى الرِّدَّةِ هُوَ بَاطِلٌ وَتَبَعُهُ وَهَيْئَةُ وَ
هلاک شد بر سر ردت پس باطل است و تبع او و هیئت او

يَكَابِتُهُ عَلَى قَوْلِي وَقِفِ الْعُقُودَ فَعَلَى الْحَالِ
کتابت او بنا بر قول من توقف عقود را بنابر حال

هِيَ بَاطِلَةٌ وَعَلَى الْقَدِيمِ مَوْثُوقَةٌ وَعَلَى الْأَقْوَالِ

أَنَّ تَعْرِفَ بِالْمَرْبِ وَبِنَابِقِ صَبِيحِمْ مَوْثُوقَةٌ بِهَا دِنَارِ بَرَسِ تَوَلَّى

يُجْعَلُ مَا لَهُ عِنْدَ عَدْلٍ وَأَمْتُهُ عِنْدَ امْرَأَةٍ

نَقَّةٌ وَيُوجَرُ عِفَّارُهُ وَرَقَقَهُ وَمُدْبَرُهُ وَيُؤَمِّي

مَكَاتُهُ النُّجُومَ إِلَى الْحَاكِمِ وَاللَّهِ أَعْلَمُ بِالصُّوَرِ

كِتَابُ حَدِّ الزَّيْنِ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى الزَّيْنَةُ وَالزَّيْنَانِ فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِمَّا

مِائَةَ جَلْدَةٍ آيَةٌ وَعَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَالسَّلَامِ الْبِكْرُ الْبِكْرُ خَلْدٌ مِائَةٌ وَغَرِيبٌ عَامٌ

وَعَنْهُ أَنَّهُ رَحِمَ مَا عَزَّ ابْلَاحُ الْفَرْجِ فِي الْفَرْجِ

الْحَرَمَ لَعْنَتُهُ الْخَالِي عَنِ الشَّبَهَةِ الْمُشْتَمَى

طَبَعًا يَقْتَضِي رُحُوبًا كَأَنَّكَ تَدْخُلُ فِي الضَّبِطِ

طَبَعًا يَقْتَضِي رُحُوبًا كَأَنَّكَ تَدْخُلُ فِي الضَّبِطِ

طَبَعًا يَقْتَضِي رُحُوبًا كَأَنَّكَ تَدْخُلُ فِي الضَّبِطِ

الذَّوَابِطِ وَحَدُّ كَحَدِّ الزَّيْنِ فِي أَصْحَابِ الْأَقْوَالِ

وَالْتَلَوْتُ بِالْمَرْأَةِ كَهَوَا الرَّجُلِ أَوْ هُوَ زَانِيَةٌ خِيَانًا

أَظْهَرُ هُنَا الْأَوَّلُ وَلَا يَحِبُّ الْحَدُّ بِالْمَقْلُوحَةِ وَمَقْدَمُ

الْوَطِيِّ وَيُخْرَجُ بِالْحَرَمِ لَعْنَتِهِ وَطِي الْمُنْكَوْحَةِ

أَوِ الْمُنْكَوْكَةِ فِي الْحَضْرِ وَأَحَالِ الصُّومِ وَالْأَحْرَاءِ

وَبِالْخَالِ عَنِ الشَّبَهَةِ الْوَطِيِّ الَّذِي فِيهِ شَبَهَةٌ

وَهِيَ قَدْ تَكُونُ فِي الْحَجَلِ كَمَا إِذَا وَطِيَ جَارِيَتَهُ

الزَّوْجَةَ أَوْ الْمَعْتَةَ فَلَا حَدَّ عَلَيْهِ وَكَذَا لَوْطِ

جَارِيَتِهِ الْحَرَمَةَ عَلَيْهِ بِالرِّضَائِحِ أَوِ اللَّسِّ

فَلَا حَدَّ عَلَيْهِ فِي أَصْحَابِ الْقَوْلِ لَنْ وَقَدْ تَكُونُ

فِي الْوَأَطِيِّ كَمَا إِذَا وَجَدَ امْرَأَةً عَلَى فَرْجِهَا

قَوْطَهَا عَلَى ظَنْبِهَا وَجَعَهُ أَوْ أَمْتَهُ وَالْمَكْنَى عَلَى الزَّيْنِ أَعْلَى

سَبَبٌ وَقَدْ دَاوَلَ بِرُحْمَانِ كَمَا أَنَّ زَيْنَ الْأَمْتِ يَجَارِي الْأَمْتِ وَهِيَ كَرَاهَةٌ بِرُحْمَانِ

فَوَاصِحَ الْقَوْلَيْنِ وَقَدْ تَكُونُ فِي الْجَمْعَةِ فَكُلُّ جَمْعَةٍ
در نزد و در قول دیگر است در جمعه پس هر جمعه که

صَحَّتْ بِهَا قِصَصُ الْعُلَمَاءِ وَأَحَلَّ الْوُطَى لَهَا فَالظَّاهِرُ أَنَّهَا
درست است آنچه از بعضی علماء و حال درین و طریقی است پس قول دیگر آن است

لَا تَحْدُ عَلَى الْوَاطِئِ بِنَتِ الْجَمْعَةِ وَذَلِكَ كَالْوُطَى
نباشد بر و طریقی است آن جمعه درین جهت چنانچه در قول دیگر

فِي التَّكَاحِ بِلَا وَطَى وَلَا شَهْوَى وَكُوهِمَا وَبَلَسَ
در تکاح بی و طریقی و باشد و مانند اینها درین

مِنَ الشَّهْوَةِ الْمُعْتَبَرَةِ أَنْ يَنْبَغِيَ الْحَرَمُ قَبْلَ الْوُطَى
از شهوه معتبره آنکه تکاح پیش از پیش از و طریقی

أَوْ يَسْتَأْجِرُ امْرَأَةً لِزَانَا أَوْ يَنْبَغِي الْمُرَاةُ لَهُ الْوُطَى
یا در بره کرد زانی را بر زانی یا باطل است نزد و طریقی و طریقی را

أَوْ يَزِي الْعَاقِلُ مَجْنُونَةً أَوْ بِالْعَكْسِ وَبِحُجْرٍ يَقِيدُ
یا زانی کند عاقل بی دیوانه یا دیوانه عاقل و در و طریقی

الْمُشْتَهَى طَبَعًا إِذَا زَلَّحَ فِي فَرْجِ مَيْتَةٍ فَأَصَحُّ
مشتهی طبعی است آنکه برکاه او در زنجیر زانی در و طریقی

الْقَوْلَيْنِ أَنَّهَا لَيْسَتْ فِيهِ أَحَدٌ وَإِنَّمَا الْهَيْمَةُ
از و در قول آن است که در و طریقی است و آن در و طریقی

فَأَصَحُّ الْوَجْهَيْنِ أَنَّ الْوَأَجِبَ فِيهِ التَّعْزِيرُ
در و در وجه آن است که در و طریقی است و در آن تعزیر

دُونَ أَحَدٍ فَصَلِّ لِشَرْطِ الْوُجُوبِ الْحَدِّ
میزان حد شرط است بر واجب و در حد

الظُّلْمِ

التَّكْلِيفُ فَلَا يَحْدُ عَلَى الصَّبِيِّ وَالْمَجْنُونِ وَلَا أَحَدٍ
تکلیف است پس بچهد بر بچه بالغ و دیوانه و باشد

أَيْضًا عَلَى مَنْ لَا يَعْلَمُ تَحْرِيمَ الزَّانَا الْقَرِيبِ عَمْدًا بِالْإِسْلَامِ
همچنان بر کسی که نداند حرام بودن زانی را بر کسی که بداند اسلام

أَوْ يُعْبَدُ عَنْ أَهْلِ الْعِلْمِ إِنْ كَانَ الزَّانِي مُحْصَنًا
یا در و در از اهل علم پس اگر باشد آن زانی است که در و طریقی

فَحَدُّ الرَّجْمِ وَيُعْتَبَرُ فِي الْأَصَابِعِ التَّكْلِيفُ
حد و در رجیم است و در و طریقی است در محسن بودن پس از صحت بودن

صِفَتَانِ أَحَدُهُمَا الْحَرِيَّةُ فَالرَّقِيقُ لَيْسَ
دو صفت یک است آن یکی آزادی است پس از غلام نیست

مُحْصَنٌ يَسْتَوِي فِيهِ الْقَيْنُ وَالْمُدْبِرُ وَالْمُكَاتِبُ
محسن مساوی است درین غلام تمام و مدبر و کاتب

وَأُمُّ الْوَالِدَيْنِ بَعْضُهُ رَقِيقٌ وَالثَّانِيَةُ الْأَصَابِعُ
و مادر و در و طریقی است بعضی از او در و طریقی است و صفت دوم از صاحب بودن

فِي تَكَاحِ صَحْبِهِ وَيَكْفِي فِيهِ تَعْنِيدُ الْحَشْفَةِ
در تکاح در و طریقی است و کفایت است در آن غایب بودن مشنه که در و طریقی

وَلَا يَحْصُلُ الْأِحْصَانُ بِالْأَصَابِعِ فِي التَّكَاحِ
و حاصل نشود محسن شدن بر صاحب بودن در و طریقی

الْفَاسِدُ فِي أَصَحِّ الْقَوْلَيْنِ أَنَّهَا وَأَصَحُّ الْوَجْهَيْنِ
فاسد است در و در قول آن است که در و طریقی است در و در وجه آن است که

أَنَّهُ لَشَرْطُ أَنْ يَكُونَ الْأَصَابِعُ بِالْتَّكَاحِ بَعْدَ
در و در شرط است آنکه بود آن از صاحب بودن پس از تکاح

التكليف والتمرية حتى لا يترجم من اصاب في
كليف وحرية تاثيره في ترجمه كمنه كصابه كمنه

حالة التقصان ثم زنا بعد الكمال **وانه اذا**
عالة تقصان بين زنا كمنه بعد الكمال ودر كمنه كمنه

وحدث الاصابة والرجل في حال الكمال
محدث اصحابه كمنه ودر در حال كماله

دون المرأة او بالعكس يكون الكامل حصنا
متران ان ياب عكس بين متران كامل كمنه

ولا يشرط في الاحصان الاسلام بل يترجم
دنيا شرط وراحصان مسلمان بود بترجم كمنه

الذي اذا زنا وهو محصن بالصفات المذكورة
وتم كمنه زنا كمنه واد محصن بشرط صفات كمنه كمنه

وان لم يكن الزاني محصنا فان كان حرا حليدا
وكر نياشه زانان كمنه كمنه كمنه كمنه

مائة وغرسب عاما **واصح الوصيان ان المرأة**
بصد غرسب ووصيب كمنه كمنه كمنه كمنه

لا تقرب وحدها ولكن معها زوجها او محرم
غريب كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

لها فان تطوع فذلك والاف الاجرة فان لم
لورست بين كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

يوعب بالاجرة ايضا لم يحسن في اصح العامين
رغبت كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

ولي

ولكن التغريب الى المسافة القصير ولا يمام ان
شرطت كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

يغرسب المافوق مسافة القصر **واذا عتق حمة**
غريب كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

لم يكن للتغريب العدول الى غيرها على الاشبه
بناشه بر غريب كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

والغريب يغرب من بلد الزنا الى غير بلد فان
ووغيب ان است كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

رجح الى بلده فالاقرب اتمه يمنع منه **وان كان**
رجح كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

رفيقا جلد خمسين واصح القولين انه يغرب
علامت مغرب او كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

وان مدة تغريبه نصف سنة لاسنة كاملة
وغير متر من غرسب كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

فصل انما يقام الحد على الزاني اذا ثبت
منيت كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

موجبه بالبتة او بالاقرار وكفى الاقرار
واجب كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

مرة واحدة فلو اقر على نفسه بالزنا فترجع
كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

سقط الحد **والاصح ان قوله لا تقموا على**
سقط كمنه كمنه كمنه كمنه كمنه

ولي

الحَدَّ لِقَامِ مُنْقَامِ الرُّجُوعِ وَكَذَاهِرِهِ وَوَشْهِدَ رُبْعَهُ
صدرا نه استید یکبار رجوع شدن و هم که حقین او و اگر شهادت دهد در چهار

بِالنِّزَاعِ عَلَى امْرَأَةٍ سَبَّهَا أَوْ نَعَى نِفْوَءَ عَلَى امْرَأَةٍ غَضْرَاءٍ
بر زن اگر در بر زن او شهادت دهد در چهار زن یا اگر بر زن آن زن بگوید است

كَوَيْلِزْمَهَا حُدَّ الزَّانَا وَلَا يَجِبُ عَلَى قَائِدِهَا حُدُّ الْقَذْفِ
لازم نشود بر آن زن حد زنا و در جبهه نشود بر قاضی آن حد قذف

وَإِذَا عَيَّنَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْ شَهْوِدِ الزَّانَا أَوْ يَهُ مِنْ زَوَا
و اگر که همتین کرد که در حد زنا از شهادت هر یک از شهادت

الْبَيْتِ لَمْ يَجِبْ الْحَدُّ عَلَى الْمَشْهُودِ عَلَيْهِ **فصل**
خانه واجب نشود بر کسی که شهادت دهد در داد و

أَقَامَهُ الْحَدُّ عَلَى الْإِحْرَارِ إِلَى إِمَامٍ أَوْ مِنْ فَوْضَلِ يَبِيهِ
بکار آوردن حد بر فرما یا بر امام موقوف یا بر کسی که تفویض کند بر او

الْإِمَامِ وَلَا يَجِبُ حُضُورُ الْإِمَامِ فِي الْحَدِّ وَلَا هِ
امام واجب است در حد کار بودن امام در حد دادن

حُضُورُ الشَّاهِدِ إِذَا اثْبَتَ بِالْبَيْتَةِ وَلَكِنْ
حاضر بودن شهادت بر آن که ثابت شود به شهادت

لِشُكِّهِ **وَالرَّقِيقُ يُقَامُ الْحَدُّ عَلَيْهِ سَدُّهُ وَ**
سنتق است به اگر غلام یا بر او حد در حد بر او سید است

لِلْإِمَامِ أَيْضًا ذَلِكَ مِنْ أَسْتَدْرَاجِهِ وَقَعَ الْمَوْجِعُ
بر امام نیز این حد است پس اگر کسی را در حد مبادرت نمود بر آن در حد است

فَإِنْ تَنَازَعَ عَافِيهِ فَلَا ظَهْرَ لِمَنْ أَلَّاظَهَرَ أَنَّ الْإِمَامَ أَوْلَى
پس اگر تنازع کرد امام و غیره پس در اول نظر آن است که امام برتر است

وَأَصْحَ الرَّجْمَيْنِ أَنَّ السَّيِّدَ يُعْرَبُ كَمَا يَحْدُ وَأَنَّ
در حد از دو و هم بر آن سید و سید است از حد بر او چنانکه در حد بر او

الْمَكَاتِرُ كَالْحُرِّ وَمَنْ بَغَضَهُ حُرًّا لَيْقَمَ الْحَدَّ عَلَيْهِ
مکاتب چون حر است که بگریزد و حر است چنانکه در حد بر او

الْإِمَامِ وَالْكَافِرُ وَالْفَاسِقُ وَالْمَكَاتِرُ يُقِيمُونَ
سکر امام و کافر و فاسق و مکاتب نیمازند

الْحَدُّ عَلَى عَبْدِهِمْ عَلَى الْأَصْحَى **وَالأَصْحَى** السَّيِّدُ يُقِيمُ
صدرا بر عبد است خود تا بر قول صحیح و صحیح آن است که سید چنانکه از حد

التَّغْيِيرِ كَالْحَدِّ وَأَنَّهُ لِيَسْمَعَ الْبَيْتَةَ عَلَى مُوجِبِ
تغییر را چنانکه حد و در حد قبول شود شهادت بر موجب

العُقُوبَةِ **فصل** رُجْمُ الْحَصَنِ مَمْدُودٌ وَحَدُّ
عقوبت رجم از زانه حصین یا کهنه و سنگ

مُعْتَدِلَةٌ لِأَنَّهَا تُدْفِنُ وَلَا يَطْوَلُ تَعْدِيَتُهُ
که معتدل باشد نه بیش که رجم کرد و در حد طول غداست او را

بِحَصَاتٍ خَفِيفَةٍ وَلَا يُحْفَرُ لِلرَّجُلِ **وَالأَشْهُدُ**
شهادت بر یکبار سنگ و چاه کند بر او در حد در حد شهادت

أَنَّهُ لِيَسْمَعَ أَنَّ حُفْرَ الْمَرْأَةِ إِنْ ثَبَتَ زَنَاهَا
که در حد است است که چاه کند بر او در حد اگر شهادت شود زنا

بِالْبَيْتَةِ **وَالْحُفْرُ** إِنْ ثَبَتَ بِالْإِفْرَارِ وَلَا يُؤَخَّرُ
شهادت و چاه کند بر او در حد اگر شهادت شود زنا در حد و نشود تا

الرَّجْمُ بِالْمِصْرِ وَفِيمَا إِذَا اثْبَتَ بِالْإِفْرَارِ وَجِهَهُ
رجم بر مضر و در حد بر او که شهادت است بر او در حد

أَنَّهُ يُؤَخَّرُ وَيُؤَخَّرُ الْجُلْدُ إِنْ كَانَ الْمَضْمُونُ مِمَّا يُرْحَى
 كَمَا جَاءَ فِي تَاخِيرِ تَوْجِدِ الْكَرْبَشِ إِنْ مَضَى مِنْهُ زَمَانٌ كَثِيرٌ
 زَوَالَهُ وَإِنْ كَانَ لَا يُرْحَى زَوَالُهُ كَالشَّلِّ وَالزَّمَانُ
 زَائِلٌ بَعْدَ أَنْ يَكْرَهَ أَمِيدٌ بِنَافِثَةِ رِوَالٍ بَعْدَ مَلِكِ سَلِمْ زَمَانٌ
 فَلَا يُؤَخَّرُ وَلَا يُضْرَبُ بِالسِّيَاطِ بَلْ يُعْتَمَلُ عَلَيْهِ
 تَامِيزٌ لِنُورٍ وَنَهْبٌ كَمَا تَرَى فِيهَا كَمَا تَرَى فِيهَا كَمَا تَرَى فِيهَا
 مِائَةٌ شَمْرَاجٍ وَهُوَ الْعَصْنُ ذُو الْفُرُوعِ الْخَفِيفَةِ
 مَدِ شَمْرَاجٍ كَمَا أَنْ جِلْدَاتٍ كَمَا حَسَبَ فِيهَا خَفِيفَاتٍ
 فَإِنْ كَانَ عَلَى الْعَصْنِ خَمْسُونَ فَرَعًا ضَرَبَ
 بِهَا أَرْبَعِينَ مَرَّةً بِرَبْرِ عَصِيٍّ بِجَاهِ فَرَعٍ مُنْبَسِطٍ
 بِهِ مَرَّتَيْنِ وَيَتَّبَعِي أَنْ يَمَسَّهُ الشَّمْرُ أَوْ تَكْسُ
 بِأَنْ دَوَابُّهُ وَلَا زَمَانٌ كَمَا تَرَى فِيهَا كَمَا تَرَى فِيهَا
 لِعَضِّهَا عَلَى بَعْضِ لَبِنَاتِهِ لِعَضِّ الْأَلَمِ **وَإِذَا انْبَرَأَ**
 لِعَضِّهَا أَنْ يَرْتَفِعَ تَامِيزٌ بَعْدَ أَنْ يَمَسَّهُ فِي الْمَدِ كَمَا تَرَى فِيهَا
 تَعْدَمَا ضَرَبَ بِهِ لَمْ يُعَدَّ عَلَيْهِ حَدُّ الْأَخْطَاءِ
 بِسَبَبِ أَنْ يَكْتُمَ مَرْتَبَهُ وَنَهْبَهُ أَوْ عَوْدَهُ تَامِيزٌ بِرَبْرِ عَصِيٍّ
 وَانْقِطَاعُ الْجُلْدِ فِي الْحَرِّ وَالْبَرْدِ الْمُفْرَطَيْنِ وَلَكِنْ
 وَيَجَاءُ فِيهِ عِدَّةٌ وَكَمَا تَرَى فِيهَا كَمَا تَرَى فِيهَا
 يُؤَخَّرُ إِلَى اعْتِدَالِ الْهَوَاءِ وَتَاخِيرِ الرَّجْمِ إِلَى
 تَامِيزِ نَهْبِهِ مِمَّا يَكُونُ فِيهَا تَامِيزٌ لِنُورٍ بِرَبْرِ عَصِيٍّ
 الْإِعْتِدَالُ عَلَى مَا كَرِهْنَا فِي الْمَرِيضِ **وَلَوْ حَلَّدَ الْإِمَامُ**
 اعْتِدَالَهَا تَامِيزٌ بِرَبْرِ عَصِيٍّ كَمَا تَرَى فِيهَا كَمَا تَرَى فِيهَا

فِي الْمَرِيضِ أَوْ فِي الْحَرِّ وَالْبَرْدِ يَهْلِكُ الْجُلْدُ فَلَا ضَمَانَ
 فِي مَرِيضٍ يَأْتِيهِ كَرَامًا يَأْتِيهِ مَابَسْمًا يَأْتِيهِ نَهْبٌ بِنَافِثَةِ
 عَلَى الْأَظْهَرِ وَبِذَلِكَ يَتَّبَعِي أَنْ تَاخِيرَ مَسْتَحْتَبًا
 تَامِيزٌ بِرَبْرِ عَصِيٍّ كَمَا تَرَى فِيهَا كَمَا تَرَى فِيهَا
كتاب حد القذف
 إِنْ زَمِنَ لِمَرْأَةٍ بِرَبْرِ عَصِيٍّ فِي حَدِّهَا وَشَامَ عَصِيٍّ
 قَالَ اللَّهُ تَعَالَى **وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ**
الآيَةَ يُشْرَطُ لَوْ جُوبِ الْحَدُّ عَلَى الْقَازِفِ إِنْ
 تَمَرَّدَتْ بِرَبْرِ عَصِيٍّ فِي حَدِّهَا وَشَامَ عَصِيٍّ
 يَكُونُ مُكَلَّفًا فَلَا حَدَّ عَلَى صَدِّقٍ وَلَا مَجْنُونٍ
 بِأَشَدِّ كَلْفٍ بِسَبَبِ نَهْبِهِ بِرَبْرِ عَصِيٍّ وَدِيَانَةٍ
 لَكِنْ يُعْزَرُ الصَّيِّ الْمُبِينُ وَإِنْ كَوَّنَ مَخَارِفًا فَلَا
 أَمَّا تَوْبُهُ كَمَا تَرَى فِيهَا كَمَا تَرَى فِيهَا
 حَدَّ عَلَى الْمَكْرُوهِ عَلَى الْقَذْفِ **وَلَا فَرْقَ بَيْنَ الْمُسْلِمِ**
 فِي حَدِّهِ بِرَبْرِ عَصِيٍّ وَنَهْبِهِ بِرَبْرِ عَصِيٍّ
وَالذَّمِّيُّ وَلَا يَجِبُ عَلَى الْآبِ وَالْحَدُّ الْقَذْفِ
 وَذَمِّيٌّ وَنَهْبٌ بِرَبْرِ عَصِيٍّ وَنَهْبٌ بِرَبْرِ عَصِيٍّ
 الْوَلَدُ وَوَلَدُ الْوَلَدِ إِنْ كَانَ الْقَازِفُ حُرًّا أَوْ
 وَوَلَدُ وَوَلَدُ الْوَلَدِ إِنْ كَانَ الْقَازِفُ حُرًّا أَوْ

ثُمَّ لَوْ كَانَ رَقِيقًا فَارْبَعُونَ وَإِنَّمَا
 هشتاد علبه و اگر باشد غلامت چهل علبه است و نیست که
يَحِبُّ أَحَدًا إِذَا كَانَ الْمَقْدُوفُ مُحْصِيًا وَقَدْ
 واجب شود هر که گناه باشد تقذف کرده شده محصن باشد بدینکه
تَكَلَّمَ فِي الْأَحْصَانِ فِي الْعَانِ وَفِي صِرَاحٍ
 کلام کرده ایم در محصن در لغت در صراحت
الْقَذْفِ وَكَأَيَاتِهِ وَلَوْ شَهِدَ اثْنَانِ أَوْ ثَلَاثَةٌ
 تقذف و گواهی او و اگر شهادت دو نفر یا سه نفر
بِالرِّبَا فَظَهَرَ الْقَوْلُ لَيْسَ لَهُمْ جِدٌّ وَلَوْ شَهِدَ أَرْبَعٌ
 بر زنا پس ظاهر از دو قول آمان آمده و شهادت دو نفر و اگر شهادت چهار نفر
بِسَوِّهِ أَوْ أَرْبَعَةٌ مِنَ الْعَبِيدِ وَالذَّمِيمِينَ
 تن گواهی چهار نفر از عیب داران یا گزندگیان
فَوَجِبَ الْحَدُّ عَلَيْهِمْ أَظْهَرَ وَإِذَا اسْتَوْفِيَ الْقَذْفُ
 پس واجب بودن حد بر ایشان ظاهر است و هر گاه بکار آید تقذوف
حَدُّ الْقَذْفِ لَمْ يَقَعِ الْمَوْقِعَ وَلَوْ شَهِدَ وَاحِدٌ عَلَى
 حد تقذوف را واقع نشود در جای خود و اگر شهادت بر او در شمار
أَقْرَابِهِ بِالرِّبَا لَمْ يَكُنْ الْعَدَدُ كَمَا بَلَغَتْهُ حُدُّ الْقَذْفِ
 اقربان او بر زنا تمام نشود و اگر در حد تقذوف
وَلَوْ تَقَادَفَ شَخْصَانِ لَمْ يَتَفَاضَلَا فِي الْحُدُودِ وَاللَّهُ
 اگر تقذوف کردند دو شخص در حد تقذوف
كُنَانُ حَدِّ السَّرْقَةِ
 این نوبت است در حد سرقت

قال الله تعالى

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى السَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا
الآيَةُ وَيَشْتَرَطُ لِيُوجِبَ الْقَطْعَ أُمُورٌ فِي الْمَسْرُوقِ
 شرط است بر او واجب قطع اگر چند در مال زودیه
أَحَدُهَا أَنْ يَكُونَ نِصَابًا وَهُوَ رُبْعُ دِينَارٍ مِنْ
 یک از آن آن است که به آن مال نصاب باشد و نصاب ربع دینار است از
الذَّهَبِ الْخَالِصِ وَلَوْ سَرَقَ دِينَارًا كَمِغْشُوشًا
 طلاست خالص و اگر زودیه دینار را محصن با غیر زودیه
فَأِنَّمَا يَحِبُّ الْقَطْعَ إِذَا بَلَغَ رُبْعًا خَالِصًا وَمَا
 سبب است که در حد قطع هر گاه برسد ربع از خالص او و آنچه
سِوَى الذَّهَبِ يُقِيمُ بِالذَّهَبِ حَتَّى لَدَّاهِمُ
 غیر از طلا قیمت کرده شود در حد تا دراهم
وَإِنَّمَا يَكُونُ التَّقْوِيمُ بِالْمَضْرُوبِ وَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ
 نیست که باشد قیمت کردن آن که ضرب زودیه و قول ظهران است که
لَا قَطْعَ فِي رُبْعٍ مِنَ السَّمِيكَةِ إِذَا لَمْ تَبْلُغْ بِالْقِيَمَةِ
 نباشد قطع در ربع از ستمک اگر گناه نرسد به قیمت
رُبْعِ مَضْرُوبِهَا وَلَوْ سَرَقَ دِينَارًا فَظَمَّهَا فَلَوْ سَأَلَ
 بر ربع ضرب زودیه اگر زودیه چند دینار پس همان بر او کفایت است
لَا يَبْلُغُ نِصَابًا قَطْعًا وَكَذَا لَوْ سَرَقَ ثَوْبًا وَكَانَ
 نرسد به نصاب قطع کرده شود و هم اگر زودیه لباس دوخته بود
فِي حَيْثُ دِينَارٍ عَلَى الْأَظْهَرِ وَلَوْ أَخْرَجَ النَّصَابَ
 در جیب آن دینار را سبب قبول ظهر و اگر بر کرد نصاب را

من احرز يد فعتين فصاعدا فان تحلل الكلام
 از حرز بدو فعت با بیشتر پس اگر فحل از دست او بود
 للمالك إعادة الخرز فالخراج الثاني سرقه اخرى
 مالک دعوته کردن حرز پس در آوردن دوم در از او است
 وان لم يتحلل فالأظهر ضم أحدهما إلى الآخر ووجب
 و اگر فحل نبود پس قول ظاهر آنست که ضم شود یکی را حرز دوم و واجب بود
 القطع وانتقال البرد نحو عند ثقب الكندوج
 قطع در کندن کندم و مثال کتم در وقت ثقب کند
 كالإخراج باليد في أصح الوجهين حتى إذا انتابا
 چون در بریدن دست برست آوردند سرخ از دو وجه تا اینکه هر گاه در کتبتیم
 ما إذا وى نصا بايجب القطع **وان اشرك**
 آن قدر که رسد و شود بخصاب و وجب بود قطع و اگر شرک باشد
 اثنا في إخراج نصابين قطعا وان كان
 دو نفر در بریدن کردن دو مصاب هر دو قطع کرده نمند و اگر باشد
 المخرج أقل من نصابين لم يقطعوا **ولا قطع** على
 بدون شده کمتر از دو مصاب قطع کرده نشود و بیشتر قطع
 من سرق خمر او كلبا ان جلد ممتبة غير مذبذبة
 سر که در زود غراب یا اسب یا پرست برده از دماغ تا کرده
 لكن لو كان الا ناء الذي فيه احرز فبلغ نصابا
 اما اگر باشد آن قدر که در آن باشد آن حرز ببرد بخصاب
 فأصح الوجهين انه يقطع **ولا قطع** في سرقة
 پس در زود وجه آنست که قطع شود و نباشد قطع در زود کردن

الظنبيور

الظنبيور وما في معناه ان كان لا يبلغ بعد الكسر
 ظنبيوره و آنچه در معناه ظنبيور است اگر بشود نرسد پس از سگستن
 نصابا وكذا ان كان يبلغه في أصح الوجهين
 بخصاب هم اگر باشد میرسد بخصاب در زود سرخ از دو وجه
والثاني ان يكون ملكا غير السارق فلا قطع
 دو وجه ثانی آنست که باشد ملک بر سر غیر دزد پس نباشد قطع
 على من سرق ماله من يد المظنن أو المودع
 بر کسی که دزد مال خود را از دست مظنن یا از دست مودع
 أو المستأجر أو الوكيل وكذا لو سرق ما اشترا
 یا از دست مستأجر یا از دست وکیل هم اگر دزدید آنچه خریدید
 من يد البائع ولو ظهر للمالك في المسروق
 از دست بیانی شد و اگر حاصل شد ملکیت در مال دزدیده
 قبل إخراج احد من الخرز نارت أو شرعى سقط
 پیش از در بردن آن از حرز که بجا است یا بخریدن ساقط شود
 القطع وان طرعه بعده لم تسقط وكذا ان نقصان
 قطع و اگر پیدا شد بعد از اخراج ساقط نشود قطع هم ناقص بودن
 النصاب بأكل أو خرق في احرز سقط
 مصاب خوردن یا بخریدن در حرز ساقط شود
القطع و بعد الإخراج لا يسقطه ولو ادعى
 قطع و بعد از اخراج ساقط کند اول و اگر ادعا کرد
 السارق ان المأخوذ ملكه سقط القطع
 دزد که مال را خورده است ملک از دست ساقط شود قطع

فَصَلَ الشَّافِعِيُّ **وَلَوْ سَرَقَ اثْنَانِ** وَادَّعَاهُ أَحَدُهُمَا
قطع کرده است شافعی را و اگر دو نفر دزدیدند و هر دو مال را یکی از ایشان

لِنَفْسِهِ أَوْ هُمَا وَانْكَرَ الْآخَرَ مَا يَقُولُهُ لَمْ يَجِبْ
بر نفس خود یا بر هر دو الحاکم کرد ازین اگر او را گوید واجب نیست

الْقَطْعُ عَلَى الْمُدَّعَى وَأَظْهَرَ الْوَجْهَيْنِ وَجُوبُهُ
قطع بر مدعی و اظهر از دو وجه واجب بودن خود

عَلَى الْآخَرَ **وَلَوْ سَرَقَ** أَحَدُ الشَّرِيكَيْنِ مِنْ حِرْزِ
بر آفرین و اگر دزدید یکی از دو شریک از حیرت

الْآخَرَ مَا لَمْ يَشْرِكْ فِيهِ فَاصْحَحُ الْقَوْلَيْنِ
اخری را که شریک نیست در آن صحیح است از دو قول آن است که

أَنَّهُ لَا قَطْعَ وَإِنْ قَلَّ ضَيْبُهُ مِنْهُ **وَالثَّلَاثُ**
بیشتر نباشد قطع و اگر کم است بخش او از آن مال شرط است

أَنْ لَا يَكُونَ لِلشَّارِقِ فِيهِ شَهَادَةٌ فَيَسْتَحَقُّ
آن است که نباشد بر سارق در آن مال شهادت پس صاحب حق

التَّفَقُّعَ بِالْبَعْضِيَّةِ عَلَى غَيْرِهِ لِأَقْطَعِ لِسْرِقَةٍ
تفقد است شریک نیست بر غیر خود قطع کرده شود و تقوید بر خود

مَالِهِ **وَالْأَصَحُّ** أَنَّهُ يُقَطَعُ أَحَدُ الرَّوَجَيْنِ لِسْرِقَةٍ
مال آن یکی را و آن است که قطع کرده شود یکی از دو روجین

مَالِ الْآخَرَ إِذَا كَانَ حُرّاً عِنْدَهُ وَلَا يُقَطَعُ الْعَدُوُّ
مال آفرین بر برکاه باشد در حیرت از آن و قطع کرده شود عدو

لِسْرِقَةِ مَالِ سَيِّدٍ **وَمَنْ سَرَقَ مِنْ مَالِ**
بر دزدیدن مال سید است و کسی که دزدید از مال

بَيْتِ الْمَالِ مَا لَأَقَانِ **أَفْرَقَ** الطَّائِفَةَ مَخْصُوصِينَ
بیت مال را اگر جدا شد بخت به طائیفه مخصوص

كَذَوِي الْقُرْبَىٰ وَلَيْسَ الشَّارِقُ مِنْهُمْ فَعَلَيْهِ
چون ذوی القربا و نیست آن و نزول است آن سبب است قطع

الْقَطْعُ **وَإِنْ سَرَقَ** مِنْ غَيْرِهِ فَالْأَصَحُّ أَنَّهُ إِنْ كَانَ
قطع و اگر دزدید از غیر خود پس آن است که اگر باشد

صَاحِبَ حَقٍّ فِي الْمَسْرُوقِ مِنْهُ كَالْفَقِيرِ لِسْرِقَةٍ
صاحب حق است در مال مسروقه شد از آن چون فقیر بر دزدیدن

مَالِ الصَّدَقَاتِ وَالْمَصَالِحِ فَلَا قَطْعَ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ
مال زکات یا مال مصالح نباشد قطع و آن اگر نباشد

صَاحِبَ حَقٍّ كَالْغَنِيِّ فَإِنْ سَرَقَ مِنْ مَالِ الصَّدَقَاتِ
صاحب حق است چون غنی است پس اگر دزدید از مال صدقات بر زکات

فُقِطِعَ **وَسَرَقَ** مِنْ مَالِ الْمَصَالِحِ لَمْ يَقْطَعْ **وَأَوْجُوبُ**
قطع کرده شود و دزدید از مال مصالح قطع کرده شود و اوجوب

الْقَطْعِ لِسْرِقَةِ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ وَجُدُوعِهِ وَتَقْيِدِهِ
قطع است بر دزدیدن بابه مسجد و در آن و در آویز بودن

فِي سِرْقَةِ الْحَصْرِ وَالْقِنَادِيلِ الَّتِي تُسْرَجُ **وَأَنَّ أَحَدَ**
در دزدیدن حصار و قنادیل که آویزان است و در دزدیدن

الْقَطْعَ لِسْرِقَةِ الْمَالِ الْمَقْفُوفِ وَالْمَسْتَوْلِ إِذَا
قطع بر سرقت مال توقوف و دزدیدن مستوله هر گاه

سُرِقَتْ وَهِيَ نَائِمَةٌ أَوْ حَيَّةٌ **وَالرَّابِعُ** أَنْ يَكُونَ
دزدیده شود و آن مستوله باشد یا در آید سرقت چهارم آن است که

محرزاً والتعويل في الأجزاء على شئتين أحدهما
 در محرز باشد تعويل در اجزاء بر دو چیز است یکی از آن
الملاحظة والثاني حصانة الموضع فان
 ملاحظه کردن است و دوم حکم بودن موضع است پس اگر
 لم يكن الموضع حصينا كالمال الموضوع في
 بناست آن موضع حکم چون مال موضوع در
الصخر أو المسجد أو المذبح أو المأوى
 صخر مسجد مذبح مأوى شرط است مداومت کردن ملاحظه
وان كان حصينا كفي المأوى المعتاد والإمام
 و اگر باشد در حصان است کما که ملاحظه کردن عادت است
والإصطبل حرز للذوات وليس حرزاً
 و آب انبار طویل حرز است بر ذوات و نیست حرز
للأواني والثياب وعرضة الدار والصفة
 بر ظروف و ثياب و عرضش عمارت و ایوان
فيها حرز للأواني والثياب للذوات دون
 در عمارت حرز است بر ظروف و ثياب کما که در بکاره غیر
الحلي والثقود وإذا نام في الصخر أو المسجد
 شعله و ثقله در گناه خفت در صخر یا در مسجد
على ثوبه أو توسد عينته أو متاعه فهو
 بر سر ثوب مذویا در زیر سر نهادن بر سر او یا متاع خود آن مال
محرز به فاذا انقلبت في النوم عن الثوب
 در حرز است بر آن پس هر گاه برگردد در خواب از اسباب

او زال

أو زال رأسه عما توسد خرج عن كونه محرزاً
 یا زایل شد سر او از آنچه توسد کرده بر شود از بودن آن در حرز شده
وثوبه ومثله الموضوع بقربه في الصخر أو
 و اسباب او و مثله او که در آن است به نزدیکی خود در صخر
محرزاً ان كان متيقظاً بالمحظة وغير محرزاً ان
 در حرز شده اگر باشد بیدار است چشم دارم بنگارند او در حرز شده اگر
نام أو و لاه ظهراً ونشترط ان يكون الملاحظ
 نام او و لاه ظاهره و بشرط ان يكون الملاحظ
ملاحظاً بحيث يفيد على منع السارق لو اطلع عليه
 بصری که قدرت دارد بر منع کردن درو اگر مطلع شود بر او
بنفسه أو بالاستغاثة فأما الضعيف
 بنفسه خود یا با استغاثة و اما الضعيف
الذي لا يبالى السارق به في الموضع البعيد
 که ملاحظه نموده درو به او در موضع دور
عن العمران فهو ضائع مع المال والدار المنفصلة
 از العمران پس آن ضائع است با آن مال و عمارت که جداست
عن العمارات ليست محرزاً ان لم يكن فيها
 از عمارات نیست حرز اگر نباشد در آن
أحد وكذا لو كان من فيها فأما وان كان
 احد در او و كذا لو كان من فيها فأما وان كان
مستيقظاً فانها محرزاً سواء كان السارق
 بیدار است پس آنچه در آن باشد در حرز شده مساوی است او

مَفْتُوحًا أَوْ مُغْلَقًا إِلَّا أَنْ يَكُونَ ضَعِيفًا لِأَيِّ الْيَدِ
 كشاده باشد یا بسته باشد هر گاه باشد ضعیف باشد یا نه در اول
 وَ الْمُتَّصِلَةُ بِالذُّورِ حُرٌّ أَنْ كَانَ النَّابُ مُغْلَقًا
 و غارت که بندت بر غارت عزیمت اگر باشد تا به آن بسته باشد
 وَ فِيهَا حَافِظٌ نَائِمٌ أَوْ مُسْتَقِظٌ **وَ أَنْ كَانَ النَّابُ**
 او در آن بند حفظ کننده و حلقه بند یا بیدار باشد و اگر باشد در قافیه
 مَفْتُوحًا وَمَنْ فِيهَا نَائِمٌ لَمْ يَكُنْ حُرًّا بِاللَّسْلِ وَ كَذَا
 کت در دست و کسر از دست غنچه است بنامش بجز بسته باشد و هم
 بِالنَّهَارِ وَ إِذَا كَانَ مِنْ فِيهَا أَحَدٌ مُسْتَقِظًا
 بروز و هر گاه باشد کسر از آن در دست بیدار است
 وَ تَعْقِلُهُ السَّارِقُ فِي أَحْصَى الْوَحْمِيِّينَ **وَ أَنْ يَكُنْ**
 و غافل کرده او را در دزدی و جمع از دزدان و اگر نباشد
 فِيهَا أَحَدٌ فَالظَّاهِرُ أَنَّهُ أَنْ كَانَ النَّابُ
 آن در آن احد پس توالی هر آن است که اگر باشد آن باب
 مُغْلَقًا فَهُوَ حُرٌّ بِالنَّهَارِ فِي وَقْتِ الْأَمْنِ
 بسته است پس آن عزیمت هر روز ا در وقت امنیت
 وَ لَيْسَتْ حُرٌّ فِي الْيَوْمِ وَلَا بِاللَّيْلِ **وَ أَنْ**
 و نیست هر روز در وقت خوف و هم شبها و اگر
كَانَ مَفْتُوحًا لَمْ يَكُنْ حُرًّا أَصْلًا وَ الْخَمْسَةُ
 باشد آن باب کشاده است بنامش بجز در اصل و دیگر بخوبی
 فِي الصَّخْرِ إِعْوَانٌ لَمْ يَشُدَّ أَطْنَاهَا وَ لَمْ تُرْسَلْ
 در صخره اعوان اگر شده حکم طنابها را آن در وقت بسته

ادبها

إِذِ الْهَلْفِ وَمَا فِيهَا كَالْمَتَاعِ الْمَوْضُوعَةِ فِي الصَّخْرِ إِعْوَانٌ
 و امن آن پس آن آنچه در آن است چون قناریت گذاشته در صخره
وَ أَنْ أَشَدَّهَا بِالْأَوْتَادِ وَ أُرْسِلَ الْأَذْيَالُ فَإِنْ لَمْ
 و اگر محکم کرده آنرا بر نخ تا و قوی بسته و امن را پس اگر باشد
 يَكُنْ فِيهَا أَحَدٌ فَلَا قَطْعَ بِسُرْقَةٍ مَا فِيهَا وَ أَنْ كَانَ
 نباشد در آن احد نباشد قطع بر سر کردن آنچه در آن است و اگر باشد
 صَاحِبُهَا فَإِنَّهَا حَصَلَ الْإِحْرَازُ نَائِمًا كَانَ أَوْ
 صاحب آن چیزی در آن حاضر شود اعوان گفته باشد یا
مُسْتَقِظًا وَ الْمَوَاشِي فِي الْأَيْدِيَةِ الْمُخَلَّقَةِ
 بیدار باشد و دیگر که چارواک کرد در بنام است که بسته است
 حُرٌّ إِنْ كَانَتْ مُتَّصِلَةً بِالْعِزَابِ سِوَاهُ
 در مرتز که بسته اگر باشد بند است بنامش است سواست
 كَانَ فِيهَا أَحَدٌ أَوْ لَمْ يَكُنْ وَ فِي التَّرْتِيبَةِ لَا تَكُونُ حُرَّةً
 باشد در آن احد یا نباشد و در بیابان میزد در مرتز که
 إِلَّا إِذَا كَانَ فِيهَا مَنْ يَحْفَظُهَا وَلَا يَضُرُّ أَنْ يَكُونَ
 کت هر گاه باشد در آن کس که حفظ کند آنرا و نباشد مرتز که باشد
نَائِمًا وَ الْأَنْبُلُ فِي الصَّخْرِ إِعْوَانٌ حُرٌّ إِنْ كَانَ مَعَهَا
 غنچه و مشرف در صخره در مرتز که بسته اگر باشد با آن
حَافِظٌ يَرَاهَا وَ الْأَنْبُلُ الْمُقَطَّرَةُ يَنْبَغِي أَنْ يَلْتَقِيَ
 حفظ کننده برینند آنرا و مشرف که قطارشده لازم است که مرتز که بسته
الْفَائِدَةُ الَّتِي هَا كَلِّ سَاعَةٍ وَ لِشَرْطَانِ يَنْتَهِي
 سرکش آن شتر هر ساعت و شتر است که برسد

تَنْظُرُ إِلَيْهَا إِذَا التَفَتَ وَغَيْرِ الْقَطْرِ مِنْهَا حُرَّةٌ
نظرو بان نشتر ارگاه سبک در شتر غیر قطار کرده از شتر غیر سبک

عَلَى أَلْسِنِهِ وَيَنْبَغِي أَنْ لَا يَبِيدَ الْقَطَارُ وَالْوَالِدُ
بنا بر قول ایشنه و لازم است که زیاده ایشانه قطار شتر که قطار است

عَلَى سَيْعَةٍ وَتَحْتَ الْقَطْعِ لِيُقَوِّمَ الْكَفْنَ إِنْ كَانَ
بر شتر سینه و تحت است قطع برزدن کفن اگر باشد

الْقَبْرُ فِي بَيْتِ حُرَيْرٍ وَكَذَا إِنْ كَانَ فِي مَقَابِرِ الْمَلَاةِ
قبر در خانه حریر هم اگر باشد در قبرستان شتر

الْوَأَقَةُ عَلَى ظَرْفِ الْعَارِيَاتِ فِي صَاحِ الْوَجْهِينِ
واقع شتر باشد بر کنار عاریات از زرد و زود و به

وَإِنْ كَانَ فِي نَفْعَةٍ ضَائِعَةٍ فَظَاهِرُ الْوَجْهِينِ أَنَّهُ
و اگر باشد در نفعه ضایعه ظاهر است وجهین است که

لَا يَحِبُّ فَصْلُ يَحِبُّ الْقَطْعُ عَلَى مَوْجِ الْخُرْزِ
و احب بناش قطع و احب است قطع بر گاه که شتر

إِذَا سَرَقَ مِنْ مَالِ الْمُسْتَأْجِرِ وَكَذَا عَلَى مَعْبَرِ الْخُرْزِ
ارگاه برزد از مال کسی که اجاره کرده شتر هم بر عاریه داده شتر

إِذَا سَرَقَ مِنْ مَالِ السَّعِيرِ عَلَى الْأَصْحَى وَكَوْنُ مَالِكُ
ارگاه برزد از مال عاریه کننده بنا بر قول صحیح و اگر زود مالک

لِخُرْمَالِ الْعَاصِبِ فَلَا قَطْعَ عَلَيْهِ وَكَذَا إِذَا
خرد مال غاصب پس نیست قطع بر او هم چنان بر گاه

سَرَقَ مِنْهُ أَجْنَبِيٌّ فِي صَاحِ الْوَجْهِينِ **فِي نَفْعَةٍ**
زدود از آن بیگانه در زود صحیح از زود و به و اگر غضب شود

مَالًا أَوْ سَرَقَهُ وَأَخْرَجَهُ فِي حُرَيْرٍ فَسَرَقَ مَالَهُ
مال یا زدود از او در حریر کرد از او در حریر زد پس زدود مالک

الْمَالِ مِنَ الْحُرِّ زَمَالَ الْعَاصِبِ أَوِ الشَّارِقِ أَوْ سَرَقَ
آن مال از حریر مال غاصب را یا مال دزد را یا زدود

أَجْنَبِيٌّ الْمَالِ الْمَغْضُوبِ وَالْمَسْرُوقِ فَظَاهِرُ الْوَجْهِينِ
بیگانه مال مغضوب را یا مال مسروق را پس ظاهر وجهین

أَنَّهُ لَا يَحِبُّ الْقَطْعَ **فَصْلُ لَا قَطْعَ عَلَى**
آن است و احب نیست قطع

الْمُخْتَلِسِ أَوِ الْمُنْتَهَبِ وَالْمُودِعِ إِذَا أَحْدَثَ الْوَدِيعَةَ
فرب دهنده و غارت کننده و مودع ارگاه انکار کننده مال دودعیه را

وَمَنْ نَقَبَ فِي لَبْلَبَةٍ ثُمَّ عَادَ فِي لَبْلَبَةٍ أُخْرَى فَسَرَقَ
و کسی که نقب زد در لب لب پس عود کرد در نقب از جنین پس زدود

فَالظَّاهِرُ جُوبُ الْقَطْعِ **وَلَوْ نَقَبَ** وَأَحْدَثَ الْخُرْزَ
و قول ظاهر بر جوب قطع است و اگر نقب زد و احداث کرد خرز

وَدَخَلَ الْخُرْزَ وَأَخْرَجَ الْمَالَ فَلَا قَطْعَ عَلَيْهِ وَأَمَّا
و داخل شد خرز و بگردانید مال را نیست قطع بر کسی از آنها

وَلَوْ نَقَبَا وَنَا عَلَى النَّقْبِ وَانْفَرَدَ أَحَدُهُمَا بِالْأَخْرَاجِ
و اگر معاوضت کردند بر نقب و تنها آمد یکی از آنها بر گردانیدن

فَالْقَطْعُ عَلَى الْمُخْرِجِ وَكَذَا لَوْ دَخَلَ أَحَدُهُمَا وَوَضَعَ
پس قطع بر خروج است و هم اگر داخل شد هر دو از آنها و نهاد

الْمَتَاعَ قَرِيبًا مِنَ النَّقْبِ فَادْخَلَ الْآخَرَ يَدُ
متاع را نزدیک از نقب پس داخل کرد آخر دست خود

وَأَخْرَجَهُ وَلَوْ وَضَعَ الدَّخِيلُ المَتَاعَ عَلَى وَسْطِ
 ودر کرد و اگر نهاد داخل شده متاع را بر وسط
النَّقْبِ فَأَخَذَهُ الأَخْرُ وَهُوَ كَأَوْي نِصَابَيْنِ فَأَصَحَّ
 نصب اند کرد آنرا اخبر دان مال بی نور بود و نصاب بی ریح
الْقَوْلَيْنِ أَنَّهُ لَا يَقْطَعُ عَلَى وَاحِدِهِمَا وَلَوْ رَمَى
 از دو قول آنست که بی قطعه بر هیچ از آنها و اگر انداخت
المَالُ إِلَى خَارِجِ الحَرِّ زَوْجَ المَقْطَعِ أَخَذَهُ بَعْدَ
 مال را بی بیرون حرز و زوج بی قطع اند کرده آنرا بیرون
ذَلِكَ أَوْ لَمْ يَأْخُذْهُ وَكَوْنَهُ فِي الحَرِّ زِمَامًا وَحَارَ
 آنان یا نگرفته باشد و اگر باشد در حرز آیه روان
فَوَضَعَ المَتَاعَ عَلَيْهِ حَتَّى خَرَجَ وَجِبَ القَطْعُ
 و بی برود متاع را بر آب تا نیکو در برود و جب بی قطع
وَكَذَلِكَ وَكَانَتِ الرِّيحُ تَهْتِفُ فَعَرَضَ المَتَاعَ لَهَا حَتَّى
 و بی اگر باشد باد بر آید پس بیاد و متاع تا نیکو
خَرَجَتْ أَوْ وَضَعَ المَالُ فِي الحَرِّ زِمَامًا عَلَى ظَهْرِ دَابَّةٍ
 بی کرد مال را یا بی در حرز بر پشت حیوان
وَسَبَرَهَا أَوْ وَضَعَهُ عَلَيْهَا وَهِيَ فِي السَّبْرِ فَخَرَجَتْ
 و رسانید آنرا یا بی در حرز دانه بر پشت دانه در رفتن حرز بی
بِهِ وَإِنْ كَانَتْ وَاقِفَةً فَارْتَحَبَ رِجْلَيْهَا وَضَعَهَا عَلَيْهَا
 با آن مال و اگر بیست ایستاده باشد بر زمین و بی در حرز بر آن
فَأَظْهَرَ الوَجْهَيْنِ أَنَّهُ لَا يَحِبُّ القَطْعَ فَصَلِّ
 پس از نظر از دو وجه آنست که بیست باشد و جب قطع برادر

الْحَرِّ لَا يَضْمَنُ بِالسَّيْدِ وَلَا يَقْطَعُ فِي سَبْقَتِهِ فَإِنْ كَانَ
 بی اگر حرز تمام از سینه بیست علم و نباشد قطعه در و زد و او بی اگر بیست
عَلَى الصَّغِيرِ قِلَادَةً أَوْ مَعَهُ مَالٌ فَلَا يَقْطَعُ
 بر بر بچه میزند کردن بیدر یا باشد با مال نباشد قطعه
أَيْضًا فِي أَظْهَرِ الوَجْهَيْنِ وَلَوْ نَامَ عَلَى العَبْدِ
 نیز در نزد اظهر از دو وجه اگر نخت بر سر شتر
نَامٌ وَعَلَيْهِ أَمْتَعَةٌ فَجَاءَ سَارِقٌ فَأَخَذَ
 خفته بود بیست بیست متاع بی نام و در در بیست
بِرِزْمَامِيهِ وَأَخْرَجَهُ مِنَ القَافِلَةِ فَالصَّحِيحُ أَنَّهُ لَا
 بی نام آن در بیرون از قافله بیست بیست بیست آنست که
يَقْطَعُ إِنْ كَانَ التَّرَاكِبُ حُرًّا وَإِنْ كَانَ عِنْدًا
 بیست اگر باشد آن سوار بیست و اگر باشد عند
وَجِبَ وَلَوْ نَقَلَ المَتَاعَ مِنَ البَيْتِ إِلَى الحَرِّ
 واجب بی قطع و اگر نقل کرد متاع را از خانه بی بیوان
الدَّارِ وَتَرَكَ فِيهِ وَجِبَ القَطْعُ إِنْ كَانَ
 خانه و ترک آن در بیوان و جب بی قطع اگر باشد
بَابُ البَيْتِ مُغْلَقًا وَبَابُ الدَّارِ مَفْتُوحًا
 قافله خانه بیست و قافله سوار کشاده
وَلَمْ يَحِبَّ إِنْ كَانَ بَابُ البَيْتِ مَفْتُوحًا
 واجب نبود اگر باشد قافله خانه کشاده است
وَبَابُ الدَّارِ مُغْلَقًا أَوْ كَانَ مَفْتُوحًا
 قافله سوار بیست یا باشد هر دو کشاده

وَكَذَا إِنْ كَانَا مُغْلَقَيْنِ فِي أَظْهَرِ الْوَجْهَيْنِ
وهم چنان اگر باشند بر دو بسته اند از نزد اقرار دو وجه

وَالْإِخْرَاجُ مِنْ بَيُوتِ الْخَارِجِ إِلَى صِحِّهِهِ كَالْإِخْرَاجِ
وهم اگر در بیرون رزق خانه کاروان است بر عرش آن چون در بیرون است

مِنْ بَيُوتِ الدَّارِ إِلَى صِحِّهِ بِأَنْ يَرِجِحَ الْوَجْهَيْنِ
از خانه سراسر به عرش آن از نزد اقرار دو وجه

فَصَلِّ لِقَطْعِ عَلَى الصَّبِيِّ وَالْمَجْنُونِ
باشد قطع بر بچه بر دیوانه

وَالْمَكْرُوهِ عَلَى السَّرِقَةِ **وَيَجِبُ** عَلَى الْمُسْلِمِ وَالذَّمِّيِّ
وستم زده بر زور واجب است بر مسلمان و ذمی

الْقَطْعُ سُرْقَةِ مَالِ الْمُسْلِمِ وَالذَّمِّيِّ وَفِي الْمَعْنَى
قطع نیز مال مسلمان و ذمی و در مال هر دو

ثَلَاثَةُ أَقْوَالٍ أَحْسَنُهَا الْفَرْقُ بَيْنَ أَنْ يَنْتَظِرَ
قول سه تن است از آنها فرق در میان اگر شرط کرده شود

عَلَيْهِ الْقَطْعُ لَوْ سَرَقَ وَيَنْبَغِي أَنْ لَا يَنْتَظِرَ ط
برتر قطع کردن اگر زور کند و میان اگر شرط کرده شده

عَلَيْهِ **فَصَلِّ** يَنْتَظِرُ السَّرِقَةَ مِنَ الْمُدْعَى
باشد قطع زور منتظر سرقت مدعی

الْبُرْدُ وَدَدَةٌ عَلَى الْأَظْهَرِ وَيَنْتَظِرُ أَيْضًا بِأَقْرَارِهِ
اگر زور کرده شود یا قبول اقرار او منتظر شود یا اقرار خود

بِالسَّرِقَةِ وَيُقْبَلُ رُجُوعُهُ عَنْهُ عَلَى الْأَصَحِّ
نیز و قبول زور رجوع شدن او از اقرار یا قبول رجوع

وَمَنْ أَقْرَبَهُمَا يُوجِبُ عُقُوبَةَ اللَّهِ تَعَالَى فَالْأَصَحُّ أَنَّ
کس که اقرب کرد و با کبر واجب کرده عقوبت بار حق است قول صحیح بان است

لِلْقَاضِي أَنْ يَنْتَظِرَ عَلَيْهِ بِالرُّجُوعِ تَمْرِيضًا فَيَقُولُ
برای قاضی باشد که اقرار کند زور بر رجوع شدن بر شکاره آمدن

فِي الْأَقْرَارِ بِالرِّزَا لَعَلَّكَ قَبِلْتَ وَأَمْسَتْ وَفِي
در اقرار کردن بر زنا همان درام که تو نوبت زده یا دست زده و در

السَّرِقَةِ لَعَلَّكَ غَصَبْتَ أَوْ أَخْرَجْتَ مِنْ غَيْرِ
و زور همان درام که غصب کرده یا اقرار کرده از غیر

لِزْنَ وَبِحَسْبِهِ عَلَى الرَّجُوعِ صَرِيحًا بَانَ يَقُولُ
قرین و عمل کند او بر رجوع بودن بر صریح چنانکه بگوید در او

رِجِحَ أَوْ أَحَدًا **وَإِذَا أَقْرَبَ** مِنْ غَيْرِ نَقَدِمُ دَعْوَى
رجوع شود یا اقرار کند و هر گاه اقرب کرد از غیر پیش آمدن سخن او

بِأَنَّهُ سَرَقَ مِثْلَ فُلَانٍ وَهُوَ غَائِبٌ فَالْأَصَحُّ أَنَّهُ
چنانکه در دیدار مال فلان و او غایب است پس بر حکمت که

لَا يَقْطَعُ فِي الْحَالِ بَلْ يَنْتَظِرُ حُضُورَ الْغَائِبِ
قطع کرده نشود در حال بکه انتظار شود بر حاضر شدن غایب

وَلَوْ أَقْرَبَ مَا سَتَرَ أَوْ حَارِبَةً غَائِبًا عَلَى الزَّيْنِ
و اگر اقرب کرد بر کاره کردن بر غایب یا غایب بر زنا

فَالظَّاهِرُ أَنَّهُ يُقَامُ عَلَيْهِ الْحَدُّ وَلَا يَنْتَظِرُ
پس ظاهراً است که بجا بر برود حد را انتظار نشود

حُضُورَهُ **وَيَنْتَظِرُ** الْقَطْعُ أَيْضًا لِمَهَادَةِ حَلِيِّ
حاضر بودن او و منتظر شود قطع نیز باشد هر دو در

وَلَا تَنْتَفِئُ لَشَهَادَةِ رَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ لَكِنْ إِنْ شَهِدَا
وَتَابَتِ الشُّرُوطُ بِهَرِ مَرَّةٍ وَدَوْرَانِ أَمَا كَرَّتْ بِهَرِ مَرَّةٍ

ثَبَّتَ الْمَالُ **وَلَا يُقْبَلُ** الشَّهَادَةُ عَلَى السَّرِقَةِ الْمَطْلُوقَةِ
ثَبَّتَ ثَوْرَانِ وَقَوْلُ ثَوْرٍ شَهَادَةٌ بِرِ دَوْرٍ مَطْلُوقِ

بَلْ يَجِبُ التَّعَرُّضُ لِلشَّرْطِ **وَلَوْ شَهِدَ أَحَدُ الشَّاهِدَيْنِ**
بِكُلِّ وَاقِعٍ نَبِيءٍ كَمَا هُوَ أَدْنَى بِطَرَفَيْهِ كَمَا كَرِهَ إِذَا كَرِهَ إِذَا كَرِهَ إِذَا كَرِهَ إِذَا كَرِهَ

أَنَّه سَرَقٌ كَمَا هُوَ وَالْآخَرُ أَنَّهُ سَرَقٌ عَشِيئَةً أَوْ تَمَلُّقًا
كَسَرَقَتْ كَرَدِ وَصَحَّ وَيَكْفَى إِذَا كَرِهَ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

الشَّهَادَتَانِ مِنْ وَجْهِ آخَرَ لَمْ يَنْتَفِئْ لَشَهَادَتَيْهَا
بِرِدِّ شَهَادَتِ إِذَا كَرِهَ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

شَيْءٍ **فَصَلِّ** عَلَى السَّارِقِ رَدُّ السَّرِقَةِ
بِرِدِّ وَجِبَتْ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

إِنْ كَانَ بَاقِيًا وَالصَّهْمَانِ إِنْ كَانَ نَالَفًا
أَكْرَبًا بِشَرِّ وَجِبَتْ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

وَيُقْطَعُ مَعَ ذَلِكَ بِمَسْنَةِ فَالسَّرِقِ ثَانِيًا بَعْدَ قَطْعِ
وَقَطْعِ ثَوْرٍ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

الْمَنِ قُطِعَتْ رِجْلُهُ الْيُسْرَى فَإِنْ سَرَقَ ثَالِثًا
وَمَنْ لَمْ يَكُنْ بِرِدِّ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

قُطِعَتْ يَدُ الْيُسْرَى فَإِنْ سَرَقَ رَابِعًا قُطِعَتْ
بِرِدِّ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

رِجْلُهُ الْيُسْرَى فَالسَّرِقِ بَعْدَ ذَلِكَ عَمْرٍ **وَالْيَمِينِ**
بِرِدِّ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

مَحَلُّ الْقَطْعِ فِي الرَّيْبِ وَالذُّهْنِ الْمَغْلَى لِيَنْقَطَعَ
مَحَلُّ بَرِيهِ رَا وَرَدِّهِمْ نِيْمَانِ يَأْتِي وَرَدِّهِمْ بِوَسِيْعَةٍ تَمَّ قَطْعُ ثَوْرٍ

الذَّمُّ وَهُوَ نَتْنَةُ الْحَدِّ أَوْ حَقُّ الْمَقْطُوعِ وَاجْتِنَابُ
خَوْنِ إِذَا وَانْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

لَهُ فِيهِ وَجْهَانِ أَحَدُهُمَا الشَّارِقُ يَجُوزُ لِلْأَمْرِ
أَوْ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

إِهْمَالُهُ وَيَكُونُ مَوْثِقَةً عَلَى الْمَقْطُوعِ **وَيُقْطَعُ الْبَدُّ**
تَمَّ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

مِنَ الْكُوعِ وَالرَّجُلِ مِنَ الْمَفْصَلِ بَيْنَ السَّاقِ
أَزْكَوَةٌ وَبَارِئٌ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

وَالْقَدَمِ **وَلَوْ سَرَقَ** مَرَارًا وَلَمْ يُقْطَعْ الْكُفِيُّ يُقْطَعُ
وَإِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

بِمَسْنَةِ عَيْنِهَا وَلَوْ كَانَتْ بِمَسْنَةِ نَاقِصَةٍ مَأْصُوعٍ
وَمَنْ لَمْ يَكُنْ بِرِدِّ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

الْكُفِيِّهَا وَلَوْ كَانَتْ عَلَيْهَا أَصْبَعٌ زَائِدَةٌ فَاصِحٌ
كَمَا تَبَيَّنَ بِرِدِّ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

الْوَجْهَيْنِ أَنَّهُمَا تُقْطَعُ **وَلَوْ سَقَطَتْ** يُسْرَى
إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

السَّارِقِ بِأَفْئَةِ سَهْمَانِيَةٍ بَعْدَ وَجُوبِ الْقَطْعِ
دَوْرٍ بِشَرِّ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

فِي الْيَمِينِ لَمْ يَسْقَطِ الْقَطْعُ فِي الْيَمِينِ عَلَى الْأَصْحَى
وَمَنْ لَمْ يَكُنْ بِرِدِّ إِذَا كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ كَرِهَتْ

كتاب قطع الطريق

قال الله تعالى انما جزاء الذين يجارون الله

ويؤولوه ويتبعون في الارض فسادا ان يقتلوا

او يصلبوا او تقطع ايديهم وانجلهم

من خلاف الآية ويقدر في قطع الطريق

الذين يشرع في حرم العقوبات المذكورة من

بعد بعد الاسلام والتكليف الشوكه بان

يعتقد والعدد والقوة فاما المختلسون

الذين اعفاهم على الحرب كما يعرض الواحد والنقر

السبيل الاخر القافلة فيسلبون فليسوا بقطع

والذين يغلبون الواحد والشريعة يعقوبهم

وانما هو غالب فيكون واحدا وما عتكم بقتل

قطع بالاضافة اليهم وليسوا بقطع في حق

رقيقان قافلته العظيمة وحيث يلحق الغو

لو استغاثوا ولا يتأني للقاصدين ما

قصدوه فلا يكونون قطعاء وامنيتنا

لحوق الغوث قد يكون بعد الموضع عن

العمران وعساكر السلطان وقد يكون

لضعفه ويغلب الدعاء والحالة هذه

في السد فلهم حكم القطاع فصلا اذا

علم الامام من حال قوم انهم يخفون

الطريق ويتصدون للرفقة ولم يأخذوا

بعد ما لا ولا قتلوا نفسا فيبغي ان يعزبهم

ببوز ماله وتقتل نفسه بسبب الامم

بالحبس وغيره **وإن أخذ قاطع الطريق قدر**
بجس کردن و غیره و اگر گرفتار کرد راه زن قدر

يضارب السرقه من المال قطعت يدك اليمنى
مضرب سرقه كز مال بریده شود دست راست او

ورجله اليسرى فان عاد مرة اخرى قطعت
و پا چپ او پس اگر عود کرد بار دیگر بریده شود

يدك اليسرى ورجله اليمنى **وإن قتل قاطع**
دست چپ او و پا راست او و اگر قتل کرد راه

الطريق نفسا عمدا قتل وهو قتل مخملا
زان نفس را بقتل عمد او را و آن قتلت در جرم

كالقصاص وإن جمع بين أخذ المال والقتل
چون قصاص است و اگر جمع کرد میان گرفتن مال و قتل نفس

جمع عليه بين القتل والصلب وفي
جمع شود بر او میان قتل و بریدن اعضا و در

كفنته قولان أحدهما أنه يصلب
تجهت آن دو قول است احدی از آن دو قول است که منبذ و صلب

لا يموت منه ثم يقتل وأصحها أنه يقتل
که نمی میرد از آن پس کشته شود و صحیح آن است که قتل شود

ثم يصلب ثم أظهر الوجهين أنه يترك
پس منبذ کنند پس اظهار از دو وجه آن است که بگذارد و در

ثلثا ثم يترك **ومن أعان منهم أخدى**
سه روز پس کشته شود و کسی مؤمنه دهد از ایشان آنرا کشته گان

المال

المال أو قاتل النفس وكثر جمعهم فبعضهم
یا کشته گان نفس و زیاده کنند جمع آنها پس در هر دو

الحبس أو التغريب أو غيرهما على ما تقتضيه
بجس کردن یا برزید کردن یا غیر اینها بنا بر چیزی که اقتضای کند

اجتهاد الإمام في أظهر الوجهين **والثاني**
اجتهاد الامام او نزود اظهار از دو وجه و قول ثانی

أنه يتعين التغريب والتفخي إلى حيث يراه
آن است که تعیین کند تغریب تا جایی که آید

فصل القتل الممتنع على قاطع الطريق فيه
بما كره قتل و وجه آن بر راه زن و آن است

معنى القصاص ومعنى الحد وأصحها
معنی قصاص و معنی حد و صحیح آن است

يعتلب فيه قولان أصحهما تغليب معنى
غالب بود در این امر دو قول اصح از دو قول غالب بود معنی

القصاص حتى لا يقتل الأب يقتل الابن
مقتصاص است تا آنکه کشته نشود پدر شیه کشتن پسر است

والمسلم يقتل الذمي **وإذا مات القاطع أخذ**
و مسلمان بیه کشتن ذمی و اگر کاه بود راه زن بگیرند

الدية من تركته **وإذا قتل في قطع الطريق**
و دینه از ترک او و اگر کاه قتل کرد هر یک از راه زنان

جماعة قتل بواحد وللباقين الديارات
جماعت را کشته شود شریک و باری دیگران است دینت

وَإِذَا عَفِيَ الرَّوْبِيُّ عَلَى مَا لَيْسَ سَقَطَ الْقِصَاصُ وَوَجِبَ

درگاه مقرر کرد و ناقابل بر مال ساقط شود قصاص او واجب است

الْمَالُ وَقِيلَ حَدًّا وَلَوْ قُتِلَ بِمَنْقَلٍ أَوْ قَطِعَ عَضْوٌ

مال و کشته در قتل ولو قتل کرد که زخمی بود با برودن عضو

فُعِلَ بِهِ مِثْلُ مَا فَعَلَ وَهَلْ يُخْتَمُ الْقِصَاصُ فِي

کنند بر او مثل آن کرد و است آیا واجب است قصاص در

جَرَاحَاتِ قَاطِعِ الظَّرْفِ إِذَا وَقَعَتْ فِيهِ قَوْلَانِ

زخمها را قطع کردن اگر دو قول درین گوید

أَظْهَرُهَا الْمَنْعُ وَمَهْمَاتَانِ قَبْلَ الْقُدْرَةِ عَلَيْهِ

اظهار آن و در قول است درگاه تو بکرد پیش از قادر بودن بر او

سَقَطَ عَنْهُ مَا يَخْتَصُّ بِقَطْعِ الظَّرْفِ مِنَ الْعُقُوبَاتِ

ساقط شود از او آنچه مخصوص است بر قطع کردن از عقوبات

وَإِنْ تَابَ بَعْدَ الْقُدْرَةِ عَلَيْهِ فَلَا أَظْهَرَ أَنَّهُ لَا

و اگر توبه کرد بعد از قادر بودن بر او پس قول اظهار آن است که

يَسْقُطُ فِي سَقُوطِ سَائِرِ الْحُدُودِ بِالتَّوْبَةِ قَوْلَانِ

ساقط شود در ساقط شدن دیگر حد ها بجز آن دو قول

رُجِحَ مِثْلُهَا الْمَنْعُ أَيْضًا فَضَّلَ إِذَا اجْتَمَعَتْ

رجح است ازین دو قول منع است نیز درگاه که جمع شد

عَلَى شَخْصٍ عُقُوبَاتُ الْأَدْمِيتِ بَيْنَ كَدِّ الْقَدَمِ

بر شخصی و عقوبات است میان دو کوبیدن پاهای

وَالْقَطْعِ وَالْقَتْلِ قِصَاصًا فَطَلَبَ الْمُسْتَحَقُّونَ

و قطع و قتل کردن در قصاص پس طلب کنند مستحقان

عقوبات

حَقُّوهُمْ جُلْدًا ثُمَّ قَطَعُوا ثُمَّ قُتِلَ وَإِن بَادَرَ إِلَى الْقَتْلِ بَعْدَ

حق خوردن بکشند پس قطع کنند پس قتل کنند و مبارزه کنند بر قتل بعد از

الْقَطْعِ وَلَا يَبَادُرُ إِلَى الْقَطْعِ بَعْدَ الْجُلْدَانِ كَانَتْ

قطع و مبارزه کنند بر قطع پس از ضرب اگر باشد

مُسْتَحَقُّ الْقَتْلِ غَائِبًا وَكَذَا إِنْ كَانَ حَاضِرًا وَقَالَ

مستحق قتل غایب است و هم اگر باشد حاضر و گفت

لَا تُؤَخِّرُوا الْقَطْعَ لِي عَلَى أَصْحَابِ الْوَجْهِينِ وَإِنْ لَمْ

تاخیر نکنید قطع را بر من تا بر روی صاحبان وجه و اگر

يَجْتَمِعُوا عَلَى الظَّلْبِ فَإِنَّ آخَرَ مُسْتَحَقِّ النَّفْسِ

اجتمع کنند بر طلب من پس اگر تاخیر است مستحق نفس

حَقُّهُ جُلْدًا وَعَلَى مُسْتَحَقِّ النَّفْسِ الصَّبْرُ إِلَى أَنْ

حق خوردن بکشند و بر مستحق نفس است صبر کردن تا آنگاه

يَسْتَوِي مُسْتَحَقُّ الظَّرْفِ حَقُّهُ فَإِنْ بَادَرَ وَقُتِلَ

بمبارزه کرد مستحق عضو حق خوردن پس اگر مبارزه کرد گفت

رُجِحَ مُسْتَحَقُّ الظَّرْفِ إِلَى الذَّبِيَّةِ وَإِنَّ آخَرَ مُسْتَحَقِّ

رجح شود مستحق عضو بر ذبیحه و اگر تاخیر کرد مستحق

الْجُلْدِ حَقُّهُ فَيَنْبَغِي أَنْ يَصْبِرَ الْآخِرَانِ وَإِنْ

ضرب حق خوردن پس لازم است که صبر کنند مستحق قطع و مستحق جلد

اجْتَمَعَ عَلَى وَاحِدٍ حُدُودُ اللَّهِ تَعَالَى فَقَدِمَ

جمع شد بر واحد حدود الله تعالی پس پیش آمد

الْأَخْفُ فَالْأَخْفُ وَإِنْ اجْتَمَعَتْ عُقُوبَاتُ

سبکتر بر سبکتر و اگر جمع شد عقوبات

کتاب آیه قطع کردن است مستحق نفس جلد
کتاب آیه قطع کردن است مستحق نفس جلد

فصل حد الشرب اربعون على الحر وعشرون
بأنه شراب مهل ضرب به بره وبيت است

على الرقيق وهمل يجوز الضرب بالأيدي
بغلام ايا طائفت ضرب به است

والنعال واطراف الثياب لم تتعن الجلد
ووقال دودان سباب يا ميتين است ضرب

بالسوط فيه وجهان أحدهما الأول والأخر
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

أنه لو رأى الإمام أن يبلغها ثمانين جاز
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

وأن الزيادة على الأربعين يقع تعزير بالسوط
وغيره است ودر وجه اولين است ودر وجه

المخلود به في الحد ودر ما يقع حجمه بين
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

والعصا ولكن بين الرطوبة واليبوسة
وعصا وبيت درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

ويقرق السباط على الأعضاء ويتقى المقاتل
وغيره است ودر وجه اولين است ودر وجه

والوجه وليس الرأس كالوجه في حد الوجه
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

ولا تشد يد المخلود ولا يجرد عن الثياب
وغيره است ودر وجه اولين است ودر وجه

بأنه

ويؤا إلى بين الضربات بحيث يحصل الزجر
وغيره است ودر وجه اولين است ودر وجه

والشكيل وإنما يقام حد الشرب إذا قر
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

الشارب بالشراب أو شهيد به رجلان
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

ولا يعول على شهادة السكر وجدان
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

الزائحة ولا على أن يتقوا الخمر وهمل يكف
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

الإطلاقة في الإقرار والشهادة بأن يقول
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

شرب الخمر أو لا يدان بقول وأنا مختار
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

عالم به فيه وجهان أظهرهما الأول ولا نقا
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

حد الشرب في السكر فصل التعزير مشهور
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

في كل معصية ليس فيها حد ولا كفارة وسواء
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

كانت من مقدمات ما فيه حد كما نشق
بأنه كماله درين است ودر وجه اولين است ودر وجه

الأجنبيه دون الفرج أو لم يكن كنهها ذرة الزوا
بازن بجانن میزنج یا باشد از انها چون شهادت در حق

وَجَنَّتْهُ مِنَ الْخَبْسِ وَالضَّرْبِ جَلْدًا أَوْ صَفْعًا
و جنس تیز از جنس یا زدن جنس یا صاع کردن

إِلَى رَأْيِ الْأِمَامِ وَلَهُ أَنْ يَقْتَصِرَ عَلَى اللَّوْمِ وَ
بر راس امام است و امام را بحد آنکه اقتضای کند بر طاعت مبرکون

التَّوْبِ إِذَا رَأَاهُ أَنْ تَعْلَقَ بِالْحِنَايَةِ بِحَقِّ اللَّهِ
و همین وقت اگر گناه را ببیند اگر تعلق کرده باشد آن جناب که توبه را

تَعَالَى خَاصَّةً وَإِنْ تَعْلَقَ بِحَقِّ الْإِدْمِي
مخصوصا و اگر تعلق دارد بر حق آدمی

فَكَذَلِكَ فَمَا رُجِحَ مِنَ الْوَجْهَيْنِ وَقَدَرُهُ
باز چنان است از آنچه بر وجه است از دو وجه و قدر تیز

يَتَعَلَّقُ بِاجْتِهَادِ الْأِمَامِ أَيْضًا إِنْ خَالَفَ
تعلق دارد بر اجتهاد امام چنان اگر مخالف است

جَنَّتْهُ جَنْسَ الْحَلِكِ كَالْحَبْسِ **وَأَنَّ رَأْيَ الْحَلْدِ قَلْبًا**
جنس تیز با جنس حد چون جنس اگر از دید امام خوب بودن چنان

بَدَّ وَأَنْ يَنْقُصَ عَنِ الْحَدِّ وَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ لَا فَرْقَ
لازم است آنکه نقصان بود از حد و اظهر آن است که بجز باشد تیز

بَيْنَ مَعْصِيَةٍ وَمَعْصِيَةٍ وَيَنْقُصُ كُلُّ تَعْزِيرٍ
در بین گناه و گناه دیگر و نقصان بود تیز

عَنْ أَدْنَى الْحُدُودِ فِي حَقِّ الْمُعْزَرِ وَأَوَّادِنَاهَا
از کمترین حد تا او را حق تیز کند او را یا کمتر از آن است

والتعزير أدنى الحدود
و تیز کردن حد است

عَلَى الْإِطْلَاقِ فِيهِ وَجَمَانِ أَظْهَرُهُمَا الْأَوَّلُ
بر مطلق در بین است دو وجه اظهر از آن وجه اول است

حَتَّى يُجُوزَ أَنْ يُرَادَ تَعْزِيرُ الْحَرِّ عَشْرِينَ جَلْدًا
تا آنکه مجوز است که زیاد شود تیز از الحر بر بیست یا چوب

وَالْأَشْبَهُ أَنَّهُ اعْتَقَى مُسْتَحَقَّ الْحَقِّ عَنِ الْحَدِّ
اشبه آن است که هر گاه معتقد است مستحق حق از حد

عنه العزير
عنه العزير

لَمْ يَكُنْ لِلْإِمَامِ التَّعْزِيرُ **وَأَنَّ لَوْ عَفِيَ مُسْتَحَقُّ التَّعْزِيرِ**
نیاست بر امام تیز کردن و شان آن است که عفو کرد مستحق تیز

فَلَهُ التَّعْزِيرُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ وَأَحْكَمُ بِالصَّوَابِ
او را تیز کردن و خداوند است اعلم و احکم بالصواب

كِتَابُ دَفْعِ الصَّائِلِ فِي صَمَاءِ الْوَلَاةِ
کتاب دفع صائیل در صمائی و صامی بودن ولایت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

أَنْصُرُ أَخَا ظَلَمٍ أَوْ مَظْلُومًا الْحَدِيثُ وَالصَّائِلُ
نقصد ده برادر خود را در ظالم یا مظلوم یا کفر صائیل

ظَالِمٌ وَمَنْعٌ مِنَ الظُّلْمِ يُجُوزُ لِلْمُصُولِ عَلَيْهِ
ظالم است کسی که در مظلوم را از ظلم بر او استوار کند تا غالب شود بر او صائیل

دَفْعُ الصَّائِلِ سِوَاءَ كَانَ مُكَلِّفًا أَوْ غَيْرَ مُكَلِّفٍ
دفع کردن آن صائیل مساوی است که مکلف یا غیر مکلف

مُكَلِّفًا أَوْ ذِمَّتِيًّا حُرًّا أَوْ عَبْدًا وَأَنَّ إِلَى الدَّفْعِ
مسئول یا ذمی باشد حُر یا عبد باشد اگر آنکه منع کردن صائیل

عَلَى نَفْسِهِ فَلَا ضَمَانَ وَسَوَاءٌ كَانَ قَصَدَ النَّفْسَ
 بر نفس خود پس نباشد ضمان و مساوی است که بجهت قصد نفس
 أَوْ الظَّرْفِ أَوْ النُّعْ أَوْ الْمَالِ وَلَا يَجِبُ الدَّفْعُ أَنْ
 یا قصد اعضا یا قصد تجارت یا قصد مال و واجب نیست دفع کردن اگر
 قَصَدَ الْمَالِ وَيَجِبُ أَنْ قَصَدَ النُّعْ وَكَذَا
 قصد کند مال و واجب است اگر قصد تجارت است و هم اگر
 قَصَدَ النَّفْسَ وَالضَّمَانُ مِنْ بَهْمِيَّةٍ أَوْ كَافِرٍ
 قصد نفس را و ضامین از غیران یا از کافر
 وَإِنْ كَانَ مُسْلِمًا فَالظَّاهِرُ الْقَوْلَيْنِ أَنَّهُ لَا يَجِبُ
 و اگر باشد مسلم از مسلمان الظاهر از دو قول آن است که واجب نباشد
 الدَّفْعُ وَيَجُوزُ الْأَسْتِغْلَامُ لِغَيْرِ الْمَصُولِ
 دفع کردن و در وقت خود تسلیم کردن و برابر دفع معلول علیه
 عَلَيْهِ الدَّفْعُ أَيْضًا وَالظَّاهِرُ الطَّرِيقَيْنِ أَنَّ الدَّفْعَ
 باشد دفع کردن نیز و ظاهر از دو طریق آن است که واجب است دفع کردن
 عَنِ الْغَيْرِ فِي الْوُجُوبِ كَالدَّفْعِ عَنِ النَّفْسِ
 از غیر خود در وجوب همچون دفع کردن از نفس
 وَالضَّمَانُ الْقَطْعُ بِالْوُجُوبِ وَكُلُّهُنَّ الَّتِي
 در ضمان و واجب است قطع بر وجوب و هر یک از آن که
 أَشْرَفَتْ عَلَى الْإِنْسَانِ بَعْدَ مَا سَقَطَتْ
 از شرفت نزدیکی و بر آن است بعد از آن که ساقط شود
 مِنْ عُلُوِّ يَقْضَى الضَّمَانُ وَإِنْ لَمْ يَسُدِّدِ
 از برتری است ضمانت که ضمانت را و اگر سدد دفع نشود
 مَعْرُوفًا

ضَرُّهَا إِلَّا بِالْكَسْرِ فِي أَظْهَرِ الْوَجْهَيْنِ
 ضرر آن مگر با کسرتن در ظاهر از دو وجه

فَصَلِّ لَا يَنْبَغُ مِنْ رِعَايَةِ التَّدْرِيجِ فِي الدَّفْعِ
 لازم نیست از رعایت کردن بتدریج در دفع ضمایم

فَإِنْ امْكُنَ الدَّفْعُ بِالْكَلَامِ أَوْ الصَّبَاحِ أَوْ
 اگر ممکن شود دفع کردن به سخن یا با صدا یا با

الْإِسْتِغَاثَةِ بِالثَّاسِ لَمْ يَجِبِ الضَّرْبُ وَإِذَا
 بگریز یا بگریز کردن با تاس لم یجب ضرب و اگر کار

إِحْتِجَ إِلَى الضَّرْبِ فَإِنْ ائْتَدَفَعَ بِالضَّرْبِ
 محتاج شد به ضرب پس اگر دفع شد به ضرب

بِالْيَدِ لَمْ يَجْعَلْ إِلَى السَّوْطِ وَإِنْ ائْتَدَفَعَ بِهَا
 با دست بکزد بچوب باید که در دفع مضرود

السَّوْطِ لَمْ يَجْعَلْ إِلَى الْعَصَا وَإِنْ ائْتَدَفَعَ
 بچوب باید که بکزد به عصا و اگر دفع مضرود

بِقَطْعِ عُضْوٍ لَمْ يَجِبِ إِهْلَاكُهُ **وَلَوْ قَدَّمَ الْمَصُولُ**
 بپاره کردن عضو بکشد روان باشد بماند او و اگر قادم است معلول علیه

عَلَيْهِ عَلَى الْهَرَبِ فَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ يَلْزَمُهُ ذَلِكَ
 بر گریختن پس اظهر بر آن است که لازم بود او که گریختن

وَلَا يَجُوزُ لَهُ أَنْ يَثْبُتَ وَيُقَاتِلَ وَإِذَا عَصَّ
 در ایستادن او اگر ایستد و بجنگد و هر گاه کرد

الْإِنْسَانُ يَدَّ خَلَصَهَا بِأَسْمَاءٍ يَقْدِرُ عَلَيْهِ
 انسان را بدست او خلاص کند و دست را بر اسم آن که قادر است بدست

مِنْ فَلَاحِيهِ أَوْ الضَّرْبِ فِي شَدْقِيهِ فَإِنْ
 از حد کردن مجازاً یا به ضرب کردن او و چنانکه او پس از
 لَهُ يُمَكِّنُهُ وَسَلَّ السِّدَّ فَنَدَرَتْ أَسْنَانُهُ فَلَا
 ممکن نشد و کشید دست را پس افتاد دندان او نباشد
 ضَمَانٌ عَلَيْهِ **وَمِنْ نَظَرٍ إِلَى حَرَمِهِ فِي دَارِهِ مِنْ**
 ضمان بر او و همسر نظر به حرم او در خانه او از
 كَوْفٍ أَوْ ثَقَبٍ مُتَعَمِّلاً فَرَمَاهُ مَحْصَاةً وَنَحْوَهَا
 رو زدن یا از بوی خوش به قصد پس انداختن بر یکدیگر و کوفت
 وَأَعْمَاهُ أَوْ أَصَابَ غَرِيبًا مِنْ عَيْنَيْهِ فَمَرَجَهُ
 و کور کرد او را یا رسید بر نزدیکی از حیثان او پس در دم آورد
 فَلَا ضَمَانَ وَإِنْ سَرَقَ إِلَى النَّفْسِ **وَأَمَّا الْجَوْزُ**
 میت ضمان و اگر بیعت کرد به نفس و میت کرد او باشد
 الرَّفِيءُ بِالثَّقِيِّ الْخَفِيفُ وَأَمَّا الْجَوْزُ إِذَا لَمْ
 لذاختن بر بجزر ضعیف و میت کرد او باشد مگر در گاه که
 يَكُنُ لِلتَّائِطِ فِي الدَّارِ مِنْ تَعَلُّقٍ بِهِ مِنْ
 نباشد بر تائيط کننده در آن در آن کس که تعلق دارد به او از
 حَرَمٍ أَوْ رُوحَةٍ **وَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ لَا فَرْقَ بَيْنَ**
 از حرم یا زن و از نظر بر آن است که نباشد فرقی میان
 أَنْ يَكُونَ الْحَرَمُ فِي الدَّارِ مُسْتَتَرًا أَوْ
 آنکه باشد آن هم که او را باشد بر ششده باشد
 مُنْكَفَاتٍ وَأَنَّهُ لَا يَجِبُ تَقْدِيمُ الْإِنْدَارِ
 ظاهر باشد و در هر کس و در جبهه نباشد پیش از حرم یا غیر کردن

عَلَى الرَّفِيءِ **فَصَلِّ** تَعَزُّزُ الْوَالِي وَالْوَلِيِّ وَالرَّفِيءِ
 بر انداختن بدو که تکرار کردن و احوال او را و نظار
 وَالْمُعَلَّمُ إِذَا أَفْضَى إِلَى الْهَلَاكِ تَعَلَّقَ بِهِ الضَّمَانُ
 و معلم تا هر گاه کشد به هلاک تعلق کند بآن ضمان بر او
وَالْحَدُّ الْمَقْدَرُ إِذَا أَفْضَى إِلَى الْهَلَاكِ لَمْ يَتَعَلَّقْ
 و قدر مقدره که هر گاه کشد به هلاک تعلق نکند
 بِهِ الضَّمَانُ **وَالْأَصَحُّ** أَنْ تَشَارِبَ الْخَمْرَ إِذَا
 بآن هلاک ضمان بودن و اگر آن است که نوشند شراب هر گاه
 ضُرِبَ بِالتَّعَالِ وَأَطْرَفِ الشَّيْبِ أَوْ ضُرِبَ
 ضربه زد به فضل و کنار اسباب یا ضرب بود
 أَرْبَعِينَ جَلْدًا فَمَاتَ مِنْهَا فَلَا ضَمَانَ وَ
 چهل آجوب پس بود از آن میت ضمان بر او
 وَأَنْ ضُرِبَ أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعِينَ وَجَبَ ضَمَانُ
 و اگر ضرب زده شد بیشتر از چهل واجب است ضمان
 الزِّيَادَةُ وَيُقَسِّطُ الضَّمَانُ عَلَى عَدَدِ السِّيَاطِ
 زیادت و بخشش ضمان بر عدد توت
 أَوْ يَجِبُ التَّصْفُ فِيهِ قَوْلَانِ رُجْحٌ مِنْهُمَا
 یا در جبهه بود تصف او مان است در قول رجح است از آن دو قول
 الْأَوَّلُ **وَيَجْرِيَانِ** فَمَنْ جَلَدَ فِي الْقَذْفِ أَحَدًا
 اولین و جاری است در قول رگس خود دهند در قذف
 وَمَنْ مَاتَ مِنْهَا **وَالْقَبْلُ** بِأَمْرِ نَفْسِهِ
 بمشاد و یک جوب پس بود از آن بر آن کس مستقل است با نفس خود

لَهُ قَطْعُ السَّلْعَةِ الَّتِي لَا خَطَرَ فِي قَطْعِهَا وَوَلَيْسَ
او ایستاد بریدن گوشت باره اگر نباشد خطر در بریدن آن و نیستی

لَهُ قَطْعُ الْخَطَرِ إِذَا لَمْ يَكُنْ فِي رُكْعِهَا خَطَرٌ أَوْ كَانَ
برادر بریدن آنکه خطر در هرگاه نباشد لکن در بعضی آن خطر باشد

الْخَطَرَ فِي الْقَطْعِ أَكْثَرَ **وَاللَّابِ** وَالْحَدَّ قَطْعُهَا
خطر در بریدن بیشتر و بارش و حد قطع آن

مِنْ الْحَيَوْنِ وَالصَّبِيِّ وَإِنْ كَانَ فِيهِ خَطَرٌ إِذَا
از حیوانه و بچه و اگر باشد در آن خطر هرگاه

كَانَ الْخَطَرُ فِي التَّرْتِكِ أَكْثَرَ **وَلَيْسَ** لِلسُّلْطَانِ
باشد خطر در ترک آن بیشتر و نباشد برای سلطان

ذَلِكَ **وَاللَّيْوِي** وَالسُّلْطَانَ مَعَاقِطُ سَلْعَةٍ
این حال و در ایستاد و سلطان را همیشه با هم بریدن سلع

لَا خَطَرَ فِي قَطْعِهَا **وَالْفِضْدُ** وَالْحِجَامَةُ
نمیباشد خطر در بریدن آن که فصد کردن و حجامت کردن

وَأَظْهَرَ التَّوَجُّهَيْنِ أَنْ مَا يَحْوِزُ مِنَ الْفِضْدِ
و ظاهر از دو وجه آن است که آنچه دور باشد از فصد

وَالْحِجَامَةِ وَقَطْعُ السَّلْعَةِ إِذَا أَفْضَى
و حجامت و بریدن سلع هرگاه کشید

إِلَى الْهَلَاكِ لَا تَعْلُقُ بِهِ الضَّمَانُ
به هلاک استعلق نمیگردد بر ضمان

قَالَ السُّلْطَانُ إِذَا فَعَلَ بِالصَّبِيِّ مَا لَمْ يَحْوِزْ
دوید که سلطان هرگاه کرد در بچه آنچه که در او نباشد

لَهُ فَعَلَهُ فَمَاتَ مِنْهُ وَجَبَتْ الدِّيَةُ مَغْلَظَةً
بر آنکه کرد آن بس برود از آن واجب است دینت مغلظه

فِي مَالِهِ **وَالضَّمَانُ** الْوَاجِبُ فِيمَا يَحْتَاطُ بِهِ فِي
در مال آن و ضمان واجب از آنچه که خطر کند بر آن

الْأَحْكَامِ وَأَقَامَةَ الْحُدُودِ وَعَلَى عَاقِلَتِهِ أَوْ بِنْتِ
احکام و بار آوردن حدود بر عاقله او یا پسر

بَيْتِ الْمَالِ فِيهِ قَوْلَانِ أَظْهَرَ هُمَا الْأَوَّلُ
بیت مال در این است قول ظاهر از دو قول اولین است

وَإِذَا أَقَامَ الْحَدَّ شَهَادَةُ اثْنَيْنِ نَهَى بِنَاذِمَتَيْنِ
در هرگاه بجا آورد حد را شهادت دو نفر پس بیانش در آن

أَوْ عِدَّتَيْنِ أَوْ مُرَاهِقَيْنِ فَقَدْ بَانَ بَطْلَانُ
یا عیدند یا مرهقین پس در بریدن باطل

الْحُكْمِ فَإِنْ قَصَرَ فِي الْحَدِّ عَنْ حَالِهِمَا فَالضَّمَانُ
آن حکم پس اگر قصور کرد در حد و کیفیت از حال ایشان پس ضمان

عَلَيْهِ وَإِنْ لَمْ يَقْصُرْ فِي حَلِّ الضَّمَانِ الْقَوْلَانِ
بر او است و اگر تقصیر نکرد در حل ضمان آن قولان

وَإِذَا أَخَذَ الضَّمَانُ مِنَ الْعَاقِلَةِ أَوْ بَيْتِ
در هرگاه گرفت ضمان را از عاقله یا بیت

الْمَالِ فِي الرَّجُوعِ عَلَى الذَّمِّينِ وَالْعِدَّتَيْنِ
ماله پس در رجوع بر ذمّی و عید

وَحِمْلَانِ أَظْهَرَ هُمَا الْمَنْعُ وَالضَّمَانُ عَلَى الْحَامِلِ
دو وجه آنکه ظاهر از دو وجه المنع و ضمان بر حامل

اِذَا احْتَمَ اَوْ اَقْتَصَدَ بِالْاِذْنِ وَتَوَلَّدَ مِنْهُ تَلْفٌ
هرگاه احتساب کرد یا اقتصد کرد بر اذن و حاصل شد از آن تلف

وَقَتْلُ الْخُلَادِ وَضَرْبُهُ بِاَمْرِ الْاِمَامِ كَمَا شَرَّهٗ
و قتل خداد و ضرب او بامر امام چون خود کشتن است

اِذَا الْمَرْءُ ظَلَمَ وَخَطَا وَانْ عَلِمَ فَالْقِصَا
هرگاه نداند آظلم او و خطا او و اگر دانند آچه قصاص

اَو الضَّمَانُ عَلَى الْخُلَادِ اِذَا الْمَرْءُ يَكْرَاهُ
یا ضمان بر خداد است هرگاه نماند آگراه

فَصَلِّ الْخِثَانُ وَاجِبٌ فِي حَقِّ الرَّجَالِ
بدان که طقتن کردن واجب است در حق مردان

وَالنِّسَاءِ وَخِثَانُ الرَّجُلِ يَقْطَعُ الْخِلْفَةَ الَّتِي
در حق زنان و ختنه مرد بریدن پندش است که

تُوَارَى الْحَشْفَةَ وَمِنْ الْمَرْأَةِ يَمَاقِعُ عَلَيْهِ
مرد پوشند سر ز کرا در زنان به آنچه واقع شود بر

الاسْمُ وَمَوَدُّ الْقَطْعِ حَبِيَّةٌ فِي اعْلَى الْفَرْجِ
نام ختنه و عارض بریدن از زن باید چو هست در طرف بالا بن سرج

قُوَّةٌ ثَقِيَّةٌ الْمَوْلُ وَانَّمَا حَبُّ الْخِثَانِ
بالا سوراخ بون و نیست که در حین بود ختنه کردن

بَعْدَ الْبُلُوغِ وَكُنْتُ اَنْ لَعَلَّ يَخْتَرُ
بعد بلوغ و گفتم است آنکه بچند کند ختنه کند

الطِّفْلِ فِي يَوْمِ السَّابِعِ الْاِنْ يَكُونُ
طقتن آرزور هفتم اگر آنکه باشد

ضعيفا

ضَعِيفًا فَيُؤَخَّرُ اِلَى اَنْ يَحْتَمِلَهُ **وَمِنْ خِثَرٍ صَدِيقًا**
ضعیف است تا آنکه تحمل داشته باشد و کسی که خشنود و بچرا

فِي سِنِّ لَمْ يَحْتَمِلْهُ نَمَاتٌ مِنْهُ فَعَلَيْهِ الْقِصَا
در سن که تحمل آن کند پس بود از آن بر او باشد قصاص

اِلَّا اَنْ يَكُونَ الْخِثَانُ اَبَاً وَحَدًّا **وَانْ كَانَ فِي**
مگر آنکه باشد ختنه کننده پدر یا چند و اگر باشد در

سِنِّ يَحْتَمِلُهُ وَالْخِثَانُ وَلَا يَتَمَّ فَاظْهَرَ الْوَجْهَيْنِ
سال که تحمل آن دارد در آن وقت که سردار است از هر دو در میان است

اِنَّهُ لَا ضَمَانَ وَمَوْثِقَةُ الْخِثَانِ فِي مَالِ الْخِثَوْنَ
بدر نباشد ضمان بر او و مصادف ختنه کردن در ختنه کرده است

فَصَلِّ صَاحِبُ الْهَيْمَةِ اِذَا كَانَ مَعَهَا
بدان که صاحب هیمنان هرگاه باشد با او

فَعَلَيْهِ ضَمَانٌ مَا تَلَفَهُ مِنْ مَالِ الْوَيْفَسِ
پس بر او است ضمان آنچه تلف کند از مال یا ختنه

يَسْتَوِي فِيهِ الرَّايِبُ وَالسَّابِقُ وَالْقَائِدُ
بسا و رست آرزین سواره دراننده و سرکش

وَمَا اَنْتَفَتْهُ بِاللَّيْلِ وَالتَّهَارُ وَالْبَهْمَةِ
و آنچه تلف کند همچو آن شب در روز و به آن هیمنان

الْوَاحِدُ وَالْعَدَدُ كَالْاَيْلِ الْمُقَطَّرَةِ **وَ اِذَا بَلَغَتْ**
تنه و زیاده از یک چون شقه قطار کرده است و هرگاه بول کرد

اَوْ رَأَتْ فِي الطَّرِيقِ فَرَّقَ بِهِ مَاءً وَتَلَفَتْ
یا سرکین کرد در راه و لغزیدان هرگاه در تلف شد

نفس او مال فلامضمان **نفس** یعنی آن بختی ز
نفس یا مال باشد ضمان چنانچه اگر لایم است که از آن کند

بما لا يعتاد كالرض الشديد في الوحل فان
از آنکه عادت نباشد چون در اندین سخت است از کل است اگر
خالف ضمن ما يحدث منه **ومن حمل حطباً**
خلاف عادت کرد صانع شود آن غیر کرده باشد در روز و کسی در دست نبرم

على ظهره او على بهيمة واستقطب بناءً إحتك
بر پشت خود یا بر حیوانی و افتاد بر دیوار غریبند

به فعله الضمان وان دخل به التوق
بأن همم پس بر دست ضمان و اگر داخل شد با همم در بازار

وتلف به نفس او مال فكذلك ان كان في
تلف شد با آن نفس یا مال با همم چنان است اگر بشد در

وقت الزحام والافلا وان تمزق به ثوب
وقت غلبه مردم و اگر زخم خورد و اگر دریده شد با آن اسباب

فلامضمان الا ان يكون صاحب الثوب
ضمان نشود مگر آنکه باشد صاحب ثوب

اعمى او مستدير اللهيمه فلا بد من تفهيمه
کور باشد یا پشت کرده بود با آن حیوان پس لازم است از نگاه کردن

وحيث اوجبنا الضمان على صاحب الهيمه
و جایی که در جیب داریم ضمان بر صاحب حیوان

فذلك اذا لم يوجد من صاحب المال تقصير
پس آن صورت هرگاه موجود نشود از صاحب مال تقصیر

فان وجد بان وضعه في الطريق وعرضه للثا
پس اگر مرده و تقصیر نکند بنهاده آنرا در راه یا بنود آنرا به حیوان

فلامضمان **واذ التزك** مع التابة احد واتلفت
پس باید ضمان و هرگاه باشد با حیوان احد تلف کرد

زرعاً او غيره فان اتلفتها بالتهار فلامضمان
زرعه یا غیره را پس اگر تلف کرد آنرا بروز باشد ضمان

على صاحبها وان اتلفتها بالليل لزمه الضمان
بر صاحب آن مگر تلف کرد آنرا شب است لازم است ضمان

الا ان تخرج التابة بعد ربط المالك اياها
مگر آنکه بدون رود بارود بود از بستن مالک آن حیوان را

بعارض والا ان يكون الزرع في محوط له
بارضه هم مگر آنکه باشد آن زراعت در محوطه آن

فتترك مفتوحاً فلامضمان في اظهر الوجهين
ترک کرد آنرا گشاده باشد ضمان در نزد نظر زرد و وجه

والا اذا كان صاحب الزرع حاضراً او متهاوناً
مگر آنکه هرگاه باشد صاحب زراعت حاضر یا متهاون

اخراجها فيكون مضمناً لورعه **والاظهر** ان
بدون کردن آن پس مضمّن است کننده بار زراعت خود و اظهر آن است که

الضره التي تأخذ الطيور وتفسد الاطعمة
کریه که بگیرد طیر را و فساد کند طعام را

يضمن صاحبها ما يتلفه لئلا يظن ان
ضمان شود صاحب آن که اگر تلف کند آنرا در شب در روز و دیگر

لَا ضَمَانَ إِنْ كُنْتُمْ تُعْمِدُونَ بِهَا الْإِفْسَادَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ
بِمَا تَعْمَلُونَ
شاهد شود اگر عادت شده از آن است در روز جزا

كِتَابُ النِّسْبِ

قال الله تعالى **لَا يُؤْمِنُ الْمُشْرِكُونَ كَافَّةً** وقال كَتَبَ
عَلَيْكُمْ الْقِتَالَ كَمَا كَتَبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمُ الْآيَةَ وَلَا تَحْزَبُوا فِي الْحِمَاةِ
بِرأى محاب است در وقت اول آن که جهاد

عَلَيْكُمْ الْقِتَالَ كَمَا كَتَبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمُ الْآيَةَ وَلَا تَحْزَبُوا فِي الْحِمَاةِ

فِي عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
در زمان جناب خدا علیه و سلم

فَرَضَ عَلَيْهِمْ أَنْ يَفْرَضُوا كَيْفَانِيَةً وَالْأَخْطَرُ الشَّانُ
فَرَضَ عَلَيْهِمْ أَنْ يَفْرَضُوا كَيْفَانِيَةً وَالْأَخْطَرُ الشَّانُ

بَعْدَ ذَلِكَ كَيْفَانِيَةً إِذَا كَانُوا
بعد از عهده که از ایشان در وقت جهاد

مُتَقَرَّبِينَ إِلَى بِلَادِهِمْ وَلَمْ يَقْضُوا بِمِلَادٍ
مُتَقَرَّبِينَ إِلَى بِلَادِهِمْ وَلَمْ يَقْضُوا بِمِلَادٍ

الْمُسْلِمِينَ فَالْجِهَادُ مَعَهُمْ فَرَضَ عَلَى الْكَيْفَانِيَةِ
الْمُسْلِمِينَ فَالْجِهَادُ مَعَهُمْ فَرَضَ عَلَى الْكَيْفَانِيَةِ

إِذَا قَامَ بِهِ مِنْ فِيهِ الْكَيْفَانِيَةُ سَقَطَ الْحُجُّ عَنْ
إِذَا قَامَ بِهِ مِنْ فِيهِ الْكَيْفَانِيَةُ سَقَطَ الْحُجُّ عَنْ

الباقين

الباقين وفروض الكفایات انواع منها القيام
باقیمان و فرضها کتابت چند نوع است نوع از آن که در روز جزا

بِأَقَامَةِ الْحُجِّ وَحَلِّ الْمَشْكَالَاتِ فِي الدِّينِ وَمِنْهَا
بِحجتها حج و حل کردن مشکلا در دین و بعضی از آن است

الْقِيَامُ بِعُلُومِ الشَّرْعِ كَالْتَفْسِيرِ وَالْحَدِيثِ
الْقِيَامُ بِعُلُومِ الشَّرْعِ كَالْتَفْسِيرِ وَالْحَدِيثِ

وَمَعْرِفَةِ الْأَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ إِلَى أَنْ يَصْلَحَ
و معرفت احكام شرعیست تا آنکه اصلاح

لِلْفُتُوَى وَالْقَضَاءِ وَمِنْهَا الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ
بیتفتوا و حکم شرع از آن است امر کردن بکوزبای

وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَمِنْهَا أَحْيَاءُ الْكَلْبَةِ كُلِّ سَنَةٍ
و نهی کردن از ضایع از آن است احیا کردن کوبه خدا الله همه ساله

بِالزِّيَارَةِ وَمِنْهَا دَفْعُ الضَّرَرِ عَنِ الْمُسْلِمِينَ كَسَبْرِ
بزیارت از آن است دفع ضرر از مسلمانان چون در وقت بیدار

الْعَارِينَ وَأَطْعَامُ الْخَائِعِينَ فَرَضَ كَيْفَانِيَةً عَلَى
عرا آنها و طعام دادن گرسنگان فرض کفایه است بر

أَهْلِ الثَّرْوَةِ إِذَا لَمْ تَفِ الرِّكَوَاتُ بِدَحَائِقِهِمْ
اهل دولت اگر که در نماز رکعات برسد حوائج ایشان

وَلَمْ يَكُنْ فِي بَيْتِ الْمَالِ مِنْ سَعَمِ الْمَصَالِحِ مَا
و نباشد از بیت المال از بخشش مصالح قدری

يُصْرَفُ إِلَيْهَا وَمِنْهَا الْحَرْفُ وَالضَّنَائِعَاتُ
صرف شود به آن از آن است حرفة و بخله است

وَمَا يَدْعِيهِمْ إِلَى الْعَالِيَةِ وَتَحْتَمِلُ الشَّهَادَةَ وَإِذَا قُرِئَتْ
 وَأَنَّهَا تَأْتِي تَامًا بِأَرْبَعِ مَعَانٍ وَهِيَ كَرُونَ شَهَادَتِ وَأَدَاؤُهَا
وَمِنْهَا جَوَابُ السَّلَامِ عَلَى الْجَمَاعَةِ فَرَضٌ عَلَى الْكُفَّارِ
 واران است موجب سلام کردن بر جماعت و فرض کفایت
 وَأَبْتِدَاءُ السَّلَامِ سُنَّةٌ لَمْ يَلَسَنَّ السَّلَامُ
 وابتداء کردن سلام سنت است از آنست که بی سلام
 عَلَى مَنْ يَقْضَى حَاجَتُهُ فِي الْحَامِ وَعَلَى الْمُشْغُولِ
 بر کسی که تقاضای حاجت نمود در حرام و بر کسی که مشغول است
بِالْأَكْلِ وَمِنْهَا كَفَى فِي بَعْضِ الْأَحْوَالِ الَّتِي لَا يَسْتَجِبُ
 بخوردن و کسی که سلام کند در بعضی احوال که نیابت است
 فِيهَا السَّلَامُ لَمْ يَسْتَحِقْ الْجَوَابَ **وَلَيْسَ مِنْ**
 اودان سلام کردن مستحق نیابت جواب و نیست از
 أَهْلِ فَرَضِ الْجِهَادِ الصَّغِيرِ وَالْمَحْنُونِ وَالْمَرَاةِ
 اهل فرض جزا کوچک و درمانده و زن
 وَالْمَرِيضِ وَالْأَعْرَجِ عَرَّجًا بَدْنًا **وَالْأَقْرَبُ** وَ
 وریفین و مثل شیخ عرج بدنی ظاهر
 الْأَشْلُ وَالْفَقِيرُ الْعَاجِزُ عَنِ السَّلَاحِ
 بدکتر مثل و فقیر که عاجز است از سلاح
 وَأَسْبَابُ الْقِتَالِ وَالرَّقِيقُ وَكُلُّ عَدُوٍّ مَنَعَ
 واسباب جنگ و رقیق و هر عذری که مانع شود
 وَجُوبَ الْجِهَادِ **وَالْأَخْوَفُ**
 واجب جزا را مانع کند واجب بودن جزا که خوف را

الظرفين

الظرفين فلا يمنع الخوف من طلائع الكفار
 خوف را مانع نمی کند خوف از نزاع کفار
 وَجُوبُ الْجِهَادِ وَكَذَا الْخَوْفُ مِنْ مُتَلَكِّصِي
 واجب بودن جزا و هم خوف از راه زمان
 الْمُسْلِمِينَ عَلَى الْأَصْحِ **مَنْ عَلَيْهِ دَيْنٌ حَالِئًا**
 مسلمانان بنا بر قول صحیح و کسی که بر دین است و نیز حال نیست
 لَهُ أَنْ يَخْرُجَ لِسَفَرِ الْجِهَادِ وَغَيْرِهِ إِلَّا بِإِذْنِ رَبِّ
 او را آنکه در حدود بار سفر جهاد و غیر جهاد و اگر بآذن صاحب
 الدِّينِ وَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ لَا يُمْنَعُ أَنْ كَانَ الدِّينُ
 قرض و اظهر بر آن است که منع نکند اگر باشد آن دین
مَوْجِلًا وَلَا يَجُوزُ الْجِهَادُ بغيرِ إِنْ الْآبِ
 مورد عیب و در او نباشد جهاد بدون اذن پدر
 وَالْأُمِّ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مُشْرِكًا **وَلَيْسَ لَهَا**
 و مادر اگر آنکه باشد پدر مادر هر دو باشد مگر و نیست برادر و
 الْمَنْعُ مِنَ التَّفَرُّقِ لطلب العلم المتعين عليه و
 منع کردن از سفر بر طلب علم که معین است بر دین
 كَمَا الْمَاهُوَ فَرَضٌ عَلَى الْكِفَايَةِ عَلَى الْأَصْحِ **مَنْ**
 هم چنان بر آنکه فرض کفایت است بنا بر قول صحیح و کسی که
خَرَجَ بِإِذْنِ رَبِّ الدِّينِ وَالْأَبَوَيْنِ لِلْجِهَادِ
 بیرون رود بآذن صاحب قرض یا باذن پدر مادر بر جهاد
 ثُمَّ رَجِعُوا عَلَيْهِ الْأَضْرَافُ إِنْ لَمْ يَحْضُرْ
 پس رجوع شد به او بر دین برگردیدن آن اگر حاضر نباشد

الْوَقْعَةَ بَعْدُ وَإِنْ حَضَرَهَا وَشَرَعَ فِي الْقِتَالِ
 جمعاً بهنوز و اگر حاضر شده است بجواد شروع کرده در جنگ
 لَمْ يَجْزِ لِأَنْصُرِ أَنْ فِي أَحْصَى الْقَوْلِينَ **الْحَالَةَ تَأْتِي**
 او نیاخته برگردیدن در نزد ارجح از دو قول هر حالت دوم
 إِذَا وَطِئَ الْكُفَّارُ بِلَدِّ مَنْ يَلَدُ الْمُسْلِمِينَ أَوْ
 هر گزفته کافران شهر را از شهر مسلمانان
 نَزَلُوا بِأَبْهَاتِهَا فَاصْدِرْ لَهَا فَاصْبِرْ لَهَا دُ
 نازل به آفات آن بفرست که رفتن آن سپه نیکو و جهان
 فَوَضُّعَيْنِ **وَيَجِبُ عَلَى أَهْلِ تِلْكَ الْبَلَدِ الدَّفْعُ**
 فرض عین واجب است بر اهل آن شهر دفع کردن
 بِمَا يُؤْمِنُكُمْ ثُمَّ نَظُرْ أَنْ إِحْتَمَلَ الْحَالُ التَّأَهُبَ
 بر آنچه ممکن است شما را پس نظر کرده خود اگر احتمال ارد حال بیست نمودن
 وَالِاسْتِعْدَادَ لِلْقِتَالِ فَعَلَى كُلِّ عَتِيٍّ وَفَقِيرٍ
 و دریا بودن بر جنگ پس بر کف من و فقیر
التَّأَهُبُ بِمَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَعَلَى الْعَبِيدِ
 بیست نمودن آنچه قادر است بر او و بر عتق بر عبده
 الْمُوَافَقَةَ أَنْ أَحْتَجَّ إِلَيْهِمْ وَلَا يَلْزِمُهُمْ
 موافقت در جنگ اگر احتیاج است به ایشان و لازم نیست بر عبده
 مَرَاجَعَةَ السَّادَاتِ وَكَذَا الْحُكْمُ لَوْ حَصَلَتْ
 ازین گرفتن از سید و هم حکم چنان است اگر حاصل شد
 الْمُقَاوَمَةَ بِالْأَخْرَافِ فِي أَشْبَهِ الْوُجْهِينِ
 مقاومت کافران بجز بر اعراب در نزد اشبه در وجه

الانحراف

وَلَا يَجِبُ فِي هَذَا الْقِسْمِ اسْتِئْذَانُ الْوَالِدَيْنِ
 واجب نیست درین قسم استئذان از مادر پدر
 وَلَا رَبِّ الَّذِينَ وَإِنْ غَشِبَهُمُ الْكُفَّارُ وَلَمْ يَتِمَّ كُفْرُهُمْ
 و از صاحب فرض و اگر ایشان را گرفت کفار و تکلم نشد ایشان را
 مِنَ التَّأَهُبِ وَالِاجْتِمَاعِ **فَرَقَصَدُ كَافِرٌ**
 از دعوا کردن و جمع آوردن پس کسی که قصد او کرد کافر
 أَوْ جَمَاعَةٌ مِنْهُمْ دَفَعَهُ عَنْ نَفْسِهِ بِمَا مَكَتُ
 یا جماعتی از کافران دفع کند او را از نفس خود باینجه تکلم شد
 إِذَا عَلِمَ أَنَّهُ لَوْ أَخَذَ لَقُتِلَ وَإِنْ جَوَّزَانَ لَا
 هر گاه بداند که اگر گرفته شود کشته میگردد و اگر نداند که
 يُقْتَلُ وَيُوسِرُ فَلَهُ أَنْ يَسْتَلِمَ **وَأَمَّا أَهْلُ**
 کشته شود و سپهر شود پس او را سپه که خود را تسلیم کند و بکنند اهل
 سَائِرِ الْبِلَادِ فَمَنْ كَانَ عَلَى مَا دُونَ مَنَآ
 دیگر شهرت کسی که باشد بر کفر از مسافت
 الْقَصْرِ مِنْهُمْ فَهُوَ كَأَهْلِ تِلْكَ الْبَلَدِ وَمَنْ كَانَ
 قصر از ایشان او چون اهل آن شهر است و کسی که باشد
 عَلَى مَسَافَةِ الْقَصْرِ فَعَلَيْهِ الْمُوَافَقَةُ إِذَا لَمْ
 بر مسافت قصر پس بر اوست موافقت کردن هر گاه
 يَحْصُلُ الْكِفَايَةُ بِأَهْلِ الْبَلَدِ **وَالَّذِينَ يَلُونَهُمْ**
 حاصل شود کفایت به اهل آن شهر و آنانی که نزدیکند به ایشان
 فَإِذَا طَارَ إِلَيْهِمْ مِنْ نِيَمٍ بِهِ الْكِفَايَةُ سَقَطَ
 هر گاه رسید بآنها کسی که تمام خود بر او کفایت ساقط شود

الْحَجُّ عَمَّنْ سِوَاهُمْ وَإِنْ حَصَلَتْ الْكَفَايَةُ بِالْهَلِ
 كنه از کسی که غیر ایشان است و اگر حاصل شد کفایت بر این
 الْبَلَدَ وَمَنْ يَلِيهِمْ فَأَظْهَرَ الْوَجْهَيْنِ أَنَّهُ لَا يَجِبُ
 آن شهر و کسی که بر عیلت ایشان ظهور در دو وجه بر آن است که در وجهی باشد
 عَلَى الَّذِينَ عَلَى مَسَافَةِ الْقَصْرِ الْخُرُوجُ إِلَيْهِمْ وَ
 بر آنکه بر مسافت قصر در نزد بودن شد بر آن
الْأَظْهَرُ أَنَّهُمْ إِذَا اسْرُوا مُسْلِمًا فَهُوَ كَمَا إِذَا
 و اظهر بر آن است که هرگاه اسیر کردند مسلمان را و او چنان است که هرگاه
 دَخَلُوا دَارَ الْإِسْلَامِ وَعَلَى هَذَا فَإِنَّمَا يَجِبُ
 داخل شوند در دار الاسلام و بنا برین نیست که در وجهی باشد
 التَّهْوِضُ إِلَيْهِمْ إِذَا تَوَقَّعْنَا خِلَاصَهُ فَإِنَّ
 رفتن بر ایشان اگر هرگاه توقع داشته باشیم خلاص شدن آن اگر
 عَلِمْنَا أَنَّهُ لَا يُفِيدُ فَلَا بَدَّ مِنْ الْأَنْظِيَارِ
 دانیم که در خبر بیفید کند پس لازم است از آنظار بگریزیم
فصل بیکره الغزو و غیر اذن الامام
 کرده است غزوه کردن بدون اذن امام
 أَوِ الْأَمِيرِ مِنْ جِهَتِهِ وَيُسْتَحَبُّ إِذَا عَثَّ
 یا امیر را از جهت امام رست است هرگاه ندانند
 الْإِمَامُ سَرِيَّةً أَنْ يُؤَمَّرَ عَلَيْهِمْ وَأَنْ يَأْخُذَ
 امام لشکر اگر امیر کند امر بر آن لشکر و هم رخصت کند
 السَّبْعَةَ عَلَى الْحَنْدِ حَتَّى يَشْتَبُوا **وَيَجُوزُ**
 هفتاد بر لشکران تا قرار گیرند تا وقت در وقت

الاستعانة

الْأَسْتِعَانَةَ بِأَهْلِ الذِّمَّةِ وَبِالْمَشْرُوكِينَ عِنْدَ
 اما در خواستن بر اهل ذمه و مشرکان وقت
 الْأَمْنِ مِنْ خِيَانَتِهِمْ **وَيَنْبَغِي** أَنْ يَكْثُرَ الْمُسْلِمُونَ
 ایمن بود در از خیانت ایشان و لازم است که بسیار باشند مسلمان
 بِحَيْثُ كَوَانَتْ فِتْنَةُ الْكُفَّارِ لِقَدْرٍ وَعَلَى
 چنانکه اگر فتنه شود و در کفر کفار تا در شوند بر
 مُقَاوَمَتِهِمْ **وَيَجُوزُ** الْأَسْتِعَانَةُ بِالْعَبْدِ
 برابر ایشان و در وقت امانت خواستن بر عتقان
 إِذَا أُذِنَ السَّادَاتُ وَبِالْمُرْهِقِينَ الْأَقْوِيَاءِ
 هرگاه اذن دهند سید عتقان و بر بران نزرده بلایان اگر قوت دارند
وَالْإِمَامُ التَّرْعِيبُ فِي الْجِهَادِ بِذِي الْأَهْبَةِ
 و امام را بپند رشتن دادن در غزاهای بدون معرفت
 وَالسَّلَاحُ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ وَمِنْ خَالِصِ مَالِهِ
 و سلاح از بیت مال و از خالص مال خود
وَلَا يَجُوزُ اسْتِجَارُ الْمُسْلِمِ لِلْجِهَادِ وَيَجُوزُ لِلْأَمَامِ
 در و اینست بکار گرفتن مسلمان بخریدن از دولت برای امام
 اسْتِجَارُ الذِّمِّيِّ وَلَا يَجُوزُ لِلْأَحَادِ فِي أَحْيَ
 بکار گرفتن ذمه در و اینست بخریدن از دولت برای امام
 الْوَجْهَيْنِ **وَيَكْرَهُ** لِلْغَازِي قِتْلَ قَرِيْبِهِ الْكَافِرِ
 از دو وجه و کرده است بر غازی کشتن از قریب کافر
 فَإِنْ كَانَ مُحَرَّمًا فَالْكَرَاهِيَّةُ أَشَدُّ **وَلَا يَجُوزُ**
 پس اگر باشد محرم است پس کراهت بیشتر است و در وقت

قَتَلَ صُبْيَانَ الْكُفَّارِ وَنَسَّاهُمْ إِلَّا أَنْ يُقَاتِلُوا
کشتن اطفال کفار و زنان ایشان مگر آنکه جنگند
 وَالْمَجْنُونِ كَالصَّبِيِّ وَالْخَنَّاسِ الْمُسْكِلِ الْمَلْفِ
و دیوانه چون بچه است و وضعی که در بون زن است
 وَفِي قَتْلِ الرَّاهِبِ وَالْعَسِيفِ وَالشَّيْخِ
در کشتن عابد ایشان و ابروی پیر
 الضَّعِيفِ وَالْأَعْمَى وَالرَّزْمِ إِذَا لَمْ يَكُنْ فِيهِمْ
تا توان و کر و زخم هرگاه نباشد در ایشان
 قِتَالٌ وَلَا رَأْيٌ قَوْلَانِ أَهْمُ الْجَوَارِ وَإِذَا
جنگ کردن و تدبیر کردن و قول از آن است و درگاه
 جَوْرًا هُجْرًا جَارًا سَرَفًا هُمْ وَسَبِي نِسَائِهِمْ
باید و دریم در دست به غلام کردن ایشان در بون زمان ایشان
 وَاعْتِنَا أَمْوَالَهُمْ وَبِحُجْرٍ مَحَاصِرِ الْكُفَّارِ
و قنیه کردن اموال ایشان و در دست محاصره کردن کافران
 فِي السَّلَاحِ وَالْقِتْلَاعِ وَأَضْرَامِ النَّارِ عَلَيْهِمْ
در شترها و قتلها و انداختن آتش بر سر ایشان
 وَأَرْسَالِ الْمَاءِ وَرَمِيهِمْ بِالْمَخْنِقِ وَبَيْتِهِمْ
و روان کردن آب و انداختن به خنجر و بون زدن ایشان
 وَهُمْ غَارُونَ فَلَا يَمْنَعُ ذَلِكَ بَأْنَ يَكُونُ فِيهَا
و ایشان غارنند پس نمانند اینها را مگر آنکه در میان ایشان
 مُسْلِمٌ مِنْ أَسْرَائِلِهِمْ أَوْ تَاجِرٌ عَلَى الْأَظْهَرِ وَإِنْ
مسلمان از اسیران یا بازرگان یا تاجر بر سر اظهر

تَتَرَسَّوْا بِالصَّبْيَانِ وَالشَّاعِي فِي حَالِ التَّجَارِ
از اسیر میکنند به بچه و زنان در حال جنگ
 الْحَرْبِ لَمْ يَتَوَقَّهْمُ وَإِنْ كَانُوا يَدْفَعُونَ بِأَمْ
کردن حیات کنیم آنها را و اگر هستند و دفع کنند با آنها
 عَنْ أَنْفُسِهِمْ فَأَوْلَى الْقَوْلَيْنِ أَنَا لَعَنَ عَنْهُمْ
از نفس ما خود که اسیر مبرود و قول آن است که لعن کنیم از آنها
وَإِنْ تَتَرَسَّوْا بِالْمُسْلِمِينَ مِنَ الْأَسْرَى وَ
و اگر اسیر کنند از مسلمانان از اسیر
 غَيْرِهِمْ فَإِنَّ لَمْ تَدْعُ ضُرُورَةً إِلَى قَتْلِهِمْ
ماجرای اسیران که نمانند ضرورت به قتل ایشان
 أَعْرَضْنَا وَإِنْ أَدْعَيْتَ الضَّرُورَةَ إِلَيْهِمْ فَهُوَ
اعراض کنیم از آنها و اگر کشد ضرورت به ایشان آن ضرورت
 عُدْمٌ فِي جَوَازِ الزَّمِيِّ فِي أَظْهَرِ الْوَجْهَيْنِ
عدمت در درستی از رفتن آنها در نزد اظهر از دو وجه
فَصَلِّ يَحْرُمُ الْمَرْغَمَةَ وَالْإِنْصِرَافُ
معامه است که کفیل و در کشتن
 عَنْ الصَّفِّ إِذَا لَمْ يَزِدْ عَدَدُ الْكُفَّارِ عَلَى الضَّعِيفِ
از صف جنگ هرگاه زیادتر نشود عدد کفار بر دو ضعیف از اسلام
 إِلَّا أَنْ يَنْصَرِفَ مِنْصَرَفٌ مَتَّحًا الْقِتَالَ بَانَ
مگر آنکه برگردد کسر یا رست کردن بر جنگ جنگ
 يُرِيدُ أَنْ يَمُكِّنَ فِي مَوْضِعٍ أَوْ يَتَحَوَّلَ عَمَّا قَبْلَهُ
از آنکه کند آنکه تمکین دهد بر یکجا و مقرر یا برگردد از مقابل

الشمس والريح أو مختار الفئدة يستخذيها
 انساب يا باو بيا بيا روزه به جانب کوه مرتفع وقت سرد بزم
 للقتال ولا بأس بكون تلك الفئدة بعيدة
 برزخه ودر کوه به بودن ان کرده دور بود
 في اصح الوجهين ثم المختار الى الفئدة البعيدة
 در نزد کوه دور و به پس اگر دور به جانب کوه دور
 لا يشارك الغاميين فيما يغفون بعد مفا
 شريك باشد با غاميان در آنچه غنيمت گرفته اند هم در صلح بودن
 رفته والمختار الى الفئدة القريبة يشارك
 او در مختار به جانب کوه نزديک شريك شود
 فيما على الاشبه واذا زاد عدد الكفار على
 او مان با بر قول اشبه در کاه نوده عد کفار
 الضعف حازت الهزيمة بلا حرج لكن الاصح
 دو چندان غلبت کوفتن بکاه اما قول صح
 انه لا يجوز ان ينهزم مائة من الابطال عن
 ان است که روا باشد که گزیدند آمد نوزاد به بران از
 مائة تين و واحد من ضعفاء الكفار والمناز
 دود و يك روز ضعيفان کفار و مبارزه
 جائزة واذا ادعى اليها كافر استخسرت الخروج
 در است در کاه طلب کرد به مبارزه کافر است است بدون شدن
 اليه واما الحسن ممن حرت نفسه والاحسن
 به براد و زينت است به مبارزه کافر از کفر که زبرد کرده به نفس خود در راه
 ان

ان لا يخرج المبارزين الا باذن الامام **فصل**
 ان است در نزد مبارز کوه به اذن امام
 لسياء الكفار وصبيانهم اذا وقعوا في الاسر
 زمان کفار و بچه ها راين هرگاه در غنيمت در راه
 رفقا وكانوا كسبا و اموال الغنيمت وكذا العبيد و
 غنيمت و باشند چون بچه ها را غنيمت و هم عبيد راين
 الرجال الكاملون يختار الامام فيهم بين القتل
 در و ما کامل راين مختار به امام در آنها بيان رفتن
 والتم يتخلى سبيلهم والفضل بالرجال والمال
 و مست بمان در امر کردن راه ايشان و در کوفتن بردان يا مان رفتن
 او الاستزفاق يختار منها ما فيه حظ المسلمين
 يا به عبيد کردن اختيار کند از آنها آنچه در ان است نفع مسلمانان
 بالاجتهاد فان لم يظهر له وجه الصواب
 باجتهاد و خود پس اگر ظاهر نشد بر اجماع و غير درست
 حسمهم الى ان يظهر ولا فرق في الا
 مسرقتان ايشان تا اما بکيه ظاهر شود و فرق باشد در
 استزقات بين ان يكون الكافر المأسور كتابا
 عبيد رفتن آنها بيان که باشد ان کافر که گرفته کتاب باشد
 او وثنيا ولا بين ان يكون من العرب او غيرهم
 يا به درست به و هم بيان که باشد از عرب يا غير عرب
 وفي الوثنيين وجهه انه لا يجوز استزقاؤه وفي العرب
 در درست به وجهه که روا باشد عظام مسرقتان او در عرب

قول واذا أسلم الأسير عصم دمه ويختار
 آنکه قویا در هرگاه مسلمان شد اسیر را حفظ شود آنگون او در مختار بود
 الامام فی قتل الخصال او يتعتن فيه الرق
 امام ادر بآیه صفتها در کتب یا تعیین بود در زمان غلام کردن
 فيه قولان اصحهما الاول واسلام الكافر
 درین آیه دو قول رایج آن اول است و مسلمان شدن کافر
 قبل الظفر به يعصم دمه وماله وصغار
 پیش از ظفر بریدن بر او محفوظ آورد خون او و مال او و بچه
 اولاده عن السبي والظهار انه لا يعصم
 اولاد او از اسیر بودن و اظهار آن است که محفوظ است
 زوجته عنه وعلى هذا فان استرقت
 زوجه را او از بودن در سایرین پس اگر عیب کرده شد زوجه
 قبل الدخول انقطع النكاح في الحال و
 پیش از دخول شوهر با او قطع شود نكاح او در حال
 كذلك ان استرقت بعد في اقرب العجمين
 هم چنان اگر غلام کرده شد زوجه بعد از دخول در زنا است از دور
 والثاني ينتظر فلعلها تعتق في مئة العدة
 و در میان آن انتظار کشید تا بیعت کند از او مگر او بیعت نکرده
 ويجوز استرقاق منكوحه الذمي اذا كان
 و در وقت غلام کردن زنا سکون ذمی هرگاه باشد
 حريمه وكذا استرقاق معتقه في الظاهر
 حريمه و هم چنان به غلام کردن از او کرده ذمی در نزد
 العجمين قول الله

العجمين والظهار انه لا يجوز استرقاق
 و اظهر بر آن است که روايت شده به غلام کردن
 معتق المسلم ولا زوجته الحريمه واذا
 از او کرده مسلمانا و هم زن حريمه او هرگاه
 سبي الزوجان معا او احدهما انفسه
 بر او شده مرد و زن با هم یا يك از ایشان فسخ شود
 النكاح وان كانا رقيقين فغنا فالاصح
 نكاح و اگر استند مرد و عبيد او غیر شده پس این است
 انه لا ينفسه ولا يقط الذم عن الحر
 که بر او فسخ نشود نكاح و ساقط ذم از حريمه
 با استرقاقه و يقضي من مال المغنوم بعد
 به غلام شدن او و يقضي خود قرض از مال او غیر شده است بعد
 استرقاقه واذا استقرض حربي من حربي
 از عیب شدن او هرگاه به قرض گرفت حريمه از حريمه
 او اشترى منه شيئا و رزقه القمن من اسلم
 یا حريمه از دور حريمه و لازم آید شده بپس مسلمان
 او قلا الحر من اسلم الاستحقاق ولو انلف
 یا قبول کردند حريمه را قرار کرد آن حق و اگر تلف کرد
 حربي على حربي ما لا تفر اسلمنا فالاصح انه
 حريمه بر حريمه مال پس مسلمانا قول الله بر آن است که
 لا مطالبة بالضمان **فصل** يجوز تحريم
 نباشد طلب کردن به ضمان

بگو در وقت خلاف کردن

اَبْنِيَةِ الْكُفَّارِ وَقَطَعُ اشْجَارَهُمْ اِذَا احْتَجَّ
تبار کافران و بریدن درختان ایشان هرگاه احتیاج باشد
 إِلَيْهِ لِتَمَكَّنَ مِنَ الْقِتَالِ وَالظَّفَرُ بِهِمْ أَوْ
بمان برارنگه بودن از جنگ یا ظفر بودن بر آنها
 لَمْ يَغْلِبْ عَلَى الظَّنِّ حُصُوهَا لِلْمُسْلِمِينَ وَإِنْ
غالب نشود بر ظن حاصل شدن آن بر مسلمانان و اگر
 غَلَبَ عَلَى الظَّنِّ حُصُوهَا لَهُمْ فَلَا أَوْلَىٰ تَرَكُ
غالب نشود بر کمان حاصل شدن آن بر مسلمانان پس بهتر ترک کردن
 الْإِهْلَاقَ وَلَا يَجُوزُ اِتِّلَافُ الْحَيَوَانَاتِ
اهلاک است و درویشند تلف کردن حیوانات کافران
 إِلَّا اِتِّلَافُ الْخَيُْولِ الَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَيْهَا بِالذِّمَمِ
مگر اتلاف اسبان که جنگ میکنند بر سواران آنها بر اثر زخم
 أَوِ الظَّفَرِ بِهِمْ وَالْإِذَا اِعْتَمَنَّا هَا وَخَفْنَا
یا ظفر بودن بر ایشان و مگر هرگاه غنیمت کردن اسبها و ترسیم
 أَنْ يَسْتَرِدَّ وَهَهَا وَيَعْظُمُ الْأَمْرُ وَالْكَلْبُ
که استرداد کند آن را و بزرگ شود امرها و سگ که
 الْمُسْتَفْعُ بِهِ إِنْ أَرَادَهُ بَعْضُ الْغَائِمِينَ أَوْ أَهْلُ
استفعا بر آن باشد اگر اراده کرده باشد بعضی غایم یا اهل
 الْخَيْسِ لَمْ يُنَازِعْ فِيهِ سَأَلَ إِلَيْهِ وَالْإِفَانُ
خیس و نزاع نشود و اگر آن سبب بخورد بر او و کزب باشد اگر
 تَلَسَّرَتْ الْقِسْمَةُ بِأَنْ وَجَدْنَا كَلَامًا قُتِمَتْ
تسلسر شود قسمت کردن چنانکه موجود باشد چندانکه قسمت شود
 ۲۹

وَالْأَفْقَرُ عَيْنُهُمْ **فصل** الْمَالُ الْمَوْخُودُ
و اگر سینه شود و سینه در میان خود جان مال مخرمشد
 مِنَ الْكُفَّارِ عَلَىٰ وَجْهِ الْقَهْرِ غَنِيمَةً وَكَذَلِكَ
از کفار بر وجه قهر غنیمت است و هم آنکه
 يَأْخُذُ الْوَاحِدُ وَالشَّرْهَةُ السَّبِيحُ عَلَىٰ
بگیرد احدی و گرفتاری است
 سُورَةُ الشُّرُقَةِ إِذَا دَخَلُوا دَارَ الْحَرْبِ وَ
سورته دزدان هرگاه داخل شدند بیار و بر
 الْمَالِ الضَّالِّعِ الَّذِي يُوحَدُ عَلَىٰ هَيْئَةِ اللَّقِطَةِ
و مال که ضایع است موجود شود بر صورت یافتن
 عَلَى الْأَظْهَرِ فَإِنْ امْكَنَ أَنْ يَكُونَ لِلْمُسْلِمِ فَلَا بُدَّ
تبار قول اظهرا پس اگر ممکن بود که باشد بر مسلمان پس لازم است
 مِنَ التَّعْرِيفِ وَيَجُوزُ أَنْ يَتَسَطَّرَ الْغَائِمُونَ
از تعریف آنها و در وقت که دست دراز کنند غایمان
 فِي الْغَنِيمَةِ قَدِ الْقِسْمَةَ بَأَنْ يَتَنَاوَلُوا مِنْ
در مال اقیبه پیش از قسمت چنانکه بخواهند
 الْقُوَّةِ وَمَا يَصِلُ بِهِ الْقُوَّةُ وَمِنَ اللَّحْمِ
قوت و در آنچه صلح بان قوت و هم از گوشت
 وَالشَّحْمِ وَكُلِّ طَعَامٍ يُعَادُ أَكْلَهُ عَلَى الْعُمُومِ
و پیوسته و هر طعامی که عادت است خوردن آن بر عامه طعم
 وَكَذَا حُكْمُ الْفَوَاكِهِ عَلَى الْأَصْحِ وَهُمْ أَيْضًا
و چنان است حکم میوه ها تبار فواکی و این نیز است هم چنان

عَلَفُ اللَّدَّاءِ مِنَ التِّبْنِ وَالشَّعِيرِ وَمَا فِي
 علف دادن چاروا از گاه ^{در پهن کردن}
 مَعْنَاهُمَا وَيَجُوزُ ذَبْحُ الْحَيَوَانَاتِ الْمَأْكُولَةِ
 معنای آنهاست در وقت سر بریدن میوان ^{ماکوله}
 لِلحَوْمِهَا وَالْأَصْحَى أَنَّهُ لَا تَحِبُّ قِيمَةَ الْحَيَوَانَ
 برار گشت آن در علف که در جیب نماند ^{بهار میوان}
 الْمَذْبُوحِ وَأَنَّ التَّنْطِطَ لَا يَخْتَصُّ مِنْ مَحْتَا
 سر بریده و در وقت دست دراز کردن خصوصیت ^{بسیار گشت}
 إِلَى الطَّعَامِ وَالْعَلْفِ وَأَنَّهُ لَا يَجُوزُ لِمَنْ حَقَّقَ
 به طعام و علف و در وقت ^{برابر که تعلق برده بود}
 انْقِضَاءِ الْقِتَالِ وَجَارَةَ الْغَنِيمَةِ التَّنْطِطُ
 تمام شدن جنگ و وقت گرفتن ^{دست دراز کردن}
 وَأَنَّ مَنْ رَجَعَ إِلَى دَارِ الْأِسْلَامِ وَقَدْ فَضِلَ مِمَّا
 در وقت سر بریدن ^{در اسلام} و زیاده آمد از آنچه
 أَخَذَ شَرِيًّا يَلْزَمُهُ رَدُّهُ إِلَى الْمَغْنَمِ وَمَوْضِعُ التَّنْطِطِ
 گرفته است چیزی لازم است بر او آوردن به جای ^{در موضع دست دراز کردن}
 دَارِ الْحَرْبِ وَفِي مَعْنَاهَا مَا بَيْنَ دَارِ الْحَرْبِ وَ
 در وقت ^{در میان} دَارِ الْحَرْبِ وَ
 عِمْرَانِ دَارِ الْأِسْلَامِ **فَصَلَّ** يَجُوزُ لِلْغَانِمِ
^{مورد در اسلام است}
 الْأِعْرَاضُ عَنِ الْغَنِيمَةِ قَبْلَ الْقِسْمَةِ وَلَا فَرْقَ
 در کردن از مال غنیمت ^{بیش از قسمت} و ^{بسیار}
 بِنِ

بَيْنَ الْمُقْلِسِ الْحُجُورِ عَلَيْهِ وَغَيْرِهِ وَلَوْ أَفْرَزَ الْخَسْرُ
 میان مقلس ^{بسیار} و غیره ^{و اگر جدا شد}
 وَلَوْ بَقِيَ الْأَخَاسُ الْأَرْبَعَةُ فَكَذَلِكَ عَلَى الْأَصْحَى
 و بقیه ^{چهار} ^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار}
 وَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ يَجُوزُ لِمَجْمَعِ الْأِعْرَاضِ أَيْضًا
^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار}
 وَأَنَّهُ لَا يَجُوزُ لِدَوِي الْقَرْيَةِ الْأِعْرَاضُ وَلَا لِتِلْكَ
 و در وقت ^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار}
 الْأِعْرَاضُ عَنِ السَّلْبِ وَمَنْ أَعْرَضَ مِنْهُمْ قَدَّرَ
 اعراض ^{از آن} ^{سلب} و ^{کسی که اعراض کرد از ایشان} ^{مقرر شود}
 كَأَنَّهُ لَوْ يَحْضُرُ مَعَ الْقَوْمِ وَلَوْ مَاتَ بَعْضُهُمْ قَدَّرَ
 گویا ^{حاضر} ^{بوده} ^{است} ^{با مردم} ^{و اگر بمرد} ^{بعضی از ایشان} ^{بیش}
 الْأِعْرَاضُ أَنْتَقَلَ حَقَّهُ إِلَى الْوَرِثَةِ وَهَلْ يَمْلِكُ
 از اعراض ^{نقل} ^{حق} ^{به} ^{وارثان} ^{و اما} ^{مالک} ^{شود}
 الْغَانِمُونَ الْغَنِيمَةَ قَبْلَ الْقِسْمَةِ فِيهِ ثَلَاثَةٌ
^{فائز} ^{غنی} ^{از} ^{بیشتر} ^{از} ^{قسمت} ^{آنها}
 أَوْجُهُ أَظْهَرُهَا هَذَا وَلَكِنْ يَمْلِكُونَ أَنْ يَمْلِكُوا
 وجه ^{آنها} ^{است} ^و ^{مالک} ^{نشد} ^{آنها} ^{مالک} ^{نشد} ^{آنها}
 ثَانِيهَا نَفْسُ وَقَالَتْهَا أَنْ يَمْلِكُوا مَوْقُوفًا
^{وجه} ^{دوم} ^{مالک} ^{شود} ^{در} ^{حکم} ^{بسیار} ^{مالک} ^{بودن} ^{شان} ^{موقوف} ^{است} ^{آنها}
 سَلِمَتِ الْغَنِيمَةُ إِلَى الْقِسْمَةِ بَانَ أَنَّهُمْ
 سلامت ^{مانند} ^{مال} ^{غنی} ^{است} ^{تا} ^{وقت} ^{قسمت} ^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار} ^{بسیار}

وَنَعْقِدُ الْأَمَانَ كُلَّ لَفْظٍ يُفِيدُ مَقْصُودَهُ

وَنَعْقِدُ الْأَمَانَ كُلَّ لَفْظٍ يُفِيدُ مَقْصُودَهُ

وَتَبَيَّنَ مَقْصُودُ الْأَمَانِ بِشَرْطِ الْفِعْلِ كَقَوْلِهِ دَاهِدْ مَقْرُودًا

كَقَوْلِهِ أَجْرُكَ أَوْ أَنْتَ حِجَارٌ أَوْ أَمِينُكَ أَوْ

لَا بَأْسَ عَلَيْكَ أَوْ لَأَحْوَفُ أَوْ لَا تَخَفْ أَوْ

أَيْضًا وَلَا يَدَّ مِنْ عِلْمٍ مِنْ يَوْمِيهِ بِالْأَمَانِ

بِنُظَرٍ أَنْ رَدَّهُ إِزِيدَ وَإِنْ قَبْلَهُ تَمَلُّهُ وَالظَّاهِرُ

أَنَّهُ لَا يَدَّ مِنَ الْقَبُولِ وَيَكْفِي الْإِشَارَةُ وَأَمَّا رَدُّ

الْمَشْعُورَةِ بِالْقَبُولِ وَالشَّرْطُ التَّلَفُّظِي

وَلَا يَزِيدُ الْأَمَانَ عَلَى سِنَةِ وَيَجُوزُ إِلَى أَرْبَعَةٍ

أَشْهُرٍ وَفِيهَا بَيْنَهُمَا قَوْلَانِ الْأَصَحُّ الْمَنْعُ وَلَا

يَجُوزُ أَمَانٌ مِنْ يَتَضَرَّرُ بِأَمَانِهِ الْمُسْلِمُونَ

أَشْهُرٍ وَفِيهَا بَيْنَهُمَا قَوْلَانِ الْأَصَحُّ الْمَنْعُ وَلَا

يَجُوزُ أَمَانٌ مِنْ يَتَضَرَّرُ بِأَمَانِهِ الْمُسْلِمُونَ

كُلُّ الْخَاسُوسِ وَالْأَمَانِ لِأَنْ مِنْ حِجْمَةِ الْمُسْلِمِينَ

وَلَا يَجُوزُ لِلْإِمَامِ نَبَذُ الْأَشْهُرِ حَتَّى

وَلَا يَتَعَدَّى إِلَى مَا خَلْفَهُ الْكَافِرِي

دَارِ الْحَرْبِ مِنَ الْأَهْلِ وَالْمَالِ وَمَا مَعَهُ مِنْهَا

إِنْ وَقَعَ التَّعَرُّضُ لَهُ يَتَّبِعُ الشَّرْطَ وَالْأَفْجَاهُ

رُجْحُ مِنْهُ مَا مَنَعَ التَّعَدِّي **فصل المسلم**

أَنْ كَانَ ضَعِيفًا فِي دَارِ الْكُفْرِ لَا يَقْدِرُ عَلَى

عَلَى أَظْهَرَ الْقَبْلِ يَجِبُ عَلَيْهِ الْهَجْرَةُ أَنْ قَدَّرَ عَلَيْهَا

جون جاسوس

جون جاسوس

وذكر وقع نذره فترددت

تمام شده ازان

اگر باشد ضعیف است در دار کفر قدرت ندارد

بظهور وین در وجوب است بدور هجرت اگر قادر است بر هجرت

و تبين مقصود الامان

بشرط الفاعل كقوله داهد مقرودا

بشرط الفاعل كقوله داهد مقرودا

ولا يادد من علم من يوميه بالامان

بظن ان رده از زيد وان قبله تملله والظاهر

ان است كقوله من القبول ويكفي الاشارة واما رده

المشعورة بالقبول والشروط التلفظية

ولا يزد الامان على سنة ويجوز الى اربعة

اشهر وفيها بينهما قولان الاصح المنع ولا

يجوز امان من يتضرر بامانه المسلمون

وَإِنْ كَانَ يَقْدِرُ عَلَى إِظْهَارِهِ لِيَكُونَهُ مُطَاعًا عَلَيْهِمْ
 وَأَكْرَمًا كَقَادِيَّةٍ بِرَأْسِهَا رُبَّمَا يَبْدُونَ أَوْ كَمَا عُنِيَ أَوْ كَمَا كَانَ
 أَوْلَانٌ لَهُ عَشِيرَةٌ يَحْمُونُهُ فَلَا يَجِبُ وَلَكِنْ يُسْتَحَبُّ
 بِمَا يَسْبَبُ لَهُ أَوْلِيَاءَ عَشِيرَةً حَامِيَةً كَمَا أَوْلِيَاءُ وَجِبَتْ لَهُمْ أَمَّا هِيَ
وَأَنْ قَدَّمَ الْأَسْرَ عِنْدَهُمْ عَلَى الْهَرَبِ يَلْزِمُهُ الْهَرَبُ
 وَأَكْرَمًا وَرَبِّتْ أَيْ تَمُودُ وَزَوْكَادِيَّةٍ بِرَكْبَتَيْنِ لِأَنَّهَا هِيَ كَرْبَتَيْنِ
وَلَوْ أُطْلِقُوا أَسِيرًا بِلَا شَرْطٍ فَلَهُ أَنْ يَتَّخِذَهُمْ
 وَأَكْرَمًا كَرَبِّتْ أَسِيرًا بِشَرْطٍ مِمَّنْ يَسْبَبُ لَهُ أَوْلِيَاءَ كَمَا هِيَ مِمَّنْ يَسْبَبُ لَهُ
وَأَنْ أُطْلِقُوهُ عَلَى أَنَّهُ فِي أَمَانٍ مِنْهُمْ وَهُمْ
 وَأَكْرَمًا كَرَبِّتْ أَوْلِيَاءَ بِرَأْسِهَا أَوْلِيَاءَ عَشِيرَةٍ أَوْ أَشْيَاءَ
 فِي أَمَانٍ مِنْهُ حَرَّمَ عَلَيْهِ إِغْتِيَابَهُمْ **وَإِذَا لَمْ يَكُنْ**
 أَوْلِيَاءَ عَشِيرَةٍ أَوْ فِي حَرَمٍ كَرَبِّتْ بِرَبِّتِ عَشِيرَتِهِمْ أَوْ كَمَا
 قَوْمٌ فَلَهُ تَصَدُّقُهُمْ وَقَتْلُهُمْ فِي الدَّفْعِ **وَلَوْ شَرَطُوا**
 حَامِيَةً أَوْ أَوْلِيَاءَ فَتَدَايَسَانِ وَكَرْبَتَيْنِ أَيْشَانِ أَوْ دَرَجَتَيْنِ أَوْ كَرْبَتَيْنِ
 أَنْ لَا يَخْرُجَ مِنْ دَارِهِمْ الْوَفَاءَ لِهَذَا الشَّرْطِ
 أَكْرَمًا وَرَبِّتْ أَوْلِيَاءَ بِرَأْسِهَا أَوْلِيَاءَ عَشِيرَةٍ أَوْ أَشْيَاءَ
فَصَلِّ إِذَا عَاقَدَ الْإِمَامُ عَلَى كَيْدٍ عَلَى
 قَلْعَةٍ عَلَى أَنْ يَكُونَ لَهُ مِنْهَا حَارِبَةٌ صَحَّتْ
 قَلْعَةٌ إِذَا كَانَ بِرَأْسِهَا أَوْلِيَاءَ عَشِيرَةٍ أَوْ أَشْيَاءَ حَامِيَةً وَرَبِّتْ هِيَ
 هَذِهِ الْعَاقِدَةُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ الْحَعْلُ مَمْلُوكًا
 أَيْ عَقْدُكَ أَوْ كَرْبَتَيْنِ بِرَأْسِهَا أَنْ حَامِيَةً مَمْلُوكًا وَلَا

وَلَا مَعْلُومًا فَإِنْ فَتَحْنَا الْقَلْعَةَ بَدَلًا لَتِهِ وَظَفَرْنَا
 وَبِأَسْمَاءِ مَعْلُومٍ سِوَاكَ فَحَرِّمُ أَنْ قَلْعًا بِدَلَالَتِ أَوْ ظَفَرِيَّةٍ
 بِالْحَارِبِيَّةِ سَلَمْنَاهَا إِلَيْهِ وَإِنْ دَلْنَا وَلَكِنْ فَتَحْنَا
 بِأَنْ حَامِيَةً سَلَمْنَا كَيْفَ أَمَّا بِدَلِيلٍ مَكْرُورٍ وَكَرْبَتَيْنِ مَارًا أَمَّا كَرْبَتَيْنِ قَلْعًا
 بِطَرِيقِ الْخَرْفِ فِي اسْتِحْقَاقِهِ الْحَارِبِيَّةِ وَجِهَانِ
 بِطَرِيقِ الْوَيْكِرِ وَلَا يَسْتَقِيمُ بَدَلًا أَوْ حَامِيَةً أَوْ وَوَجِبَ أَمَّا
 رُحْمَتُهُمَا النَّعْ وَأَنْ لَمْ يُفْتَحِ الْقَلْعَةَ نَظَرَانِ
 تَسْبَبُ كَرْبَتَيْنِ أَوْ نَسَبُ وَأَكْرَمًا فَتَحْنَا أَنْ قَلْعًا نَظَرًا مَكْرُورًا
 كَانَ الشَّرْطُ مُعَلَّقًا بِالْفَتْحِ فَلَا شَيْءَ لَهُ وَلَا
 هِيَ أَنْ شَرْطُ مَعْلُومٍ بِفَتْحِ قَلْعَةٍ بِأَسْمَاءِ حَامِيَةً أَوْلِيَاءَ أَوْ كَرْبَتَيْنِ
 فَتَحْنَا أَجْرَةَ الْمِثْلِ أَوْ لَا يَسْتَحَقُّ شَيْئًا فِيهِ وَ
 أَيْ سَلَمْنَا نَسَبًا أَوْ مِثْلًا أَيْ سَلَمْنَا نَسَبًا أَوْ مِثْلًا أَيْ سَلَمْنَا نَسَبًا
 جِهَانِ أَصْحَمًا الثَّانِي **وَأَنْ لَمْ يَكُنْ قَتْلًا لِقَلْعَةٍ**
 أَيْ عَقْدُكَ أَوْ وَوَجِبَ أَمَّا وَأَكْرَمًا وَأَنْ قَلْعًا
 حَارِبِيَّةٍ أَوْ كَانَتْ قَدَمَاتٌ قَبْلَ الْمَعَاقِدَةِ فَلَا حَرِّمُ
 حَامِيَةً أَوْ كَرْبَتَيْنِ وَوَجِبَ أَمَّا عَقْدُكَ أَوْلِيَاءَ عَشِيرَةٍ أَوْ أَشْيَاءَ
 لَهُ وَإِنْ مَاتَتْ بَعْدَ الظَّفَرِ وَقَبْلَ التَّسْلِيمِ
 مَرَاوِدًا أَوْ كَرْبَتَيْنِ نَسَبًا بِظَفَرِهِ أَوْ وَجِبَ أَمَّا سَلَمْنَا كَرْبَتَيْنِ
 وَجِبَ بَدَلًا وَإِنْ مَاتَتْ قَبْلَ الظَّفَرِ
 وَجِبَ بَدَلًا وَأَكْرَمًا هِيَ بِرَأْسِهَا أَوْلِيَاءَ
 لَمْ يَجِبُ فِي إِظْهَارِ الْقَوْلَيْنِ **وَبَدَلًا أَجْرَةَ**
 وَجِبَ بِبَدَلٍ دَرَجَتَيْنِ أَوْلِيَاءَ أَوْ قَوْلٍ وَبَدَلًا أَيْ مِثْلًا

المثل ان جعلنا الجعل مضمونا ضمان
ان كرهنا ان نورد راضيا كشيده بر ضمان

العقد وقيمتها ان جعلناه مضمونا خفا
عقد وقيمتها ان كرهنا ان نورد راضيا كشيده بر ضمان

اليدي وفيه قولان كما في الصداق وان
يد ودين الله ودين قول چنانكه در بحث مره

وان وجدنا الحاربية مسلمة فالظاهر وجوب
موجودند ان حاربية مسلمة فظنه وجوب

كتاب عقد الخيرية

قال الله تعالى **حق يعطوا الخيرية عن يديهم**

صاغرون الآية وصورة عقد الخيرية
صورت عقد

ان يقول العاقد اقرر لكم في دار الاسلام
ان كنت كرهت عقد كسند خوار دام شمارا دور دار اسلام

والاصح انا ذنت لكم في الاقامة فيها
يا اذن دام وشمارا دور ختم بودن راضيا

على ان تبدلوا الخيرية وتنقادوا الاحكام
بر اتم بهدشتا بزيارتا وطيع نون الاحكام

الاسلام والاصح انه ليشترط التعرض
اسلام را والاصح ان كرهت بشر شرط است انكاره اعلان

لقد

لمقدار الخيرية وانه لا يشترط التعرض
براي عقد بخيريه ونباش شرط انكاره اعلان

لكف اللسان عن الله تعالى ورسوله
براستي کردن زبان از خدا تعالى ورسول خدا صلي الله عليه وسلم

صلى الله عليه وآله وسلم ودينه وانه
ودين او ودينه

لا يصح عقد الذممة موقتا ولا بد من حيا
درست نباش عقد ذممت بر وقت معين ولازم است از حيا

الكفار من لفظ يدل على القول واذا
كفار از لفظ كره دلالت كند بر قبول كردن ودرگاه

وجدنا كافراني دارنا فقال دخلت
موجود ما شود كافر اور دار سلام بجا كفت وادخل شده ام

ليسمع كلام الله تعالى او لرسالة
براستي شنيدن كلام الله تعالى يا بهر رسالت كره

صدقناه وان قال دخلت بمان مسلم
تقديرين كين انما واكل كره وادخل شده ام بشر امان مسلمة

فذلك في اصح القولين والثاني
هم چنان است در نزد اصح از قولين واول دوم

يطالب بالبينة **فصل** لا يصح
طلب شود در زود شايسته درست نباشد

عقد الخيرية الا من الامام او من فوض
عقد خيريه كره از امام يا از كس كه فوض كره است

بِئْسَ الْإِيمَانُ وَعَلَيْهِ الْإِجَابَةُ إِذَا أَطْلَبُوا
بِئْسَ الْإِيمَانُ وَبِئْسَ الْإِيمَانُ لَا يَمُوتُ قَوْلُ كَرُونَ بِرَكَاهُ لِمَلِكِ كَتَبُوا

إِنَّ يَكُونُ الظَّالِمُ جَاسُوسًا لِّلْمُؤْمِنِ
بِئْسَ الْإِيمَانُ بِنَاشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا جَانُوسُ بَشَرِ اِبْنِ بِنَابِشِمِ

وَإِنَّمَا يَعْقِدُ لَأَهْلِ الْكِتَابِ وَهُمْ
كَرْتَرَاوُ وَبِنِشِتِ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ

الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى أَوْ شَمَّةَ الْكِتَابِ
بِئْسَ الْإِيمَانُ بِنَاشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

وَهُمُ الْمُحْسِنُ وَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ يَلْحَقُ بِهِمْ
وَإِيْشَانِ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ

مَنْ يَزْعِمُ التَّمَسُّكَ يَصْغَفُ بَرَاهِمَهُمْ أَوْ
كَيْسِ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ كَرْتَرَاوُ

زَبُورِ دَاوُدَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَمَنْ دَخَلَ
بِئْسَ الْإِيمَانُ بِنَاشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

فِي التَّهْوُودِ وَالنَّصْرَى تَعْدِمُ بَعَثَ النَّبِيِّ
أَوْ دَرِينِ بِيُوُدِ دَرِينِ بِيُوُدِ دَرِينِ بِيُوُدِ دَرِينِ بِيُوُدِ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَلَا يَقْرَرُ
بِئْسَ الْإِيمَانُ بِنَاشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

وَلَا أَوْلَادُهُ بِالْحَزْبِ وَإِنَّمَا يَقْرَرُ أَوْلَادُ
أَوْ لَوَادِ أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

الَّذِينَ دَخَلُوا فِي أَحَدِ الدِّينَيْنِ فَسَلَّ
بِئْسَ الْإِيمَانُ بِنَاشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

لَنَجْهَهُ وَإِنْ أَشْكَلَ الْحَالُ وَلَمْ يُعْرِفْ مَتَى دَخَلُوا
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

فِيهِ قَرَرُوا وَالْأَصَحُّ أَنَّهُ يَقْرَرُ مِنْ أَحَدٍ
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

أَبُوَيْهِ يَكْفِي وَلَا حِزْبِيَّةَ عَلَى الْجَنُونَ وَلَا
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

صَتِي وَإِنْ كَانَ يَجُنُّ وَيَفِيْقُ فَإِنْ كَانَ
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

زَمَانُ جُنُونِهِ بِرَأْسِ السَّاعَةِ فِي الشَّهِرِ
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

أَخَذَتْ مِنْهُ الْحَزْبِيَّةُ وَإِنْ كَثُرَ كَالْمَنْقَطِ
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

يَوْمًا فَيَوْمًا فَالْأَصَحُّ أَنَّ الْإِفَاقَةَ تَلْتَقِطُ
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

فَإِذَا أَمَّتْ سَنَةٌ أَخَذَتْ الْحَزْبِيَّةُ وَإِذَا
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

بَلَغَ وَلَدُ الدِّمِيِّ وَلَمْ يَخْتَرْ بِذَلِكَ الْحَزْبِيَّةَ
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

الْحَقُّ بِمَا آمَنَ بِهِ وَإِنْ اخْتَارَهُ فَيُجْتَابُ إِلَى
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

إِسْتِنْفَانِي عَقْدًا أَوْ يَكْتَفِي بِعَقْدِ أَبِيهِ
أَوْ بِنَشِدِ الْغُلَبِ كَتَبُوا

بِئْسَ الْإِيمَانُ
بِنَاشِدِ الْغُلَبِ
كَتَبُوا

فِيهِ وَجِهَانِ أَظْهَرَهَا الْأَوَّلُ وَالْآخِرَةُ عَلَى الرَّبِيقِ
 درین آمده دو وجه از آن اول است و نباشد برین بر نظام
 وَلَا عَلَى مَنْ بَعْضُهُ رَقِيقٌ وَلَا عَلَى الْمَرْأَةِ وَالْحَقِيقِ
 و نباشد بر کسی که بعضی او غلام است و هم نباشد بر زن و بر حقیق
 وَالْأَخْبِجِ وَجُوبَهَا عَلَى الرَّيْمِ وَالْعَسِيفِ وَالشَّيْخِ
 و ابلج و جوب فیه است بر ریم و بر عسیف و بر شیخ
 الْفَانِ وَالرَّاهِبِ وَالْأَعْمَى وَالْفَقِيرَ الْعَالِمَ
 تا قرآن و بر عابیه و کور و فقیر که عالم است
 عَنِ الْكَسْبِ فَتَعْقُدُ لَهُ الذِّمَّةَ بِالْحَرْبِيَّةِ
 از کسب عقده است بر او بر بار در وقت شربیه
 وَإِذَا تَمَّتْ السَّنَةُ وَقَدْ نَسِيَ أَخَذَتْ مِنْهُ
 و هرگاه تمام شد سال و فراموشی آن که فراموش کرده است از خود گوید از او
 الْحَرْبِيَّةَ وَالْأَنْهَى فِي ذِمَّتِهِ إِلَى أَنْ يُوسَّسَ
 شربیه و اگر نه آن جزیه در وقت و همیشه تا آنکه تراکز شود
فصل بلاد الإسلام تنقسم إلى
 الحجاز و غيره و الحجاز مكة و المدينة و القمامة
 حجاز و غیره از او که حجاز مکه و مدینه و القمامة
 و مخالف ان و آن و هیما حجاز است و منقسم است به حرم مکه
 و غیره اما غیر الحرم فتمنع الكفار و الحاکمین
 و غیر حرم نه آنکه غیر حرم است و منع کفار و حاکمین
 ان

وغيرهم من الاستيطان و الإقامة فيه و
 و غیر ایشان از وطن گرفتن و مقیم بودن از آن
 هل يمنعون من الإقامة في الظن و الممتدة
 ایستاده شوند از مقیم بودن در راهی که مقادیر است
 بين بلاد الحجاز فيه وجهان أو فقهما
 در میان شهرهای حجاز ازین آمده دو وجه موافق قرآن
 لإطلاق المعظم **نعم** ولو دخل كافر الحجاز
 بر اطلاق معظم ازین آمده شود و اگر داخل شد کافر در حجاز
 بغیر اذن الامام فخرجته و لعنه ان
 بدون اذن امام بیرون کرد او را و لعن او را
 علم انه ممنوع من دخوله وان استاذن في
 دانند که او منع کرده است از دخول حجاز و اگر اذن نخواست
 الدخول اذن له ان كان فيه مصلحة
 و داخل شدن اذن دهد او را اگر باشد در آن مصلحت
 للمسلمين كاداء رسالة و حمل متاع محننا
 بر اسلامان چون ادا کردن رسالت و حمل کردن متاعی که محنت است
 اليه المسلمون وان كان يدخل للتجارة
 به آن مسلمانان و اگر هست داخل شود برای تجارت
 ليس فيها كثير حاجة لم ياذن له الا بشرط
 نیست در آن بسیار حاجت ازین نه دهد او را مگر بشرط
 ان يأخذ من تجارته شيئا ولا يمكن من
 آنکه ببرد از تجارت او چیزی و نمیتواند به کسی

دَخَلَ بِالْأَذْنِ مَنْ أَنْ يَقِيمَ أَكْثَرُ مِنْ ثَلَاثَةِ
که داخل شود باذن از باران که میم شود بیشتر از
 أَيَّامٍ وَأَمَّا حَرَمٌ مَكَّةَ فَلَيْسَ لِلْكَافِرِ دُخُولُهُ قَطُّ
روز و در آن حرم که به نسبت بر آن کافر داخل شدن او حرام است
 لِأَنَّ الْقَامَةَ فِيهِ وَلَا يُحْتَأَزُ أَوْ إِذَا جَاءَ كَافِرٌ
نه بار میم بودن در آن و نه بجز کردن و نه گناه فائده کافر
 لِرِسَالَةٍ وَالْإِمَامُ فِي الْحَرَمِ بَعَثَ إِلَيْهِمْ
بر فرستادن و امام در حرم است بر دست آوردن کسی
 يَتَمَعُ كَلِمَتَهُ أَوْ خَرَجَ إِلَيْهِ **وَإِنْ مَرَضَ كَافِرٌ**
بشنود کلام او یا رود یا برود و آن درین افتاد کافر
 فِي الْحَرَمِ لَمْ يَمْرُضْ فِيهِ يَنْقَلُ وَإِنْ خِيفَ
در حرم ترخیص کرده شود و آن بجز نقل شود اگر چه ترخیص کرده بود
 عَلَيْهِ وَإِنْ مَاتَ فِي الْحَرَمِ لَمْ يُدْفَنْ فِيهِ وَإِنْ
برود و اگر مرد در حرم دفن کرده شود در آن و اگر
 دُفِنَ بِنَيْسَ قَبْرِهِ وَأُجْرِحَ **وَإِنْ مَرَضَ فِي غَيْرِ**
دفن کرده ترخیص کرد و در آن و اگر در بعضی افتاد در غیر
 الْحَرَمِ مِنَ الْحَاجِزِينَ لَمْ يُعْظَمِ الْمَشَقَّةُ فِي انْتِقَالِهِ
حرم را از حجگزاران بسیار اگر عظیم باشد مشقت او در نقل کردن او
 كَلْفٌ أَوْ يَنْقَلُ وَإِنْ عَظُمَ ثَرْكُهُ وَإِنْ
تکلیف شود اگر نقل کرده شود اگر عظیم است مشقت آن ترک کرده شود و اگر
 مَا فِيهِ وَقَعَتْ نَقْلُهُ دُفِنَ هُنَاكَ **وَأَمَّا**
جهد در آن جا در حمت است نقل او دفن کرده شود در آن جا و در آن
 الْحَاجِزِ

غَيْرِ الْحَاجِزِينَ مِنَ الْبِلَادِ يَجُوزُ تَقْرِيرُ أَهْلِ الْكُتَابِ
غیر آن مجاز از شهرها روایت قرار دادن اهل کتاب
 فِيهَا بِالْحَزْبَةِ وَلِكُلِّ كَافِرٍ دُخُولُهَا بِالْأَمَانِ
در آن مجزیه و بر هر کافر پس داخل شدن شهرها غیر مجاز است
فَصَلِّ أَقْلَ الْحَزْبَةِ دِينَارًا لِكُلِّ سَنَةٍ وَنَحْوَهُ
بلكه کمتر مجزیه ایم و دینار است بر سال و نشت است
 أَنْ يُمَاكِسَ الْإِمَامُ حَتَّى يَأْخُذَ مِنَ الْعَقْبِ
اگر زیاده طلب کند امام تا اینکه آفتاب کند امام از غنی
 أَرْبَعَةَ دَنَانِيرٍ وَمِنْ الْمُتَوَسِّطِ دِينَارَيْنِ
چهار دینار و از متوسط دو دینار
وَإِذَا عَقِدَتِ الذِّمَّةُ مَعَ جَمَاعَةٍ عَلَى أَكْثَرِ
وهرگاه عقد کرده شد در ذمه با جماعت بر بیشتر
 مِنْ دِينَارٍ ثُمَّ عَرَفُوا أَنَّ الزِّيَادَةَ غَيْرُ
از دینار پس معلوم شد که آن زیادت غیر
 لِأَنَّ ذِمَّةَ لَزِمَهُمُ الْوَفَاءُ بِمَا التَزَمُوا فَإِنْ
لازم است لایم بود ایشانرا وفا کردن با آنچه التزام کرده اند پس اگر
 اِمْتَنَعُوا فَاصْحَابُ الْوَحْمِ مِنْ أَتَمِّمْ نَاقِضَةٌ
مانع شدند از زیادت از دین آن است که ایشان باطل کننده آن
 لِلْعَهْدِ وَمَوْتِ الذِّمِّيِّ وَإِسْلَامُهُ بَعْدَ
بر آن عهد بودن ذمی و مسلمان شدن او بعد از
 انْقِضَاءِ السَّنَةِ لَا يُسْقَطُ الْحَزْبَةَ وَفِي
تمام شدن سال ساقط شود مجزیه در

خلال السنة لا يسقط ايضا قسط ما
 سائر سال ساقط چنانکه در قرآن قدر آنکه
 مضوعه اصح الوجهين ولو مضت سنون
 که شده است در نزاع از دو وقت و اگر گذشت سال چند
 ولم يؤد جزئها اخذت ولم يتداخل يقدم
 و اگر گذرد جزئی آن سالها گرفته شود و داخل سال دیگر شود پیش آن
 الجزية في تركه الذي الميت على الوصايا
 جزیه در ترک آنکه ذمی مرده بر وصیت
 وحقوق الورثة **والاصح** التسوية بينهما
 و حق و ارثان و اصح بر تسویه کردن است در بین
 وبين ساير الذن وتؤخذ الجزية على
 جزیه و دیگر آنکه بر آنکه جزیه بر
 وجه الاهانة بان يكون الذمي قائما و المسلم
 و غیر اهانت کردن چنانکه بهند ذمی بر آهسته و مسلمان
 الذي يأخذها جالسا و يطأ طئ رأسه
 که آهسته جزیه مانسته و فرود آورد سر خود را
 و يخطي ظهره و يصب مامعه في كفة الميزان
 و هم که نشسته خود را و فرود بریزد آنچه با او سر در کفه میزان
 و يأخذ المستوفى بلحيته و يضرب في
 و اخذ کند ستره خود بر پیش او و ضرب کند در
 ظهره و كل ذلك مستحب أو
 بناگوشان او و کل این مال گرفته شد سنت است واجب

واجب فيه وجهان اصحهما الاول وعلى
 واجب است در آن دو وجه است اصح اذان اول است و بنا بر قول
 الاصح يجوز ان يوكل الذمي مسلما
 اصح جایز است آنکه وکیل کند ذمی مسلمان را
 ياد اية الجزية وان يحبل عليه وان يضمن
 بر او کردن جزیه و هم جایز است که محال کند بر او و هم جایز است که ضمانت کند
 مسلم عن ذمي **فصل** يجوز بدل تحت
 مسلمان از ذمی **فصل** جایز است
 للامام اذا امكن ان يشترط على اهل الذمة
 بر امام هرگاه ممکن بود آنکه شرط کند بر اهل ذمت
 اذا صوحوا في بلاد ضيافة من ثم لهم
 هرگاه صلح کنند در شهر همانند کسی که کند که با آنها
 من المسلمين يستوفى فيه اهل الفئ و
 از مسلمانان سوار است اهل فئ و
 غيرهم و هذه الضيافة زائدة على الجزية
 غیر اهل فئ و این ضیافه زیاده است بر جزیه
 وهي محسوبة منها وجهان اظهرهما الاول
 یا آن محسوب است از جزیه دو وجه است اظهرهما اول است
 يجب ان يكون و راء اقل الجزية و شرط
 باید که باشد آنکه باشد آن ضیافه غیر از جزیه و شرط کند
 الضيافة على الغني و المتوسط و **والاشبه**
 آن ضیافه را بر غنی و متوسط و **والاشبه**

انها لا تشتري على الفقير وتعرض الامام
ان است شرط کند بر فقير در استخاره کند امام

عند اشتراط الضيافة لعدد الضيفان
نزد شرط کردن ضيافة بر عدد مهمان

الفرسان منهم والتجالة ويقدر الطعام
سواره از ایشان در پايه و معتد کند طعام را

والادام وحسنهما فيقول لكل واحدكنا
و نام خویش را و خشن طعام و نام خویش را برابر بر اصرار افتد

من الخبز وكذا من السمن ولعلف الدواب
از نان و القدر از روغن و در بر علف چاروا

ولينازل الضيفان من الكايش اوفاضل مسا
و برابر نزل مهمان از کنا یا از زیادتی

كناهم وسين مكة مقام الضيف ولا يزيد على
مکان آنها و بیان کردست نشستن مهمان و زیاد نکند

ثلاثة ايام **فصل** اذا قال قوم من اهل الكنا
سه روز یا برگاه گفت قوم از اهل کنا

لا تؤدى الحربة باسم الحربة وتؤد بها ايام
نادانگنم بر حربه با نام حربه یا اوله نام ايام

الصدقة فللامام ان يحيمهم اذا راي ويا
صدقه پس امام را بگردد اجابت کرد ایشان را که راهش و

خذ منهم ضعف الصدقة من خمس
بگیرد از ایشان دو چندان صدقه از پنج پس

من الابل

من الابل شاتين ومن عشر اربع شياه
از شتر دو پاره کسند و از ده شتر چهار پاره کسند

ومن خمس وعشرين بنتي نخاض وعشرين
وزن پانزده شتر یا دودنبت نخاض و از بیست شتر

دينارا دينارا ومن مائتي درهم عشرة
از هر يك دينار و از دو صد درهم آوده

درهم ومما سقطت السماء الخمس ومما
درهم و از آنچه آب خورد از آسمان پنج يك و از آنچه

سقطت بالذالية العشر وتأخذ من سبيته
آب داده شود بر لو و يك و دیگر از شتر

وثلاثين من الابل بنتي لكون فان لم يوف
درست از شتر دودنبت لكون پس اگر موجود نشد

او نزل الى بنتي نخاض اخذها مع الخبران
یا نازل شد به شتر دودنبت نخاض اخذ کند از با هم بخندد

ولا تضعف الخبران في اصح الوجوهين
و دو چندان نکند تمام شترها و نزل بر وجه در وجه

بل يأخذ كل بنت نخاض شاتين او
بلو اخذ کند با هر بنت نخاض دو کسند یا

عشرين درهم وهيل يأخذ من بعض
بیست درهم یا هیل اخذ کند از بعض

التصاب قسطه كساة من عشرين
شباب بخش از او چون کسند از بیست

شاةً وَنِصْفَ شاةٍ مِنْ عَشْرَةٍ فِيهِ تَوْلَا
کوفتند و نیمه کوفتند از ده درین است در قول

أَصْحَمَهَا الْمَنْعُ ثُمَّ الْمَأْخُوزُ بِاسْمِ الصَّدَقَةِ
اصحها مانع است که مانع از صدقه است

حَرِيَّةٌ فِي الْحَقِيقَةِ مَصْرُوعَةٌ مُضَرَّفَةٌ وَلَا
حریت است در حقیقت مصروعه مضرفه است

يُؤْخَذُ مِنْهُ مِنْ مَالِ الصَّبِيَّانِ وَالْمَجَانِينِ
اخذ میشود از مال اطفال و دیوانگان

فصل يَلْزَمُنَا بَعْدَ الْحَرِيَّةِ أَنْ لَا نَتَعَرَّضَ
لازم است بر ما بعد حریت آنکه تعرض نکنیم

لِأَنْفُسِهِمْ وَلَا لِأَمْوَالِهِمْ وَيَضْمَنُ مَنْ أْتَفَقَ
بر نفسها و اموالشان و به اولادشان و مقام خود کسی را ملزم کند

عَلَيْهِمْ نَفْسًا أَوْ مَالًا وَنَدْفَعُ عَنْهُمْ مَنْ
بر آنها نفس یا مال و دفع کنیم از آنها کسی

يَقْضِيهِمْ مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ إِنْ كَانُوا فِي
قصد کند ایشان از اهل حرب است اگر باشند در

دَارِ الْإِسْلَامِ وَكَذَا إِنْ كَانُوا مُنْفَرِدِينَ
در دار الاسلام و هم اگر باشند تنها اند

بِمَلَدَةٍ فِي أَصْحَابِ الْوَجْهِينِ وَلَيْسَ لَهُمْ أَنْ
بملاطه در اصحاب الوجیهین و نیست برایشان آنکه

يُحَدِّثُوا الْكِنْيَةَ فِي الْبِلَادِ الَّتِي أَحَدُهَا
از خود کنند کنیه را در شهرهای که یکی از آنها

السُّلُوبُ

السُّلُوبُ وَالَّتِي أَسْلَمَ أَهْلُهَا وَالَّتِي فَتَحَتْ
سلطان و اولاد مسلمانان که اهل آنند اولاد آنها که فتح شد

عَنْوَةً فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهَا كِنْيَةٌ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ سَبَاقٌ
بفرد اگر نیست در آن کنیه باشد آنها را سباق است

وَإِنْ كَانَتْ فَالْأَصَحُّ أَنَّهُ لَا يَجُوزُ تَقْرِيرُهُمْ
و اگر هست بسیار صحیح است که روا باشد فرار دادن ایشان

عَلَيْهَا وَالَّتِي فَتَحَتْ صَلَاحًا إِنْ فَتَحَتْ عَلَى أَنْ
بیان و شهر که فتح شده است بیعت اگر فتح شده است بر آن که

يَكُونُ رِقَابُ الْأَرْضِ لَنَا وَهُمْ لَيْسَ كُنُونَ
باشد زمین آن شهر ما را باشد و آنها ساکنانند

يُخْرَجُ وَشَطَطُوا الْبَقَاءَ الْكِنَايَسَ جَارِوَانِ
بخراج و شطط کنند که اشتقن کنیها را در وقت و آخر

أَطْلَقُوا فَالْأَشْبَهُ الْمَنْعُ وَإِنْ فَتَحَتْ عَلَى أَنْ
مطلق آمدند پس قول شبه مانع است و اگر فتح شده است بر آنکه

يَكُونُ لَهُمْ قَرَرٌ وَعَلَى مَا فِيهَا مِنْ الْكِنَايَسِ
باشد ایشان قریر را بر آنکه داده شوند بر آنچه در آن است از کنیها

وَلَا مَنَعُونَ مِنَ الْأَحْدَاثِ أَيْضًا عَلَى
و مانع نکرده شوند از احوادث نیز بنا بر قول

الْأَظْهَرُ **فصل** يَمْنَعُ أَهْلُ الذِّمَّةِ مِنْ
اظهر است منع کنند اهل ذممت از

رَفْعِ السَّبَائِعِ عَلَى بَنَاتِ عِبَادِهِمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ
بلند کردن سبایه بر بنایه های خود از مسلمانان

السُّلُوبُ

وَارْتِكَارِ بِنَاءِ الْحَارِ فِي غَايَةِ الْإِتْحَافِضِ
در کجایان که باشد بنا بر این در غایت کسب
 وَهُوَ مَحْتَمٌ أَوْ مَحْمُوتٌ فِيهِ وَجْهَانِ أَظْهَرُهَا
در این مورد وجه است یا مستجاب است در حالت دوم آنچه در زمان
 الْأَوَّلِ وَالْأَخْرَجُ أَنَّهُمْ يَمْنَعُونَ مِنَ الْمَسَاوَاتِ
در اول است و در این است که آنهاست که مانعند از برابر بودن
 أَيْضًا وَأَنَّهُمْ لَوْ كَانُوا فِي مَحَلَّةٍ مُنْقَطِعَةٍ عَنِ
نیز و نیز آنها اگر هستند در محله که جداست از
 غَيْرِهَا فَلَا حِلَّ لَهُمْ يَمْنَعُونَ مِنَ طَائِلَةِ السَّاءِ وَ
عین محله پس مانعند از آزار کشیدن تنها و
 يَمْنَعُونَ مِنْ رُكُوبِ الْحَيْلِ دُونَ الْبَغَالِ
مانعند از سوار شدن بر کلاه از سوار شدن بر اسب
 وَالْحَمِيرِ وَإِنْ كَانَتْ نَفْسُهُ وَإِذَا رُكِبَ الْوَالِمُ
در اول کوفت و در دوم باشد که آن بها و اگر کاه سوار شوند
 يَرْكَبُوا الشَّرْحَ بِلَا أَكْفٍ عَرْضًا وَيَكُونُ
نقود بر زمین بگردد سوار شوند بر پلان بوض و پشته
 رِكَابَهُمْ مِنَ الْخَشَبِ دُونَ الْحَدِيدِ وَالْحَاوِي
رکاب از چوب و نیز از آهن و چینه شوند
 فِي الظَّرْفِ إِلَى أَضْيَقِهَا وَصَدْرُ الظَّرْفِ يَنْزِلُ
در اینها به تنگ راه و بگذارد میان طریق بر سر بر سر
 مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَلَا يُوقَرُونَ وَلَا يُصَدَّقُونَ فِي
از مسلمانان و صاحب وفار نقود و این نزد ایشانند

الحاليس

الْحَالِسِ وَيَوْمَ مَرُونَ بِالْمَيِّزِ فِي اللَّبَاسِ بَأَنُ
در مجلس و از کرده شوند بر جد بودن در لباس با کلاه
 يَلْبَسُوا الْغِيَارَ وَهُوَ أَنْ يَخْطُوا عَلَى ثِيَابِهِمْ
پوشند غیار را و غیار آن است خط کشند بر لباس خود
 الظَّاهِرَةُ مَا يُخَالِفُ لَوْنَهُ لَوْنَهَا وَتَشْدُوا
در ظاهر آنچه مخالف شود رنگ آن خطا رنگ لباس و تشدند
 الزَّيْتَارَ عَلَى أَوْسَاطِهِمْ خَارِجَ الثِّيَابِ
زیتار را بر سر خود خارج از لباس
 فَإِذَا دَخَلُوا حَتَّى مَا فِيهِ الْمُسْلِمُونَ وَتَجَرُّوا
در گاه داخل شوند به جمعی که در آن است مسلمانان و بجزند
 عَنِ الثِّيَابِ حَيْثُ عَلِمَ حِلُّ أَوْ فِي
از لباس بجزند بجزند بر سر آنها ز کلاه یا در
 أَعْنَاقِهِمْ حَوَاتِيمٍ مِنْ حَدِيدٍ أَوْ رُصَاصٍ
گردنشان بر طوقها از آهن یا از سرب
فصل في أحب أهل الذممة إن لآلئهم
و آنچه است بر اهل ذمت اگر نقوشند
 الْمُسْلِمِينَ شَرِّكُمْ وَمَعْتَقَدَهُمْ فِي عَزَبِ
مسلمانان را شرک خود را و اعتقاد خود را از عزیز
 وَالْمَسِيحِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَأَنْ لَا يَظْهَرُوا
و عیسی علیه السلام و هم ظاهر نکنند
 النَّخْرَ وَالْمُخْزِرَ وَالنَّقَوسَ وَمَالَهُمْ مِنْ
خزدهن سزاب و خزله و ناقوس را و آنچه ایشانند

الأعداء ولكن لا تنتقض العهد لو خالفوا سوا
عهدنا ولكن باطل شود عهد اگر مخالفت کند سوا

شروط الامتناع منها في العقد أو لم يشترط
شروطی باشد که منع بود از آن در عقد یا شرط نشده باشد

وينتقض عهدهم بقتال المسلمين و يمنع
و باطل شود عهد ایشان اگر بجنگ کردن با مسلمانان و منع بود

الجزية وبالامتناع من اجراء احكام
از جزیه و منع بود از جاری نمودن احکام

الاسلام عليهما ولو زنا الذي بمسئلة أو
اسلام بر ایشان و اگر زنا کردی بر بن مسلمان و

اصابها باسم نكاح أو يتحصن عن عورة المسلمين
اصابه کرد باسم نکاح یا تحصن کرد از عورت مسلمانان

وانماها الى اهل الحرب و دعا مسلما الى دينه
و رسانید آن را به اهل حرب یا طلب کرد مسلمان را به دین خود

وقته فالأقرب أنه ان جرى ذكرها في العقد
در وقت آن وقت است و اقرب آنکه اگر جاری شده است ذکر آن در عقد

وانتقاض العهدهم فانقضت والا فلا وفي معنى
و باطل کردن عهد بان سب باطل شود و اگر جاری شده باطل شود و در معنی

هذه الخصال ذكرهم رسول الله صلى الله عليه
این خصالت است ذکر ایشان را رسول الله صلی الله علیه وسلم

والله وسكم بالسوء وطعهم في الاسلام وفي
و الله و شما را بدو و طعن نمودن ایشان را در اسلام و در

القران

القران ومن انتقض عهده بالقتال جاز دفعه
قران و کسی که باطل کرد عهد خود را بجنگ کردن رویت دفع او را

وقبالة وان انتقض غير القتال فهل يجب تبليغه
و محبت کردن با او و اگر باطل کرد بغير جنگ آیا واجب است تبليغ او

المؤمن فيه قولان اصحهما لا بل يختار الامام
بر مومن او برین است و قول صحیح آنست که مختار است امام

فيه بغير القتل والاسترقاق والمن والفداء
در آن میان کشتن و غلام کردن و منت نهادن و فدا کردن

فان اسلم قبل ان يختار الامام شيئا لم يجز
چنانکه اگر مسلمان پیش از آنکه اختیار کند امام چیزی را نباشد

استرقاقه ولا يبطل امان النساء والصدقات
بر غلام کردن او و باطل نشود امان دادن زنان و صدقات

ببطلان ذمة الرجال الكاملين في اصح
بباطل بودن ذمه مردان کامل در صحیح

الوجهين واذ انبذ الذي العهد بيننا
از دو وجه و اذ انبذ کسی عهد را بین ما

واختار اللغو يدار الحرب يمكن منه وبلغ الما من
و اختیار کرد لغو یا در جنگ میسر است از او و بلغ ما من

كتاب عقد المهادنة

قال الله تعالى برآة من الله ورسوله الآية

المهادنة مع الكفار مطلقاً أو مع أهل إقليم لا
 يعقدونها إلا بالإمام أو من فوض إليه الأمر
 ومعه أهل بلدة أو قرية يعقدونها إلى الأقليم
 أيضاً وإنما يعقد إذا كان فيه مصلحة
 وتظهر المصلحة تارة عند الضعف إما
 لقلة العدد أو الأهلية وتارة مع القوة ما
 يتوقع إسلامهم أو قولهم الحزبية من غير
 قتال وإذا لم تكن بالمسلمين ضعف لم يحز
 عقد المهادنة سنة فاقومها ويجوز أربعة
 أشهر فادونها وفما بين المدين قولان
 أصحهما المنع وإن كان لهم ضعف فإن
 كان لهم ضعف
 المهادنة

المهادنة إلى عشرين سنة ولا زيادة عليها ولو
 زادت المدة المشروطة على قدر المحذور يخرج
 العقد على تفريق الصفقة وإطلاق العقد
 يفسد وكذا الشرط الفاسد على
 الظاهر إذا شرط الإمام أن لا يثتم من عنده
 من أسراء المسلمين أو يترك مال المسلمي
 أيهم أو يعقد معهم عقد الذمة على أقل
 من دينار أو يدفع إليهم مالا ويجوز أن لا
 يوقت الهدنة ويشترط نقضها متى شاء وإذا
 صح المهادنة وجب الكف عنهم إلى انقضاء
 المدة أو انقضاء العهدة بأن يصحوا بالنقض
 المهادنة

أَوْ يَفَاتِلُوا الْمُسْلِمِينَ أَوْ يَكْتَسِبُوا أَهْلَ الْحَرْبِ
یا جنگ کنند با مسلمانان یا کتسب کنند با اهل حرب

وَيُطَاعُوا هُمْ عَلَى بَعْضِ الْعُورَاتِ وَيُقْتَلُوا
و با جنگ کنند ایشان را بر بعضی عورت مسلمانان یا قتل کنند

مُسْلِمًا وَإِذَا انْتَقَضَ الْعَهْدُ حَازَتْ لَهُمْ رِأْسًا
مسلمانان و هرگاه باطل عهد روزی بشنیزان ایشان و

غَارَةً عَلَيْهِمْ وَلَوْ نَقَضَ بَعْضُهُمُ الْعَهْدُونَ
غارت کردن نیز ایشان و اگر باطل کرد بعضی از ایشان عهد را نیز

بَعْضُ نَظَرٍ أَنْ لَمْ يُتَكْرَمَنَّ لَمْ يَنْقُضْ عَلَى النَّاقِضِينَ
بعضی نظر کرده شود اگر آنکه کبر است کسر که باطل کرده است بر اهل کتسب کنندگان عهد

بِقَوْلٍ وَلَا فِعْلٍ يَنْقُضُ عَهْدَهُمْ أَيْضًا وَإِنْ
بهر قول و فعل و نقض است نقاض شود عهد ایشان و اگر

انكروا بَأْنِ اعْتَزَلُوا عَنِ النَّاقِضِينَ أَوْ عَتَوْا
انکار کردند باینکه عدو شوند از نقض کنندگان یا از عهد

إِلَى الْأَمَامِ بَأْنِ مَقْمُورٍ عَلَى الْعَهْدِ لَمْ يَنْقُضْ
کتبند بر امام باینکه مقیمند بر سر آن عهد باطل نشود عهد ایشان

وَلِلْأَمَامِ أَنْ يَنْبُدَّ الْعَهْدَ إِلَى مَنْ هَادَتْهُ إِذَا
و بر امام عهد کند که افکند عهد را بر کسی که عقده او را کرده با او هرگاه

اِسْتَشْرَعَتْهُمْ خِيَانَةٌ خِلَافَ عَقْدِ الدِّينِ
ظاهر شود از ایشان خیانتی شد بخلاف عقد دین

فَأَنَّهُ لَا يَنْبُدُّ بِالْتَهْمَةِ وَيَنْبُدُّهُمْ وَسَلَخَهُمْ
پس بر کسی باطل کند بر تهمت آنکه کند ایشان را و بر سبب ایشان

الْمَامِنِ إِذَا نَبَذَ الْعَهْدَ إِلَيْهِمْ **فَصَلِّ لِيُجُوزَ**
بر مامن هرگاه افکند عهد را به ایشان

أَنْ يَشْرَطَ فِي الْمَهَادِنَةِ رَدَّ الْمِرَاقَةِ إِذَا جَاءَتْ
آنکه شرط کند در مهادنه در کردن زن هرگاه آمد

مُسْلِمَةً وَإِنْ شَرَطَ الْأَمَامُ مِنَ التَّيْسُوتِ فَالْشَّرْطُ
مسلمان شده و اگر شرط کرد امام در کردن زنان پس آن شرط

فَاسِدٌ وَكَذَا الْعَقْدُ عَلَى الْأَظْهَرِ وَإِنْ شَرَطَ
باطل است و هم آن عقد بنا بر قول ظاهر و اگر شرط کرد در کردن

مَنْ جَاءَنَا وَأَطْلَقَ أَوْ أَطْلَقَ الْعَقْدَ وَلَمْ يَتَعَرَّضْ لِلرَّدِّ
کسی که آید سوی ما یا بطلان است عقد را و آشکارا نگردد بر رَدِّ

بِقِيَا وَلَا إِشَارَاتٍ ثُمَّ جَاءَتْ التَّيْسُوتُ فَلَمْ يَرُدَّ هُنَّ
کردن و نه کردن پس آنکه زنان پس رَدِّ ایشان را

فَلْيُغْرَمَ مَهْوَرَهُنَّ لِأَزْوَاجِهِنَّ فِيهِ قَوْلَانِ
ایا غرمت کند مهر ایشان بر اَزْوَاجِهِنَّ ایشان درین است اول قول

أَصْحَابُهَا الْمَنْعُ وَالصَّبِيَانُ وَالْمَحَانِينُ كَالنِّسَاءِ
اصحاب آن برضعت در بچها و در جوانها چون زنانند

فِي الْأَهْمِ لَا يَرُدُّونَ **وَأَمَّا الرِّجَالُ الْعُقَدَاءُ**
در آن که ایشان را رَدِّ کرده نشوند و باینکه مردان عقلا در

الْبَالِغُونَ فَالْأَصْحَابُ أَنَّهُ لَا يَرُدُّ الْعَبْدَ وَلَا الْحُرَّ
بالغند قول بر آنست که بر رَدِّ رَدِّ نشود عید و هم حر که

الَّذِي لَا عَشِيرَةَ لَهُ وَمِنْ عَشِيرَةٍ فَيَرُدُّ إِذَا
بناشد عیترت را و اگر دارد عیترت رَدِّ نشود هرگاه

طَلَبُوهُ وَلَا يَرُدُّ إِلَى غَيْرِ الْعَشِيرَةِ إِلَّا إِذَا كَانَ الطَّالِبُ
 طلب کند از او و نشود به غیر عشیرت عمر نگاه باشد طلب کننده
 مِمَّنْ يَقْدِرُ الْمَطْلُوبُ عَلَى قَهْرِهِ وَالْإِفْلَاتُ مِنْهُ
 از آن که در کتابت طلب شده بر فرار او در میدان آزادی
 وَالْمُرَادُ مِنَ الرَّزْدِ أَنَّهُ لَا يُنْعَمُ مِنَ الرَّجُوعِ وَيُحْلَى فَاغْتَابَهُ
 و مراد از رز کردن آن است که منع کرده نشود از رجوع و سر دهند او را
 بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَنْ يَطْلُبُهُ لِأَنَّهُ يُجْبَرُ عَلَى الرَّجُوعِ
 و بین او بین آنکه طلب کند او را نه آنکه بگریزند **ب** رجوع بود
 وَلَا يُحْتَاجُ عَلَى الطَّلُوبِ أَنْ يَرْجِعَ إِلَيْهِمْ وَالظَّاهِرُ
 واجب نیست بر طلب بر مطلوب آنکه رجوع نماید به آنها و قولها
 أَنَّهُ لَوْ أَنَّ يَفْقَهُ الطَّالِبَ وَأَنَّ لَنَا أَنْ تُرِيدَ
 آن است که او را بفهمد گفتن طالب را و ما را باشد آنکه زده تا رسیدیم او را
 إِلَيْهِ بِالْتَعَرُّضِ دُونَ التَّصَرُّحِ وَإِذَا عَقِدْنَا
 به گفتن طالب به توپش غیر صریح کردن و در نگاه عقد کردیم
 الْهُدْيَةَ لَشَرَطِ أَنْ يَرُدُّوا مَنْ جَاءَهُمْ مِتَامُ تَدَا
 مهادند بشرط آنکه رد کنند کسی که نخواست آنها از ما به نزد بود
 فَعَلِمَهُمُ الْوَفَاءُ فَإِنْ أَمْتَعُوا فَقَدْ نَقَضُوا الْعَهْدَ
 پس لازم است بر ایشان وفاداری پس اگر منع شدند پس بر سر باطل کرده نه عهد را
 وَهَلْ يَجُوزُ أَنْ يَشْرَطَ أَنْ لَا يَرُدُّوا مَنْ
 و آیا رواست آنکه شرط کنند آنکه رد نکنند کسی که
 جَاءَهُمْ فِيهِ قَوْلَانِ أَشْهَرُهُمَا الْجَوَازُ
 آید سوال ایشان درین است دو قول اشهر آن دو قول برودن است

صحت

كِتَابُ الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ

این نوشته است در بحث شکار و سر بیرون
 قَالَ اللَّهُ تَعَالَى **وَإِذَا حُلِلْتُمْ فَاصْطَادُوا** وَالْآيَةُ الْجَمْعُ
 و آیه جمع است
 الْمَأْكُولُ يُصِيرُ مَذْكِي بِطَرِيقَيْنِ أَحَدُهُمَا الذَّبْحُ فِي
 مأكول میگردد به پاک بود از طریق یکی زان سر بیرون است
 الْحَقِّ وَاللَّسْبَةِ وَذَلِكَ فِي الْمَقْدُورِ عَلَيْهِ **وَالثَّانِي**
 حلق یا در لبت و این در صورتی است که مقدر علیه و طریق دوم
 الْعَقْرُ الْمَرْهُوقُ فِي أَيِّ مَوْضِعٍ كَانَ وَذَلِكَ فِي غَيْرِ
 زخم زدن است در هر موضعی که باشد و این در غیر
 الْمَقْدُورِ عَلَيْهِ وَيُعْتَبَرُ بِالْحَلِّ فِي الذَّبْحِ وَفِيمَنْ
 مقدر علیه است و شرط است بر حلال شدن در سر بیرون کردن
 يَصْطَادُ أَنْ يَكُونَ مُسْلِمًا أَوْ كِتَابِيًّا حَيْثُ
 شکار میکند آنکه باشد مسلمان یا کتابی
 يَجُوزُ مَنَاحِيئُهُ عَلَى مَا مَرَّ نَعْمَ الْأَمَّةُ الْكَلْبِيَّةُ
 روا باشد مناکیست آن کتابی بنا بر قول که در شکار چنان است اما استثنا کنایی
 لَا تَكْحُلُ وَتَحْلُ ذَبْحُهَا فَلَا تَحْلُ ذَبْحُ الْوَتْنِيِّ
 حلال کرده شود و حلال است از شکار او پس حلال بنا شد از ذبح است برست
 وَالْحَوْسِيُّ وَالْمَتَدِيُّ وَكَذَلِكَ يَحْرَمُ مَا قَتَلُوهُ فِي
 و افسار پرست و زنده و هم چنان است که حرام است آنچه کشته کنند او را
 الْأَصْطِيَاءِ بِالرَّمِيِّ وَالرِّسَالِ الْكَلْبِيِّ وَيَحْرَمُ
 شکارند با تیر و در دانه کردن سگ و حرام است

ما شارك في ذنبه المحوسبي والمسلم ولو ميا
این شکر است در ذبح آن نفس بر سر با مسلمان و اگر نه چندان

سما مین آرزید کلبین الی صید نظران
دو تیر یا دو تیر کردن و تیر یا تیر نظر کرده شود اگر

سوقسهم المسلم او کلبه و قتل الصید او
پیشن آقا در تیر مسلمان که با سگ او و کشت تیر را یا

الهاء الی حرکة المذبوح فهو حلال ولو کان
رسیده از راه حرکت سربیده پس آن حلال است و اگر باشد

الامر بالعکس و جرحه معاً او علی الترتیب و لم
در بر عکس آن یا زخم کرده و جرح با هم یا سربسته

یذوق واحد منها فهو حرام وان یكون عاقلاً
و مدفوف کرد و یکی از آنها آن حرام است در شکر است که به عاقل

فی أحد القولین فلا یحل ذبیحة الضبی الذی
آرزو و ذبح از دو قول پس حلال است آنکه یکی را

لا یمیز و المجنون و السكران و الاظهر الی
تیز نبرد و دوراند و مست و قول ظاهر حلال است

و یحل ذبیحة الضبی المیز و الاعمی و لیکن
حلال است ذبح یکی تیر تیر و دیگر

نکرة ذکوة الاعمی فی اصطیاده بالرمی
نموده است سربیدن کور و در تیر کردن کور بر آن است

والکلب و جهان اشبههما المنع فصل
و الا کلب و دو وجه اوله اشبه ان دو وجه بر است

ما یحل منتهه كالتمک و الخرد للاحاة الی
اینکه حلال است مرده آن چون ماهر و بلخ حاجت نهند به

ذبحه ولو اضطاد محوسبی سمة حلت
ذبح آن و اگر تیر استن بر سر ماهر حلال است

ولا ینبغی ان یقطع فلقه من السمكة الحیة
و لازم نیست که قطع کرد پاره از ماهر زنده

ولو فعل فلا یظهر الی و کذا یحل ابتلاع
و اگر چنین کرد پس ظاهر بر حلال بودن است و هم حلال است خوردن ماهر

حیة و ما لا یحل منتهه ینقسم الی غیر مقدور
زنده و اینکه حلال نیست مرده آن صفت شود به غیر آن که قادر نیست

علیه و الی مقدور علیه اما القسم الاول
بر دور و تیر نیز آن که قادر نیست بر دور به آنکه قسم اول

فالصید جمیع اجزائه مذبح مادام علی توخسه
تیر تمام بدن آن عاقل است مادام که وحش باشد

حقن اذ رمی الیه سمها او ارسل جارحة فانه
تا آنکه هرگاه تیر بر آن تیر یا روانه کرد سگ پس سببه

شیتاً و مات فی الحال حل و الحيوان الا لنبی اذا
بچسب زهرین آن و مرد و حال حلال است و به حیوان است

توخس كالبعير التاد و الشاة الشاردة بمثابة
و وحش شود چون شتر از زهرین است و کوفته را با تیر به مرده نهند

الصید یحل بالرمی الی غیر المذبح منه یا رمال
تیر حلال است بر آنه چنان تیر به غیر خلق او از بدن بر روانه کردن

در زهرین است

الْكَلْبُ عَلَيْهِ وَلَوْ تَزَى بِعَيْرٍ فِي بَيْتٍ وَلَمْ يُكُنْ قَطْعُ
سگ برود و اگر افتاد بر سر در پناه او و گویا قطع
 حُلُقُومِهِ فَهُوَ كَالْبَعِيرِ النَّادِي وَلَا يَكْفِي فِي التَّوْحَشِ
حلقوم آن سگ آن بهمن شتر یا غریب است و گویا نکند در و غریب بود
 حَجْرُ الْإِفْلَاتِ بَلْ إِذَا تَبَسَّرَ الْكُحُورُ بَعْدَ وَأَوْ
مجرد رسیدن بلکه اگر کسی متبصر بود بر او رسیدن بر رسیدن
 اسْتِعَانَةً مِمَّنْ يَسْتَقِيلُ إِلَيْهِمْ هِيَ مَقْدُورٌ
به اعانه از مستقر که در پیش آن می آید آن را می آید آن مستقر علیه است
 عَلَيْهَا وَفِي كَيْفِيَّةِ الْمَخْرِجِ الْمَقْدُورِ فِي النَّادِي
و در چگونه است که نماند در پناه سلطان و شتر را بر
 وَالْمُتَرَدِّي رَجْمَانِ أَحَدُهُمَا أَنْتَ الْوَقْفُ
و ای در پناه و دو وجه آمده احد از آن دو وجه آن است که لازم است
 خَرَجَ مَذْفَقٌ وَأَظْهَرَ هُنَا أَنَّهُ يَكْفِي الْمَخْرَجُ
از رخم مذفق و ظاهر از آن دو وجه آن است که کافی است رخم
 لِلزَّهْوِ وَإِذَا أُرْسِلَ السَّهْمُ أَوْ الْكَلْبُ إِلَى
شاهین و اگر گاه در آن گویا
 الصَّيْدِ فَاصَابَهُ نَعْرٌ أَدْرَكَهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَ لَمْ يَنْتَقِ
بجز پس رسیدن آن پس رسیدن او صیاد برنده اگر نماند است
 فِيهِ حَيَوَةٌ مُسْتَقَرَّةٌ فَهُوَ فِي الْحَلِّ كَالْوَمَاتِ
در آن حیوانات مستقره پس آن در حلاله چنان است که می رود
 قَبْلَ أَنْ يُلْدَكَ فَإِنَّ بَقِيَّتَ فِيهِ حَيَوَةٌ مُسْتَقَرَّةٌ
پیش از آنکه رسد به او پس اگر نماند است در آن حیوانات مستقره
 بزرگ

فَلْيَدْبَحْهُ فَإِنَّ تَعْدُدَ ذَبْحِهِ مِنْ غَيْرِ تَقْصِيرٍ مِنْ
پس ذبح کند از آن که در شمار است ذبح او بدون تقصیر از
 الصَّائِدِ بَلْ كَانَ يَسْتَكِينُ فَمَا تَقَبَّلَ
صیاد چنانکه باشد میباید کار و از آن پس بود پیش از
 أَنْ يُمَكِّنَهُ الذَّبْحُ أَوْ أَمْتَنَعَ بَقِيَّتَهُ قُوَّةً فِيهِ وَ
که ممکن بود ذبح آن یا مانع شد بقیه قوت که در آن است
 مَا تَقَبَّلَ الْقُدْرَةَ عَلَيْهِ فَهُوَ حَلَالٌ وَإِنْ
و مجرد پیش از آن که در بودن برود پس آن حلال است و اگر
 لَمْ يَتَّعَدْ ذَبْحَهُ وَقَصَرَ حَتَّىٰ مَاتَ فَهُوَ حَرَامٌ
در شمار نباشد ذبح آن و تقصیر کرد تا بمرد پس آن حرام است
 وَذَلِكَ مِثْلُ أَنْ لَا يَكُونَ مَعَهُ مِيدِيَّةٌ أَوْ تَسْتَبْتُ
و این حال مانند آن است که شتر با او برنده یا باشد و بسته است
 فِي الْغَدَا وَغَضِبَتْ مِنْهُ وَلَوْ رَمَى إِلَى الصَّيْدِ
در غلاف یا غضب کرده از رزم و اگر افکند به شتر
 فَقَدَهُ بِنَصْفَيْنِ حَلَّ النَّصْفَانِ وَلَوْ أَبَانَ
دو حصه کرد آن را حلال است هر دو نصف و اگر صیاد باشد
 عَضُومًا مِنَ الصَّيْدِ بِحَرَاةٍ مَذْفَقَةٍ حَلَّ
عضو از شتر بجز حرات مذفق حلال است
 الْعَضُوءَ وَالْبَدْنَ وَإِنْ أَبَانَ بِحَرَاةٍ غَيْرِ مَذْفَقَةٍ
آن عضو و بدن آن را که صیاد کرد و غیر از شتر میزند نصف
 نَعْرٌ أَدْرَكَهُ وَذَبْحَهُ أَوْ حَرَّ حَرَاةٍ آخَرَ مَذْفَقًا
پس رسیدن آن و ذبح کرد از آن یا رخم کرد رخم دیگر مذفق

فَالْعُضُوعُ حَرَامٌ وَبَاقِي الْبَدَنِ حَلَالٌ وَإِنْ مَاتَ

پس آن عضو حرام است و بقیه بدن حلال است و اگر مرد

مِنْ تِلْكَ الْجُرْحِ أَحَدٌ وَلَمْ يَتِمَّ كُنْ مِنْ الدَّجْحِ حَلَّ بِلَدْنِ

از آن جراحت و ممکن شد از زنج حلال است بقیه

الْبَدَنِ وَكَذَا الْعُضْوُ فِي أَحْسَنِ الْوَجْهِينِ **وَأَمَّا الْمَقْدُورُ**

بدن و هم آن عضو در نزد ارحم از دور است اما حیوان که فادیه

عَلَيْهِ فَذَكَوْتَهُ بِقَطْعِ تَمَامِ خَلْقُومِهِ وَهُوَ مَخْرُجٌ

بر او پس پاک آن بر بریدن خلقوم او است و مخلوق مکان

التَّقْصِرِ وَالْمَرِيءُ وَهُوَ مَخْرُجٌ لِطَعَامٍ وَلَا يَشْتَرُ طُ

تقصیر است و بریدن مرید که آن را طعم از شراب طعام است و شرط نباشد

قَطْعُ الْوُدَّجَيْنِ وَهِيَ عِرْقَانِ فِي صَفْحَةِ الْعُنُقِ

بریدن دو عرق و آن دو عرق در دو طرف گردن است

وَيَسْتَحْتُ وَلَوْ ذَرَّجَهُ مِنْ جَانِبِ قَفَاءِ عَصِي

و سنت است قطع آن و اگر فرج که در اندام از جانب قفا و نیز از پشت کردن

تَمَّ أَنْ أَسْرَعَ حَقُّ انْقِطَاعِ الْخَلْقُومِ وَالْمَرِيءِ

پس اگر تمجیل کرد تا بریده شد خلقوم و مرید

وَقَدْ بَقِيَ فِيهِ حَيَوَةٌ مُسْتَقَرَّةٌ حَلَّ وَالْأَ

و باقی است در آن حیات مستقره حلال است و اگر

فَلَا وَكَذَا لَوْ أَدْخَلَ السَّكِينِ فِي دُنِّ الثُّجَلِ

حلال نباشد هم اگر داخل کرد کارد را در گوش روبا

لِيَقْطَعَ خَلْقُومَهُ دَاخِلَ الْجِلْدِ وَالْمُسْتَحْتُ

تا برود خلقوم آن در داخل جلد و سنت

فِي الْأَبْلِ الْخُرُّ وَهُوَ قَطْعُ اللَّبَةِ اسْفَلَ الْعُنُقِ وَفِي

در شتر خراست و آن بریدن لبه است که اسفل کردن است و در

الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ الْقَطْعُ عِنْدَ أَعْلَى الْعُنُقِ وَلَوْ عَكْسَ

گاو و گوسفند بریدن است نزد بالای گردن و اگر عکس کرد

جَازٍ وَإِنْ بَكَوْنِ الْبَعِيرِ قَائِمًا عَلَى ثَلَاثِ

جایز است و سنت است آن است که باشد بر پاهای سه پا

مَعْقُولِ الرَّكْبَةِ وَيُضْمَعُ الْبَقْرَةُ وَالشَّاةُ عَلَى

و بسته باشد که از نوزاد و او بسته شود و گوسفند بر

الْجَنْبِ الْأَيْمَنِ وَيُتْرَكُ رِجْلُهُ الْيَمْنَى وَشُدُّ

چپ و ترک شود پای چپ و بسته شود

بَاقِي الْقَوَائِمِ وَأَنْ يُحَدِّدَ السَّكِينِ وَنُوحَهُ الَّذِي

باقی قائم است و سنت است که نوزاد کارد را در او نهد حیوان را

إِلَى الْقِبْلَةِ وَأَنْ يَقُولَ الدَّاجِ بِسْمِ اللَّهِ وَلَا يَقُولَ

بر جانب قبله و سنت است که گوید بسم الله و نکوید

بِسْمِ اللَّهِ وَإِسْمِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

و اما بسم الله و اسم محمد صلی الله علیه و آله و سلم

وَلَكِنْ يُصَلِّي عَلَيْهِ فَصَلِّ بِجُوزِ ذِي

و اما صلوات دهد بر عیسی علیه السلام

عَلَيْهِ وَجَرَّحَ عَيْرَ الْمَقْدُورِ عَلَيْهِ بِكُلِّ مَحْدَدٍ

سند عقیده و زخم نیز منقور علیه

يَجْرَحُ سِوَاكَانٍ مِنْ حَدِيدٍ أَوْ نَحَاسٍ أَوْ

زخم کند سوا کان از آهن یا از رو

در شتر خراست و آن بریدن لبه است که اسفل کردن است و در

و اما صلوات دهد بر عیسی علیه السلام

ذَهَابُ وَخَشَبٍ وَكُنَا الْقَصَبِ وَالزَّجَاجِ
یا از ز یا جوب و هم

وَيُسْتَشْفَى السِّنُّ وَالظُّفْرُ وَسَائِرُ الْعِظَامِ
و صدها شده از زینا و دندان و ناخن و دیگر استخوانها

وَالْمُتَقَلِّدَاتُ إِذَا قَتَلَتْ بِثِقَلِهَا دَقًّا أَوْ خَنْقًا
و آنچه که بنده هرگاه کشتند بزرگ آن که بکشد یا بختنازند

لَمْ يَحْمَلِ الْحَيَوَانَ وَكُنَا الْحَدِّ إِذَا قَتَلَ بِثِقَلِهِ فَحَمْرٌ
حلال نباشد حیوان و هم حلال شد بر زهر هرگاه کشته کند بزرگ آن که بکشد یا بختنازند

الظُّبُرُ إِذَا مَاتَ بِبَيْدَقَةٍ رُمِيَتْ إِلَيْهِ
ظیر که میرد بیهوده اگر از اجتناب از او برود

وَالصَّيْدُ إِذَا اخْتُنِقَ بِالْأَحْيُولَةِ أَوْ مَاتَ
و بلکه بختن هرگاه خفتناشده به برسن یا برود

لِسَهْمٍ لَأَنْصَلَ فِيهِ وَوَلَا حَكَّهُ لَهُ وَالْمَقُولُ بَأْسٌ
بهرگز نباشد بجان دوران و نباشد تیز آن را و کشته شد

لِسَوْطٍ وَالْعَصَا وَكُنَا إِذَا مَاتَ لِسَهْمٍ وَبَيْدَقَةٍ
بهرگز نباشد که و جوب و دوساله هرگاه برود به تیز و بندق

أَوْ أَنْ تَرَفَهُ عَرْضَ السَّهْمِ فِي مَرْوِهِ وَحَرْجَهُ
یا اثر کرد در عرض تیز یا در کنار او و زخم کرد

طَرَفٌ مِنَ النَّصْلِ وَمَا مِثْلُهُمَا أَوْ أَصَابَهُ سَهْمٌ
سر از پیکان برود از آن یا بر او رسید تیز

وَوَقَعَ عَلَى طَرَفٍ سَطْرٌ ثُمَّ سَقَطَ مِنْهُ أَوْ عَلَى
و واقع شد بر طرف بامی پس افتاد از آن یا بر

جَبَلٌ وَتَدَهُورٌ مِنْهُ وَإِنْ أَصَابَهُ السَّهْمُ فِي الْهَوَا
کوه و زود اندازد و اگر رسیده بر او تیز

فَوَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ وَمَاتَ حَلٌّ وَيَجُوزُ زَالًا
پس واقع شد بر زمین و برود حلال است و زود است بختن کردن

يَجُورِجُ السَّبَاحِ كَالْكَلْبِ وَالْفَهْدُ وَحَوَارِ
بهر اعفتار در زنده چون سگ و فهد و اعفتار

الطُّيُورِ كَالنَّازِي وَالشَّاهِدِينَ فَحَلُّ مَا
ظیر تا چون ناز و شاهین پس حلال است آنچه

جَرِحَتْهُ وَأَدْرَكَهَا صَاحِبُهَا مِمَّا لَوْ فِي حَرْجِهِ
زخم کرد او و رسید بر او صاحب آن شمرده یا در زخم کرد

الْمَذْبُوحُ وَيَقُومُ إِذَا سَأَلَ الصَّائِدُ آيَاتَهَا وَحَرْجُهَا
مذبح و بختد روانه کردن صیاد بر اثر بختن و زخم کردن

فِي أَيِّ مَوْضِعٍ كَانَ يَقُومُ مَقَامَ الذَّبْحِ فِي الْمَقْدُورِ
در هر موضعی باشد در جای بختن در مقدر

عَلَيْهِ وَيَشْتَرَطُ أَنْ يَكُونَ الْخَارِجَةَ مَعْلَمَةً وَ
عین و شرط است آنکه باشد زخم کننده تعلیم کرده

يَشْتَرَطُ فِي صَيْدِ رِقِّ الْكَلْبِ مَعْلَمًا أَنْ يَنْزِلَ
شرط است او که در دین سگ که معلوم شود آنکه شکار شود

بِنَزْحِ صَاحِبِهِ وَيَسْتُرْسِلُ بِأَرْسَالِهِ وَأَشَدُّ
بختن صاحب او و روانه شود بر او از آن او و شکار او

وَيُمْسِكُ الصَّيْدَ وَلَا يَأْكُلُ مِنْهُ وَفِي مَعْنَاهُ سَائِرٌ
و نگه دارد بختن را و نخورد از آن و در معنای آن است و دیگر

جوارح السباع وهل يترط في جوارح الطيور
وزخم در تنه و آید شرط است در جرح

ترك الأكل فيه قولان اظهرهما نعم ولا
ترك کردن خوردن در آن آمده دو قول اظهر از آن دو قول شرط است و لازم است

وأن يتكرر الأمور المعتمدة في التعلم بحيث
از آنکه مکرر شود امور معتبره در تعلیم

يغلب على الظن تأديب الحارثة وإذا اظهر كونه
غالب شود بر ظن ادب فایز شود بر کوره و اگر اظهرد که بود آن

معلمًا أكل مرة من لحم صيد ففي ذلك
معلم پس خورد بار از گوشت یا کجی پس در صلا لیدر آن

الصيد قولان اصحهما المنع وحيد فلا بد
چیز دو قول آمده مع از آن دو قول منع در صلا لیدر آن

من استسنا في التعليم ولعق الدم لا يضر ولا
از سرگرفتن تعلیم را و لبیدن خون مزه کند پس

يخرج الكلب عن كونه معلمًا ومعصيًا الكلب
درو رسد از کبودن آن به معلم و عا که کردین کلب

من الصيد نجس والأصح أنه لا يعفى عنه
از شکار نجس است و صحیح است که عفو نباشد از آن

وأنه يكفي فيه الغسل والتعفير ولا حاجة
و درین کلام است در آن شستن و تعفیر کردن و نیازی نیست

إلى أن يقور ويطرح وأنه إذا حمل
به آنکه بزند و طرح کند و در بزرگراه مگر کرد

على الصيد وقتله بضغطة يجل الصيد
بگشت اول به افشاردن او حلال است آن چیز

فصل لو كان في يدك سكين فسقط
اگر هست در دست او کارد پس افتاد

وأنخرج به صيد لم يجل وكذا لو كانت في
وزخم شده آن چیز حلال نشود و هم حلال نشود اگر باشد در

يدك حديدية فأحلتك بها شاة وانقطع
دست او بر آهن و پس خاری خوردن آن گوشت قطع شد

حلقومها أو استرسل الكلب بنفسه
مغز او یا روانه کجوشد کلب را به نفس خود

وقتل صيدا سواء كان معلمًا أو لم يكن
وگشت شکار را سواء است که باشد که عملیات یا نباشد معلم

ولو أغراه صاحبه بعدما استرسل
و اگر اغراه داد را صاحبش بعد از آنکه روانه شد

بنفسه و زاد عدوه فذلك في أقوى الوجهين
به نفس خود و زیاد شد و دیدن او پس همان است در نزد اقوال از دو وجه

ولو أصاب السهم الصيد باعانة الريح حل ولو
و اگر رسید تیر به شکار با عیاضه از باد حلال است و اگر

أرسلتهما الاختنا رتوقه أو إلى عرض فاعتصن
روان کرد تیر یا به شکار رتوقه یا به شکار رتوقه یا به شکار رتوقه

صيد فأصابه فالأصح أنه لا يجل ولو رمي
شکار رسید بان او بر آن است که حلال نشود و اگر افکند

الى ما ظنه محرما فكان صيدا وهو حلال وكذا
 بر چرخه گمان بر نكته پس بود بخيز ان حلال است هم حلال است
 لورمي الى سرب من الظباء فاصاب واحدا
 اگر از دست به گلا ز راهی سپید خورد به یک جا
 منها حل وان لم يقصد عينها ولو قصدوا
 ازان كل حلال است اگر چه قصد کرده عین آن و اگر قصد کرد بکار
 فاصاب غيرها فالاصح الحل ايضا ولو
 پس بر خورد به بجز ان قولان بر حلال است و اگر
 غاب عنه الكلب والصيد ثم وجده
 غایب شد از او کلب یا خیز پس موجود شد بخیز
 ميتا لم يحل وان جرحه ثم غاب ثم وجد
 مرده حلال تباهد و اگر زخم کرد بخیز پس غایب شد موجود شد
 ميتا فالذي رجع من القولين ان الجواب
 تباهد ان قول که ترجیح شده از دو قول بهتر جواب
 كذا **فصل** في ملك الصيد بضبطه
 هم حیوان است به او مالک شود و میاد و میباید به ضبط کردن آن
 بالبدويان يخرج جراحة مدففة وبالإ
 است و بائو زخم کند از زخم که منصف است و به
 زمان وكس جناح الطائر وبان يقع في
 سست کردن آن و سستن بال لیر و به اگر واقع شود در
 الشكبة المنصوبة له وبان يلجئه الى مضيق
 دانز که نصب شده بر بخیز و بائو به چسبند او را تا عاقلند
 بلوغ

لا يقدر على الإفلات منه ولو توطن فرعة
 قادر بر نباش بر خلاص شدن ازان با اگر در كل انقاد و فرعه
 اذ وقع في ملكه وصار مقدورا عليه فالظاهر
 یا انقاد او ملک او و کردیم به مقهور علیه پس قول ظاهر
 انه لا يملكه و اذا ملكه لم يملكه عنه بالافلا
 ان است که مالک شود از او و اگر مالک او شود زایل شود ملک او از او بر است
 ولو أسله المالك وخلاه فكذلك في الظاهر الوجهين
 و اگر رده کرد از او مالک و گناشت از او ملک او زایل شود در نزد الله و در دنیا
 ولو تحول بعض الحمار من برج انسان الى برج غيره
 و اگر در حمار تباهد بغير کسب از برج شتر به برج دیگر
 وجب على الثاني رده ولو اختلطت و
 واجب است بر شتر آدم رده کردن و اگر هم تخمسند
 عسر التمر لم يكن لواحده منهما ان يتصرف
 و در تمار است غیر کردن باشد بر احد از ایشان آنکه تصرف کند
 في شيء منها ببيع أو هبة من ثالث فلو باع
 در چیزی از ان به فروختن بچشمیدن به سیم شتر پس اگر فروخت
 أحدهما أو هب من الآخر فأقرب الوجهين
 یک از ایشان یا به کرد به دیگر پس از دو وجه به
 الصحة ولو باع أحدهما الحمار المختلطه فان
 در است و اگر فروختند با هم کسب کرد از سیم آنکه است
 كانت الأعداد معلومة كائين ومائة
 باشد عددان معلوم است چنان دو صد و یک صد

وَالْقِئَمَةُ مُتَسَاوِيَةٌ مَعَ وَالْأَلْمِطَّةُ وَلَوْ حَرَّحَ
و باها برابرست درست است و در ذنبه آدرست بنا شده و اگر در

الصَّيْدَ اثْنَانِ جَرَّحَيْنِ مُتَعَابَيْنِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ
بجز دو دوزخ و دو زخم یا در یک پس اگر بنا شد

الْأَوَّلُ مَذْفُوقًا وَلَا مِنْ مِثْلِهِ وَالثَّانِي مَذْفُوقًا أَوْ
زخم اول مذوق است یا زخم دوم مذوق یا

مُزْمِنٌ وَالصَّيْدُ لِلثَّانِي وَإِنْ كَانَ الْأَوَّلُ مَذْفُوقًا
مزمین است آن بجز بر او زخم است و اگر زخم اول مذوق است

هُوَ لِلأَوَّلِ وَإِنْ كَانَ مِنْ مِثْلِهَا مَلَكَةٌ الْأَوَّلُ نَقْرٌ
آن بجز از اولین است و اگر مزمین است ملک شود اول پس

يُنْظَرُ إِنْ دَقَّفَهُ الثَّانِي يَقْطَعُ الْخَلْقُومَ وَالْمَرْيُ
نگاه کرده شود اگر مذوق از زخم دوم قطع کردن خلقوم و مری

هُوَ حَلَالٌ وَعَلَى الثَّانِي مَا يَنْقُصُ مِنَ الذَّبْحِ لِلأَوَّلِ وَإِنْ
پس آن حلال است و بر شخص دوم آنچه نقصان شده مری بر شخص اول

دَقَّفَ الثَّانِي لَا يَقْطَعُ الْخَلْقُومَ وَالْمَرْيُ أَوْ لَمْ
مذوق کرد دوم نه قطع خلقوم و مری یا اگر

يُدَقَّفُ وَمَاتَ الصَّيْدُ مِنَ الْجُرْحِ حَتَّى يَهْوِيَ
مذوق کرد و بمرد بجز از هر دو زخم پس آن حرام است

وَعَلَى الثَّانِي الْغُرْمُ لِلأَوَّلِ وَإِنْ جَرَّحَا مَعًا
در بر شخص دوم لازم طرحت بر شخص اول و اگر زخم کردند با هم و

حَصَلَ التَّذْفِيفُ أَوِ الْإِزْمَانُ بَيْنَهُمَا فَالصَّيْدُ
طاصیل شد تذفیف یا زخم هر دو زخم پس آن صید

لَهُمَا وَإِنْ وَجَدَ التَّذْفِيفُ وَالْإِزْمَانُ مِنْ أَحَدِهِمَا
برایشان را و اگر هر دو تذفیف یا از زخم از یکیش

دُونَ الْآخَرِ فَالصَّيْدُ لَهُ وَلَوْ ذَفَّفَ أَحَدُهُمَا وَأَزْ
بجز از دیگر پس بجز از آن است و اگر مذوق کرد یا از ایشان بجز

الْآخَرَ وَلَمْ يَعْرِفْ السَّابِقَ مِنْهُمَا فَحَرَامٌ عَلَى الْآخِرِ
آخرین دانسته نشد که سابق بر او است از ایشان آن حرام است تا بجز

كتاب الضحايا

این نوشته است در بحث قربان گشتن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بسم الله الرحمن الرحيم

بِكَبْشَيْنِ أَمْلِيَيْنِ التَّضْحِيَّةِ سَنَةً وَلَا تَحَبُّ إِلَّا بَا
ب دو بران املیح بدانکه قربان کردن است واجب شده مری

لَا تَزَامُ وَيَسْتَحْتَمِنُ إِذَا دَا التَّضْحِيَّةُ أَنْ لَا يَحْلِقَ
لازم گردیدن است بر آنکه اگر او کند احمیه را آنکه تراشد

شَعْرَهُ وَلَا يَقْلِبْ ظَفْرَهُ فِي عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ حَتَّى يَنْفِخَ
سر را و بزودنا آخن را از زخم تا بیست و یک ذی الحجه تا ایکه زبانه کند

وَأَنْ يَذْبَحَ الْأَضْحِيَّةَ بِنَفْسِهِ وَالْأَفْئِدَةُ لِلذَّبْحِ
و مهمت است که کشت قربان را ب نفس خود و اگر نه عاقبت شود در ذبح آن

وَلَا يَجُوزُ التَّضْحِيَّةُ إِلَّا بِالْأَيْدِ وَالْبِقْرِ وَالغَنَمِ
و روا بنا شد بچینه که ب شش دست دکان و گوسفند

وَيَجُوزُ مِنْهَا الذِّكْرُ وَالْإُنْثَى وَلَا يَجُوزُ مِنْ
و رواست ازینها نر و ماده و رواست ازینها نر

الأبل الأمل في السنة السادسة ومن البقر
شتره كمر الكا در سال ششم باشد و از گاو
 والمعز الأمل في الثالثة وهو الثني والثنية
و بزیه اگر در سیم باشد و آن ثنی و ثنیه گویند
 ويجوز من الضان ما في السنة الثانية وهو
و در است از گوسفند اگر در سال دوم باشد و آن
 الخدع والجدعة ويجزي البدنة والبقر عن
منه و هجده گویند و در او است شتر ماده و گاو ماده و از
 سبعة ولا تجزي الشاة الاعن واحدة والأبل
بغت نوزده و در او باشد گوسفند گاو از یک نفر و شتر
 احب من البقر والبقر من الغنم والضان من
بقر است از گاو و گاو بقر است از گوسفند و میش بقر است از
 المعز والتضحية لسبع شياه افضل من
بزیه و قربان کردن به هفت گوسفند بهتر است از
 التضحية بدنة أو بقرة و شاة واحدة افضل
قربان کردن شتر یا گاو و بدنه یک گوسفند و او را بهتر است
 من المذبة فهما و بشرط سلامة
از شتر یک بودن در شتر و گاو و شتر است سلامت بودن
 الأضحية عن العيوب التي تنقص اللحم فلا
رضیه از عیبها که باطل کند گوشت را پس
 يجزي العرجاء السنن عرجها والعوراء
روان باشد مثل ظاهرش بود نشان و گاو که
 البدين

السنن عورها والمريضة السنن مرضها ولا
ظاهرش بود کور او و مریض ظاهرش بود مرض او و غیر
 بأس باليسر من هذه العلة ولا العجفاء التي
کنند تبیهها پس ازین علت
 لا تقي لها ولا الثولاء وهي المجنونة والحرثاء
و در او باشد ثولاء و آن دیوانه است و در او باشد
 الكثيرة الحزب كالمريضة ولا تجزي التي قطع
گاو که آن بسیار باشد چون مریض است و در او باشد گاو بریده بود
 بعض اذنها وفي الشفاة وهي مشقوقة الأذن
بعض گوشش او در شفاة و آن دریده گوشش است بر او
 والحرثاء وهي خرقوة الأذن عرضا وجها
و خرقاء و آن است که گوش او در دیده او بهینار دو دیده او
 رجع منهما الإجراء وفي معناه ما شقوبه
ترجیع کرده که از او قول عاید بودن و در معنای مشقوبه و خوردن گوشت او
 الأذن ويجزي الحلاء وهي التي لا قرن لها
گوشش او و در است جلجا و آن است که شفاة ندارد
 والخصى والفحل **فصل** بدخل وقت التضحية
و در است خنیده و نا خنیده بد آنکه داخل شود وقت از صبح
 إذا ارتفعت الشمس يوم النحر قدر رجب وعصا
هرگاه که بلند شود آفتاب در روز نحران به قدر نزه و بعد از
 قدر ركعتين وخطبتين خفيفتين وينبغي
قدر دو رکعت نماز و خطبه دو خطبه کوتاه و بانه است وقت
 البدين

وَقَمَّ إِلَى عُرْوَيْبِ الشَّمْسِ إِخْرَامًا مِثْلَ التَّشْرِيقِ وَلَا
 قَرَبَيْنِ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ وَلَوْ نَزَّ رَأْحِيَّةً
 مَعْتَبَةً فَقَالَ لِلَّهِ عَلَى أَنْ أُضْحِيَ هَذِهِ الْبَدَنَةَ
 أَوْ الشَّاةَ وَحَبَّ ذُبْحُهَا فِي هَذِهِ الْوَقْتِ فَلَوْ
 هَلَكَ قَبْلَ الْوَقْتِ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ وَلَوْ بَدَأَ
 فَعَلَيْهِ أَنْ يَشْتَرِيَ بِقِيمَتِهَا مِثْلَهَا وَيَذْبُحَهَا
 فِي الْوَقْتِ وَلَوْ نَزَّ رَأْحِيَّةً فِي ذِمَّتِهِ تَقَرَّرَ
 عَنِ وَاحِدَةٍ عَمَّا فِي ذِمَّتِهِ فَعَلَيْهِ أَنْ يَذْبُحَهَا
 فِي الْوَقْتِ أَيْضًا فَإِنْ تَلَفَتْ قَبْلَ الْوَقْتِ
 كَانَ الْأَصْلُ فِي ذِمَّتِهِ فِي أَظْهَرِ الْوَجْهَيْنِ
 وَبَشَرَطُ النَّبِيِّ فِي الْأَضْحِيَّةِ عِنْدَ الذَّبْحِ
 وَشَرَطُهَا نَيْتُ كَرْدَنِ دَرِّ رَحْمِيَّةٍ نَزْدُ نَزْدُ كَرْدَنِ

انام

إِنَّ لَكُم مَوْعِنِينَ وَإِنْ قَالَ جَعَلْتُ هَذِهِ الشَّاةَ
 أُضْحِيَّةً فَكَذَلِكَ تَجِدُ النَّبِيَّ عِنْدَ الذَّبْحِ عَلَى
 الْأَظْهَرِ وَأَرْجَى كُلِّ الذَّبْحِ فَيَنْوِي عِنْدَ الذَّبْحِ
 إِلَى الْوَكِيلِ وَحِينَ يَذْبُحُ الْوَكِيلُ فَكُلُّ
 يَجُوزُ الْأَكْلَ مِنَ الْأَضْحِيَّةِ التَّطَوُّعِ وَأَطْعَامِ
 الْأَعْيَانِ مِنْهَا وَلَا يَجُوزُ تَمْلِكُكُمْ وَلَا الصَّخْرَةَ
 يَحِبُّ النَّصْدُ وَشَيْءٌ مِنْهَا وَكَمَا كُلُّ فِيهِ
 وَجْهَانِ أَحَدُهُمَا النِّصْفُ وَأَظْهَرُهُمَا الثَّلَاثُ
 وَالْأَحْسَنُ أَنْ يَنْصَدَ بِالْجَمْعِ وَيَتَرَكَ بِأَكْلِ
 لِقَاءِ أَوْلَقِهِمْ وَجِلْدًا الْأَضْحِيَّةِ تَنْصَدُ بِهِ أَوْ
 يَنْتَفِعُ بِهِ فِي الْبَيْتِ وَوَلَدُ الْأَضْحِيَّةِ الْوَالِدُ
 أَنْتَاعُ بَيْنَهُمَا أَنْ يَخْتَارَ دَوْلَةَ رَحْمِيَّةٍ وَاجِبٌ

سواء كانت معتنة في الاصل او عنت عما
اگر باشد معتن کرده در اصل یا عین کرده از آنچه

في الديمة له حكم الام بدينج معها لكن يجوز اكل
در ذمه است اولست حکم مادر زنج بخود با مادر اما دولت خوردن

جمعه ويجوز الشرب من لبنها اذا فصل
تمام آن ولد در ذمه است از شیر مادر هر گاه زیادد

عن ربي ولدها ولا يجوز للعبد والمدبر و
از سر خود و ولد آن دروا نباشد بر افسد و بر سر

المستولك التضحية فان اذن السيد وقعت
و مستولد رضی کردن اگر اذن دهد سید واقع شود

التضحية عنه وكذا المكاتب لا يضحي بغير اذن
آن رقیبه از جهت سید و هم چنان است مكاتب رقیبه بدون اذن

السيد ولا يجوز التضحية عن الغير بغير اذنه
سید دروا نباشد رضی کردن از جهت غیر بآذن آن غیر

وكذا عن الميت الا اذا اوصيها **فصل**
و هم از جهت مرده مگر هر گاه وصیت کرده باشد بآن

العققة سنة وليتعت ان يعق عن الغلام
بر آن عقیده عقل سنت است و سنت است اگر عقیده کند از جهت سیر

لثانين وعن الحارية بواحد والقول في
بهر دو کوفتند و از جهت دهمتر شایسته و قول در

سنتها وسلامتها عن العيوب والاكل
ساز کوفتند عقیده و سلامت بودن آن از عیوبها و خوردن

الصوت

والصدق ومنها كافي لأخصية ويستحب ان
و صدق کردن از آن چنان است که در اخصیة ذکر شد و سنت است اگر

يطبخ ولا يفرق لحمها نيا ولا تكسر عظمها
پخته شود و تفرقه نکند گوشت آن بخامر و شکند استخوان آن

بل يفصل المفاصل ويستحب ان يكون
بجز جدا سازد مفاصلها آن و سنت است اگر باشد

ذبحها في اليوم السابع من ولادة المولود
سر بریدن عقیده در روز هفتم از پیدایش آن ولد

وان بسق يومئذ وان يحلق رأسه بعد
و هم سنت است نام نهادن در آن روز و هم تراشیده سر او بعد از

ذبح القيقة وتصدق بوزن شعرة ذهباً
سر بریدن عقیده و صدق کند بوزن سر او از زر

او درقا وان يؤذن في ذن المولود حين يولد
یا از سیم و هم اذنان دهد در گوش او در وقت که بولد

وان يجنك بالقر والله اعلم بالصواب
و هم بالبنی که اولد شرف ما و خدا را اعلم بالصواب

كتاب اطعمتها

قال الله تعالى **يسئلونك ماذا احل لهم قل اكل لكم**

الطيبات الآية الحيوان ينقسم الى حيوان الحرام
بر آنکه حیوان منقسم شود به حیوان حرام

وَحَيَوَانَ الْبَرِّ **أَمْحَيَوَانَ الْبَحْرِ** فَالْتَمَكَ حَلَالٌ
 حیوان بر بزرگ حیوان بحر بید ما هر حلال است
 سَبَوَاءٌ مَاتَ حَتْفًا فِيهِ أَوْ لَيْسَ الْخَرِّ فِي غَيْرِ
 اگر ببرد از خود یا بچسبد دیگر در غیر اینها
 ثَلَاثَةٌ أَوْ جِهَةٌ أَحَدُهَا حُلُّ الْكَلِّ وَثَلَاثُهَا الْفَرَقَيْنِ
 سه وجه است از آن که بر حلال است و سه سیم بر فرق است میان
 مَا يُؤْكَلُ حَيْثُ مِنْ حَيَوَانَ الْبَرِّ كَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ
 آنچه خورد و خورد حیوان بر بزرگ چون گاو و گوسفند
 وَيَبْنِي مَا يُؤْكَلُ كَالْكَلْبِ وَالْحَيَّاتِ وَمَا يَعْبُدُ فِي الْبَحْرِ
 و درین آنچه خورد و خورد چون سگ و حور و ما که بپرند و میسند در بحر
 وَالْبَرِّ جَمْعًا كَالضَّفْدَعِ وَالْحَيَّةِ وَالسَّرَّاطِنِ
 و بر آب تمامی چون قورباغه و مار و فرسنگ
 لَا يَحِلُّ شَيْءٌ مِنْهُ **وَأَمْحَيَوَانَ الْبَرِّ** فَحُلُّ الْإِلَاحِ
 حلال باشد جز از او و در آنکه حیوان بر حلال است
 الْأَنْعَامُ وَهِيَ الْأَيْدُ وَالْبَقَرُ وَالْغَنَمُ وَكَذَا الْحِجَلُ
 صاحب سنت و آن شتر است و گاو است و گوسفند است و هم است
 وَلَا يَحِلُّ الْغُلُّ وَالْحَيَّاتُ وَالْأَهْلِيُّ وَيَحِلُّ الْوَحْشِيُّ
 و حلال نیست اسب و حور و اهل و حلال است فرسنگ
 وَبَقَرُ الْوَحْشِيِّ وَالطَّبَاؤُ وَالضَّبْعُ وَالضَّبُّ
 و گاو وحشی و ابله و کمانش و سوسمار
 وَالْأَرْنَبُ وَفِي مَعْنَى الْأَرْنَبِ الشُّعْلَبُ وَ
 و خرگوش و در معنی خرگوش است و اوباه و

بَرِّ

الْبَرِّ بَرِّ وَ الْفَسَاكُ وَ التَّمُورُ وَ الْقَنْفَدُ وَ حَرَمٌ كُلُّ
 و خرما و فندک و لوز و سمور و خار پشت و حرام است کل
 ذُنَابٍ مِنَ السَّبَاعِ وَ كُلُّ ذِي مَخْلَبٍ مِنَ الطُّورِ
 ذناب از دستها و کل صاحب غلب از پرها
 كَالْأَسَدِ وَ النَّمْرِ وَ الذَّبِّ وَ الذَّبِّ وَ الْفِيلِ وَ الْقِرْدِ
 چون شیر و پلنگ و کبک و خرس و فیل و دهمونه
 وَ الْبَازِي وَ الشَّاهِينِ وَ الصَّقْرِ وَ النَّسْرِ وَ الْعَقَابِ
 و باز و شاهین و چرخ و کبک و ابله
 وَ كَذَا بَنِي أَوْيَ وَ الْهَرَّةُ الْوَحْشِيَّةُ عَلَى الْأَظْهَرِ
 و هم شمال و کبک و حسی و بنا بر قول اهل
 وَ حَرَمٌ مَا مَرَّ بِقَلْبِهِ كَالْفَوْاسِقِ الْخَيْسِ وَ هِيَ
 و حرام است آنچه از پیشه بگذرد یا ستان حسی
 الْحَيَّةُ وَ الْغَرَابُ لَا يَبْقَعُ وَ الْحَيَّةُ وَ الْعَقْرَبُ
 مار و کلغی و ایغ و کور کور و عقرب
 وَ الْفَارَةُ وَ فِي مَعْنَاهَا كُلُّ سَبْعِضَارٍ وَ كَذَلِكَ
 و موش و در معنی آن است کل درنده موش و هم حیوان
 الرَّخْمَةُ وَ الْغَائِثَةُ وَ اصْحُ الْوَجْهَيْنِ أَنْ غَرَبَ
 همایون و غائثه و در معنی آن است که کلغی
 الزَّرْعُ حَلَالٌ وَ أَنْ السَّبْعَاءُ وَ الطَّائُ وَ حَرَمٌ
 زراعت تمام حلال است و هر آنکه طوطی و طاوس حرام است
 وَيَحِلُّ النُّعَامَةُ وَ الْكُرْكِيُّ وَ الْبَطُّ وَ الْأَوْرُوقُ
 و حلال است نعامة و کورک و بط و اوروق

نام و در آن است
 غلب شکار است چون از دستها بریزد

در این کتاب از کتب معتبره است که در این کتاب مذکور است

وَالذِّبْكَ وَالذُّجَاجُ وَالْحَمَامُ وَكُلُّ مَا عَتَّ وَهَدَى
وخرزس و مرغ و کبوتر و کل آنچه آب خوردن است
كَالْقُرْعِيِّ وَالذَّبْسِيِّ وَالْفَوَاحِيتِ وَمَا عَلَى شَكْلِ
چون کوز و دوسه و فاخه و کوزه و کوزه و کوزه
الْعَصْفُورِ وَإِنْ اِخْتَلَفَتْ الْأَنْوَاعُ وَالْأَلْوَانُ
مغز و صغور است و اگرچه مختلف است انواع و لون آن
كَالْعَنْدَلِيبِ وَالصَّعْوَةِ وَالرَّزْزُورِ
چون بلبل و صعوه بر کلاه و رزوزان
يَحْرُمُ الْخَطَافُ وَالْقَمَلَةُ وَالنَّحْلَةُ وَالذَّنَابُ
گرام است خطاف و مورچه و کبک و پشه
وَحَشْرَاتُ الْأَرْضِ مِنَ الْخَنَافِيسِ وَالذِّبْدَانِ
و حشرات زمین از جهل و مورچه و کرمها
وَسُحُوقِهَا وَمَا تَوْلَدُ مِنْ مَأْكُولٍ وَغَيْرِ مَا كُولٍ
و مانند اینها و آنچه پیدا شود از حیوان ماکول و غیر ماکول
كَالتَّمَعِ وَمَا لَمْ يَرُدَّ فِيهِ نَضٌّ بِالْحَلِّ وَالْحَرْمَةِ
چون سب و آنچه وارد شده در آن آیه یا حدیث بحلال و حرام
يُرْجَعُ فِيهِ إِلَى الْعَرَبِ ذَوِي السَّارِ وَالطَّبَا
رجوع شود در آن به عرب و ذوی سار و طباطبا
السَّلْمَةُ دُونَ الْأَخْلَافِ مِنْ أَهْلِ الْبِلَادِ
سلامت از عرب است از اهل بیابان
فَأَسْتَطَابَتَهُ وَأَكَلَتْهُ فِي حَالِ الرَّفَاهَةِ
پس آنچه عرب پاک میدانند از آن میزند و در حال رفاهت

هُوَ حَلَالٌ وَمَا اسْتَحْتَشَتْهُ فَحَرَامٌ وَإِنْ وَحَدَّ حَيَوَانٌ
آن حلال است و آنچه ناپاک نماند از آن حرام است و اگر موجودی حیوان
فِي غَيْرِ الْعَرَبِ وَلَا يَعْرِفُ لَهُ اسْمٌ عَرَضَ عَلَيْهِمْ فَإِنْ
در غیر عرب و معلوم نیست از آن نامی نماند بر او عیب اگر
سَمَّوْهُ بِاسْمِ حَيَوَانٍ حَلَالٍ فَهُوَ حَلَالٌ وَإِنْ
نام بر نهادند از آن نام حیوان حلال است آن حلال است و اگر
سَمَّوْهُ بِاسْمِ حَيَوَانٍ حَرَامٍ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ اسْمٌ
نام بر نهادند از آن نام حیوان حرام است و اگر نماند از آن نام
عِنْدَهُمْ أَعْتَبْنَا بِمَا هُوَ أَشْبَهَ بِهِ وَالْحَلَالَةُ
در نزد عرب اعتبار می شود بر آنچه آن را شبیه بود و با نام حلال
الَّتِي تَأْكُلُ الْعِذْرَةَ إِذَا ظَهَرَ التَّنُّ وَالنَّغِيرُ فِي
آن است میزند عذره را هر گاه ظاهر شد بر تن و یا تیز شدن در
حَمَاهَا فَاحَدُ الْوَحْمَيْنِ أَنَّهُ نَكَرَةٌ أَكَلَتْهَا
گرفت آن احد از دو وجه بر آن است که نکره است خود را گرفت آن
وَأَظْهَرُهَا أَنَّهُ حَرَامٌ فَإِنْ عُلِفَتْ عِلْفًا طَاهِرًا
و از نظر زبان بر آن است که حرام است پس اگر علف داده به علف پاک
حَتَّى طَابَ حَمَاهَا حَلَّ الْأَكْلِ مِنْهَا وَالظَّاهِرُ
تا پاک شود گرفت آن حلال است خوردن از آن و غیر پاک
إِذَا خَسَّ بِوُقُوعِ نَخَاسَةٍ فِيهِ كَالنَّحْلِ وَالذَّبْسِ
هر گاه خس شود بر آمدن نجاست در آن چون سب و مورچه
الذَّائِبُ لَا يَحِلُّ أَكْلُهُ وَمَا اكْتَسَبَ عَاقِرَةٌ
ترش و حلال نباشد خوردن آن و آنچه کسب شود با میزش

در این کتاب

نَحَاسَةٌ كَلَسِبِ الْحَاجِمِ وَالْكَاسِ مَكْرُوهٌ وَيَنْبَغُ
 نَحَاسَتِ جُونِ كَسِبِ نَحَاسَتِ كِرٍ وَرَكِينِ رِيْزِ مَكْرُوهٌ وَتَلَاظِمِ
 أَنْ لَا يَأْكُلَ مِنْهُ وَيُطْعَمَ رَقِيقَهُ وَبِضَاعَهُ وَ
 الْبَحْنِ الَّذِي يُؤْحَدُ فِي بَطْنِ الْمَذْكُومِ مَيْتًا
 حَلَالٌ **فصل** فِي أَكْلِ الْمُحْرَمَاتِ
 عِنْدَ الْأَضْطِرِّ وَذَلِكَ إِذَا خَافَ عَلَى
 نَفْسِهِ الْهَلَاكَ أَوْ مَضَى خَوْفًا وَجِنْدَةً
 فَالْأَصَحُّ أَنَّهُ يُجِبُ الْأَكْلَ ثُمَّ لَا يَزِيدُ عَلَى
 سِدِّ الرَّمَقِ إِنْ كَانَ يَتَوَقَّعُ مَنَاحًا عَلَى
 الْقُرْبِ وَالْأَيْقَنْصَرُ عَلَيْهِ أَوْلَاهُ تَنَاوُلُ
 الْقَدْرِ الشَّيْبِ وَجِهَانِ أَوْلَاهُمَا الْأَوَّلُ
 إِلَّا إِذَا عَلِمَ أَنَّهُ لَا يَقْدِرُ عَلَى السَّيْرِ لَوْ اقْتَصَرَ
 مَكْرَاهًا بَدَلَهُ كَمَا قَدَرْنَا بِرَسِيرِ الْأَقْتِصَارِ

دعبلان

وَهَلَاكُهُ لَوْ وَجَدَادٌ مَتَا حَلَّ لَهُ الْأَكْلُ مِنْهُ
 وَيَجِلُ لِذَلِكَ قَتْلُ الْحَرَمِيِّ وَالْمُرْتَدِّ وَوَنَ الذَّمِّ
 وَالْمُسْتَأْمِنِ وَصُدْيَانِ أَهْلِ الْحَرْبِ وَلَوْ حُدَّ
 طَعَامُ الْغَيْرِ وَمَالُ اللَّهِ غَائِبٌ تَنَاوَلَهُ وَعَرَمَ
 وَارْتَبَكَانَ الْمَالِ الْكَافِرِ حَاضِرًا فَإِنْ كَانَ مُضْطَرًّا
 أَيْضًا لَمْ يَلْزَمُهُ بَدْلُهُ لَغَيْرِهِ إِذَا لَيْقُضَ
 مَسْأَلًا وَإِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبَ الطَّعَامِ
 مُضْطَرًّا وَجِبَ عَلَيْهِ إِطْعَامُ الْمُضْطَرِّ
 مَسْأَلًا أَوْ ذِمِّيًّا فَإِنْ امْتَنَعَ فَلِلْمُضْطَرِّ حَقٌّ
 قَرَأَ وَإِنْ آتَى عَلَى نَفْسِهِ وَآمَنَ حَتَّى عَلَيْهِ

در وقت اضطرار

وهاک شود و اگر موجود شد آدمی
 در وقت اضطرار است برادر خوردن آنرا

و حلال است از خوردن کشتن کافر خنجر و دمه
 بیتر ذمی

و امان داده و بجهان اهل حرب و اگر بر خورد

طعام دیگر و مالک طعام غایب است خوردن آنرا از او نیست

و اگر باشد مالک آن حاضر است پس اگر مت مالک مضطر است

لازم باشد دادن طعام بر غیر خود هر گاه زیاد باشد

عنه لکن لو اثر به غیره جاز بشرط ان یکر
 از او اما اگر موثرت از غیر او بود بشرط آنکه باشد

مسلمان و اگر نباشد صاحب آن طعام

مضطر است واجب است بر او طعام دادن مضطر

مسلمان باشد یا ذمی پس اگر آشنای خود بود و او را بر مضطر باشد گرفتن آن

بر او اگر بر آید بر نفس او و میت که خواجسته بر او

اطعامه بالعيوض فان لم يكن معه ثم فعله
 طعام دادن او که به عوض پس اگر نباشد با او چهار بر او
 ان يبعه منه ثمنه ولو اطعمه ولم يذكر عوضا
 اگر نبردش با او به ثمنه و اگر اطعام داد او را ذکر عوض
 فاحص الوجهين انه لا مطالبة بالعيوض ولو
 پس اگر نبرد و وجه بر آن است که نباشد طلب کردن به عوض و اگر
 وحد المضطر ممتنة وطعام الغير فالأظهر
 موجود شد بر مضطر کرده با طعام غیرت قول ظاهر بر آن است
 ان الميتة أو كذا ان وحد المحرم المضطر ممتنة
 کرده بر میت و هم اگر موجود شد بر محرم مضطر کرده
 وصدا وهل المضطر ان يقطع عضوا من
 و نجس آیا بود بر مضطر اگر قطع کرد عضو از
 نفسه فأكله فيه وجهان أحدهما لا
 نفس خود خورد آنرا در آن بود و وجه دیگر آن بود که در آن
كتاب السبق الرمي
 این نوشته است در بحث سبق در رمی

قال الله تعالى وأعد لهم ما لم يظنوا من
 این را خداوند تعالی آماده کرد که آنها نپنداشتند

قوة فتى رسول الله صلى الله عليه وآله
 و تقویت کننده است رسول خدا صلی الله علیه و آله

القوق بل رمي وعن ابن عمر ان النبي صلى الله
 قوت را بر پنداشتند از حقن در روایت است از ابن عمر که پیشتر صلی الله علیه و آله

و تقویت کننده است رسول خدا صلی الله علیه و آله

عليه و له وسلم سابق بين الخيل فالمرأاة
 مسابقه کرده است در بین دو اسب پس بر آن است

والمسابقة مساحتان ويجوز أخذ المال
 و مسابقه کردن بر دوستانند و روایت اخذ کردن مال

عليهما وكما يجوز المناضلة على السهام
 بر سبق در رمی و چنانکه بر زیست کردن بر نیزه از حقن

يجوز على المزاريق والرماح والرمي بالأحجار
 جایز است بر سر مزارق و نیزه و انداختن بر سنگ

ورمي المخبق وما يتفجع مثله في الحرب
 و انداختن مخبق و ما که تفجع در جنگ مثل آن در جنگ

على الأصح ولا يجوز على كرة الصوجان
 بنا بر قول اصح دروا نباشد کوزه بر سر کوزه و جویگان

والمناديق والسباحة واللعب بالشرط
 و بند کردن و شنا در دریا و بازی کردن شطرنج

والتحتم والوقوف على رجل واحد ومعرفة
 و بدگشتن و ایستادن بر سر یک پا و آموختن و دانستن

ما في يد الغير وأصح القولين انه كما يجوز
 آنچه در دست کسی است و اصح از دو قول بر آن است که چنانکه جایز است

المسابقة على الخيل والابل يجوز على الفيل
 مسابقه بر اسب و شتر جایز است بر اژدها و فیل

والتعل والحار وأنه لا يجوز على تطبير
 و دست زدن و حر کردن و آنکه جایز نباشد بر تطبیر

الجماعات ولا على المصارعة والمناضلة
كسبتر ما وهم جائز بنده بر سر شتر گرفتن و تیر انداختن بکرو

والمسابقة جائزتان أو لا زمان فيه
دو مسابقه مجاز و کجک هر دو جائزند یا هر دو لازمند درین آمده

قولان أصحهما الثاني فليس لأحدهما الفسخ
دو قول صح از دو قول ثانیه است پس نیت باریک از عقد کفله فسخ کردن

استقلا ولا أن يترك العمل لأقل
سرخ و کورضا هر دو وقت اگر ترک کند عمل را نه پیش از

الشرع فيه ولا بعده ولا الزيادة ولا النقصا
شرع کردن در آن و نه بعد از شرع و نه زیاده کردن و نه نقصان کردن

في العمل ولا في المال **فصل** يشترط في المسابقة
در عمل و نه در مال بر اکثر شرط است در مسابقه

إعلام الموقوف والغاية والتساوي
معلوم کردن موقوف و نهایت میدان و برابری وقتان و بودن

فيهما يجوز أن يشترط المال لمن سبق
در موقوف و نهایت روست اگر شرط شود مال بر آنکه پیش است

من غير تعيين غاية وأن لا يشترط
از غیر تعیین کردن غایت و هم شرط کنند

لأحدهما غاية ولا للآخر أخرى ولشتر
برای یک از ایشان غایت و برای آخرین جایزه و شرط است

تعيين الفرسين ولا يجوز كل واحد منهما
معیّن کردن دو اسب و روا نباشد هیچ

بأنه لا يشترط أن يكون التبع متوقفا على
بأنه لا يشترط أن يكون التبع متوقفا على

وإن يكون المال المشروط معلوما عينيا كان
وهم باشد مال که شرط شده است معلوم باشد عین باشد

أو دينيا ويجوز أن يشترط المال غيرهما بأن يقو
با دین و جایزه است اگر شرط کنند مال را غیر اینها چنانکه گوید

الإمام أو واحد من عرض الناس للمسابقين
امام یا یکی از میان مردم لا بأس است بکنندگان

أيا سبق فله في بيت المال أو على كذا ويجوز
هر کدام از شش پیش از شش المایا بر من باشد چندان و جایزه است

أن يشترط أحدهما خاصة بأن يقول أن سبق
اگر شرط کنند یکی از آنها مخصوص چنانکه تجویز است در این

فلك على كذا وإن سبقك فلا شيء لي عليك
ترا باشد بر من چنانچه و اگر پیش از تو نباشد چیزی مرا بر تو

وإن شرط أن من سبق منك ما فله على الآخر
و اگر شرط کند که هر که پیش از من است او را بر آخرین

كذا هذا لا يجوز إلا أن يكون معهما محلل
چنانچه بسیار این جایزه نباشد مگر اگر باشد با آنها محلل

أن سبق أحدهما وإن لم يفرخ شيئا
اگر پیش از او باشد هر دو را و اگر غرامت نکند چیزی

يشترط أن يكون فرس المحلل كقول الفرسهما
شرط است که باشد فرس محلل کقول الفرسهما

تقر أن سبقهما المحلل و جاء معا أخذ المثلين
پس اگر پیش از او باشد هر دو اسب محلل و آمدند با هم از هر دو اسب را

بأنه لا يشترط أن يكون التبع متوقفا على

وَإِنْ سَبَقَهُ وَجَاءَ مَعَهُ فَلَاشْتَقِي لَوَاحِدٍ مِنْهُمَا
و اگر هر دو پیش محلل نمانند و اگر برابر باشد چیز برابر که از آنها
 وَإِنْ جَاءَ الْحَلَلُ مَعَ أَحَدِهِمَا تَمَّتْ حَاجَةُ الْآخَرِ فَلِلَّذِي
و اگر آمد محلل با یکی از آنها پس آنکه آخرین برابر آنکه
 حَاجَةٌ مَعَ الْحَلَلِ مَالَهُ وَمَالُ الْآخَرِ لِلْحَلَلِ حَاصَّةً
آنکه با محلل مال او و مال آخرین برابر محلل مخصوص
 أَوْلَىٰ وَلِلَّذِي حَاجَةٌ مَعَهُ فِيهِ وَجْهَانِ أَظْهَرُ هُنَا
یا او است و برابر آنکه آمد با محلل درین آنکه دو وجه اظهار آن
 الثَّانِي وَلَوْ سَبَقَ أَحَدُهُمَا تَمَّتْ حَاجَةُ الْحَلَلِ تَمَّتْ حَاجَةُ
وجه دوم است و اگر پیش افتاد یکی از ایشان پس آنکه محلل پس آنکه
 الثَّانِي قَالَ الثَّانِي لِلأَوَّلِ عَلَىٰ أَظْهَرِ الْوَجْهَيْنِ وَإِذَا
وجه دوم مال دوم برابر اول است بنا بر آنکه از دو وجه و هرگاه
 سَبَقَتْ ثَلَاثَةٌ فَصَاعِدًا فَلَا يَجُوزُ أَنْ يَشْتَرِطَ لِثَلَاثَةٍ
مسابقه کردند سه نفر یا بیشتر و او نباشد آنکه شرط کند بر هر دو
 مِثْلَ مَا شَرَطَ لِلأَوَّلِ وَيَجُوزُ أَنْ يَشْتَرِطَ لَهُ دُونَ
مانند آنکه شرط کند بر اول و دو است آنکه شرط شود بر اول و یکی نیز
 مَا شَرَطَ لِلأَوَّلِ فِي صَاحِ الْوَجْهَيْنِ وَإِذَا كُنْتَ
آنکه شرط کند بر اول در هر وجه از دو وجه و هرگاه باشد
 الْمُسَابِقَةَ عَلَىٰ الأَيْدِ فَالاعْتِبَارُ فِي التَّبَقِ
عقد مسابقه بر شرط اعتبار در بر سبقت آن
 بِالْكَفِّ فَإِنْ كَانَتْ عَلَى الْحَلَلِ فَالاعْتِبَارُ
بر نشان است پس اگر باشد بر سبقت اعتبار
 كَالسَّقِ

این شرط عقلی و ایجابی است
 زیرا که اگر هر دو برابر باشند

بِالْعِنُقِ وَقِيلَ الِاعْتِمَادُ عَلَى الْأَقْدَامِ **فصل**
بگردن او گفته اند اعتماد بر پایهاست
 يَشْتَرِطُ فِي الْمُنَاضَلَةِ بَيَانُ أَنْهُمَا يَرْمِيَانِ
شرط است در مناظره کردن بیان کردن آنکه بیندازند
 مُبَادِرَةً أَوْ مُحَاطَةً وَالْمُبَادِرَةُ مَبْدَرُ أَحَدِهِمَا
مبادره یا محاطه و مبادره آن است که مبادره کند یکی از آنها
 فَيَسْقِي الْعَدَدَ الْمَشْرُوطِ مِنَ الْأَصْلِ
سبقت کند به عددی که شرط کرده اند از رسیدن
 كَمَا إِذَا شَرَطَ أَنْ مَن سَقِيَ إِلَىٰ إِصَابَةِ خَمْسَةٍ
چنانکه هرگاه شرط کند آنکه کسی پیش از آنکه بر رسیدن مجموع
 مِنْ عَشْرِينَ فَلَهُ كَذَا وَرَمَىٰ كُلُّ وَاحِدٍ عَشْرِينَ
از هر دو بیست بار اولی بیست و پنجاه و اندر حقن گل و اندر سبقت
 وَأَصَابَ أَحَدُهُمَا خَمْسَةً وَالْآخَرُ دُونَهَا
در سبقت یکبار ایشان پنج و آخرین آنکه از آن
 فَلِالأَوَّلِ نَاضِلٌ وَالْمُحَاطَةُ أَنْ يَشْتَرِطَ أَنْ يَقْتُلَ
پس اولین ناضل است و المحاطة آن است شرط کند آنکه
 أَصَابَهُ أَحَدُهُمَا بِأَصَابَةِ الْآخَرِ فَيَطْرُقُ مَا اشْتَرَطَ
رسیدن یکبار بر او با سبقت از آنکه بیندازند آنکه سبقت کند
 فِيهِ فَمَنْ خَلَصَ لَهُ عَدَدٌ مَعْلُومٌ فَهُوَ نَاضِلٌ كَمَا
و زمان و کسی که خلاص شود از عدد معلوم پس او ناضل است چون سخن
 خَمْسَةٍ مِنْ عَشْرِينَ فَإِذَا رَمَىٰ عَشْرِينَ وَأَصَابَ
پنج از بیست است پس هرگاه از هر حمله بیست بار در نما برود

این شرط عقلی است
 زیرا که اگر هر دو برابر باشند

غالب

لله عز وجل
المراد بالمراد
المراد بالمراد
المراد بالمراد

المراد بالمراد
المراد بالمراد
المراد بالمراد
المراد بالمراد

كُلُّ وَاحِدٍ حَسْمَةٌ لَمْ يَنْضَلْ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ وَأَنْ
أَصَابَ أَحَدُهُمَا خَمْسَةٌ وَالثَّانِي نَاضِلٌ وَيَشْتَرِطُ
أَيْضًا بَيَانُ عِلَّةِ الْأَرِشَاقِ وَهُوَ نَوْبُ الرَّيِّ وَعَدَدُ
الْإِصَابَةِ وَلَيْسَتْ بِصِفَتِهَا مِنَ الْفَرْعِ وَهِيَ إِصَابَةٌ
بِلا حَدِّ نَسَبٍ وَخَرْقٍ وَهِيَ أَنْ يَنْقُصَهُ وَلَا يَنْتَبِثَ فِيهِ
أَوْ الْخَسْفُ وَهِيَ أَنْ يَنْقُصَ وَيَنْتَبِثَ فِيهِ أَوْ الْمَرْقُوعُ
وَهُوَ أَنْ يَنْقُصَ فِيهِ فَإِنْ أَطْلَقَ جُمِلَ عَلَى الْفَرْعِ وَ
بِشَرِّطِ بَيَانِ الْمَسَافَةِ الَّتِي بَيْنَ مَيَامِنِهَا وَيُقَدَّرُ
الْفَرْعُ طَوِيلًا وَعَرَضًا إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْعَقْدُ فِي
مَوْضِعٍ فِيهِ عَرَضٌ مَعْلُومٌ فَجُمِلَ الْمَطْلُوقُ عَلَيْهِ
وَيَجُوزُ أَنْ يَكُونَ الْعَوَضُ فِي الْمُنَاضِلَةِ مِنْ
دَرَوَسْتِ كَمَا بَشَّرَ عَمِيْنُ دَرَوَسْتِ

غَيْرِ الْمُرَامِيْنِ وَأَنْ يَكُونَ مِنْ أَحَدِهِمَا أَوْ فِيمَا إِذَا
كَانَ مِنْهُمَا فَلَا يَنْبَغُ مِنْ مَجْلَلٍ كَمَا فِي الْمَسَابِقَةِ وَلَا يَشْتَرِطُ
بِأَنَّ الْأَرِشَانَ سَبْعَ لَدَمَاتٍ رَزَّ عِلَلًا جَلِيَّةً وَرَسَابِقَةً وَشَرِّطَ نَبَاتُ
تَعْيِينِ الْقَوَسِ وَالتَّهْمِ وَكُوَعَيْنَا الْعَا تَعْيِينِ
وَجَازَ الْأَبْدَالَ بِشَرِّطِ أَنْ لَا يَبْدُلَ فَسَدَ الْعَقْدُ وَإِنَّمَا
يَجُوزُ الْأَبْدَالُ بِمِثْلِ الْمَعْيَنِ فَالْمَا الْإِنْتِقَالَ مِنْ نَوْعٍ إِلَى
نَوْعٍ كَالْقَبِي الْفَارِسِيَّةِ وَالْعَرَبِيَّةِ فَلَا يَجُوزُ إِلَّا
بِالتَّرَاضِي وَالْأَقْوَى مِنَ الْقَوْلَيْنِ أَنَّهُ لَشَرِّطْنَا
إِذَا اجْتَمَعَ نَفَرٌ لِلْمُنَاصَلَةِ وَأَتَّصَبَ مِنْهُمْ زَعِيمَانِ
بِخْتَارِ أَنْ الْأَحْطَابَ جَازٌ وَلَا يَجُوزُ أَنْ لَشَرِّطْنَا
التَّعْيِينِ بِالْفَرْعَةِ وَأَنْ كَانَ فِيهِمْ غَرِيبٌ فَاخْتَارُوا
تَعْيِينِ رَا بَشَّرَ عَمِيْنُ دَرَوَسْتِ

أَحَدُ الرَّعْمَيْنِ عَلَى ظَنِّ أَنَّهُ رَامَ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَحْسُنُ الرَّعْمِيَّ
 یکی از زمینها آن بر همان آنکه تیر از زمین است پس بیان کند مانند تیر انداز است
 بطل العقد فيه وسقط من الحزب الآخر بمقابلته
 باطل است عقد در آن غیب و ساقط شود از گروهی از زمین بمقابلت آن
 وأحد في طلائيه في الباقي من الخلاف في تفریق
 یک نفر دور باطل آن عقد در باقی آن آنکه آن خلاف که تفریق
 الصفة فان لم تطل فلم جميعا الخاز فان
 الصفة آنکه پس اگر باطل شود اینها باشد غایب خازن و اگر
 آجاز و اوتناز عواقم يخرج في مقابلته فيسبح
 در است و گشته و نواز کردن در تیر که در مقابل او میسبح شود
 العقد و اذا نضل أحد الخزين فيقيم المال
 عقد و هرگاه ناقص شد احد از دو گروه پس قیمت مال
 بينهم بالتوتية او بحسب اصابتهم فيه و جانا
 در بین ایشان به برهه یا بحسب تیر شدن ایشان درین است و در برهه
 اسمها الثاني فصل في شرط الاصابة
 اینست قول ثانی است هرگاه شرط کردند زدن تیر
 مطلقا او اصابة موصوفة فليست شرط حصولها
 به مطلق یا زدن به صفتی پس شرط است حاصل شدن آن
 بالنصل ولو انقطع الوتر او انكسر القوس
 به بیگان و اگر بریده شد زده گمان یا شکسته شد گمان
 أو عرض شخص أو همة فليست من السهم فيه فان
 یا پدید شد شخص یا همت پس بخورد آن را بود اگر
 كان اطراف

أصاب حنبله والآن لم يحسب عليه ولو
 نشاند زده حساب بود او را و اگر زده حساب نباشد بر او و اگر
 نقلت الریح الغرض من موضعه الى موضع آخر فاضا
 نقل کرد باد نشاند از موضع خود به موضع دیگر
 السهم موضعه حسب له و الا فلا و اذا كان المشرك
 تیر را به موضع خود حساب کند و اگر نه حساب کند و هرگاه باشد شریک شد
 الحسوق فينبغي ان يتقرب ويثبت فلو خدش و لم
 حسوق است لازم آنکه اگر سوراخ کند و نیش نهد پس اگر بشکند و نشاند زده
 يتقرب فليس ذلك محسوق فان تقرب و ثبت
 نزدیک شود بناشد حدیثی به حسوق پس اگر سوراخ کرد و ثابت شد
 ثم سقط حبل وكذا الولقى النصل
 پس افتاد حساب شود هم حساب شود اگر رسید بیگان
 صلابه فغاد وسقط والله اعلم بالصواب
 بجز سختی پس عودت کرد و نهاد

كتاب الايمان

قال الله تعالى لا يؤخذكم الله باللغو في ايمانكم و
 لكن يؤخذكم بما عقدتم الايمان الآية
 لا يخفى ان الممن الاذات لله تعالى او بصفة
 نسبت شود توفیق آنکه شهادت احد است یا به سنت و جعل

من صفات الله لا أول لقوله والذي أعدّه أو يقضى
 من صفات الله لا أول كذا استلزامه من قول الله سمعوا لله
 بين وقوله والله أوزب العالمين والحي الذي
 برت قدرت اوست يا كبرياؤه يا رب العالمين يا قسم برزق
 لا يموت وكل اسم يختص بالله تعالى فاذا حلف
 بميزر وكل نامی که مخصوص است بخداست یا سبحان سبحان سبحان
 لشيء منها انعقدت اليمين ولا يقبل قوله لم
 بجز اینها سبب شود سوگند قبول نشود قول شکر گوید
 أرد به اليمين وما ينصرف الى الله تعالى عند
 اراده کرده ام سوگند و یا سوگند بجز اینها سبب خدایتان نزد
 الاطلاق ويقعد عند الصرف الى غيره كقوله
 مطلق گشت و معین شود نزد برکتش به غیر خداست چون قول او
 والرحيم والخالق والرازق والرب متعقد
 گویند بر رحیم و خالق و رازق و رب سبب شود
 اليمين بها عند الاطلاق وان نوى به
 سوگند باینها نزد اطلاق و اگر نیت کرد باینها
 غير الله تعالى لم يتعقد وما يستعمل في
 غیر خداست یا سوگند و اگر استعمال شود در
 الله تعالى وفي غيره على السواء كالشجر و
 نبات خداست یا سوگند به برابر بودن بین شجر و
 والموجود والعالم والحي فلا يتعقد به
 در چون موجود و عالم و حی - سبب نشود باین سوگند
 اليمين

الا ان بنوي والصفات كقوله وعظمة الله وعزة
 مگر اگر نیت کند صفات چون قول او کبریاؤه بر عظمت خدای و عزت خدای
 الله وكبرياء الله وجلاله وكما له وعليه وقدرته
 و بجز اینها خدای و جلال او و کمال او و علم او و قدرت او
 ومشيته فكل ذلك مما من الا ان بنوي بالعلم
 و مشیت او پس هر یک از اینها سوگند است مگر اگر نیت کند به علم
 المعلوم وبالقدرة المقدور ولو قال وحواله
 معلوم و به قدرت مقدور و اگر گوید سوگند
 فهو من الا ان يريد به العبادات والقسم
 پس آن سوگند است مگر اگر اراده کند بآن عبادات و حرفت
 الواو والباء والتاء فاذا قال والله او بالله او
 و او و با و تات پس هر گاه گوید والله یا الله یا
 بالله فهو من نوي ولم ينوي والتاء لا
 تا الله آن سوگند است نیت کند اگر گوید و حرف استعمال بشود
 الا في اسم الله ولو قال الله وحرف القسم
 مگر در اسم خدای یا اگر گفت الله و حرف قسم است
 لم يكن ممينا الا ان يريد به اليمين وكذا
 نباشد به سوگند مگر اگر اراده کند بآن سوگند و هم چنان
 لو قال الله او الله لم يكن ممينا الا بالنية
 اگر گوید الله یا الله نباشد سوگند مگر ب نیت
 ولو قال أقسمت بالله او أقسم بالله أو حلفت
 و اگر گوید قسم خوردم بخدای یا قسم میخورم بخدای یا حلفتم

بِاللَّهِ أَوْ أَحْلَفَ بِاللَّهِ لِأَفْعَلَنَّ كَذَابًا مِمَّنْ أَنْزَلْنَا
 الْمِثْقَالَ أَوْ أَطْلَقَ وَإِنْ قَالَ كَذَابًا أَرَبْتَ الْإِخْبَارَ
 عَنِ الْمَاضِي أَوِ الْمَسْتَقْبَلِ فِي الْبَاطِنِ وَكَذَابًا
 الظاهر على الأظهر ولو قال لغيره أقسم عليك
 بِاللَّهِ أَوْ أَسْتَعْلِكَ بِاللَّهِ لَتَفْعَلَنَّ كَذَابًا أَنْزَلْنَا
 الشفاعة أو أراد ميم الخاطبة لم يكن ميمنا
 فحَقُّ وَاحِدٍ مِمَّنْ مَا وَانْ مِمَّنْ نَفْسُهُ مِمَّنْ
 فِي حَقِّهِ وَلَوْ قَالَ إِنْ فَعَلْتُ كَذَابًا فَهُوَ يَدِي
 أَوْ نَضْرَانِي أَوْ يَرِي مِنَ الْإِسْلَامِ يَكُنْ ذَلِكَ
 بِمِثْقَالٍ وَمَنْ سَبَقَ لِسَانُهُ إِلَى لَفْظِ الْمِيمِ
 مِنْ غَيْرِ قَصْدٍ كَمَا إِذَا قَالَ فِي الْحَاجِ أَوْ صَلَاةٍ

كَلَامَ لَا وَاللَّهِ وَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ
 الْمِيمِ عَلَى الْمَاضِي الْمَسْتَقْبَلِ **فصل** الْمِيمِ
 فِي جَمَلِ مَكْرُوهَةٍ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ تَعَالَى فِيهِ طَا
 ثُمَّ أَنْ حَلَفَ عَلَى تَرْكِ مَا مَوْرَأَ وَارْتِكَابِ مَسْئَلَةٍ
 عَصَى وَعَلَيْهِ أَنْ يَحْتَسِبَ نَفْسَهُ وَيَكْفُرَ وَإِنْ حَلَفَ
 عَلَى تَرْكِ مَنْدُوبٍ أَوْ فِعْلٍ مَكْرُوهٍ فَلَا فَضْلَ
 أَنْ يَحْتَسِبَ نَفْسَهُ وَيَكْفُرَ وَإِنْ حَلَفَ عَلَى تَرْكِ
 مَبَاحٍ أَوْ فِعْلٍ مَبَاحٍ الْحَمْنَةُ أَوْ حَفْظُ الْمِيمِ
 فِيهِ وَجِهَانٌ وَالْأَشْبَهُ أَنْ الثَّانِي أَوْ لِي وَ
 بِحُجُوزِ التَّكْفِيرِ قَبْلَ الْحَمْنَةِ إِنْ كَانَ التَّكْفِيرُ
 غَيْرَ الصَّوْمِ وَكَانَ الْحَمْنَةُ جَائِزًا وَلَا بِحُجُوزِ

بالميم

صلى

ان كان الحنف محمداً على الاصح وكذلك يجوز
 اگر باشد حنف حرام است بنا بر قول صحاب و هم چنان است که در آیه
 تقدم الكفارة الظهار على العود وكفارة القتل
 پیشتر از عتق کفارت ظهار بر عوده بودن و کفارت قتل
 على الموت والتمذور ويجوز تعجيله ايضاً ان
 بر مردن و اگرچه مذکور است بر وقت مجامع کردن از اگر
 كان ماله امثال ان بقول ان يشق الله حرضي
 باشد ماله است مثل آنکه گوید اگر شفا داد خداوند تا بر خطی را
 فله على ان اغتق عبداً او تصدق بكذا وان
 بر او خداوند بر چه که از او گوید عبداً یا صدقه کند یا چیزی را و اگر
 كان بدنياً فلا يجوز **فصل** كفارة اليمين
 باشد بدنیاً روا شده بخبر کردن آن با که کفارت قسم
 اطعام عشرة مساكين او كسوتهم او تحرير
 ده مسکین است یا بر شستن ایشان یا آزاد کردن
 رقبة يختار الخالف فيها ولا يجوز ان يطعم
 غلام است مختار باشد قسم خورده و برین سه چیز روا شده است که اطعام ده
 خمسة و يفتق نصف رقبة او يطعم خمسة
 پنج مسکین را و از آزاد کردن نیمه غلام را یا اطعام ده مسکین
 و كسوة خمسة فان اختار الاطعام اطعم
 و بر شستن پنج دیگر پس اگر اختیار کرد غلام دادن یا اطعام ده
 كل مسكين مدام الحث الذي هو غنا
 هر مسکین را تا یک شست از وانه آن را غناست

نزل

قوت البلد وان اختار الكسوة كعشرة
 قوت شهر و اگر اختیار کرد بوش شدن هفت ده
 مسكين كل واحدة واجداً ما يقع عليه اسم
 مسکین را هر یک یک از آنچه واقع شود بر وی نام
 الكسوة من قميص او عمامة او ازار ولا يجوز
 کسوت از کراوات یا از عام یا از شلوار و روایت شده
 الحنف والمنطقة والشكة والقفازان ولا
 کفوت و کوبند و از اینها است
 يشترط ان يكون صالحاً للبدن فروع اليه
 و شرط باشد آنکه باشد صالحه برای بدن فروع به او
 بل يجوز دفع السر او بدل الصغير الى الكبير
 بلکه رواست دفع کردن سر او را به بزرگتر
 الذي لا يصلح له ويجوز المتخذ من القطن
 که در فصله بارک در رواست کسوت دست شده از چرم
 والصوف والحرير سواء كان مدفوع اليه
 و پشم و ابریشم مساوی است که باشد مدفوع به او
 رجلاً امرأة وللبس الا ان يكون ذاهباً
 مرد باشد یا زن باشد و لباس اگر باشد ببرد
 القوة وان اختار الاغتاق اغتق رقبة
 قوت را و اگر اختیار کرد آزاد کردن را آزاد کند غلام
 مؤمنة سلمة فان عجز عن هذه الخصال
 مسلمان سلامت باشد پس اگر عاجز است از این خصلتها

مخوف و كسوة للبر
 والى تم والملب والدرع
 والفتوشق لذلها
 هذه الاله كوه
 و كسوة من قميص او عمامة او ازار ولا يجوز
 کسوت از کراوات یا از عام یا از شلوار و روایت شده

الثالث فعليه ان يصوم ثلثة ايام ولا يجب
 سه كانه سه روزه که روز کرد روز واجب نباشد
 فيها التتابع في اظهر القولين ولا يعيد الى
 درين روزه در يك وقت در نزد اظهار از دو روزه
 الصيام بغية المال بل يصبر والعقد اذا
 روزه گرفتن به غايب بودن مال بکله صبر کند و عهده هرگاه
 حث لا يكفر بالمال بل بالصوم الا اذا ملكه
 عايش شود كفارت نه در مال بکله كفارت در روزه بکله هرگاه در ملک او کند
 السيد طعاما او كسوة وقلنا انه مملوك
 سيد طعامی یا پوشیدگی و ما کسوم که عیب مالک شود
 والصحيح خلافه ثم ان كان الصوم بضره
 و قول صحیح است بخلاف است سه اگر باشد روزه که ضرر باشد
 لطول النهار ويشد المحرفه ان يصوم بغير
 از سه دراز روز و سختی که ما سه است که در روز کرد
 اذن السيد ان حلف و حث ما ذنبه وان
 اذن سيد اگر کند عزم و عايش شود بر اذن سيد و اگر
 حلف و حث بغير اذنه لم يصح الا ما ذنبه
 سو کند عزم و عايش شد به اذن سيد در روزه بکله اگر بر اذن سيد
 وان كان احدهما ما ذنبه دون الآخر فاصح
 و اگر است که از حلف و حث باذن سيد است عزیز آخرین سه روزه
 الوجهين ان الاعتبار بالحلف في نظر
 از دو وجه بران است که اعتبار سه بکله است سه تا مملو شود
 حله

هل كان ما ذنبه او ذنبه ومن بعضه حرو
 آیا باشد باذن سيد یا باذن او و سه که بعض از و حث است
 بعضه رفق ان كان له مال يكفر بالاطعام
 بعض از و غلام است اگر است او را مال كفارت در سه طعام دارن
 او الكسوة ولا يكفر بالاعتناق **فصل** اذا
 یا برشایندن در سه كفارت به آزاد کردن
 حلف انه لا سكن هذه الدار ولا يقربها
 سو کند عزم که ساکن نشود درین سرای یا مقرب نشود او را
 فليخرج في الحال فان مكث بلا عذر حث
 باید بیرون رود در حال سه اگر مکث کرد بلا عذر عايش شود
 وان بعث متاعه و رحله وان اشتغل
 و اگر بعث در راه باشد متاع خود را و بار خود را و اگر مشغول باشد
 ما سباب الخرج كجمع الرجل و اخرج الاهدل
 سه اسباب در رفتن به جمع کردن بار و در کردن اهل
 وليس الثوب لم يجتث وان حلف لا سنا
 و پوشیدن سه اسباب عايش نشود و اگر سو کند خورد که سه شستن
 كن فلان في هذه الدار فخرج احدهما في الحيا
 نشود فلان در این سرای در رفتن یکی شان در حال از این سرای
 لم يجتث وكذا لو نفي بينهما احدا و لكل واحد
 عايش نشود و هم عايش نشود اگر نیا نیا آنها دیوار سه روزه
 من الجانبين مدخل في اظهر الوجهين
 از دو جانب سه در دخول است در نزد اظهار از دو وجه

وَلَوْ حَلَفَ دَارًا كَذَا وَهُوَ فِي الْمَجْنُوحِ كَالْفَارِغِ
و اگر سوگند خورد در سر راه فلاطه و او در آن سرت حاشی شود بر سر راه بود
 أَوْ لَيْسَ بِهِ وَهُوَ خَارِجٌ لَمْ يَحْنُتْ حَتَّى يَدْخُلَ وَجْهٌ
یا سوگند خورد در سر راه و او در شده است حاشی نمود تا آنکه داخل شود در سر راه
 وَلَوْ حَلَفَ لَا يَتَزَوَّجُ وَهُوَ مُتَزَوِّجٌ لَا يَنْتَظِرُ
و اگر سوگند خورد که زن نخواست و او زن نخواست یا در حق خود
 وَهُوَ مُنْتَظَرٌ وَهُوَ أَوْ لَا يَنْتَظِرُ وَهُوَ مُنْتَظَرٌ
داد و میگیرد است یا خوش بگردد خود را و او نترس کرده است خود را
 لَمْ يَحْنُتْ بِالْإِسْتِدَامَةِ وَفِي الْمُنْتَظَرِ وَجْهٌ لَهُ
حاشی نمود بر آن بود و در خوش بگردن حق و وجه آن که
 يَحْنُتُ بِالْإِسْتِدَامَةِ وَلَوْ حَلَفَ أَنْ لَا يَلْسَنَ
حاشی نمود بر آن بود و اگر سوگند خورد که نپوشد
 وَهُوَ لَا يَلْسَنُ أَوْ لَا يَرْكَبُ وَهُوَ رَاكِبٌ أَوْ لَا يَقُومُ
و او پوشیده است یا سوار نشود و او سواره است یا بپا نه ایستد
 وَهُوَ قَائِمٌ أَوْ لَا يَقْعُدُ قَاعِدٌ فَاسْتَدَامَ هَذِهِ
و او ایستاده است یا نشیند و او نشیند است این
 الْأَحْوَالِ حَنْتٌ وَالْحَالِفُ عَلَى أَنْ لَا يَدْخُلَ
حاشی نمود و اگر سوگند خورد بر آن که داخل نشود
 دَارًا كَذَا يَحْنُتُ بِدُخُولِ الدَّهْلِيِّ حَلْفُ النَّبِيبِ
در سر راه فلاطه حاشی نمود بر داخل بودن کج در پس قایم
 وَبَيْنَ الْبَابَيْنِ وَلَا يَحْنُتُ بِدُخُولِ الظَّاقِ قَدَامَ
در میان دو باب حاشی نمود بر داخل شدن طاق قدام

الْبَابِ وَلَا يَصْعُودُ السَّطْحَ إِنْ كَانَ غَيْرَ مَحْطُوطٍ وَ
قایم بود و نه بر بالای سقف بر سر راه اگر باشد نیز حصار کشیده و
 كَذَا إِنْ كَانَ مَحْطُوطًا عَلَى الْأَشْيَةِ وَلَا يَحْنُتُ
م اگر باشد حصار کشیده بنا بر قول است و حاشی نمود
 بِأَنْ يَدْخُلَ فِيهَا رَأْسُهُ أَوْ يَدُهُ أَوْ رِجْلُهُ أَوْ يَدْخُلَ
بنا بر داخل شدن در آن سر خود را یا دست خود یا هر دو پای خود یا یکی
 رِجْلَيْهِ مَمْدُودَتَيْنِ وَهُوَ قَاعِدٌ خَارِجُهُمَا وَأَمَّا
پای خود دراز کشیده باشد و او نشسته است بیرون خانه و پشت که
 يَحْنُتُ إِذَا وَضَعَهُمَا فِي الدَّارِ مُعْتَمِدًا عَلَيْهِمَا
حاشی نمود بر آنکه بنهد پای را در خانه و تکیه دارد بر آن
 وَإِذَا هَضَمَتْ فَهِيَ حَنْتٌ فَدَخَلَهَا نَظْرَانِ يَقِي
و هر گاه از میان آن خانه پس داخل شد بنا تمام شود اگر ایستد
 أَسَاسُ الْحَيْطَانِ حَنْتٌ وَإِنْ صَارَتْ فِضَاءً
اساس آن حصار حاشی نمود و اگر کرد بر آن خانه بر حصار
 فَلَا وَكَذَا لَوْ حَلَفَتْ مَسْجِدًا أَوْ حِمَامًا أَوْ بَيْتَنَا
حاشی نمود و هر گاه مسجد یا حمام یا بستان
 وَلَوْ حَلَفَ أَنْ لَا يَدْخُلَ دَارَ فُلَانٍ حَنْتٌ
و اگر سوگند خورد که داخل نشود سر راه فلان حاشی نمود
 بِدُخُولِ دَارِهِ أَلَيْسَ كَمَا مَلَكَ دُونَ النَّبِيبِ
بر داخل شدن خانه اگر ساکن است در آن حصار نیز خانه که
 يَسْكُنُهَا بَاعَارَةً أَوْ غَضَبًا وَالْأَصْحَابُ أَنَّهُ لَا
ساکن است بر آن نیز استحقاق یا بر غضب در بیرون است که بر سر

يَحْنُثُ بِدُخُولِ اِرِهَ لَتِي تَسْكُنُهَا بِاَثَرِهِ الْاَنَ اَنَ يُوَدَّ
 حاشا لثود بدخل شدن خانه که ساکن است آنچه جاره مگر آنکه اراده دارد
 الْمَسْكَنُ وَيَحْنُثُ بِدُخُولِ اِرِهَ الَّتِي لَا تَسْكُنُهَا
 مسکن و حاشا شود بدخول خانه که ساکن نشود در آن
 الْاَنَ اَنَ يُوَدَّ الْمَسْكَنَ وَلَوْ كَانَ لِفُلَانٍ دَارًا
 مگر آنکه اراده کند بر مسکن کردن و اگر هست بر فلان خانه
 عِنْدًا كَلْفَ فَبَا عَمَّا لَمْ يَحْنُثُ بِدُخُولِهَا فَاَن
 در نزد مسکن نمودن پس فرزند آنرا حاشا نشود بدخول آن پس اگر
 كَانَ قَدْ قَالَ دَارُ فُلَانٍ هَذِهِ فَدَخَلَ بَعْدَ مَا
 هست برتر گفته است خانه فلان این است و داخل شد بعد از آنکه فرزند
 عَمَّا يَحْنُثُ وَكَذَا لَوْ حَلَفَ لَا تَسْكُنُ زَوْجَةً
 آنرا حاشا نشود و هم اگر بگوید خوردن نکلم نموده با زوجه
 فُلَانٍ هَذِهِ أَوْ عِنْدَ فُلَانٍ هَذَا فَكَلَّمَ بَعْدَ مَا
 فلان که این است یا با عبد فلان که این بنام پس کلام کرد بعد از آنکه
 طَلَّقَهَا أَوْ بَايَعَهُ يَحْنُثُ لَا اَنَ يُوَدَّ مَا دَامَ
 طلاق داد آنرا یا زوجهت بعد از حاشا نشود مگر آنکه اراده کند که با او بماند
 مُلْكُهُ فِيهِ وَلَوْ تَرَكَ الْاِشَارَةَ وَقَالَ لَا اَكْلِمُ
 ملکیت او بدور آن و اگر کرد اشاره و گفت کلام نکلم
 زَوْجَةً فُلَانٍ أَوْ عِنْدَ فُلَانٍ لَمْ يَحْنُثُ بِالْاِكْلَامِ
 با زن فلان یا با عبد فلان حاشا نشود بدخول
 بَعْدَ الطَّلَاقِ وَالْبَيْعِ وَلَوْ حَلَفَ لَا يَدْخُلُ هَذِهِ
 بعد از طلاق و بیع و اگر سوگند خورد که داخل این خانه
 عِنْدَ اِرِهَ فُلَانٍ

الْبَابُ

الْبَابُ مِنْ هَذَا الْبَابِ فَنَزَعَ الْبَابُ مِنْ هَذَا الْمَوْضِعِ
 این بابی که از این باب است از این موضع
 وَصَبَّ فِي غَيْرِهِ فَالْاَصْحَحُ حَلُّ الْاَلْفِظِ عِنْدَ الْاِطْلَاقِ
 و صب شد در غیره صحیح است حل اللفظ عند الاطلاق کردن
 عَلَى ذَلِكَ الْمَوْضِعِ حَتَّى لَوْ دَخَلَ مِنَ الْمَنْفَذِ
 بر سر آن موضع تا آنکه اگر داخل شد از منفذ
 الْاَوَّلِ حَنَثٌ وَاِنْ دَخَلَ مِنَ الثَّانِي لَمْ يَحْنُثُ
 اولین حاشا نشود و اگر داخل شد از ثانیه حاشا نشود
 وَالثَّانِي اِنَّهُ يُحْمَلُ عَلَيْهِمَا جَمِيعًا حَتَّى لَا يَحْنُثُ
 و قول بر آن است که حمل بر هر دو باب جمعیت تا آنکه حاشا نشود
 اِذَا فَقَدَ الدُّخُولَ مِنْ كِلْتَا وَاحِدَةٍ مَّا لَوْ قَالَ
 هر گاه تنه و داخل شدن از هر کدام از این بابها و اگر گفت
 لَا اَدْخُلُ بَيْتًا يَحْنُثُ بِدُخُولِ اَيِّ بَيْتٍ كَانَ
 داخل نشوم بر خانه حاشا نشود بدخول شدن هر خانه از این باب
 مِنْ طِينٍ أَوْ اَجْرًا أَوْ حَشَبًا أَوْ خِمَةً
 از گل باشد یا از اجرت یا از سنگ یا از چوب یا چادر
 وَلَا يَحْنُثُ اِذَا دَخَلَ مَسْجِدًا أَوْ غَارًا فِي الْجَبَلِ
 و حاشا نشود هر گاه داخل شود مسجد یا غار در کوه
 أَوْ حِمَامًا أَوْ كَنِيَسَةً وَلَوْ حَلَفَ لَا يَدْخُلُ عَلَى
 یا حمام یا کنیسه و اگر سوگند خورد داخل نشود بر
 فُلَانٍ فَدَخَلَ بَيْتًا فِيهِ فُلَانٌ وَغَيْرُهُ وَلَمْ يَفِرْ لَهُ
 بر فلان پس داخل شد خانه که در آن است فلان و غیر فلان و آنها را ندانند از

بَدَنَتِ حَنْتَ وَأَنْ عَزَلَهُ وَنَوَى الدُّخُولَ عَلَى غَيْرِهِ
بدنت خود حانت شود و اگر چه بشود از او و نیت کرد دخول بر غیر آن

فَقُولَانِ أَشْمُهُمَا الْحَنْتُ إِضَافًا إِلَى الْعِلْمِ
پس دو قول است که اشمنان دو قول بر حانت شدن است پس اگر نگوید

أَنَّهُ فِي الْبَدَنَةِ عَلَى الْخِلَافِ فِي حَنْتِ النَّاسِي
که او در حانت است پس بر آن خلاف است در حانت شدن انسان

فَصَلِّ إِذَا حَلَفَ لَا يَأْكُلُ الرُّؤْسَ الْقَتِيلِ
بر کاه سوگند خورد خورد سر را

وَحَدَهَا فَلَا يَحْنُ إِذَا أَكَلَ رَأْسَ طَائِرٍ أَوْ حَوْتٍ
تنها پس حانت نشود هر گاه بخورد سر طیر یا سر ماهی

أَوْ صَبَدًا إِذَا كَانَتْ فِي بَلَدٍ نَسَبًا هِيَ مَقْرُونَةٌ وَالْبَيْضُ
یا سر طیر که کاه باشد در شهر که بنا بر او قریه شود تنها و تخم

يُحْمَلُ عَلَى مَا يَنْزِيلُ بَانِضُهُ فِي حَيَوْتِهِ كَبَيْضِ الدَّجَالِ
عمل شود بر آنچه سفید نم کشنده در زندگی خود همچون بیهوشی غافله

وَالنَّعَامَةُ وَالْحَمَامَةُ دُونَ بَيْضِ التَّمَكِ وَالْجَرَادُ
و چون سفار و چون کبوتر تا چون سفید ماهی و ملخ

وَلَكُمُ عَلَى كَمِ النَّعَمِ وَالْوَحُوشِ وَالطُّيُورِ دُونَ
و عمل شود گوشت گوشت تمام و وحش و طیر

كَمِ التَّمَكِ وَدُونَ شَحْمِ الطَّنِزِ وَدُونَ الْكَرْشِ
گوشت ماهی و نیز پیه آفتاب و نیز سفید کبوتر

وَالكَبِدَ وَالطَّحَالِ وَالْقَلْبَ عَلَى أَصْحَابِ الرُّؤْسِ
و کبد و سبزه و دل تا بر قول از دو صید

الدمع

و لا یقتله علی الرؤس
و یقتله علی الرؤس

و الکبده علی الرؤس
و یقتله علی الرؤس

وَالأَصْحَ أَنَّهُ يَتَنَاوَلُ شَحْمَ الظَّهِ وَنَحْمَ الرَّاسِ
و اصل بر آن است که برسد به پیه اشمنان گوشت سر

اللِّسَانِ وَالْمَجْنِبِ وَأَنَّ شَحْمَ الظَّهِ لَا يَتَنَاوَلُهُ
زبان و بیله و مگر پیه اشمنان گوشت سر

الشَّحْمِ وَأَنَّ الأَلِيَةَ وَالسَّنَامَ لَا يَتَنَاوَلُهُمَا اللَّحْمُ
پیه و دونه و کوه آن گوشت شامل آنها نشود گوشت

وَالشَّحْمِ وَأَنَّ اللَّيْلِيَةَ لَا يَتَنَاوَلُ السَّنَامَ وَلَا
پیه و دونه شامل آن نشود کوه آن گوشت

بِالعَكْسِ وَالدَّسْمُ يَتَنَاوَلُهُمَا وَشَحْمَ الظَّهِ وَالطَّنِ
بر عکس و چرب برسد به دونه و سنام و پیه اشمنان گوشت سر

وَالأَذْهَانَ جَمِيعًا وَنَحْمَ القَبَائِدِ وَنَحْمَ الحَمَاقِ
و روغنها تمامی و گوشت کاه برسد به گوشت کاه و پیه

وَلَوْ قَالَ شَرًّا إِلَى الحِنْطَةِ لَا أَكَلَ هَذِهِ حَنْتَ
و اگر گوشت اشاره کشنده بر کند می بینوم این را حانت نشود

يَأْكُلُهَا عَلَى هَيْبَتِهَا وَيَأْكُلُ طَحِينَهَا وَحَبَّهَا
گوزدون آن کند بر شکل خود و گوزدون آرد آن و نان آن

وَلَوْ قَالَ لَا أَكَلَ هَذِهِ الحِنْطَةَ حَنْتَ يَأْكُلُهَا مَطْبُوعًا
و اگر گوشت بینوم این کند را حانت نشود گوزدون آن گوشت

وَبَيْتَهُ وَمَقْلِيَّتَهُ وَلَا يَحْنُ بِأَكْلِ طَحِينِهَا وَسَوْبِقِهَا
و خام و برشته و حانت نشود گوزدون آرد آن و قوامش آن

وَعَجْنِهَا وَحَبَّهَا وَلَا يَتَنَاوَلُ الرُّطْبُ التَّمَرِ
و غیر آن و نان آن و شامل نشود زمانه تر را

وَالْبَسْرُ وَالْعَنْبُ الرِّيبُ وَكُنَا الْعُكُوسُ
 وخطا را و شامل شود اکثر سوز را و هم برعکس است
 وَالْإِصْحَاقُ أَنَّهُ لَا يَحْنُثُ إِذَا قَالَ لَا أَكُلُ هَذَا الرَّطْبَ
 وارج بر این است که حانث نشود هر کس که بگوید کوزم این طیب را
 فَأَكَلَهُ بَعْدَ مَا تَمَّتْ أَوْ لَا أَكُلُ هَذَا الصَّبِيُّ وَكَلَهُ
 پس کوزم بعد از آنکه شکست یا کوزم تمام کنم با این کسیت و سلام کرد با او
 بَعْدَ مَا شَاخَ وَالْحَبْرُ يَتَنَاوَلُ حَبْرُ الْحِنْطَةِ
 بعد از آنکه بالغ شد و نان شامل شود نان کدم
 وَالشَّعِيرُ وَالْأَرْزُ وَالْبَاقِي إِذَا حَلَفَ لَا يَأْكُلُهُ
 و نان جوان و نان برنج و نان باقلا و هر گاه سوگند خورد کوزم یا نازا
 فَجَعَلَهُ شَرِبًا وَأَكَلَهُ حَنْثٌ وَلَوْ حَلَفَ لَا يَأْكُلُ
 کوزم یا نازا شرب و خوردن آن حانث نشود و اگر سوگند خورد کوزم
 السُّوْبِقُ فَاسْتَفَهُ أَوْ تَنَاوَلَهُ بِأَصْبَعِهِ حَنْثٌ
 سو بقی را اگر کماند یا خوردن آنرا شرب است حانث نشود
 وَلَوْ جَعَلَهُ فِي الْمَاءِ فَشَرِبَهُ لَمْ يَحْنُثْ وَلَوْ حَلَفَ
 و اگر کرد آنرا در آب پس شرب آنرا حانث نشود و اگر سوگند خورد
 لَا يَشْرِبُ السُّوْبِقُ بِعَكْسِ الْحَكْمِ وَفِي اللَّبَنِ وَ
 نیاشد سو بقی را برعکس حکم و در شیر
 سَائِرِ الْمَائِعَاتِ إِذَا حَلَفَ لَا يَأْكُلُهُ فَأَكَلَهُ يَحْنُثُ
 و اگر شرب یا کوزم هر گاه سوگند خورد کوزم یا نازا پس خوردن آن با نان
 حَنْثٌ وَإِنْ شَرِبَ لَمْ يَحْنُثْ وَإِنْ حَلَفَ
 حانث نشود و اگر شرب میده حانث نشود و اگر سوگند خورد

الخبز

لَا يَشْرِبُ بِعَكْسِ الْحَكْمِ وَلَوْ حَلَفَ لَا يَأْكُلُ التَّمَنُّ
 نیاشد برعکس حکم و اگر سوگند خورد کوزم روغن
 فَأَكَلَهُ يَحْنُثُ جَامِدًا أَوْ ذَائِبًا حَنْثٌ وَإِنْ شَرِبَ
 خورد روغن یا نان یا میده یا کذا حنث حانث نشود و اگر شرب میده
 الذَائِبُ لَمْ يَحْنُثْ وَإِنْ جَعَلَهُ فِي عَصِيصَةٍ وَالْهَلَا
 روغن که آغشته حانث نشود و اگر کرد روغن یا میده در عصیده و خوردن آنرا
 حَنْثٌ إِنْ كَانَتْ عَيْنُهُ ظَاهِرَةً فِيهَا وَإِنْ صَانَ
 حانث نشود اگر باشد عین آن روغن ظاهر است و آن را اگر کوزد
 مُسْتَهْلِكًا لَمْ يَحْنُثْ وَيَتَنَاوَلُ الْفَاكِهَةَ
 هلاک شده حانث نشود و شامل شود میوه
 الرُّطْبُ وَالْعَنْبُ وَالرُّمَانُ وَالْأَتْرُجُ وَالرُّطْبُ
 کوزم و انگور و انار و ترنج و خیار
 وَالْيَابِسُ وَمُطْلَقُ الْبَطِيخِ وَالْمَمُّ وَالْبُجُوزُ لِغَيْرِ
 و خیار خشک و مطلق تربزه و مطلق تر و کدو غیر
 الْهِنْدِيِّ مِنْهَا وَالطَّعَامُ يَتَنَاوَلُ الْأَقْوَاتَ
 کوزم پسته از کدو و حبس طعام شرب شود فواتها را
 وَالْفَوَاكِدُ وَالْحَلَاوَاتُ وَكُلُّ مَا يُؤْتَدَمُ بِهِ
 و میوه بار و شیرینیها را و کل چیزی که طبعش شیرین است
 وَلَوْ قَالَ لَا أَكُلُ مِنْ هَذِهِ النَّقْرَةِ حُلَّ عَلَى حَمِيهَا
 و اگر گفت کوزم از این ماد کا و شامل شود برکتش آن
 دُونَ الْوَلَدِ وَاللِّدْنِ وَلَوْ قَالَ مِنْ هَذِهِ الشَّحْمَةِ
 غیر از ولد و شیر و اگر گفت کوزم از این در حنث

حَلَّ عَلَى ثَمَرِهَا دُونَ الْوَرَقِ وَأَطْرَافِ الْأَعْصَانِ
عمل شود میوه آن نیز برگ و سر شاخه ها
فصل إذا حلف لا يأكل هذه الثمرة
هرگاه سوگند خورد که نخورد این میوه را
 فوَقَعَتْ فِي صَبْرٍ قَمَرٍ فَأَكَلَ الْجَمِيعَ حَنْثٌ وَإِنْ
پس افتاد در میان خرمساز و خورد همه را حانت شود و اگر
 بَقِيَتْ وَاحِدَةٌ لَمْ يَحْنَثْ وَإِنْ حَلَفَ لِيَأْكُلَنَّ
باقی ماند یک دانه حانت نشود و اگر سوگند خورد که بخورد
 هَذِهِ الثَّمَرَةَ فَاحْتَلَطَتْ تَمَرٌ لَمْ يَنْزِلْ إِلَّا بِأَكْلِ الْجَمِيعِ
این میوه را پس اختلط شد تمبر نخورد مگر بخورد همه را
 وَلَوْ حَلَفَ لِيَأْكُلَنَّ هَذِهِ الزُّمَانَةَ فَلَمَّا نَبَرَ إِذَا
و اگر سوگند خورد که بخورد این نارسا پس پخت میوه را که
 أَكَلَ جَمِيعَ حَبَاتِهَا وَلَوْ حَلَفَ لَا يَلْبَسُ هَذَيْنِ
بخورد تمام دانه ها را و اگر سوگند خورد که نپوشد این دو
 الثَّوْبَيْنِ لَمْ يَحْنَثْ بِلَبْسِ أَحَدِهِمَا وَإِذَا لَبَسَهُمَا
پوشد را حانت نشود بپوشیدن از آنها هرگاه پوشد هر دو را
 مَعًا أَوْ عَلَى التَّعَاقُبِ حَنْثٌ وَلَوْ قَالَ لَا أَلْبَسُ
با هم یا یکی در پی حانت شود و اگر گفت بپوشم
 هَذَا وَلَا هَذَا حَنْثٌ بِلَبْسِ أَحَدِهِمَا وَلَوْ حَلَفَ
این را و نپوشم از آن حانت شود بپوشیدن یکی از آنها و اگر سوگند خورد
 لِيَأْكُلَنَّ هَذَا الطَّعَامَ قَبْلَ مَجِيئِ الْعِدَّةِ
که بخورد این طعام را در وقت پیش از آمدن روز

حانت شود

فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ وَلَوْ مَاتَ وَتَلَفَ الطَّعَامُ بَعْدَ
نباشد چیزی بر او و اگر بمرد یا تلف شد آن طعام بعباد
 مَجِيئِ الْعِدَّةِ فَإِنْ كَانَ بَعْدَ التَّمَكُّنِ مِنَ الْأَكْلِ حَنْثٌ
اگر بعد از تمکن از خوردن حانت شود
 وَإِنْ كَانَ قَبْلَهُ فَعَلَى قَوْلِي الْأَكْرَاهِ وَلَوْ تَلَفَ
و اگر بود پیش از آنکه تا برسد در آن حانت در آگاه و اگر حانت کرد از آن
 الْخَالِفِ لَطَعَامٍ أَوْ أَكَلَهُ قَبْلَ مَجِيئِ الْعِدَّةِ حَنْثٌ
سوگند خورده آن طعام را یا خورد آن پیش از آمدن حانت شود
 وَإِنْ أَتَلَفَهُ اجْتَنَبِي أَوْ تَلَفَ فَعَلَى قَوْلِي الْأَكْرَاهِ
و اگر تلف کرد از آن بیکبار یا تلف شد پس تا بران در قول آگاه است
 وَلَوْ قَالَ لَا قَضِيَنَّ حَقَّكَ عِنْدَ رَأْسِ الْهَيْلِ
و اگر گفت که قضایم حق ترا در نزد سر هلال
 فَيَنْبَغِي أَنْ يَقْضِيَهُ فِي آخِرِ الشَّهْرِ عِنْدَ غُرُوبِ الْقَمَرِ
لازم است آنکه قضایم در آخر ماه نزد غروب آفتاب
 فَإِنْ قَضَاهُ قَبْلَهُ أَوْ مَضَى بَعْدَ الْغُرُوبِ قَدْرُ مَا
اگر قضایم پیش از غروب یا گذشت بعد از غروب قدر آنکه
 يُمْكِنُ فِيهِ قَضَاؤُهُ حَنْثٌ وَإِنْ أَخَذَ فِي الْكَمَلِ
تمکن است در آن قضایم کردن آن حانت شود و اگر شروع کرد در تمام کردن
 حِينَئِذٍ وَلَمْ يَقْرَعْ إِلَّا بَعْدَ مَدَّةٍ لِكَثْرَتِهِ لَمْ
در وقت غروب و فارغ نشد مگر بعد از مدتی از بس بسیار
فصل الخالف على أن لا يتكلم
حانت شود هرگز نپوشم خورده آنکه کلام نهد

لَا يَحْنُثُ بِالتَّسْبِيحِ وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَلَوْ حَلَفَ لَا يَكْفُرُ
 حانث نشود به سبحان الله کن و در خواندن قرآن و اگر سوگند خورد کلام نکند
 فَلَا تَأْسَلُ عَلَيْهِ حَنْثٌ وَإِنْ كَتَبَ كِتَابًا أَوْ أَرْسَلَ
 با فلان پس سزاگردد بر او حانث شود و اگر نوشت کتاب یا روان کرد
 رَسُولًا فَالْحَدِيدُ أَنَّهُ لَا يَحْنُثُ وَكَذَلِكَ الْوَسْأَلُ إِلَيْهِ
 کسی بفرستد قول چه بر آن است که حانث نشود هم نهد اگر سزاگردد بر او
 بِيَدِهِ أَوْ عَيْنِهِ وَلَوْ قَرَأَ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ أَفْهَمَهُ
 بدست یا چشم و اگر خواند آیه از قرآن در فهم او انداخت
 بِهَا مَقْصُودَهُ لَمْ يَحْنُثْ إِنْ قَصَدَ قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ
 بر آن آیه مقصود خود را حانث نشود اگر قصد کرد است خواندن قرآن را
 وَالْأَحْنَثُ وَالْحَالِفُ عَلَى أَنَّهُ لَا مَالَ لَهُ يَحْنُثُ
 و اگر حانث شود و سوگند بخورد بر آنکه نماند مال او را حانث نشود
 إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ مِنْ أَيِّ نَوْعٍ كَانَ وَأَيُّ قَدَرٍ
 اگر باشد او را مال از هر نوعی باشد چه قدر که
 كَانَ وَالذَّيْنُ الْحَالِفُ مَالٌ وَكَذَلِكَ الْمُؤَجَّلُ عَلَى أَصْحَحِ
 باشد و دین علی مال است ام بر جمله بنا بر قول اصح
 الْوَجْهَيْنِ وَكَذَلِكَ الْمُتَدَبِّرُ وَالْمَعْلُوقُ عَيْتُهُ بَصِيفَةٌ
 از دو وجه و در مال است عید بر و عید که تعلیق کرده از او بجزعت
 وَمَا أَوْصِيَهُ لِغَيْرِهِ وَإِنْ كَلَّاهُ مُكَاتَبٌ لَمْ يَحْنُثْ
 و آنچه وصیت کرد به غیر و اگر بکشد او را بکاتب حانث نشود
 فِي أَصْحَحِ الْوَجْهَيْنِ وَالْحَالِفُ عَلَى الضَّرْبِ لَا يَحْنُثُ
 در از او از دو وجه و سوگند بخورد بر ضرب زدن خلاصه نشود
 وَفِيهِ

بِوَضْعِ السَّوْطِ عَلَيْهِ وَرَفْعِهِ وَإِنَّمَا يَحْنُثُ بِمَا لَيْسَ
 به نهادن چوب بر سر او و برداشتن و نیست که صلاصت شود بر کلام برده
 ضَرْبًا وَلَا يَحْنُثُ عَلَيْهِ فِيهِ إِلَّا يَلَامُ فَإِنْ قَالَ ضَرْبًا
 به ضرب و شرط نباشد و در ضرب الم رسانیدن اگر گفت ضرب
 شَدِيدًا فَلَا يَحْنُثُ مِنَ الْإِيلَامِ وَالْعَصْرُ وَالْحَنْقُ وَتَقْفُ
 سخت لازم است از الم رسانیدن و زدن و شتمانیدن و میگویند
 الشَّعْرُ لِلْبَيْتِ بِضَرْبِ اللَّطْمِ وَاللُّكْزُ ضَرْبٌ عَلَى
 سر نیست به ضرب و وسیله زدن و لکوزن ضرب است بنا بر قول
 الْأَصْحَحِ وَلَوْ حَلَفَ لِيَضْرِبَهُ مِائَةَ سَوْطٍ أَوْ خَشِيئَةٍ
 اصح و اگر سوگند خورد تا ضرب کند او را صد تال یا صد چوب
 فَشَدَّ مِائَةَ ضَرْبَةٍ بِهَا ضَرْبَةٌ وَاحِدَةٌ أَوْ ضَرْبَهُ
 پس بسته کرد صد بایم و ضرب کرد آن ضرب واحد یا ضرب کرد او را
 بَعَثَكَ عَلَيْهِ مِائَةَ شَهْرٍ أَخِي بِيْرٍ إِنْ عُرِفَ أَنَّ
 بشارت فرستد که بر او صد تال فروده خلاصه شود اگر براند که بیست
 الْكُلُّ أَصَابَهُ أَوْ تَرَكَهُ الْبَعْضُ عَلَى الْبَعْضِ فَوَصَلَ
 همه آن با رسیدن یا افتاد است بعضی بر سر بعضی و در وصل بنده
 إِلَيْهِ الْمِ الْكُلُّ وَلَوْ حَلَفَ لِيَضْرِبَهُ مِائَةَ مَرَّةٍ
 بر او الم همه را و اگر سوگند خورد تا ضرب کند او را صد بار
 لَمْ يَحْنُثُ بِذَلِكَ **فصل** إِذَا قَالَ وَاللَّهِ لَا أَفَأُفَكُّ
 خلاصه شود بمان - هرگاه گفت والله عهد انتم از تو
 حَتَّى اسْتَوْفَيْتُمْ مِثْلَ فَفَارَقَهُ أَوْ وَقَفْتُمْ
 تا اینکه بجا آوردم عهدم از تو پس از او جدا شد یا ایستاد تا آنکه

ذهب صاحب حديث وان هرب صاحبه ولم
 يفت رقيق او مانع شود از كركيت رقيق او
 يمكنه ان يتبعه لم يحنت وان انراه او حاله
 تمكن او بشد او تايج شود باو مانع شود و اگر برود او را با حواله کرد
 الغريم على غيره ثم فارقه او افلس الغريم ففارقه
 غريم بغير تيسر جدا شود از او يا افلس غريم و جدا شود از
 الى ان يومسرحنت وان فارقه بعد الاستيفاء
 تا آنکه تو از او جدا شد مانع شود و اگر جدا شود بعد از بجا آوردن حق
 ثم وجد ناقصا فان كان من جنس حقه لكن
 پس موجود شد ناقص است اگر هست از جنس حق او اما
 اذرى لم يحنت وان لم يكن من جنسه يحنت
 به تربیت مانع نشود و اگر نباشد از جنس حق او مانع شود
 ان كان عالما والافعلى الخلاف في حنت الناس
 اگر باشد دانسته و اگر نه بنا بر خلاف است که در حانت بودن انسان
 واذ احلف لا يبرئ منكرا الارفعه الى القاض
 و هر گاه سوگند خورد که زینند منکر است که اگر رفع کند از او بزد قاض
 فرأى منكرا فلم يرفعها حتى مات بعد التمكن
 پس دید منکر است آنچه کرد به قاض تا مرد نبود از امکان
 حنت ويحل اللفظ على قاضى البلد حتى لو غزل
 مانع شود و محل بود لفظ به قاضی آن شهر تا آنکه اگر غزل شد
 الذى كان قاضيا وولى غيره فالبر بالرفع
 آنکه بود است قاض و قاضی بجز او پس بخلاف
 رقيق او

الى الثاني ولو قال الارفعت الى قاض بربالرفع
 به قاض دوم و اگر گفت بربالرفع هم از او بربالرفع خلاص شود بر
 الى اى قاض كان ولو قال الارفعت الى قاضى
 به قاضی که باشد و اگر گفت بربالرفع هم به قاضی
 فلان فراه ثم عزل القاضى فان اراد الالفته
 فلان فرید مکرر عزل شود آن قاضی اگر اراده کرد به این لفظ
 اليه مادام قاضيا يحنت ان تمكن فعل الخلاف
 مادام که قاضی باشد حانت شود اگر امکان بوده
 من الرفع اليه فلم يرفع وان لم يتمكن فعلى
 از رفع کردن به او و اگر نتواند نشد سهوا مطلقا
 الخلاف في حنت المكره وان لم يرد مادام
 که اراده در حانت کرده و اگر اراده نکرده مادام
قاضي بربالرفع اليه بعد العزل فصل
 قاضی بربالرفع خلاص شود به رفع کردن به او بعد از عزل بودن
الحالف على ان لا يبيع او لا يشتري محنت
 سوگند خورد که نه بزند نه بخرد یا نه بزند
 اذا عقد لنفسه او لغيره بالوكالة ولا يبيع
 هر عقد کند برایش خود یا برایش غیره به وکاله و نه بزند
 يعقد الوكيلة وكذا لو حلف ان لا يبيع
 به عقد کردن وکیل یا برانکه هم چنان که سوگند خورد آنکه زن نمرد
 او يطلق او لا يعتق او لا يضرب فامر غيره
 یا طلق کند یا آزاد کند یا موبد کند پس امر کرد به غیر خود

آداب الحلف
 و اگر در سوگند

حَقَّ فَعَل لَمْ يَحْنَتْ إِلَّا أَنْ يَكُونَ نَيْتَهُ أَنْ لَا يَه
تا کرد از امانت نشود مگر آنکه باشد نیت او که کند

يَفْعَل بِنَفْسِهِ وَلَا يَغْيِرُهُ وَلَا يَحْلِفُ وَلَا يَتَّبِعُ
ان کار به نفس خود و هم تغییر خود و اگر سوگند خورد نکند بگوید

لَهُ النِّكَاحُ وَكَيْلَهُ يَحْنَتْ وَقِيلَ هُوَ لَغَيْرِهِ
بر او نکاح و کیل او حانت نشود و اگر سوگند خورد بر او حانت

لَمْ يَحْنَتْ وَلَوْ حَلَفَ لَا يَبِيعُ مَالَ فُلَانٍ فَبَاعَ بَأْذِ
حانت نشود و اگر سوگند خورد نترسد مال فلان را بیاید و بیاید

حَنْتَ وَإِنْ بَاعَ بغيرِ إِذْنِهِ لَمْ يَحْنَتْ وَلَوْ حَلَفَ
حانت نشود و اگر بیاید بدون او حانت نشود و اگر سوگند خورد

لَا هَبَّ مِنْ فُلَانٍ فَقَالَ لَهُ وَهَبْتُ مِنْكَ فَلَمْ
بهر کس از فلان و گفت او را بدهم بر تو

يَقْبَلُ لَمْ يَحْنَتْ وَإِنْ قَبِلَ وَلَمْ يَقْبِضْهُ فَلَمْ
قبول کند حانت نشود و اگر قبول کرد و قبضه نکرد آن را

عَلَى الْأَظْهَرِ وَيَحْنَتْ بِالْعَرْمِيِّ وَالرَّقِيبِيِّ وَالصَّدَقَةِ
تا قبول اظهر و حانت شود بر الظالم و در حق هم و صدقه کردن

وَالْيَحْنَتْ بِالْإِعَارَةِ وَالْوَصِيَّةِ وَالْوَقْفِ
و حانت شود بر عاریه دادن و وصیت کردن و وقف کردن

وَلَوْ حَلَفَ لَا يَتَّصِدُّقَ لَا يَحْنَتْ بِالْهَبَةِ
و اگر سوگند خورد که صدقه نکند حانت نشود بر هبه کردن

عَلَى الْأَحْيِ وَلَا يَحْلِفُ إِلَّا بِأَكْلِ طَعَامٍ اشْتَرَاهُ
تا بر قول الحی و اگر سوگند خورد که خورد طعامی که خریده است

فُلَانٍ لَمْ يَحْنَتْ بِأَكْلِ مَا اشْتَرَاهُ مَعَ غَيْرِهِ وَكَذَلِكَ
فلان حانت نشود بخوردن آنچه خریده است با غیر خود و هم اگر

قَالَ مِنْ طَعَامٍ اشْتَرَاهُ فُلَانٌ عَلَى الْأَصْحَى وَيَحْنَتْ
گفت از طعامی که خریده است فلان تا بر قول اصحی و حانت نشود

بِمَا اشْتَرَاهُ سَلْمًا وَلَوْ كَانَ قَدْ اشْتَرَى فُلَانٌ
تا آنچه خریده است سالم و اگر باشد که خریده است فلان

طَعَامًا وَآخِرُ طَعَامًا وَخِلَاطًا لَمْ يَحْنَتْ حَتَّى
طعامی و دیگری طعامی و اخیخته کردن حانت نشود تا ایستد

لَوْ يَتَّقِينَ أَنَّهُ قَدْ أَكَلَ مِمَّا اشْتَرَاهُ فُلَانٌ وَلَوْ حَلَفَ
اگر میترسند برود که در ترس خورده است از آنچه خریده است فلان و اگر سوگند خورد

لَا يَدْخُلُ دَارَ الشَّرَاهَا فُلَانٌ لَمْ يَحْنَتْ بِدُخُولِ
داخل نشود خانه که خریده است فلان حانت نشود بدخول شدن

دَارِ أَخَذَهَا بِالشَّفْعَةِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
خانه که گرفته است و شفعه

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يُوَفُونَ بِالتَّذِيرِ الْآيَةَ وَقَالَ النَّبِيُّ
این توبیخ است ایست در کجاست توبیخ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مِنْ نَدْرَانِ يُطِيعُ
بسم صلوات الله علیه و سلم کسی که نذر آنکه اطاعت کند

اللَّهُ فَلْيُطِعهُ التَّذِيرُ نَوْعَانِ نَذْرٌ مُجَاجٌ وَهُوَ أَنْ
خدا می اطاعت کند او را با آنکه نذر دو نوع است یک نذر مجاح و طاعت آن است که

کتاب التذیر

يَمْنَعُ نَفْسَهُ عَوْبُشًا عَلَى وَجْهِ الْمُبَاحِ وَالْغَضَبِ
بش کنه نفس موزا از چهره بر وجه المباح و وجه غضب

بالتزام قربة كقوله ان دخلت النار وكلمت فلانا
بالتزام قربة چون قول او اگر داخل شدم خانه را یا کلام کردم با فلان

فدله على حرقة رقة او صوم شه في حكمه اقول
پس خدا را بگفته بر من از او غلامی یا روزه را ماهی یا در حکم آن که چند قول

احدها ان عليه الوفاء بما التزم لو كلفه واصحها
یک از آن است که بر او است وفاداری با آنچه که لازم کرده اگر کلام کند با او صحیح است

ان عليه كفارة الممين وثالثها انه يتخير بين
آن است که بر او است کفارت میمان و قول سوم آن است که حق انتخاب در میان

الوفاء بما التزم وبين كفارة الممين ولو قال ان
وفاداری با آنچه که لازم کرده و میان کفارت میماند و اگر گفت اگر

دخلت النار فعلى كفارة الممين اذا دخل و
داخل شدم خانه را پس بر من باشد کفارت میماند اگر گاه داخل شود

كذا لو قال فعلى نذر **ونذر الشبر وهو ان**
هم اگر گفت بر من باشد نذر و نذر شبر است و بر آن است نذر

يلتزم قربة في مقابلة حدوث نعمة او اندفا
لأنه لا يجوز قربة او مقابله پدید آمدن نعمت یا در وقت شدن

بليتة مثل ان يقول ان شفع الله مريضى
بليتة مثل آنکه بگوید اگر شفا دهد خداوند بر مریضم را

او رد غايى و رزقى الله و لكافله على
یا رو کند غایت مرا یا رزق می کند خداوند مرا و لکن او را

تعليق الكفارة
بما التزم

او فعل ان اعتق رقة او ارح او اصوم كذا فاذا
یا بر من باشد آنکه آزاد کنم بخوانی یا ارحم یا روزه بگیرم چنانچه اگر گاه

حصل المعلق عليه لزمه القيام بما التزم و لم
حاصل شد معلق علیه لازم است قیام کردن با آنچه که لازم کرده و اگر

يعلق التزام بشئ بدل الله قال على ان اصلى
معلق شود التزام بشیء بجای خداوند یا بر من باشد برین اگر نماز کنم

او اصوم كذا او اعتق فكذلك الحكم في اصح
یا روزه بگیرم چنانچه یا آزاد کنم پس حکم همین است در اصح

القولين وانما يجوز يلزم بالتدبر ما هو طاعة
از دو قول است و تنها در لازم کرد به نذر نکر آنچه که طاعت است

ولم يوجبه الشرع ابتداء اما المعصية
و واجب نکرده انرا شرع در ابتدا یا نکر معصیت

كالقتل والزنا فلا يصح نذر فعلها وكذلك
چون قتل و زنا در نذر صحیح نذر کردن آن است و هم نذر نکر

نذر صوم يوم العيد وان يصلى محذرا وان
نذر کرد روزه روز عید یا نماز عید یا نماز روزی یا نکر

بدبح و لك اولاده وهو واجب بالشرع لا
بدرود و لکن خداوند یا بر من بخورد و آن واجب است شرعاً و نکر

يصح كما لو قال لله على ان اصلى الظهر او
صحیح است چنانکه اگر گفت خداوند بر من باشد نماز ظهر را یا نکر

اصوم رمضان وكذلك لو نذر فعل المباح
روزه بگیرم رمضان را و هم چنان اگر نذر کرد فعل مباح

او تركه لا يوجب الوفاء لكنه يمين على ما راجح
 يا تركه واجب نهى وفاقرون لكن تركه نهى بانه تركه
 في المذهب حتى لو نذر ان يفعل او ان لا يفعل
 ورضيتا فخره تا انما ان نذر ان لا يفعله يا انما نكته
 ففعله فعليه كفارة اليمين **فصل** اذا نذر
 به کرد انرا بر درست كفارت سوگند
 صوم ايام فيستحب له التعجيل ويجوز ان يؤا
 روزه چند روز است است برابر عجز کردن در وقت انکه روزان نذر
 وان يفرق فان قدد بالتتابع او بالتفريق وجب
 و هم تفرقه کرد پس اگر متفرقه کرد به متتابع يا به تفرقه واجب است
 الوفاء ولو نذر صوم سنة معينة بان قال
 وفا کردن و اگر نذر کرد روزه سال معينه چنانکه است
 لله على صوم سنة كذا او سنة من الغد صمنا
 خدا را باشد بر من روزه سال فلان يا ساله از فردا روزه کرد
 لكن يصوم شهر رمضان عنه ويفطر الغد
 اما روزه کرد ماه رمضان از او غدا روزه کرد و يفطر الغد
 و ايام التشريق ولا قضاء عليه و اذا فطرت
 و سه روز ايام تشریق و بنا شد قنار بروی و هر گاه عذر روزه
 المرأة بعذر الحض و النفاس فظهر القولين
 زن است عذر حیض و عذر نفاس پس اگر نذر در قول
 انها يتقضى وكذا لو افطرت بعذر مرض او سفر
 ان است که فعل کند هم اگر نذر در عذر مرض يا سفر
 ان

در وقت
 نذر

فان افطرت يوما لغير عذر فعليه قضاء ذلك
 اگر روزی شکست نداشت با عذر پس برست قنار ان
 اليوم ولا يجب استئناف السنة ان لم يقدر
 روزی دو جهت باشد از سر گرفتن آن سال اگر عذر نکرده است
 بالتتابع وان قيد وجب في اظهر الوجهين
 به متتابع اگر قيد کرده و وجه است در روز اول و دوم
 وان نذر صوم سنة ولم يعين نظر ان شرط
 و اگر نذر کرد روزه عین سال و عین نکرده نظر در ذکر شرط کرده است
 التتابع لزم ولا يبطل بصوم شهر رمضان
 متتابع لازم است و باطل نذر روزه ماه رمضان ان متتابع
 عن فرضه ولا ياطار في العيدين و ايام التشريق
 از عارض رمضان و هم بخوردن در روز عیدین و سه روز ايام تشریق
 و يقضىها متتابعة متصلة باخر السنة وان
 و قضاء استنار به متتابع به سه باشد به آخر سال در ذکر
 افطرت المرأة بعذر الحض لغيب الاستناب
 عذر روزه زن بعذر حیض و وجه بقائه استناب
 وفي القضاء الخلاف وان لم يشرط التتابع
 در وقت گرفتن ان خلاف است و اگر شرط کرده است متتابع
 لم يلزمه التتابع فان اراد ان يصوم متتبا
 لازم باشد به متتابع پس اگر اراده کرد که روزه کرد به متتابع
 صام رمضان عن الفرض وقضى عن التتابع
 روزه کرد در رمضان را از عجز فرض و قضاء کند از عجز نذر

وَيَسْتُرُ الْعِيدَيْنِ وَأَيَّامَ التَّشْرِيقِ وَيَقْضَى وَلَوْ
نزد کرد و روز عید را و سه روز ایام تشریق را و قضای کند
 نَذَرَ صَوْمِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ اَبْدًا لَمْ يَلْزِمَهُ قِضَاءُ
نزد کرد روز دوشنبه را ابد لازم نیفتاد قضای
 الْاِثْنَيْنِ الْوَاقِعَةِ فِي رَمَضَانَ وَكَذَا قِضَاءُ
دوشنبه های که واقع می شود در رمضان و هم قضای
 مَا يُوَافِقُ الْعِيدَيْنِ وَأَيَّامَ التَّشْرِيقِ فِي اصْحَابِ
روز که موافق شود با عیدین و با ایام تشریق در روز
 الْوَجْهَيْنِ وَاِنْ لَزِمَهُ صَوْمُ شَهْرَيْنِ مُتَابِعَيْنِ
از دو روز و اگر لازم شد او را روزه و ماه به ستای
 عَنْ كِفَارَةِ قَدَمِ صَوْمِ الْكُفَّاتِ سِوَا سَبْقِ وَجْهِ
از کفارت پیش اندازد روزه کفارت را سبقت نماید و پیش او
 النَّذْرِ اَسْبَقَ النَّذْرَ وَجُوبَهُ ثُمَّ اَسْبَقَ النَّذْرَ
نزد را یا پیش از آن روزه و سبقت نماید از نذر و نذر
 قِضَا الْاِثْنَيْنِ الْوَاقِعَةِ فِي الشَّهْرَيْنِ وَاِنْ سَبَقَ
قضای کند دوشنبه های که واقع شده در دو ماه و اگر پیش از آن
 صَوْمُ الْكُفَّارَةِ فَقَوْلَانِ اَحْكَمُهُمَا الْقِضَاءُ
روزه کفارت پس دو قول آمده از آن دو قول قضا کردن است
 اَيْضًا وَيَقْضَى الْمَرَاةُ مَا يُوَافِقُ زَمَانَ الْحَيْضِ
و قضا کند زن از روز که موافق شود زمان حیض
 وَالتَّقْيِاسُ عَلَى الظَّهْرِ وَمَنْ نَذَرَ صَوْمِ يَوْمٍ
در زمان ولادت یا به قول نظر و کسی که نزد کرد روزه یک روز
 بِجَمْعٍ

لَيْسَ بِهِ لَمْ يَصِحَّ قَبْلَهُ فَاِنْ نَذَرَ يَوْمًا مَعِيْنًا مِنْ
بمعین درست باشد پیش از آن که نذر کرد و روزی به معین از
 الاسبوعِ تَقَرَّبَ صَامَ اَخْرَجَهُ مِنَ الْاَسْبُوعِ
بمنته پس فراوانی کردن را روزه کرد یک روز از منته
 وَهُوَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ وَيَكُونُ قِضَاءً اَوْ اَدَاءً **فصل**
و آن روز جمعه است و باشد قضا یا ادا
 الظَّاهِرُ اَنْ مَنْ اصْبَحَ صَائِمًا عَنْ تَطَوُّعٍ ثُمَّ
با کفایت آن است که اگر کسی در یک روز روزه دار از روزی که پیش
 نَذَرَ اَتَمَّ اَمَّا يَلْزِمُهُ الْاِتِمَامُ وَلَوْ نَذَرَ صَوْمِ
نزد کرد تمام کردن آن را لازم است تمام کردن و اگر نزد کرد روزه
 بَعْضِ الْيَوْمِ لَا يَنْعَقِدُ وَلَوْ نَذَرَ اَنْ يَصُومَ الْيَوْمَ
بعض از روزی بسته نشود آن نذر و اگر نذر کرد روزه کرد آن روز
 الَّذِي يَقْدَمُ فِيهِ فَلَا يَنْعَقِدُ فَالظَّاهِرُ اَنْهُ يَنْعَقِدُ
که یا در آن روز قضا از نذر پس ظاهر آن است که نذر بسته شود
 نَذْرُهُ ثُمَّ اِنْ قَدِمَ لَيْلًا اَوْ يَوْمَ الْعِدَاوَةِ
نذر او پس اگر آمد در شب یا در روز عید یا با او
 رَمَضَانَ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ وَاِنْ قَدِمَ نَهَارًا وَهُوَ
در رمضان چیزی نباشد بر وی و اگر آمد در روز و او
 مُفْطِرًا اَوْ صَائِمًا عَنْ قِضَاءٍ اَوْ عَنْ نَذْرِ اِخْرَجَ
با روزه بود یا روزه داشت نذر او یا قضا یا از عبادت نذر و اگر
 فَعَلِيهِ صَوْمِ يَوْمٍ اِخْرَجَ عَنْ هَذَا النَّذْرِ فَاِنْ
پس بر وی است روزی از عیدین از عبادت آن نذر پس اگر

قَدِمَ وَهُوَ صَائِمٌ عَنْ تَطَوُّعٍ فَاصْحَحَ الْوَجْهَيْنِ اِنَّ
 الجواب كذا ذلك والثاني انه يتم ما هو فيه
 عن نذره ولو قال ان قدم فليته على ان اصوم
 اليوم الثاني ليوم قدومه وان قدم عمره
 فليته على ان اصوم اول خميس بعد فقدي ما يور
 الاربعاء لزمه صوم يوم الخميس عن الاول
 من التذرين ويقضى يوما للآخر **فصل**
 اذا نذر حج او عمرة لزمه الوفاء به ولو نذر
 ان يمشي الى بيت الله تعالى او ياتيه فلا صح
 انه يلزمه اتيانه وحج او يعتمر ثم ان نذر
 الاتيان لم يلزمه المشي وان نذر المشي

او نذر ان يحج او يعتمر ماشيا فلزمه المشي و
 يجوز ان ياتيه راكبا فيه قولان اصحهما الاول
 ومن ابن بلزومه المشي ان قال احج ماشيا
 فمن وقت الاحرام سواء احرم من الميقات او
 قبله وان قال امشي الى بيت الله تعالى فمن
 ذروة اهله في قبر الوجهين واذا اوجبتنا
 عليه المشي فحج راكبا مع القدرة على المشي
 فلا صح انه يجزئه حجه عن التذير المشي ولكن
 يلزمه دم وان كان عاجزا عن المشي اجزاه
 حجه عن التذير والاصح لزوم الدم ومن نذر
 حجا لزمه ان يحج بنفسه فان كان معصوما

حَجَّ بِمَالِهِ وَيَسْتَحَبُّ الْإِيْتَانُ بِيَدَيْهِ أَوْ لِسَانَهُ إِلَّا
 حَجَّ كَيْفَ بِيَالٍ خَيْرٌ وَسَبَّحْتَ لَعْنَتُكَ بِمَالٍ فِي رَأْسِ سَنَةٍ لَكِنْ لَيْسَ
 مَكَانَ فَإِنْ أُخْرِيَ مَعَ الْإِمْتِكَانِ وَمَاتَ حَجَّ مِنْ
 مَالِهِ وَإِنْ نَذَرَ أَنْ يَحُجَّ عَامَهُ وَهُوَ عَلَى مَسَافَةٍ
 يَمْلِكُهُ الْحَجَّ مِنْهَا فِي ذَلِكَ الْعَامِ فَعَلَيْهِ الْوَفَاءُ
 فَإِنْ مَنَعَهُ مَرَضٌ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَإِنْ مَنَعَهُ
 عَدُوٌّ فَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِ عَلَى الْإِظْهَرِ وَفِيهَا إِذَا
 نَذَرَ صَوْمًا أَوْ صَلَاةً فِي وَقْتٍ بَعِيْنَهُ مَنَعَهُ
 مَرَضٌ أَوْ عَدُوٌّ يَلْزِمُهُ الْقَضَاءُ **فصل** إِذَا
 نَذَرَ هَدْيًا لَزِمَهُ حَمَلُهُ إِلَى مَكَّةَ وَالْتِصَادُ
 عَلَى أَهْلِهَا وَلَوْ نَذَرَ التَّصَدُّقَ عَلَى أَهْلِ بَلَدٍ بَعِيْنِهِ
 لَزِمَهُ الْوَفَاءُ وَلَوْ نَذَرَ الصَّوْمَ فِي بَلَدٍ لَمْ يَتَعَيَّنْ

حَجَّ بِمَالِهِ وَيَسْتَحَبُّ الْإِيْتَانُ بِيَدَيْهِ أَوْ لِسَانَهُ إِلَّا
 حَجَّ كَيْفَ بِيَالٍ خَيْرٌ وَسَبَّحْتَ لَعْنَتُكَ بِمَالٍ فِي رَأْسِ سَنَةٍ لَكِنْ لَيْسَ
 مَكَانَ فَإِنْ أُخْرِيَ مَعَ الْإِمْتِكَانِ وَمَاتَ حَجَّ مِنْ
 مَالِهِ وَإِنْ نَذَرَ أَنْ يَحُجَّ عَامَهُ وَهُوَ عَلَى مَسَافَةٍ
 يَمْلِكُهُ الْحَجَّ مِنْهَا فِي ذَلِكَ الْعَامِ فَعَلَيْهِ الْوَفَاءُ
 فَإِنْ مَنَعَهُ مَرَضٌ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَإِنْ مَنَعَهُ
 عَدُوٌّ فَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِ عَلَى الْإِظْهَرِ وَفِيهَا إِذَا
 نَذَرَ صَوْمًا أَوْ صَلَاةً فِي وَقْتٍ بَعِيْنَهُ مَنَعَهُ
 مَرَضٌ أَوْ عَدُوٌّ يَلْزِمُهُ الْقَضَاءُ **فصل** إِذَا
 نَذَرَ هَدْيًا لَزِمَهُ حَمَلُهُ إِلَى مَكَّةَ وَالْتِصَادُ
 عَلَى أَهْلِهَا وَلَوْ نَذَرَ التَّصَدُّقَ عَلَى أَهْلِ بَلَدٍ بَعِيْنِهِ
 لَزِمَهُ الْوَفَاءُ وَلَوْ نَذَرَ الصَّوْمَ فِي بَلَدٍ لَمْ يَتَعَيَّنْ

وَكَأَلَوْ نَذَرَ الصَّلَاةَ فِي بَلَدٍ إِلَّا أَنْ يُعَيَّنَ هَذَا
 الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ فَيَتَعَيَّنُ فِي قَوْلِ لَوْ عَيَّنَ مَسْجِدَ
 الْمَدِينَةِ أَوْ الْمَسْجِدَ الْأَقْصَى فَعَيَّنَا أَيْضًا وَإِذَا
 نَذَرَ الصَّوْمَ مَهْلًا مُطْلَقًا فَلَا بُدَّ مِنْ صَوْمِ يَوْمٍ
 تَامٍ وَإِنْ نَذَرَ صَوْمَ أَيَّامٍ فَلَا بُدَّ مِنْ صَوْمِ ثَلَاثَةٍ
 أَيَّامٍ وَلَوْ نَذَرَ التَّصَدُّقَ حَصَلَ الْوَفَاءُ بِأَيِّ
 قَدْرٍ كَانَ وَلَوْ الصَّلَاةَ فَيَجِبُ رَكْعَتَانِ أَوْ
 يَكْفِي رَكْعَةٌ فِيهِ قَوْلَانِ رُحِّجَ مِنْهُمَا الْأَوَّلُ وَعَلَى
 الْأَوَّلِ يَجِبُ أَنْ يُصَلِّيَهَا قَائِمًا إِلَّا أَنْ يُعَجَّرَ فَيُعَقَّدُ
 وَعَلَى الثَّانِي حُجُوزُ الْقُعُودِ مَعَ الْقُدْرَةِ عَلَى الْقِيَامِ
 وَلَوْ نَذَرَ حَقَّاقَ رَقِيَّةٍ وَجِبَّ عَلَى الْأَوَّلِ اعْتِنَاءُ

وَكَأَلَوْ نَذَرَ الصَّلَاةَ فِي بَلَدٍ إِلَّا أَنْ يُعَيَّنَ هَذَا
 الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ فَيَتَعَيَّنُ فِي قَوْلِ لَوْ عَيَّنَ مَسْجِدَ
 الْمَدِينَةِ أَوْ الْمَسْجِدَ الْأَقْصَى فَعَيَّنَا أَيْضًا وَإِذَا
 نَذَرَ الصَّوْمَ مَهْلًا مُطْلَقًا فَلَا بُدَّ مِنْ صَوْمِ يَوْمٍ
 تَامٍ وَإِنْ نَذَرَ صَوْمَ أَيَّامٍ فَلَا بُدَّ مِنْ صَوْمِ ثَلَاثَةٍ
 أَيَّامٍ وَلَوْ نَذَرَ التَّصَدُّقَ حَصَلَ الْوَفَاءُ بِأَيِّ
 قَدْرٍ كَانَ وَلَوْ الصَّلَاةَ فَيَجِبُ رَكْعَتَانِ أَوْ
 يَكْفِي رَكْعَةٌ فِيهِ قَوْلَانِ رُحِّجَ مِنْهُمَا الْأَوَّلُ وَعَلَى
 الْأَوَّلِ يَجِبُ أَنْ يُصَلِّيَهَا قَائِمًا إِلَّا أَنْ يُعَجَّرَ فَيُعَقَّدُ
 وَعَلَى الثَّانِي حُجُوزُ الْقُعُودِ مَعَ الْقُدْرَةِ عَلَى الْقِيَامِ
 وَلَوْ نَذَرَ حَقَّاقَ رَقِيَّةٍ وَجِبَّ عَلَى الْأَوَّلِ اعْتِنَاءُ

ما يجزي في الكفارة ولا يشترط ذلك على الثاني

فلا يكدر صلاته ولا يكفره ما يجرى بين يديه من غير أن يكون الكافر
ولو نذر اعتاق رقبة كافرة أو معيبة أجزاء

وإذا نذر كذا أو غير ذلك مما ذكره في الكفارة
اعتاق المؤمنة والسليمة فإن عين الكافرة

إذا نذر كذا أو غير ذلك مما ذكره في الكفارة
أو للمعيبة تعيننا ولو نذر أن يصلي قائما لم يجز

يا عبيد الله ما عليكم من صلاة ولو نذر أن يصلي قائما لم يجز
الصلوة قاعدا بخلاف العكس ولو نذر طول

أن فاتت بقعوده بخلاف العكس
القراءة في الصلاة أو أن يقرأ في الصبح سورة

أو أن يقرأ في الصلاة أو أن يقرأ في الصبح سورة
كذا أو أن يصلي في الجماعة صحح التذني والأظهر

يا أيها الذليل كذا أو در جاعت درست است نذر بقوله
انعقاد التذني كل ما يتقرب به إلى الله تعالى

سنة نذر
وإن لم يجز ابتداء من جهة الشرع كعبادة

أراد وجهه سنة است در ابتداء من جهة شرع
المريض ولتسبيح الجنائز والسلام على النبي

كتاب أحكام القضاء

این نوشته است در بحث اوقاف حکم شرعی خلاصه

بلغ

قال الله تعالى **وإن احكم بينكم بما أنزل الله** وعن

رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم إذا

اجتهد الحاكم فأخطأ فله أجر وإن أصاب

فله أجران **القضاء** فرض على الكفاية ومن

یا حکمکم شیخ فرض است استفتا
تعین له يلزمه قبوله إن قلد وطلبه إن لم

تعیین شود بر شیخ یا بر خود قبول کردن اگر در تملیک کرده او در تملیک طلب او است
يعرف ولم يتبدأ بالتقليد وإن لم يتعین بل كان

یا ظاهر باشد وقت تقلید او
هناك غيره فان كان ذلك الغير أصلح وأول

در آن جا غیر او پس اگر باشد آن غیر صالح تر
كان يتولى العمل فالأظهر أنه بكرة للفضول

باشد بر او بر کس علی را تولى فظهر ان است که نکوهه است برابر این تر قبل کردن
ولا يحرم وأنه يجوز له لقبول إذا قلد وإن

در عام باشد ودر سزا که دوست او را قبول کردن
كان ذلك الغير مثله فله القبول إذا قلد

باشد آن غیر مانند او او را باشد قبول کردن
وليس تحت له الطلب إن كان خاملا ولو

درست است او را طلب کردن اگر باشد عالم
وإن

استقصى لا تنفع الناس بعلمه أو كان مشهورا وينفع
 طلب کرده از مردم کردن تا نفع رسد بر علم خود یا مشهور است و نفع رساند
 به لکنه غیر مکفی المؤننه ولو استقصى لصار
 مکفیا من بدت المال وإن كان مشهورا ومکفیا
 فلا ولی ان لا یطلب والتظرف التعمین وعدم
 التعمین إلى البلد والتاحیه ویشترط فی القضا
 للزنیة والذکورة والبلوغ والإسلام والعدالة
 وان یکون سمیعا بصیرا ناطقا فیا دور
 المغفل والمحتل النظر وان یجتهدا وانما حصل
 اهلیة الاجتهاد بان یعرف من حکم الله
 نقالی وسنته رسول الله صلی الله علیه وسلم
 ما یتعلق بالاحکام و یعرف منها الخاص
 آنچه که متعلق دارد به احکام شرع و بداند از آن حکم و الخاص

والعام والمجمل والمبین والناسخ والمنسوخ
 ومن السنة المرسل والسند والمتواتر وغيره
 رجال الرقابة قوة وضعفا و يعرف لسان العرب
 لغة واعرابا و اقوالا و اهل الصحابة فمن بعدهم
 اجماعا واختلافا و القياس و انواعه و لکن
 اذا تعد اجتماع هذه الشرائط فولى
 سلطان ذو شوکة فاسبقا و مقلدا نفذ
 قضاؤه للضرور و یستحب اذا ولی الایما
 م رجلا ان یأذن له فی الاستخلاف فان
 نهاه لم یستخلف وان اطلق فان کان یکنه
 القيام بما فوضه الیه فکذلك لا یستخلف
 قیام کردن آنچه بر او تفویض شده است هم چنان است که ظلمت کرد

فِي أَصْحَابِ الرَّجْمَيْنِ وَإِنْ لَمْ يُمْكِنَهُ الْقِيَامُ بِهِ فَلَهُ
در نزدیکی از دو درجه و اگر ممکن شود قیام کردن بان او را
 الْأَسْخَافُ وَشَرْطُهَا فِي الْمُسْتَخْلَفِ مِنَ
خليفة کردن
 الصِّفَاتِ مَا لَشَرْطُهَا فِي الْأَمْرِ لَوْ قُضِيَ
صفات که شرط است در قاضی چنان است اگر چه
 إِلَيْهِ أَمْرٌ أَخْصَا كَمَا فِي الْبَيْتِ كَمَا فِي الْعِلْمِ
بر او امر خاص را چون سبب است به کلاه است او را از علم
 مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ فِي ذَلِكَ الْأَمْرِ وَيَقْضَى
آنقدر که محتاج باشد در آن امر و حکم کند
 الْخَلِيفَةَ مَوْجِبَ اجْتِهَادِهِ أَوْ اجْتِهَادِ
خليفة بر وجه اجتهاد خود یا اجتهاد
 مَنْ يُقِيلُهُ إِذَا أُولَى الْمُقِيلِدُ وَلَا يَجُوزُ أَنْ يَشْرَطَ
که که مقید است را بکلاه تا شرط و مقید در او نباشد اگر شرط کند
 عَلَيْهِ خِلَافَةٌ وَإِذَا حَكَمَ الْخَصْمَانِ وَاحِدًا مِنْ
بدر خلاف او در کلاه حکم کردن در خصم و یک را از
 النَّاسِ لِحُكْمِ بَيْنَهُمَا قَوِيَّ الرَّجْمَيْنِ جَوَازُ
روم تا حکم کند در بین ایشان پس اگر دو درجه است که در او باشد
 وَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ لَا فَرْقَ بَيْنَ أَنْ يَكُونَ فِي الْبَلَدِ
و اظهر آن است که فرق نباشد میان آنکه باشد در شهر
 قَاضِيًا أَوْ لَا يَكُونُ وَأَنَّهُ لَا اخْتِصَاصَ لِلْقَوَيْنِ
قاضی یا نباشد و در هر دو حکم نباشد مخصوص بودن بر دو قاضی
 بل

بَلْ يَجْرِيان بِالْأَمْوَالِ فِي جَمِيعِ مَا يَقَعُ فِيهِ التَّنَاقُحُ
بدر بار شرفه بر مال
 كَالْقِيَصَاصِ وَالنِّكَاحِ وَشَرْطُهَا فِي الْحَاكِمِ صِفَاتُ
چون قیصاص و نیکاح و شرط است در حکم شده صفات
 الْقَاضِيِ وَلَا يَنْفَعُ حُكْمُ الْأَعْلَى مِنْ رُضَى
قاضی و در حکم نباشد حکم حکم کس بر کس که در حکم است
 حُكْمِهِ وَلَا يَكْفِي رِضَاءُ الْقَائِلِ فِي ضَرْبِ دِيَّةِ
حکم او و کلاه نباشد رضای قائل در مقدار خون و دیت
 الْخَطَاءِ عَلَى عَاقِلَتِهِ إِذَا لَمْ يَرْضَوْا حُكْمَهُ
تعلق خطا بر عاقل او کلاه بر او نباشد حکم او
 وَإِذَا رَجَعَ الْمُتَدَاعِيَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَحْكُمَ اِمْتِنَاعُ
در حکم بر وجه برگردان هر دو و عوا کسند پیش از آن که حکم کند است
 عَلَيْهِ الْحُكْمُ وَلَا يَشْتَرُطُ بَعْدَ الْحُكْمِ رِضَى
بدر حکم کردن و شرط نباشد بعد از حکم رضای
 جَدِيدٍ عَلَى الْأَظْهَرِ وَيَجُوزُ نَصَبُ قَاضِيَيْنِ
از نو یا بقول اظهر در وقت نصب دو قاضی
 فِي بَلَدٍ وَاحِدٍ إِنْ خَصَّصَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بَطْرَفٍ
در شهر واحد اگر خصصه کرد هر یک از ایشان بطرف
 مِنْ الْبَلَدِ أَوْ عَيْنٍ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا زَمَانٌ
از آن شهر یا عین شود برای هر یک از ایشان زمان
 أَوْ جُعِلَ أَحَدُهُمَا قَاضِيًا فِي الْأَمْوَالِ وَالْآخَرُ
یا گردانند یک را قاضی در اموال و آخری

في الذم ما والفروج وان لم يحج تخصص فكذا
 در خون و زخم و اگر عارضه تفتیح
 لك في اصح الوجهين الا ان يشترط علمهما
 چنان است در ذم از دو وجه هر گاه شرط کند بر ایشان
 الاجتماع على الحكم **فصل** اذا اجتمع القاضيان
 جمع بودن بر حکم در ذم بود قاضی امام است
 او عصى او خرج عن اهليته الاجتهاد
 یا اگر شود یا در رد از اهلیت اجتهاد
 او الضبط بغفلة او نسيان لم ينفذ
 یا در ضبط کردن بجهل یا فراموشی در رفت نباشد
 حكمه وكذا لو نسق في اصح القولين واذا
 حکم او در هر دو اگر فاضل شود در ذم از دو قول و هر گاه
 زال ما طر من هذه الاحوال لم يعد ولايته
 زایل شد از این احوال با عوده شود ولایت او
 على الاصح ويجوز للامام عزل القاضى اذا اجمعت
 باین قول صح و در وقت برابر امام عزل کردن قاضی هر گاه ظاهر بود
 منه خلل وان لم يظهر وهناك من هو
 از او خلل و اگر ظاهر نشود و در آن جا باشد کسی از
 افضل منه او مثله و في عزله به مصلحة
 فاضلتر است از او یا مثل او باشد و در عزل او بان مصلحت است
 كتسكين فنتية فله عزله والا لم يحج ان يعزله
 چون وضع نشد او را باشد عزل آن و اگر نه در آنجا که عزل کند او را

لكن لو فعل بقدر اظهر الوجهين والاصح ان
 اما اگر چنان کرد و در آنجا در ذم از دو وجه
 القاضى لا يعزل قبل ان يبلغه خبر العزل و
 قاضی عزل نشود قبل از رسیدن خبر عزل
 انه اذا كتب الامام اليه اذا قرأت كتابي
 بهتر هر گاه نوشت امام استقامتی هر گاه خواند نوشته من
 فانت معزول فقري عليه يعزل ويعزل بموت
 پس عزل فاضل شود بر کسی که خواند نوشته را عزل شود و عزل شود بموت
 القاضى و يعزله كل ما دون له في شغل معين
 قاضی و بعزل کردن او هر که بر او اذن داده است در شغل معین
 كجماع شهادة او بيع على ميت و اما ناعمة
 چون رسیدن او امر یا در وقت مال میت اما ناعمة قاضی
 المطلق فالظاهر انه يعزل ان لم يكن ما دونها
 مطلق نیست است ظاهر بر آن است که عزل شود اگر ما دون نباشد
 في الاستخلاف وكان قد قال له استخلف
 در خلیفه گرفتن یا باشد که گفته است او را خلیفه
 عن نفسك ولا يعزل ان كان قد قال له
 از جانب خودت و عزل نشود اگر باشد که گفته است بر او
 استخلف عني والقضاة لا يعزلون بموت
 خلیفه گرفتن من استقامتی هر گاه قاضیها عزل نشوند
 الامام ولا قوام الايمان والا وفاق بموت
 یا در شاه و قوام ایمان استقامتی هر گاه قاضیها عزل نشوند

القضاة ولا يقبل قول القاض بعد العزل حكمت
 قاضي وقول نوبه قول قاضي بما ان قول نوبه كقول حكيم كذا
 بكذا وانما ثبت حكمه بالنية فان شهد مع
 بان امر واثابت نوبه حكمه او بكره شاهد ليس كرهت امر واقاضي
 اخر على حكمه لم يقبل في اصح القولين وان شهد
 بعد بكره حكمه خود بقول نوبه در نزد قاضي از دو قول و اگر كرهت امر واد
 مع اخر على حكم الحاكم جائز الحكم ولم يصف
 بالامر بر حكم الحاكم فالمكره نوبه حكمه ولو سلمت كره
 الحكم الى نفسه قبل في اقوى الوجهين ويقبل
 ان حكمه ان يفسر خود بقول نوبه اوامر واد
 قوله قبل العزل حكمت بكذا فان كان في غير
 قول او يفسر از عزل كرهت حكمه بان امر ليس انما يفسر در غير
 محل ولا يثبت فهو كالمعزول واذا ادعى مدعى
 على ولا يثبت خود او بما ان قاضي عزل است و امر كرهت امر واد
 على القاضي المعزول انه اخذ مني كذا على سبيل
 بر قاضي موزول كرهت امر واد
 الرشوة او ليشهاد عبيدين مثلا احضروا
 رشوت يا برتشار بر دو عبيد شال بين حاضران قاضي
 فصل الخصومة بينهما بطريقه وان قال
 فصلت دعوا و برين ايشان به ان امر كرهت امر واد
 حكم على ليشهاد عبيدين ولم يتعرض لاحد
 حكم كرهت برين شهادة دو عبيد بما ان قاضي

المدان فيحضره كما يحضر غيره ولا يحضره الا بعد
بما ان قاضي كرهت امر واد
 ان يقوم بدينه على ما ذكره فيه وجهان راجح
 كرهت امر واد بما ان قاضي كرهت امر واد
 الثاني منها ما رجحون واذا احضر وانكره
 فيصدق بممن او غير ممن فيه وجهان احسنهما
بما ان قاضي كرهت امر واد
 الثاني واذا ادعى مدعى على القاضي المولى الجور
ادعت و امر كرهت امر واد
 في الحكم لم يمكن ولم يخلف القاضي ولا يعنى الا
در حكم كرهت امر واد
 وان كانت الدعوى فيما لا يتعلق بالحكم حكم بينهما
ادعت و امر كرهت امر واد
 خليفته او قاض اخر **فصل** ليكن الامام
قاضي و امر كرهت امر واد
 كتاب العهد لمن يولى القضاة ويشهدت
رشته عهدا بر كرهت امر واد
 على ما نقتضيه الكتاب وخرج الشاهدان معه
بما ان قاضي كرهت امر واد
 الى بلد قضاة فيخبران بالحال وهل يكفي
بما ان قاضي كرهت امر واد

الاستيفاضة فيه وجهان اظهرهما ان اظهرهما نعم وهل يكفي
شهر بودن ^{بين احوه دود} انظر ان كان كرسى در ايا كان

الكتاب من غير شاهدين ولا استيفاضة فيه
شهره از غير دو شاهد شهرت نباشد درين احوه

وجهان اظهرهما لا وينبغي للقاضي ان يبحث
دود انظر ان كل واحد ولازم است قاضى اكثر بحيث كره

عن حال من في بلد قضائه من العلماء والعدول
از حال اكثر از شهر حكم ادلت از علماء وعاول

وان يدخل يوم الاثنين وان ينزل في وسط
واكثر ولا غلظة روز دوشنبه واكثر نازل شود در میان ريكه

البلد وينظر اولاً في امر المحبوسين فبسال كل
شهر قاطب كذا اول در امر محبوسان پس پرسد از هر يك

واحد منهم عن سبب حبسه فان اعترف
از ان محبوسان از سبب حبس او پس اگر اعتراف كرد

بانه جلس فلن بالحق امضى الحكم عليه وان
بانه حبس شده بگويي كما اورد حكم را ببرد واكر

قال جلسنت فلما فعل الحضم الحجة فان كان الحضم
كنت شهنشدهم برقم بس مسمي باشه حجت ذكرا باشه مسمي

غائباً فليكتب اليه للحضر ثم ينظر في حال الاضحية
غائب است بوليد او تا حاضر شود پس نظر كند در حال وحيها

فاذا حضر من يزعم انه وصي فتخص عن اصل
وهرگاه حاضر شد اكثر دوا كند كه وصي است فتخص عن اصل
وهي قوله

وصايتيه وعن تصرفه في المال ومن وجد
وصيت او واز تصرف او در مال واكثر موجود او شود

فاستقانا انتزع منه المال وان كان يضعف
بفاسق بغيره بقره ان مال را واكر باشد كه ضيف است

عن القيام به لكثرة المال وسبب اخرضتم
از جاي آوردن ان امر از سبب مال با سبب واكر مع كره

اليه من عينه ويرتب لنفسه الكاتب
بر او كس كه ايار شهاده او ترتيب دهد بر خود كاتب را

والمرئي والمترخم ويشترط ان يكون الكاتب
وتم كره كند و مترخم و بشرط است كه باشد ان كاتب

عارفاً بما يكتبه من الحاضر والسجلات وان
جانم با آنچه مي نويسد از محضرا و سبيل و شرط است كه

يكون مسلماً عادلاً ويستحب ان يكون فقيهاً
باشد مسلمان و عادل و مستحب است كه باشد عالم

وافر العقل حمد الخط ويشترط في المترجم
تمام عقل و نوسن خط و شرط است كه در ترجم

العدالة والحرية والتكليف والعدد والامع
عادل و حرة و تكليف و عدد و الامع و از يك شريف باشد و اربع

انه لا يشترط ان تصيرا وانه يشترط العدد
ان است كه شرط باشد كه تصير او وانه يشترط العدد

في التسع اذ كان بالقاضي ضم والسخت
در تسع بفرمان هرگاه باشد ضم بالقاضي ضم و السخت

مَجْلِسِ الْقَضَاءِ فَيُحَالِلُهَا لِتَأْذَنِ الْحَاضِرِ وَنَبِي

لَكَرَاتِي عَمَّنْ وَاسْمُهَا سَمَاءُ اَدْبَتِ نَبَسُهُ بِرُودِمْ
بِضَيْقِهِ وَبَارِئِ النَّاسِ وَلَا تَقَابِلُ الْوَقْتِ لَا تَأْذَنُ

از كلیه قلم و غیره در آن روز و لایق باشد هر وقت از دست بیاید
فِيهِ مِنَ الْحَرِّ وَالْبُرْدِ وَإِنْ لَمْ يَخْتِ الْمَسْجِدَ حَلَسًا

در آن محل از گرمی و سردی و اگر دست است بخود انداخته باشد
لِلْقَضَاءِ وَيَكْرَهُ أَنْ يَقْضِيَ الْقَاضِي فِي حَالِ

برای حکم کردن و کراهت است که قاضی در حال
عَضْبِهِ وَجُوعِهِ وَشَبَعِهِ الْمُفْرَطِينَ وَكُنَا

ضعف او و در آن وقت که در سیر است که در وقت است
فِي كُلِّ حَالَةٍ يَسْتَوْفِيهَا التَّلَوُّ وَيُسْتَحْتَبُ أَنْ

در هر حال که می باشد از آن خلو باد و مستحب است که
يُشَاوِرَ الْفُقَهَاءَ وَأَنْ لَا يَشْتَرِي بِنَفْسِهِ وَلَا يَبِيعَ

مشورت با عالمان و دست نبرد که بخود چیزی بفروشد و نخرد
وَأَنْ لَا يَكُونَ لَهُ وَكَيْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَنْ أَهْدَى

و دست است که بر او باشد و کسب که ببرد کند
الْبَيْهَ وَكَهْ خُصُومَةٌ فِي الْحَالِ حَرَمٌ قَبُولُ هَدِيَّتِهِ

برای قضا و او را بدهد و عاقل در آن حال امام است قبول کردن هدیه او
وَكُنَا لِكَأَنَّكُمْ يَكُنْ لَهُ خُصُومَةٌ وَكَانَ لَا يَهْدِي

و هم چنان است اگر نباشد او را و عاقل و باطل که داده هدیه
إِلَيْهِ قَبْلَ تَوَلَّى الْقَضَاءِ وَإِنْ كَانَ يَهْدِي قَبْلَهُ

بر او پیش از قضا شدن او و اگر باشد هدیه داده است بر او پیش
بِرَّوْ

بِرَّوْ

لَمْ يَحْرَمِ الْقَبُولُ وَالْأَوْلَى أَنْ يُشَبَّ عَلَيْهِمْ وَأَوْ لَا

حرام نباشد قبول کردن و بهتر آن است که عیوب بر او
يَنْفَذُ قَضَاءَ الْقَاضِي لِنَفْسِهِ وَلَا لِرَقِيقِهِ وَلَا

درست نباشد حکم قاضی بر او بخود و هم بر رقیب خود
لِشْرِكِهِ فِيمَالِهِ فِيهِ شَرِكَةٌ وَكَذَلِكَ لَا يَنْفَذُ

م بر او شریک خود در چیزی که در آن شریک باشد و هم چنان درست نباشد
لِأَصُولِهِ وَفَرْعِهِ فِي أَصْحَابِ الْوَجْهَيْنِ وَإِذَا تَوَقَّ

بر او در برابر او و اولاد او و از نزدیکان او و هم که در وقت است
لَهُ أَوْ لِوَأَحَدٍ مِنْ أَعْمَارِهِ خُصُومَةٌ فَيَنْظُرُ فِيهَا

او را یا احدی را از اقارب او و عاقل نظر کند در آن وقت
الْإِمَامُ أَوْ قَاضِي بِلَدَةٍ أُخْرَى وَيَجُوزُ أَنْ يَنْظُرَ

پادشاه یا قاضی اشهر دیگر در وقت که نظر کند
فِيهَا نَائِبُهُ فِي ظَهْرِ الْوَجْهَيْنِ وَإِنْ أَقْرَبَ الْمُدْعَى

از آن دو نماینده او در نزد آن طرف دو و هم در آن وقت که در حق علیه
عَلَيْهِ بِالْحَقِّ عِنْدَ الْقَاضِي أَوْ تَكَلَّفَ وَحَلَفَ

بجست در نزد قاضی یا تکلف کرد و سوگند خورد
الْمُدْعَى ثُمَّ سَأَلَ الْقَاضِي أَنْ يَشْهَدَ عَلَى الْاِقْرَبِ

در حق او پس سأل کند قاضی آن که شهادت بر او آرد
عِنْدَهُ أَوْ عَلَى حَلْفِ الْمُدْعَى أَحَابَهُ إِلَيْهِ وَكَذَلِكَ

در نزد او یا بر سوگند خوردن علی قول کند از او و هم چنان
إِنْ طَلَبَ مِنْهُ الْحُكْمَ بِمَا ثَبَتَ عِنْدَهُ وَالْإِسْتِئْذَانُ

اگر طلب کند از او حکم کردن آنچه ثابت است در نزد او و استئذان
بِرَّوْ

عَلَيْهِ وَإِنْ طَلَبَ أَنْ يَكْتَبَ لَهُ مَخْطَرًا مِمَّا جَرَى مِنْ
 عَلَيْهِ بر آن حکم و اگر خط کرد آنرا نوسید اولی قضا است که در پیشگاه او
 غیر حکم او سجداً بما حکم به فیسخت الاحابته
 غَيْرَ حَكْمٍ أَوْ سَجْدًا مِمَّا حَكَمَ بِهِ فَيَسْتَحْتِ الْأَحَابِثُ
 أَوْ يَحْتِ فِيهِ وَجْهَانِ أَظْهَرُهُمَا الْأَوَّلُ وَيَدْعِي
 أَنْ يَجْعَلَ الْقَاضِيَ لِلْمَخْاضِ وَالسَّجْدَاتِ لَسْتَيْنِ
 يَدْفَعُ وَاحِدَةً مِنْهُمَا إِلَى صَاحِبِ الْحَقِّ وَيَحْفَظُ الْأُخْرَى
 لِدِيْوَانِ الْقَضَاءِ وَإِذَا قَضَى الْقَاضِي بِأَجْمَعٍ نَادِيَةً
 بَأَنَّ لَهُ آتَهُ خَالَفَ أَمْرًا مَقْطُوعًا عَلَيْهِ كَقَضَى كَابِ اللَّهِ
 بِخَيْرِ الْوَاحِدِ وَالْقِيَاسِ الْجَلِيِّ نَقَضَ قَضَاءَهُ وَإِنْ
 ظَهَرَ لَهُ خِلَافٌ مَا قَضَى بِهِ بِقِيَاسٍ خَفِيَ رَجَحَ عِنْدَهُ
 فَيَحْكُمُ مِنْ بَعْدِهَا ظَهَرَ لَهُ وَلَا يَنْقُضُ قَضَاءَهُ
پس حکم کند از آن پس باینکه ظاهر شده او را باطل کند حکم خود را اولی

الْأَوَّلُ وَمَا يَنْقُضُ بِهِ قَضَاءَ نَفْسِهِ يَنْقُضُ بِهِ قَضَاءَ
 غَيْرِهِ وَمَا لَا يَنْقُضُ لَا يَنْقُضُ وَقَضَاءُ الْقَاضِي
 يَنْقُضُ ظَاهِرًا لَا بَاطِنًا حَتَّى لَوْ حَكَمَ كَتَمَهُ نَادِيَةً
 لظَاهِرِ التَّعْدِيلِ وَهُمْ كَذِبَةٌ لَمْ يَفْضَحْهُ الْحَلَّ
 وَلَيْسَ لِلْقَاضِي دِرَّةٌ يُؤَدِّبُ بِهَا وَسِيحِينَ بَعْدَهُ
 بِهِ الْمُطَاطِلِينَ **فصل** اصْحَحُ الْقَوْلِينَ أَنَّ الْقَاضِيَ
 يَقْضِي لِمَنْهُ الْإِنْفِادُ وَاللَّهُ تَعَالَى وَلَا تَقْرَبُنَّ
 مَا عَمِلُوا فِي زَمَانٍ وَلَا يَتَّهَمُ وَمَكَالَهَا أَوْ فِي غَيْرِهَا
 وَلَا خِلَافٌ فِي تَهْلُاقِ مَخْلَافٍ عَلَيْهِ بَلْ إِذَا
 عَلِمَ أَنَّ الْمُدْعَى أَرَادَهُ عَمَّا يَدْعِيهِ وَيُقِيمُ الشُّهُوبَ
 عَلَيْهِ أَوْ أَنَّ مُدْعَى السَّكَّاحِ قَدْ طَلَّقَ تَلْمِثًا
اولین و آنچه باطل کند بر آن حکم نفس خود را باطل کند بر آن حکم
 غیر خود را آنچه باطل کند بر غیر خود را باطل کند بر آن حکم
 درست است و ظاهر است در باطن تا اینکه اگر حکم کرد بطور اهرش بر آن
 از ظاهر عدل است ایشان و ایشان دروغ گوشت تا باینکه خود حکم او بر حق است
 و لیکن للقاضی دیره یوادیب بها وسیحین بعد
 و شرط است که پیشه قاضی را تا زیاد است و در آن از آنکه قاضی کند
 با آن که با آن که
 بقضی لیه الانفیاد والله تعالی ولا تقربن
 علم به علم خود که در آنچه عدل است تا باینکه در وقت شدت میان
 ما عمله فی زمان ولا یتهم و مکالها اوفی غیرها
 آنچه دهنست او در زمان حکم خود و مکان آن یا در غیر آن
 و لا خلاف فی تهلاقی مخلای علیه بل اذا
 علم ان المدعی اراده عما يدعیه و یقیم الشهور
 علیه او ان مدعی السکاح قد طلق تلمیثا
 بر آن یا اگر دانست مدعی سکاچ بر سر طلاق داد و بدست سلاطین

فَمَسَّحَ عَنِ الْقَضَاءِ وَإِذَا رَأَى الْقَاضِيَ حُجَّةً فِيهَا
 سَمِعَ مِنْهُ أَنْ يَحْكُمَ كَمَا يَرَى فِيهَا كَمَا يَرَى قَائِمًا بِحُجَّتِهِ وَرَأَى
 حُكْمَهُ لِأَنَّهَا وَطَلَبَ مِنْهُ امْتِثَالَهَا وَالْعَمَلُ
 كَمَا فِي بَابِ الرِّبَا وَطَلَبَ كَمَا فِي بَابِ الرِّبَا وَطَلَبَ كَمَا فِي بَابِ الرِّبَا
 بِهِ فَلَا يُمْضِيهِ حَقٌّ يَتَذَكَّرُ وَكَذَا الشَّاهِدُ لَا
 يَنْ كُنْهُ الرِّبَا أَنْ تَأْتِيَ بِأَدْوَانِ لَمْ يَشَأْ
 يَتَمَدُّ مَضْمُونُ خَطِّهِ حَقٌّ يَتَذَكَّرُ وَفَمَا أَذَكَ
 مَحْفُوظًا الْكُتَابُ مَحْفُوظًا عِنْدَهُ وَجِبَ وَالظَّاهِرُ
 جَوَازُ الْأَعْتِمَادِ فِي رِوَايَةِ الْحَدِيثِ عَلَى الْخَطِّ
 الْمَحْفُوظِ عِنْدَهُ وَيَجُوزُ الْحَلْفُ عَلَى السِّحْقِ
 الْحَقِّ أَوْ آدَائِهِ اعْتِمَادًا عَلَى خَطِّ الْمَوْتِ إِذَا
 وَثِقَ بِحُظِّهِ وَأَمَانَتِهِ وَلَوْ شَهِدَ عِنْدَ الْقَاضِي
 شَاهِدَانِ أَنَّكَ حَكَمْتَ بِكَذَا وَهُوَ لَا يَتَذَكَّرُ لَمْ
 يَحْكَمْ بِقَوْلِهِمَا إِلَّا أَنْ يَشْهَدَا عَلَى الْحَقِّ بَعْدَ عَادَتِهِ
 حَكْمًا بِقَوْلِ أَنْ شَهِدَ كَمَا كَرِهَ وَرَبِّهِ بِرَبِّهِ

الدَّعْوَى وَكَذَا لَوْ شَهِدَ شَاهِدَانِ أَنَّكَ تَحَمَّلْتَ
 الشَّهَادَةَ فِي وَاقِعَةٍ كَذَا وَلَمْ يَتَذَكَّرْ لَمْ يَجْزِلْ لَهُ أَنْ
 يَتَمَدَّ **فصل** لِيَسْوَى الْقَاضِي بَيْنَ الْخَصْمَيْنِ
 فِي الدُّخُولِ عَلَيْهِ وَفِي الْقِيَامِ لَهَا وَالِاسْتِمَاعِ
 وَطَلَبِ قِيَةِ الْوَجْهِ وَجَوَابِ السَّلَامِ وَيَسْوَى
 بَيْنَهُمَا فِي الْمَجْلِسِ أَيْضًا إِلَّا أَنْ يَكُونَ أَحَدُهُمَا كَافِرًا
 فَاصْخُ الْوَجْهِ بَيْنَ أَنْ يَرْفَعَ الْمُسْلِمُ فِي الْمَجْلِسِ وَإِذَا
 حَلَسَ الْخَصْمَانِ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَهُ أَنْ يَسْكُتَ حَتَّى
 يَتَكَلَّمَا وَلَهُ أَنْ يَقُولَ لِيَتَكَلَّمَا الْمُدَّعِي مِنْكُمْ فَإِذَا
 ادَّعَى الْمُدَّعِي طَلَبَ خَصْمَهُ بِالْجَوَابِ فَإِنْ أَقْرَبَ
 فَذَلِكَ وَإِنْ أَنْكَرَ فَلَهُ أَنْ يَسْكُتَ وَلَهُ أَنْ
 يَتَكَلَّمَا

يَقُولُ لِلَّذِي الْكَ بَيْنَهُ ثُمَّ قَالَ لِي بَيِّنَةٌ وَ
توید بر این ایترا بینه که هر سب اگر گفت بر این شاهدان
 أُرِيدُ تَحْلِيفَهُ مُمْكِنٌ مِنْهُ وَإِنْ قَالَ لَا يَتَّقِي
اراده دارم سوگند او را بکنم و او خود را بر این و اگر گفت تا شد بر این
 ثُمَّ جَاءَتْهُ هُودٌ فَظَهَرَ الْوَحْيَ مِنَ الْقَوْلِ وَإِذَا
سپس آمد هود و ظاهر از او دیدن آن است که قبول نمود
 أَزْدَحَمَ عِنْدَ الْقَاضِي مُدْعُونَ فَإِنْ جَاءُوا عَلَى
کردند نزد در نزد قاضی مدعیان پس اگر آمدند
 التَّعَاقُبِ وَعَرَفَ التَّرْتِيبَ قَدَّمَ الْأَسْبَقَ فَلَا سَبْقَ
پس در پی و در اول ظاهر ترتیب را پیش از آنکه در پیشتر را
 وَإِنْ جَاءُوا مَعًا أَوْ لَمْ يَعْرِفِ التَّرْتِيبَ فَرَّقَ بَيْنَهُمْ
و اگر آمدند با هم یا ندانند ترتیب را فرقه کند میان ایشان
 وَلَا يَقْدَمُ بَعْضُ الْمُدْعَى عَلَى بَعْضٍ بِلَا سَبْقٍ وَلَا
و پیشتر از او پیشتر از مدعیان بر بعضی یا پیشتر از او پیشتر
 قُرْعَةً إِلَّا إِذَا كَانُوا مُسَافِرِينَ مُسْتَوْفِرِينَ
قرعه مگر هرگاه باشند مسافران طلب کنند بقرعه گرفتن
 فَقَدِيمُونَ لَيْشْرَطَانِ لَا يَكْثُرُونَ إِلَّا أَنْ لَيْسَ
سپس اهل خانه و آتیان را بشرط آنکه بسیار نباشند مگر اگر زمان
 يُقَدَّمُ مِنَ التَّقَدُّمِ بِالسَّبْقِ أَوْ الْقُرْعَةِ لَا يَكُونُ
پیشتر از او و پیشتر از او بر پیشتر از او یا بر قرعه نمود
 إِلَّا بِدَعْوَى وَاحِدَةٍ **فَضْلٌ** لَا يَجُوزُ لِلْقَاضِي
مگر به دعوی واحد مدعیانست بر آن قاضی
 بِتَقْضِي

أَنْ يَتَّخِذَ شَهْوًا مَعْتَمِدًا لَا يَقْبَلُ شَهَادَةَ عَلَيْهِمْ
اگر آید که شاهدان معتمدین را قبول کند شهادت غیر ایشان
 غَيْرِهِمْ وَإِذَا شَهِدَ عِنْدَ هُودٍ عَرَفَ فِسْقَهُمْ أَوْ
و هرگاه که گواهی داد نزد هود قاضی باشد بر آن که مشهور است فسق آنها
 عَدَالَتَهُمْ عَمِلَ فِيهِمْ وَعَلَيْهِ وَإِنْ لَمْ يَعْرِفْ حَالَهُمْ لَمْ
مدعیان آنها عمل کند در ایشان بر علم خود اگر مشهور نباشد حال ایشان
 يَحْكُمُ بَشَهَادَتِهِمْ إِلَّا بَعْدَ الْأَسْتِرْكَاءِ وَالتَّعْدِيلِ
حکم کند بر گواهی ایشان مگر بعد از استرکاء و تعدیل
 وَلَا يُغْنِي عَنْ ذَلِكَ اعْتِرَافُ الْمُخْضَمِ بِعَدَالَتِهِمْ وَدَعْوَاهُ
و نباشد از تنگی کردن او که مدعیان خود بخاطر اعتراف مدعی
 عَوَاهُ خَطَأَهُمْ عَلَى الْأَشْبَاهِ وَكَيْفِيَّةِ الْأَسْتِرْكَاءِ
و اگر مدعیان خطا در ایشان با بر قول است و چگونه تنگی کردن
 أَنْ يَكْتُبَ اسْمَ الشَّاهِدِ مَعَ مَا يُمَيِّزُهُ مِنْ غَيْرِهِ وَيَكْتُبَ
آن است که نویسد نام شاهد را با آنچه که می‌تواند از غیر او نویسد
 اسْمَ الْمُشْهُودِ لَهُ وَالْمَشْهُودِ عَلَيْهِ وَكُنَاةَ الْمَالِ
نام مدعی نام مدعی علیه نام نویسد قدر مال را
 عَلَى الْأَظْهَرِ وَيَبْعَثُ بِهِ إِلَى الْمَرْكُوبِ الْمَرْكُوبِ يَشَافُهُ
بنا بر قول اظهر و رواه که اگر از هر نزد تر کند پس از آنکه
 الْقَاضِي مِمَّا عِنْدَكَ مِنَ الْعِلْمِ وَلَا يَقْتَصِرُ عَلَى الْكَلِمَةِ
بمقتضی آنچه در نزد اوست از علم آن و کوتاهی کند بر کلمه
 عَلَى الْأَظْهَرِ وَيُعْتَبَرُ فِي الْمَرْكُوبِ مَا يُعْتَبَرُ فِي الشَّاهِدِ
بنا بر قول اظهر و شرط است در شاهد آنچه شرط است در شاهد

وعلت بر معة العلم بالعدالة والفسق والسلبها
 وشرطت بالبينات والاعتقالات وفسق واسبابها
 وان يكون خيرا باطن حال من يعد له بصحبة
 وشرطت باشد خبردار باطن حال کسی که عادل و نادر باشد
 او جواريا و معاملته و الاظهر انه ليشترط لفظ
 یا هم سبکی یا معاظرون و اظهار است که شرط است لفظ
 الشهادة من المزكي و انه يكفي ان يقول اشهدت
 اشهدت از مزکی و هم شرط که کافی است که گوید یا دوام
 انه عدل و الزيادة عليه بقوله على و توكيد
 که او عادل است و زیاده بر آن بی قول از کتب برین است و است
 و يجب على المزكي ذكر سبب الجرح و الإعتقاد به
 واجب است بر مزکی ذکر سبب جرح شاه او عقاب او را
 على العائنة بان يراه يزي أو يشرب الخمر أو التهاج
 بر معاینه بودن است چنانکه چندی زمانه گوید یا شراب میخورد یا بر شندن
 بان سمعه يقذف و ان سمع من غيره فان بلغ
 چنانکه شنود قذف میکند و اگر شنید از غیر خود اگر رسیدند
 المخبرون حد التواتر أو استفاض و انتشر
 خبر دادگان بر حد تواتر یا استفاض و مشهور شد
 جاز الإعتقاد عليه و إلا فلا يقدم بيته
 در است اعتقاد کردن بر آن و اگر نه پیش نیندازد
 الجرح على بيته التعديل فان قال المعدل عرف
 جرح بر شاه عدالت کردن اگر گوشت عدالت کند و استقام

البر

السبب الذي يعتمده الجارح لكنه تاب عنه و
 اعتقاد کند بر او جارح اما او توبه کرده است از آن
 حسنت حاله فيقدم بيته التعديل **فصل**
 و توبه کرده حال او پیش از آنکه شاهد تعديل
 القضاء على الغائب جائز و ينبغي ان يكون
 بر حکم تاض بر غایب در است و لازم است که باشد
 المدعى على الغائب بيته وان يدعى جود الغائب
 مدعی بر غایب بی بیته است و هم دعوی کند حکم غایب را
 فان قال هو مقرر لم تسمع بيته و الاستشبه
 پس اگر گفت او اقرار کرده است قبول نشود حکم او و قول بشبه
 انها تسمع اذا لم يتعرض لإقراره و لا جوده
 آن است که قبول شود هر گاه از شاه نیاید اقرار او و انکار او
 و انه لا يجب على القاضى نصب مستنكر عن
 در برتر که واجب باشد بر قاضی نصب مستنکر که انکار کند از
 الغائب و يحلف المدعى بعد قيام البيته انه
 غایب است و سوگند جزوه مدعی بعد از قیام بیته شاهد که
 ما ابرأه عن الدين الذي يدعيه و لا عن شيء
 بر سگوده است از دین کسی که دعوی کند از او و از چیزی
 منه و لا اعتراض و لا استوفى و لا احال عليه
 از آن قوم عوفی گرفته است و هم جای آوردن دین او و عمل کرده بر آن
 بنفسه و لا يوكله بل هو ثابت في ذمته
 بنفس خود عهد بر وکیل او بچون آن من ثابت است در ذمته او

وَيَجُوزُ أَنْ يَقْتَصِرَ عَلَى ثبُوتِهِ فِي ذِمَّتِهِ وَهَذَا
در دواست که افتقار کند بر ثبوت آن در ذمه او و این
 التَّخْلِيفُ وَاجِبٌ وَمُنْتَحَبٌ فِيهِ وَجْهَانِ
سوگند دادن واجب است یا سب است درین امر دو وجه است
 أَظْهَرُهُمَا الْأَوَّلُ وَيَجْرِيانِ فَمَا إِذَا كَانَتْ لِدَعْوَى
اظهار این دو وجه واجب است و ظاهرش اینست در وجه دوم که گاه باشد آن دعوی
 عَلَى صَاحِبِهِ أَوْ يَجْنُونَ وَلَوْ دَعِيَ عَلَى غَائِبٍ وَكَيْلٍ حَسْبِ
بویکی یا بر بجنون و اگر دعوی کرد بر غایب و کیل صاحب
 الْحَقِّ فَلَا تَخْلِيفَ وَلَوْ كَانَ الْمُدْعَى عَلَيْهِ حَاضِرًا
حق نباشد سوگند دادن و اگر باشد مدعی علیه حاضر است
 وَقَالَ لَوْ كَيْلَ الْمُدْعَى أَبْرَأَ بِي مُوَكَّلِكَ لَمْ يُوَخَّرْ
وگفت بر کیل مدعی بر سر کرده است بر او موکل تو تا خبر نشود
 تَسْلِيمَ الْحَقِّ إِلَى أَنْ يَحْضُرَ فَتَخْلِيفُ تَمَّ أَنْ كَانَتْ
تسلیم کردن حق تا آنکه حاضر شود پس سوگند خور و پس اگر باشد
 لِلْغَائِبِ مَالًا فَلِلْقَاضِي تَوْفِيرَ الْحَقِّ مِنْهُ بَعْدَ
بر غایب مال تا حاضر باشد گرفتن حق از آن بعد از
 ثبُوتِهِ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ وَسَأَلَ الْمُدْعَى نَهَاءً
ثابت شدن آن و اگر نباشد و سوال کرد مدعی اعلام کردن آن
 الْحَالِ إِلَى قَاضِي بَلَدِ الْغَائِبِ فَيُجِيبُهُ إِلَيْهِ
حال را به قاضی شهری برود غایب قبول کند آنرا
 نَهْرًا وَيَقْتَصِرُ عَلَى سِمَاعِ الْبَيِّنَةِ وَيُنْهَى
پس باید کوتاهی کند بر شنیدن شهادت و اعلام کند
 لَهُ

إِلَيْهِ لَعَنَ وَيَسْتَوْفَى وَقَارَةَ يَحْكُمُ وَيُنْهَى إِلَيْهِ لَيْسَتْ
او تا حکم کند و بخارند و حق را ببرد حکم کند و اعلام کند بر او تا بخارند و حق را
 وَطَرِيقُ الْإِنْتِهَاءِ أَنْ يُشْهَدَ عَلَى مَا جَرَى عَدْلَانِ
در طریق اعلام آن است که شهادت ببرد بر آنچه جاری شده است دو شاهد عادل
 يَخْرُجَانِ إِلَى ذَلِكَ الْبَلَدِ وَالْأَوْلَى أَنْ يَكْتُبَ
برود آن شهر در آن است که نویسد
 بِهِ كِتَابًا وَيُخْتَمَهُ وَيَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ اسْمَ الْمَحْكُومِ
بآن نوشته و مهر کند و نویسد در آن نوشته تمام کند بر حکم برده
 عَلَيْهِ وَاسْمَ أَبِيهِ وَجَدِّهِ وَمَا يَتَّبِعُ بِهِ فَإِذَا
شده است و نام پدر او و نام جد او آنچه به او کرده باشد در هر گاه
 اتَّهَمَى الْكِتَابَ أَحْضَرَ مِنْ بَيْنِ عَمَلِ حَامِلِ الْكِتَابِ
رسیده نوشته حاضر کند آنکه دعوی کرده داشته
 مُحْكُومًا عَلَيْهِ فَإِنْ أَقْرَبَ ذَلِكَ وَالْإِشْمِيدَ
محکوم علیه پس اگر اقرب حسب دیگر او را کرد و شهادت ببرد
 الشَّاهِدَانِ يَحْكُمُ الْقَاضِي الْكِتَابَ فَإِنْ أَنْكَرَ أَنْ مَّا
آن دو شاهد حکم کردن آن تا ضعیف نوشته است و اگر انکار کرد که آنکه
 فِي الْكِتَابِ سَمَهُ وَنَسَبَهُ صَدَقَ بِبَيِّنَةٍ وَعَلَى
در نوشته است تا شهادت و نام نسب او مصدق بود بر سوگند و بر مدعی
 الْمُدْعَى الْبَيِّنَةَ عَلَى أَنَّهُ اسْمُهُ وَنَسَبُهُ وَإِذَا قَامَ
باشد شهادت بر آن که نام او و نام نسب او این است در هر گاه بر شهادت
 الْبَيِّنَةَ عَلَى أَنَّهُ اسْمُهُ وَنَسَبُهُ وَقَالَ لَسْتُ
شهادت ببرد بر آنچه نام او و نام نسب او است و گفتم من نیستم

الْحُكْمُ عَلَيْهِ فَإِنْ لَمْ يُوَجَدْ هُنَاكَ مَنْ يُشَارِكُهُ
 الحكم بر من شده است پس اگر موجود نشد در آن جا کسی که شریک او باشد
 فِي الصِّفَاتِ وَالْإِسْمِ لِرِمَّةِ الْحُكْمِ وَإِنْ وَجِدْتَهُ
 در آن صفات و در آن اسم لا اقدم است بر حکم در آن موجود شده باشد
 الَّذِي يُشَارِكُهُ فَإِنْ اعْتَرَفَ بِالْحَقِّ طَوْلِبِ بِهِ
 آنکه شریک و بیست در آن نام پس اگر اقرار کرد بان حق طلب کند از و بان حق
 وَيُخْلِصُ الْأَوَّلَ وَإِنْ أَنْكَرْتَهُ الْقَاضِي إِلَى
 در آن دو اولین را و اگر انکار کرد در آن کتب قاضی بر آن دو آن کتب
 الْكَاتِبِ بِمَا وَقَعَ مِنَ الْأَشْكَالِ حَقِّ مَحْضَرٍ
 که کاتب نوشته باشد آنچه واقع شده از اشکال تا آنجا که ظاهر شود
 الشُّهُودُ وَيُطَالِمُهُمْ بِمَنْبِطِ الصِّفَةِ تَمَيُّزِ الشُّهُورِ
 شاهد و طلب کند از ایشان زیاده صحت که صاف شود مشهور و
 عَلَيْهِ عَنِ غَيْرِهِ وَيَكْتَبُ بِمَا زَادَ وَأَثْبَاتًا وَلَوْ أَنَّ
 از غیر خود و بنویسد بر آنچه زاده کرده به نام خود و اگر چه
 قَاضِي بَلَدِ الْغَائِبِ فِي بَلَدِ الَّذِي حُكِمَ فِيهِ فَهِيَ
 قاضی شهر غایب در آن شهر که حکم کرده در آن دهانه کند آن
 مُحْكَمَةٌ عَلَى الْغَائِبِ فَمَنْ مَضَى بِهِ إِذَا عَادَ إِلَى
 بر حکم خود بر غایب ایضا استثنای آن را هر گاه عود کند
 مَحَلِّ وَلَا يَتَّبِعُهُ فِيهِ الْخِلَافُ الَّذِي فِي بَلَدِ الْقَاضِي
 حکم نقل حکم او در آن آمده آن خلاف کرده در آن که اما قاضی
 هَلْ يَقْضِي بَعْلَهُ وَلَوْ نَادَى مِنْ طَرَفِ وَلَا يَتَّبِعُهُ
 حکم کند بر علم خود بکنند و اگر چه از طرف ولایت خود
 الْقَاضِي

الْقَاضِي الْأَخْرَ وَهُوَ فِي طَرَفِ وَلَا يَتَّبِعُهُ مَضَاءً
 قاضی آن طرف و در طرف ولایت خود اما قاضی
 وَإِنْ اقْتَصَرَ الْقَاضِي عَلَى سَمَاعِ الْبَيْتَةِ كَتَبَ
 و اگر کوتاهی کرد قاضی بر شنیدن شایسته بنویسد
 الْقَاضِي بَلَدِ الْغَائِبِ أَنْ تَسْمَعُ الْبَيْتَةَ عَلَى فُلَانٍ
 بر قاضی شهر آن غایب و من شنیدم شایسته بر فلان
 بِكَلِمَاتٍ وَيُسَمِّي الشَّاهِدِينَ إِنْ لَمْ يُعَدِّ لَهَا وَإِنْ عَدَلَ
 این صورت و نام بردش در آن را اگر تعدیل است آن کرده است و اگر تعدیل در است
 فَالْأَشْبَهُ أَنْهُ يَجُوزُ أَنْ يَتْرَكَ اسْمَهُمَا وَكَلِمَاتُ
 پس استثنای آن است که روا باشد اگر ترک کرد اسمش در آن را و کلمات
 الْحُكْمُ يَقْبَلُ وَيَمْضَى قُرْبَتِ الْمَسَافَةِ أَمْ بَعُدَتْ وَ
 حکم قبول است در هر شود نزدیک باشد مسافت یا دور باشد
 كِتَابُ سَمَاعِ الْبَيْتَةِ لَا يَقْبَلُ عَلَى الْأَخْطَرِ إِلَّا
 کتاب شنیدن شایسته قبول نشود بنا بر قول ظاهر است
 إِذَا كَانَتْ الْمَسَافَةُ بِحَيْثُ يَقْبَلُ فِي مِثْلِهَا
 هر گاه باشد آن مسافت بر یک باشد که بتواند در مثل آن
 الشَّهَادَةُ عَلَى الشَّهَادَةِ **فصل** إِذَا كَانَتْ
 گواهی بر گواهی دیگر هر گاه باشد
 الْعَيْنُ الْمُدْعَاةُ غَائِبَةً فَإِمَّا أَنْ يَكُونَ غَائِبَةً
 مالک که بر آن دو امر شود غایب است پس کار می شود غایب آن
 عَنِ الْبَلَدِ أَوْ مِنْ مَجْلِسِ الْحُكْمِ دُونَ الْبَلَدِ فَإِنْ
 از شهر و کار از مجلس حکم و در آن شهر پس اگر

كانت غائبة عن البلد فينظر ان كانت عينا
المال غائبة است شهر مذكرة شود كرمت ان مال جز است
بما يؤمن فيها الاستباه كالعقار والعبد و
الفرس المعروفين فالقاضي يسمع البينة ويحكم و
يكتب الى قاضي بلد المال ليسليه الى المدعي
ويتمد في العقار على ذم وضعه وخدمه
وان كانت عينا لا يؤمن فيها الاستباه في
سماع البينة عليها قولان اقولها التماع
وهل يحكم بما قامت البينة عليه فيه
قولان اصحهما المنع وعلى هذا في كتب الى
قاضي بلد المال بما قامت به البينة فتنزل
قاضي شهر ان مال بائنه فاستهت بران

المكتوب اليه المال ويبعث به الى بلد الكاتب
ليشهد الشهود على عينه والاشهر انه ليس له
الى المدعي وياخذ منه كفلا بيده فان شهد
الشهود على عينه كتب القاضي ببر البراءة الكفيل
والا فعلى المدعي مؤنة الرد وان كانت غائبة
عن مجلس الحكم دون البلد فيؤمر باحضاره ما
يمكن احضاره ليشهد الشهود على عينه
ولا تسمع الشهادة على الصفة فان انكر المدعي
عليه اشمال يده على عين بتلك الصفة
صدق بيمينه واذ احلف فللمدعي ان
يدعي القيمة وان نكل فحلف المدعي واقام
دعواه قيمت كذو الكفيل كذا

المكتوب

الْبَيْتَةَ عَلَيْهِ كَلْفَ احْضَارِهِ وَجَلَسَ عَلَيْهِ وَلَا
 يُطْلَقُ إِلَّا بِالْاحْضَارِ أَوْ بِدَعْوَى التَّلْفِ وَإِذَا
 لَعِبَ الْمُسْتَحَقُّ أَنَّ الْعَيْنَ بَاقِيَةً لِطَالِبِهَا
 أَوْ تَالِفَةٍ لِيُطْلَبَ الْقِيَمَةُ فَادْرِي عَلَى التَّرَدُّدِ
 قَالَ غَضَبٌ مَعِي كَذَا فَإِنْ بَقِيَ فَعَلَيْهِ رُدُّهُ وَإِلَّا
 فَعَلَيْهِ الْقِيَمَةُ فَاحْدُ الْوَجْهَيْنِ أَنَّهَا الْأَشْتَعُ
 لَكِنْ يَدْعَى الْعَيْنَ وَيُخْلِفُ عَلَيْهَا تَدْعَى الْقِيَمَةَ
 فِي دَعْوَى أُخْرَى وَأَقْرَبُهُمَا السَّمَاعُ وَيَجْرِي
 الْخِلَافُ فَمَا الْوَسْمُ ثَوْبًا إِلَى دَلَالِ الْبَيْعَةِ
 وَحَدَّ الدَّلَالُ وَلَمْ يَدْرَأَنَّه مَاعَهُ لِطَالِبِ
 بِالْمَنْ أَوْ تَلْفٍ تَالِفِيَمَةً أَوْ هُوَ بَاقٍ لِطَالِبِ
 بِهَا يَأْتِي شَرْهٌ تَالِفِيَمَةً بِقِيَمَتِهَا بِمَا هِيَ كَمَا هِيَ كُنْ

بِالْعَيْنِ وَحَيْثُ الزَّمَنُ الْمُدْعَى عَلَيْهِ الْاحْضَارُ
 فَاحْضَرَهُ فَإِنْ ثَبَتَ أَنَّهُ لِلْمُدْعَى اسْتَقْرَبَتْ مَوْنَةٌ
 الْاحْضَارُ عَلَى الْمُدْعَى عَلَيْهِ وَالْإِفْعَالُ الْمُدْعَى مَوْنَةٌ
 الْاحْضَارُ وَالرَّدُّ جَمِيعًا **فَصَبْلُ الْغَائِبِ**
 الَّذِي يَمَعُ الْبَيْتَةَ عَلَيْهِ وَيُحْكَمُ هُوَ الْغَائِبُ
 إِلَى مَسَافَةِ لَعِبَيْدٍ وَمَا حَدَّ الْعَدَا حُدَّ الْوَجْهَيْنِ
 اعْتِبَارُ مَسَافَةِ الْقَصْرِ وَأَرْجَاهُمَا أَنَّ الْمَسَافَةَ
 إِذَا كَانَتْ يَحِثُّ لَا يَرْجِعُ مِنْ بَكَرِ الْبَيْتِ
 إِلَى مَسْكَنِهِ لَيْدًا فَهِيَ لَعِبِيدَةٌ وَإِنْ كَانَتْ
 دُونَهَا يُقَالُ لَهَا مَسَافَةُ الْعُدْوِيِّ فَهِيَ
 قَرِيبَةٌ وَالْغَائِبُ إِلَى مَسَافَةِ قَرِيبَةٍ حُلْمَةٌ
 تَزِيدُ كَيْفَ هِيَ وَأَنَّ غَائِبٌ كَمَا مَسَافَةٌ قَرِيبَةٌ هِيَ كَمَا أَنَّ

بِالْعَيْنِ

حکم الحاضر في البلد لا تسمع البيعة عليه ولا
 يحكم الا ان يكون متواريا او متعززا متغلبا
 والاصح انه لا يجوز القضاء على الغائب في حدود
 الله تعالى وانه يجوز في القصاص وحده القدر
 ولو سمع القاضي الشهادة على غائب فقدم
 قبل ان يحكم لم يجب استعادة البيعة ولكن
 يجزئه بالحال ويمكن من الجرح بخلاف الوعر
 القاضي بعد سماع البيعة ثم ولي يجب
 الاستعادة ومن اتى القاضي مستعدا
 على خصمه ليحضره احضره ان كان حاضرا
 في البلد وظاهره والاخضرار قد يكون مختم

107
 من طين رطب وغيره وقد يكون محضرا من
 المثبتين لذلك فان امتنع من الحضور من
 غير عذر استعان باعوان السلطان فاذا
 حضر عذره فان لم يكن في البلد فان كان
 خارجا عن محل ولاية القاضي لم تكن احضا
 وان كان في محل ولايته فان كان له في ذلك
 الموضع نائب لم يحضره بل تسمع البيعة
 ويكتب اليه للحكم وان لم يكن هناك نائب
 فالذي ربح انه ان كان على مسافة العدو
 فحضره وان زادت فلا والاظهر ان المرأة
 الخدعة لا تكلف حضور مجلس الحكم ويكفي

حکم حاضریت در شهر قبول شود و مشایخ برورد و حکم نکره
 حکم الا ان يكون متواريا او متعززا متغلبا
 باشد بنهان با صاحب عزت که غایب بود و برود
 و اصح آن است که در آن باشد حکم کردن بر غایب در حدود
 خداست و الله تعالی و انچه مجوز فی القصاص و حد القدر
 و اگر قبول کرد قاضی کواهی را بر غایب پیش از آن غایب
 قبل ان يحكم لم يجب استعادة البيعة ولكن
 پیش از آن که حکم کند و واجب نباشد عودت شایع و حکم
 مجزئه بالحال و يمكن من الجرح بخلاف الوعر
 جزوه او را بان حال و ممکن دانوه شود از جرح بر ظواهر اگر عزل شد
 القاضي بعد سماع البيعة ثم ولي يجب
 قاضی بعد از شنیدن شایع پس بعد بیعت آن قاضی و جهت
 الاستعادة ومن اتى القاضي مستعدا
 عودت کردن شایع و کسی که نزد قاضی آمد حال آنکه دعوی کربت
 على خصمه ليحضره احضره ان كان حاضرا
 بر خصم خود تا ما قضا کند او را حاضر کند اگر حاضر شهرت
 في البلد وظاهره والاخضرار قد يكون مختم
 در شهر و ظاهر است و طین رطب حاضر کردن کاهر باشد بنهان
 من طين رطب وغيره وقد يكون محضرا من
 المثبتين لذلك فان امتنع من الحضور من
 غير عذر استعان باعوان السلطان فاذا
 حضر عذره فان لم يكن في البلد فان كان
 خارجا عن محل ولاية القاضي لم تكن احضا
 وان كان في محل ولايته فان كان له في ذلك
 الموضع نائب لم يحضره بل تسمع البيعة
 ويكتب اليه للحكم وان لم يكن هناك نائب
 فالذي ربح انه ان كان على مسافة العدو
 فحضره وان زادت فلا والاظهر ان المرأة
 الخدعة لا تكلف حضور مجلس الحكم ويكفي

لِكُونِهَا مُخْتَدَةً أَنْ تَكْثُرَ الْجُرُوحُ لِلْمَحَاجِبِ
بازون زن که مستور باشد اگر بسیار کند بر او شدن بر او نماند
 الْمُتَكَثِرَةَ كَثِيرًا خَبِزَ وَالْقَطْنِ وَبَيْعِ الْعُرْلِ
و کثرت کرد چون خبزدن نان و دونه و در وقت رشتن
 الْقِسْمَةَ قَدْ بَيَّوْا لَهَا الشَّرِكَانَ أَوْ الشَّرَكَاءَ
ما که قسمت کردن کاه بر سر خود کنند شریکان را که در پیشند یا زیاده از خود
 بِنَفْسِهِمْ وَقَدْ بَيَّوْا لَهَا مَنْصُوبَهُمْ أَوْ مَنْصُوبِ
بفایده خود و کاه بر سر خود قسمت بر نصب کرده ایشان یا نصب کرده ایشان
 الْإِمَامِ وَبَشَرَطِي مَنْصُوبِ الْإِمَامِ الْحُرِّيَّةِ وَ
یا دوش و شرط است و در نصب کرده امام حر بودن و
 التَّكْلِيفِ وَالْعَدَالَةِ وَالذِّكْرَةَ مَعَ الْعِلْمِ
مخلف و عادل و زینت بودن با دانستن
 بِالسَّاحَةِ وَالْحِسَابِ وَإِذَا لَمْ يَكُنْ فِي الْقِسْمَةِ
بصحت زین و حساب و در کاه نباشد در قسمت
 تَقْوِمٌ فَيَكْفِي قَاسِمٌ وَاحِدٌ أَوْ لَا يَدْرِي أَتَيْنِ
تقیتم کردن کلاه است قسمت کننده تنها یا لازم است از دو نفر
 فِيهِ قَوْلَانِ أَحَدُهُمَا الْأَوَّلُ وَإِنْ كَانَ فِيهَا
درین آمد دو قول اول آن اول است و اگر باشد در آن
 تَقْوِمٌ فَلَا يَدْرِي مِنَ الْعَدَدِ وَيَجُوزُ أَنْ يَجْعَلَ
تقیتم کردن لازم است از عدد و در وقت آنکه کرد آن
 الْإِمَامُ الْقَائِمَ حَاكِمًا فِي التَّقْوِمِ فَيَعْتَمِدُ
امام قسمت کننده را حاکم در تقیتم کردن بر سر مستعد باشد

بمنقول

فِيهِ قَوْلٌ عَدْلَيْنِ وَيَقْسِمُ بِنَفْسِهِ وَيَقْدَرُ
در آن قول دو عدل و قسمت است باینکه خود و مقدر کند
 الْإِمَامُ رِزْوَانِ نَصَبِهِ لِلْقِسْمَةِ مِنْ بَيْتِ
امام رزوق آنکه نصب کرده است بر قسمت است از بیت
 الْمَالِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَالٌ أَوْ لَمْ يَتَفَرَّغْ لَهُ فَاجْرُ
مال پس اگر نباشد یا بیت المال یا نصیب او نباشد اجزه
 الْقِسَامِ عَلَى الشَّرِكَةِ نَعْرَانَ اسْتَأْجَرَ وَأَقَامَهَا
قسمت کند بر شریکان است پس اگر اجزه گرفت شریکان قسمت کند
 وَأَطْلَقُوا أَلْجِرَةَ تَوَزَّعَ عَلَى قَدْرِ الْحَصِصِ
و طلق آنکه پس آن اجزه تقسیم شود بر قدر حصصها
 أَوْ عَلَى عَدَدِ الرَّؤُسِ فِيهِ قَوْلَانِ أَحَدُهُمَا الْأَوَّلُ
یا بر عدد سرها درین است دو قول اول ایشان اول است
 فَإِنْ اسْتَأْجَرَ وَأَوْسَمَى كُلُّ وَاحِدٍ شِدْقًا فَعَلَى
اگر اجزه گرفتند و نام بود بر هر یک از ایشان چیزی از اجزه
 كَلِمَاتِي **فصل** الْأَعْيَانِ الْمَشْتَرَكَةِ
هر یک باینکه نام برده است بر آن عین مال مشترک برود
 قِيمَانِ الْأَوَّلُ مَا يَعْظُمُ الضَّرْرُ فِي قِيَمَتِهِ
قسمت است قسم اول آن است عظیم است جزا در قسمت آن
 كَرُوحِي الْخُفِّ وَكَالْجَوْهَرِ النَّفِيسِ وَيَكْسِرُ وَ
چون که از جهت کفش و چون جواهر باها از جهت شکسته شود
 الثُّوبُ الرَّفِيعُ يَقْطَعُ فَإِنْ طَلَبَ أَحَدُ الشَّرِكِينَ
و اسباب باها که در حدیث است و پس اگر طلب کرد یکی از دو شریک

أو الشراكة قسمة فلا يجاب لها ولو القسوا
 يا زدو زياده قسمت مكره قبول لا قول او ذكر القسمة
 جميعا من القاضي قسمة لم يحتمل لها ايضا
 شانهما از قاضى قسمت مكره قبول لا قول اي ان
 لكن لا يمنع من ان يقتسموا بانفسهم اذ لم
 ايا منع كونه شوية ازان قسمت كنه شي من خود اهره
 تطل المنفعة بالكلية كالسيف كسر وانظر
 باطله منعت ان شانهما من شريف كسفة و ذكره بالكل
 منفعة المقصودة منه كالحمام والظاحون
 منعت مقصوده او ازان چون حمام و كسفا
 الصغيرين اذا طلب احد الشركين قيمته
 انه كسب بشفه اركه طلب كنه كازدو شريك قسمت اول
 لا يجاب لها على الاظهر وان امكن ان يجعل
 قبول شوية ازان بنا قول الظاهر و اگر ممکن است که کرد
 الحمام حامين والظاحون طاحونين اجب
 ان حمام و حمام يا اسياس بره سيا قبول خود
 الطالب ولو كان عشر الدار لواحد و باقها
 از طالب قسمت و اگر باشد ده يك سراسر بر اهره و اذ ان
 لآخر والعشر الاصل للسكنى فالاصح ان
 بر اهره و ان عشر ملكه بر سراسر چون قول اصح ان است
 ان طلب صاحب لعشر القسمة لا يجاب
 اگر طلب کرد صاحب آن عشر قسمت کردن قبول نشود از
 بهما

اليها وان طلب الاخر اجاب **والثاني** ما لا يعظم
 و اگر طلب شود آخرين قبول شود و قسم دوم ان است بر عكس
 الضرر في قيمته والقسمة انواع **احدها** القسمة
 ضرر و قسمت ان وقت جديع است يك اكثر قسمت ان
 باعتبار الاجزاء ويقال لها قسمة المشاهير
 باعتبار اجزاي است و كسب از اقسمت مشاهير
 فاذا طم بالعض الشراكة واجب واحتر المنفعة
 اركه طلب کرد بعض از شركان قبول است و جديع خود اهره
 ومحلها الحبوب والادهان وسائر المشاهير
 و علم ان قسمت جوب است و رد عن است و در مال بظاير همة
 والدار المنققة الائمة والارض المنقاة
 و علمت كروا في است سارا است و در بين مشاهير است
 الاجزاء فتعدل الانصاء بالكيل والوزن
 اجزايها برابر شود نصيبات بر كيل و وزن
 ويجزى الارض بعد الانصاء ان كانت
 و جزي اوله بين بعد نصيبها اگر باشد ان بين
 متساوية ويؤخذ تلك رفاع متساوية
 راست است و يوافق شود رفاع بره
 فيكتب على كل واحدة اسم شريك او جزء من
 سبب بر سبب بر هر رفاة نام مشريك كاز شريكها با نام جزي ان ان
 الاجزاء مما يحد اوجبة ويدرج في تناقد
 اجزا جدا باشد بر حد يا جبهة و درج كنه رفاة او كولوها

مُتَسَاوِيَةً تَقْرَبُ مِمَّنْ لَمْ يَحْضُرْ هُنَاكَ بِأَخْرَاجِ
 رُبْعَةٍ عَلَى الْجَزْءِ وَالْأَوَّلَانِ كُنِيَ فِي الرَّقَاعِ اسْمَاءُ
 الشُّرَكَاءِ فَيُدْفَعُ إِلَى مَنْ خَرَجَ اسْمُهُ أَوْ بِأَخْرَاجِ رُقْعَةٍ
 بِاسْمِ زَيْدٍ إِنْ كُنْتَ فِيهَا اسْمَاءُ الْأَجْرَاءِ وَإِنْ
 كَانَتْ الْأَنْصِبَاءُ مُخْتَلِفَةً كُنْصَفٌ وَثَلْثٌ
 وَسُدْسٌ فَتَجْرَعُ الْأَرْضُ عَلَى أَقْلِ الشُّهُامِ وَيَقْسَمُ عَلَى
 مَا ذَكَرْنَا وَيُحْتَرَزُ عَنْ أَنْ يَتَفَرَّقَ عَلَى الْوَاحِدِ مَلَكَةٌ
وَالنَّوعُ الثَّانِي قِيمَةُ التَّعْدِيلِ وَهِيَ أَنْ يُعَدَّلَ الشُّهُامُ
 بِالْقِيمَةِ كَالْأَرْضِ الَّتِي مُخْتَلِفَةٌ قِيمَةُ أَجْرِهَا لِاخْتِلَافِ
 فِي قُوَّةِ الْأَنْبَاتِ أَوْ فِي الْقُرْبِ مِنَ الْمَاءِ فَقَدْ
 يَكُونُ ثَلَاثُهَا بِالْقِيمَةِ كَثَلْتِهَا مَا يَجْعَلُ هَذَا سَمًّا مَا
 بَاشَتْ لَهَا أَنْ تَقِيمَتْ جِزْنٌ وَثَلْثٌ إِنْ جِزْنٌ وَثَلْثٌ بِجِزْنِ

وَهَذَا سَمًّا مَا إِذَا كَانَتْ لِلشُّرَكَائِ بِالسُّوِّيَةِ وَفِي
 الْأَجْبَارِ عَلَى هَذِهِ الْقِسْمَةِ قَوْلَانِ رُجِحَ مِنْهُمَا
 الْأَجْبَارُ وَلَوْ أَشْتَرَكَا فِي دَارَيْنِ أَوْ خَابُوتَيْنِ
 مُتَسَاوِيَتَيْنِ بِالْقِيمَةِ وَطَلَبَ أَحَدُهُمَا الْقِسْمَةَ
 بَأَنَّ يَجْعَلَ لِهَذَا دَارًا لَمْ يَجِبْ لِالْآخَرِ وَلَوْ كَانَ
 بَيْنَهُمَا عَيْدٌ أَوْ شَبَابٌ مِنْ نَوْعٍ وَاحِدٍ وَامْكِنَ
 الشُّوِّيَةَ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ عَدَدًا وَقِيمَةً قَسَمَتْ
 بَيْنَهُمْ كَذَلِكَ وَأَجْبَرُ الْمُتَمَتِّعُ وَإِنْ كَانَتْ
 مِنْ أَنْوَاعٍ مُخْتَلِفَةٍ أَوْ أَجْنَاسٍ مُخْتَلِفَةٍ
 كَالْعَيْدِ وَالشَّبَابِ فَلَا يَقْسَمُ أَنْوَاعًا وَأَجْنَاسًا
 إِلَّا بِالْتَرَاضِيِّ **وَالثَّالِثُ قِيمَةُ التَّرْدِي وَصُورُهُ**
 هَذَا

بَابُ الْقِسْمَةِ
 فِي الْأَجْبَارِ

أَنْ يَكُونَ فِي أَحَدِ عَيْنَيْ الْأَرْضِ شَيْءٌ أَوْ شَيْءٌ آخَرَ
 أَنْ هِيَ كَمَا بَشَّرَ دُرَّازِمُ وَجَاهُ سَبِّ زَيْنِ بْنِ سَرِيحٍ بِأَنَّ
 النَّارَ بَيْتٌ لَا يُمْكِنُ قِسْمَتُهُ فَمَضَى قَهْمَهُ مَا
 سَارَ قَهْمُهُ فَكُنْ تَبَاهُتُ قَسَمْتُ أَنْ تَمُضَ لَوْدُ دَهْرٍ بِالْجَمْعِ
 اخْتَصَّ بِهِ ذَلِكَ الظَّرْفُ فَمَرَدُهُ مِنْ يَأْخُذُ
 مَحْضَرٌ هِيَ بَأَوَّ أَنَّ ظَرْفٌ رَدُّ كَمَا أَرَادَ أَنْ يَكُونَ
 الظَّرْفُ الْمُخْتَصَّ بِهِ وَلَا اجْتِبَارَ عَلَى هَذَا التَّوَجُّعِ وَ
 أَنْ ظَرْفٌ كَمَا مَحْضَرٌ بَأَوَّ وَبِغَيْرِهِ كَرُونَ بِرَبِّهِ لَمَنْ
 هُوَ بَيْعٌ وَكَذَا قِسْمَةُ التَّعْدِيلِ عَلَى الْأَصْحَحِ وَقِسْمَةُ
 أَنْ يَبِيعَ هِيَ هِيَ قَسَمْتُ تَعْدِيلٌ تَابَ قَوْلُ الْأَصْحَحِ وَتَمَّتْ
 الْمُدَّتْ بِهَا تَبِيعٌ أَوْ أَفْرَازُ حَقٌّ فِيهِ قَوْلَانِ وَ
 مَشَاهِدَاتٌ بَيْعٌ هِيَ بِأَفْرَازٍ هِيَ فِي رِوَايَةِ دُرِّازِمٍ
 ذَكَرَ أَنَّ الْفَتْوَى عَلَى الثَّانِي وَلَا يَدْرِي مِنَ الرِّضَاءِ بَعْدَ
 وَذَكَرَ أَنَّ كَمَا فَتَوَّاهُ بِأَفْرَازٍ هِيَ وَلَا تَدْرِي هِيَ أَوْ لَمْ يَدْرِي
 خُرُوجُ الْقَرْعَةِ فِي قِسْمَةِ الرَّدِّ وَالْقِسْمَةُ الَّتِي
 بَرُونَ تَدْرِي قَرْعَةً وَتَمَّتْ رَدُّ وَأَنَّ قَسَمْتُ كَمَا
 مَجْرُوعَتُهَا إِذَا جَرَتْ بِالرِّضَاءِ هِيَ لِعَبْتِهَا
 بِمَكْرُوهٍ تَدْرِي بِمَكْرَاهٍ جَارِيَةٍ بِرِضَاءِ سَبِّهَا شَرْعِيَّةً هِيَ وَرَأَى
 تَكْرِيرُ الرِّضَاءِ بَعْدَ خُرُوجِ الْقَرْعَةِ فِيهِ وَجَبَانَ
 تَكْرِيرُ الرِّضَاءِ تَدْرِي أَنْ خُرُوجُ قَرْعَةٍ فِي رِوَايَةِ دُرِّازِمٍ
 رَجَّحَ مِنْهُمَا التَّكْرِيرُ وَضَبَعَهُ أَنْ يَقُولَ رَضْنَا
 بِرِضَاءِ تَدْرِي أَنَّ تَكْرِيرَ الرِّضَاءِ مَعْنَى رِضَائِهِمْ
 وَهِيَ

بِهَذِهِ الْقِسْمَةِ أَوْ مَا أَخْرَجَتْهُ الْقَرْعَةُ وَلَوْ قَامَتْ
 تَبَاهِي قَسَمْتُ بِأَنَّهَا جَرَتْ فِي قَرْعَةٍ وَكَرَّ بِهَا
 الْبَيْتُ عَلَى غَلْطٍ أَوْ حَيْفٍ فِي قِسْمَةِ الْأَجْبَارِ
 تَبَاهِي بِرِغْلٍ قَسَمْتُ بِأَنَّهَا جَرَتْ فِي قَرْعَةٍ بِالْجَمْعِ
 وَإِنْ لَمْ يَكُنْ بَيْتُهُ وَأَرَادَ أَحَدُ الشَّرِيكَيْنِ تَحْلِيفُ
 وَكَرَّ بِهَا قَسَمْتُ بِرِغْلٍ وَرَادَهُ كَمَا إِذَا دُرِّازِمُ بِرِغْلٍ وَرَادَهُ
 الْأَخْرَجَتْهُ مِنْهُ وَلَوْ قَسَمْتُ بِالرِّضَاءِ تَبَاهِي
 آخِرِينَ يَكُونُ وَرَادَهُ أَنَّ تَدْرِي قَسَمْتُ بِرِغْلٍ وَرَادَهُ
 أَحَدُهُمَا غَلْطًا أَوْ حَيْفًا وَقُلْنَا إِنَّ الْقِسْمَةَ بَيْعٌ فَالْأَصْحَحُ
 كَمَا إِذَا نَهَا غَلْطًا بِأَحْيَافٍ لَمْ يَكُنْ كَمَا أَنَّ قَسَمْتُ بَيْعٌ هِيَ تَبَاهِي
 أَنَّهُ لَا فَائِدَةَ لِهَذِهِ الدَّعْوَى فَلَا تَأْتِرُ لِلْغَلْطِ وَلَوْ
 أَنَّ هِيَ قَائِمَةٌ كَمَا بَيْنَ دُرِّازِمٍ وَتَبَاهِي بِرِغْلٍ وَكَرَّ بِهَا
 اسْتَحَقَّ بَعْضُ مَا قَسَمْتُ تَبَاهِي نَاطَلَتْ الْقِسْمَةَ فِي
 مَا حَبَسَتْ بَعْضُ بَعْضٍ قَسَمْتُ شَدِيدٌ بِرِغْلٍ بِالْجَمْعِ تَدْرِي
 اسْتَحَقَّ فِي الْبَاقِي الْخِلَافُ فِي تَفْرِيقِ الصَّفَقَةِ وَ
 الْبَيْعِ هِيَ وَرَادَهُ أَنَّ غَلْطًا هِيَ كَمَا أَنَّ تَفْرِيقَ الصَّفَقَةِ هِيَ
 إِنَّ اسْتَحَقَّ شَيْءٌ مَعَيْنٍ مِنْ أَحَدِ النَّصِيبَيْنِ
 وَكَرَّ بِهَا تَدْرِي بِرِغْلٍ وَرَادَهُ
 خَاصَّةً أَوْ اسْتَحَقَّ مِنْ أَحَدِهِمَا كَثَرًا اسْتَحَقَّ
 بِرِغْلٍ بِرِغْلٍ تَدْرِي بِرِغْلٍ بِرِغْلٍ
 مِنَ الْأَخْرَجَتْهُ الْقِسْمَةَ وَإِنْ تَبَاهِي الْمُسْتَحَقَّ
 إِذَا جَرَتْ بِالرِّضَاءِ تَدْرِي وَكَرَّ بِهَا تَدْرِي

مِنَ النَّصِيْبِيْنَ بَقِيَّتِ الْقِسْمَةِ وَاللَّهِ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ

كِتَابُ الشَّهَادَاتِ

قال الله تعالى **واشهدوا شهيدين من**

رجالكم الآية وعن النبي صلى الله عليه وسلم

ان الله قال اكرموا الشهود يعتبر في الشهود التكليف

فلا يقبل شهادة مجنون ولا صبي ولا حرمة فلا يقبل

شهادة رقيق فتا كان او غيره **والايمان** فلا يقبل

شهادة الكافر حربيما كان او ذميا **الا على المسلم**

والعلماء ويعتبر فيها الاجتناب عن الكفاير

وعن الاصرار على الصغائر ويكره اللعب

بالمشط **فان شرط فيه المال من الجانبين**

هو قاروا

ولا يقبل شهادة الكافر حربيما كان او ذميا

هو قاروا والاصح تحريم اللعب بالنرد والغناء بلا آلة

وسماعه مكر وهان وليسا محرمين والمخادوم

سماعه مباحا ن ويجزى استعمال الالات التي

هي من شعائر شارب الخمر كالطنبور والعود والقيج

والزمار والعراق وكذا الاستماع اليها واقرب

الوجهين الرضاع لا يلحق بها ويجوز ضرب اللدغ

في الاملاك والحثان واقرب الوجهين الجواز

في غيرهما والله لا فرق بين ان يكون فيه جلا

جل او لا يكون ويحرم ضرب الكوبة وهي

الطبل الطويل الضيق الوسط ولا يحرم الا

الا ان يكون فيه تكسر كما يفعل المحبتون

هو قاروا

هو قاروا

كإشياء الشعر ولا انشاده لكن لو كان الشاعر
 وتمامه بامته انما شعره وتمامه انما شعره انما شعره
 يجوز فيحس او يشيب بامرأة معينة فترد
 شهاده وشرط في الشاهد صفتان اخر
 بان احد **تاما** المروءة وهي ان يشتر كسرة
 امثالها في زمانه ومكانه فالاكل في السوق
 والمشى مكشوف الرأس وتقبيل الزوجة
 والحارية بين يدي الناس والاكثار من
 الحكايات المضحكة وليس الفقيه القاء
 والقلنسوة حيث لا اعتادوا الاكباب على
 اللعب بالشطرنج والغناء وسماعه والمدام
 على الرقص كل ذلك يسقط المروءة والامر في
 رقصه انما ساقطه كدروت

ذلك يختلف بالاشخاص والاحوال والامكان
 واختيار الحرف الدنية كالحجامة والكنس والذبح
 ممن لا يليق بحاله تلك الحرف يسقط المروءة والذين
 اعتادوها وكانت من صنعة اباهم يقبلونها
 في اصح الوجهين **والثانية** ان لا يكون منهما من
 يجزئ شهادته نفعاً الى نفسه او يدفع ضرراً
 يقبل شهادته كالسيد يشهد لعبد المملوك
 والمكاتب والفرج يشهد للبيت واللفلس
 المحور عليه والضامن الاصيل بالابراء
 او الاداء والوكيل للوكيل فيما هو وكيل فيه
 ولو شهد ان فلا تخرج موثرته لم يقبل

وَلَوْ شَهِدَ لَوِ رِنْتِهِ الْمَرْجُوحِ أَوْ الْمَرِيضِ بِمَا قُتِلَ
 و اگر گواهی داد بر امری که زخم زده است یا مریض است یا بیهوش است
 الْأَنْبِيَاءُ قَبِلَتْ شَهَادَتَهُ فِي أَصْحَابِ الرَّجْمَيْنِ وَلَا يَقْبَلُ
 از آن بندگان قبول نمود گواهی او در نزد اهل کفر و دو وجه
 شَهَادَةُ الْعَاقِلَةِ عَلَى فِتْنٍ مِّنْ شَهَادَةِ الْقَتْلِ الْخَطَا
 شهادت بر عاقله
 وَلَا شَهَادَةُ الْغَرَمَاءِ عَلَى فِتْنٍ مِّنْ شَهَادَةِ بَدَنِ آخَرَ عَلَى
 و قبول نمود گواهی صاحب غرض بر فتنه کسی که گواهی دهد بر فتنه دیگر
 الْمَفْلُوسِ وَلَوْ شَهِدَ اثْنَانِ لِأَثْنَيْنِ بَوَصِيَّةٍ مِّنْ
 مفلسین و اگر گواهی دادند دو نفر بر دو نفر ب وصیت
 تَرْكَةِ شَهِيدٍ الْمَشْهُودِ لَهَا لِلشَّاهِدِينَ بَوَصِيَّةٍ
 ترک گواهی بر شاهدان و آنها بر آن دوشا به ب وصیت
 مِنْ تِلْكَ التَّرَكَةِ فَالْأَصْحَحُ قَبُولُ الشَّهَادَتَيْنِ وَلَا
 از آن ترک که به قول راجح قبول بودن هر دو شهادت
 يَقْبَلُ شَهَادَةَ الْوَالِدِ لِوَلَدِهِ وَلَا لِوَالِدٍ لِوَالِدِهِ
 قبول نمود گواهی پدر بر فرزندی او و هم برادر و دلداری
 إِنْ سَفَلَ وَلَا شَهَادَةَ الْوَالِدِ لِوَالِدِهِ وَلَا لِوَالِدٍ
 اگر چه فروتر است و قبول نمود گواهی دلداری بر خود اعم بر
 مِنْ أَصُولِهِ وَإِنْ عَلَى وَلَوْ شَهِدَ ابْنَانِ أَنَّ أَبَاهُمَا
 از اصل خود اگر چه فرا تر است اگر گواهی دادند دو پسر که پدر ایشان
 طَلُوقِ نِسَاءٍ أَوْ قَدْ قَامَ فَاصِحُّ الْقَوْلَيْنِ قَبُولُ
 طلاق داده خرد ما در ایشان یا قذف کرده است از دو قول بر قبول بودن است
 ۱۰۰

شَهَادَتُهُمَا وَيَقْبَلُ شَهَادَةَ الْوَالِدِ عَلَى الْوَلَدِ وَالْعَكْسِ
 گواهی ایشان بر قبول نمود گواهی پدر بر فرزند و بر عکس
 وَإِذَا شَهِدَ بَانَ هَذِهِ الثَّمَارِ لِوَلَدِهِ وَلِفُلَانٍ فَرَدَّتْ
 و هر گاه شاهد شد بر او که این میوه را از او داد است و از فلان مرد نمود
 شَهَادَتُهُ فِي حَقِّ وَلَدِهِ هَلْ تَرُدُّ فِي حَقِّ الْأَحْسَنِ فِيهِ
 شهادت در حق فرزند و لاری را رد نمود در حق آن بیکار در حق آن
 مِثْلَ الْخِلَافِ فِي تَفْرِيقِ الصَّفَقَةِ وَلَا يَقْبَلُ شَهَادَةَ
 مثل اختلاف در رد تفریق صفت داده است و قبول نمودش بر دشمن
 الْعَدُوِّ وَالْعِدَاوَةُ لَتِي تَرُدُّهَا الشَّهَادَةُ هِيَ الَّتِي
 بر دشمن و عداوت کرد و نمود بان گواهی آن است که
 تَبْلُغُ حَدَّهَا فِي أَحَدِهَا زَوَالِ الْعِيَةِ الْآخِرَةِ مُسْتَأْتِدٍ
 رسد بحد که تنگ کنی از ایشان زوال نعمت از زمین بر بردارد
 وَيَفْرُجُ بِمَصْدِقَاتِهِ وَيَقْبَلُ شَهَادَةَ الْعَدُوِّ وَالْعَدُوِّ
 و زحاک نمود بر مصیبت زد و قبول نمود گواهی عداوت بر امر عداوت
 وَالْعِدَاوَةُ الدِّينِيَّةُ لَا تَوْجِبُ رَدَّ الشَّهَادَةِ بَلْ يَقْبَلُ
 و عداوت دینی واجب نگردد رد گواهی را بگو قبول نمود
 شَهَادَةَ الْمُسْلِمِ عَلَى الْكَافِرِ وَالسُّفِيِّ عَلَى الْمُبْتَدِعِ
 گواهی مسلم بر کافر و گواهی سفیه بر شیعه
 وَيَقْبَلُ شَهَادَةَ مَنْ لَا يَكْفُرُ مِنْ أَهْلِ الْبَدْعِ وَالْأَهْوَاءِ
 و قبول نمود گواهی آنکه کافر ننمود از اهل بدعت و اهورا
 وَلَا يَقْبَلُ شَهَادَةَ الْخَفِيفِ الَّذِي لَا يَنْضَبُطُ وَ
 و قبول نمود گواهی آنکه بسیار غفلت است چنانکه ضبط کند گواهی را

مثل اختلاف در رد تفریق صفت داده است و قبول نمودش بر دشمن
 رسد بحد که تنگ کنی از ایشان زوال نعمت از زمین بر بردارد

شهادت

وَالْمُبَادِرُ إِلَى الشَّهَادَةِ مَرْدُودٌ الشَّهَادَةُ
 وَاكْبَرُ شَيْءٍ أَوْ كَثْرَةُ بَرَكَاتِهِ أَوْ كَرَامَتُهُ أَوْ كَرَامَةُ شَيْءٍ
فَقَبْلُ تَقْبُلُ شَهَادَةَ الْحِسْبَةِ فَمَا يَتَخَصَّصُ حَقًّا
 أَيْ تَقْبُلُ شَهَادَةَ شَيْءٍ بِحَسْبِ حَقِّهِ
 اللَّهُ تَعَالَى أَوْلَاهُ فِيهِ حَقٌّ مُؤَكَّدٌ كَالطَّلَاقِ وَالِإِغْتَابِ
 بِأَشَدِّ مَا يَأْتِي بِأَشَدِّ مَا يَأْتِي مِنَ الطَّلَاقِ وَالِإِغْتَابِ
 وَالْعَفْوُ عَنِ الْقِصَاصِ وَبِقَاءِ الْعِدَّةِ وَبِقَضَائِهَا
 وَعَفْوُ كَرْدَنِ الرَّقْمِ وَبِقَاءِ مَا فِي عِدَّةٍ وَتَقَامُ شِدَّةُ أَنْ
 حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَى وَكَذَا النَّسَبُ عَلَى الْأَظْهَرِ وَهُوَ
 وَهُوَ مَعْنَى أَنْ يَكُونَ فِيهِ نَسَبٌ شَارِعًا فِيهِ
 حَكْمُ الْقَاضِي بِشَهَادَةِ اثْنَيْنِ تَعْرُفَانِ لَهُ إِخْتِمَاكَانَا
 حَكْمٌ كَرْمٌ قَاضٍ بِشَيْءٍ بِرَدِّ نَفْسِهِ ظَاهِرًا كَمَا يَأْتِي فِي
 عِبْدَيْنِ أَوْ كَافِرَيْنِ أَوْ صِدْقَيْنِ نَقَضَ حُكْمَهُ وَكَذَا
 بِرَدِّ عَقَابٍ يَأْتِي بِرَدِّ كَافِرٍ يَأْتِي بِرَدِّ نَابِغٍ بِأَنَّ حُكْمَ نَوَازِلِهِمْ جَانِبَانِ
 وَكَذَا الْوِطْءُ ذَلِكَ لِقَاضٍ آخَرَ وَإِنْ نَانَ أَنَّهُ حَكْمٌ
 أَوْ كَرَامَةٌ بِرَدِّ أَنْ أَمْرًا بِرَدِّ قَوْمٍ وَكَرَامَةٌ بِرَدِّ حُكْمٍ بِرَدِّ
 شَهَادَةَ فَاسْقٍ فكَذَلِكَ عَلَى الْأَصَحِّ وَلَوْ شَهِدَ
 شَيْءٌ بِرَدِّ فَاسْقٍ بَارِعًا جَانِبَانِ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ كَرَامَةٍ وَارْتِكَابِ دَا
 عِدَّةٍ أَوْ كَافِرٍ أَوْ صِدْقٍ فَرَدَّتْ ثُمَّ أَعَادَتْ ذَلِكَ
 عَفْوًا يَأْتِي بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ
 الشَّهَادَةُ بَعْدَ تَبَدُّلِ حَالِهِ قَبْلَتْ وَلَوْ شَهِدَ
 شَيْءٌ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ
 فَاسِقٌ

فَاسِقٌ فَرَدَّتْ شَهَادَتُهُ ثُمَّ تَابَ فَأَعَادَهَا لَمْ تَقْبَلْ
 فَاسِقٌ شَيْءٌ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ
 بِخِلَافِ سَائِرِ الشَّهَادَاتِ وَلَا يَكْفِي لِقَبُولِ الشَّهَادَةِ
 تَعَدُّلُ وَكِبَرُ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ
 إِظْهَارُ التَّوْبَةِ عَنِ الْمَعْصِيَةِ بَلْ بِحُجْرَةِ مَدَّةٍ تَغْلِبُ
 عَلَى الظَّنِّ فِيهَا صِدْقَةٌ فِي تَوْبَتِهِ وَقَدْ رَأَى الْأَكْثَرُ
 تِلْكَ الْمُدَّةَ سِنَةً وَيُعْتَبَرُ فِي التَّوْبَةِ عَنِ الْمَعَاصِي
 الْقَوْلِيَّةِ الْقَوْلُ فَيَقُولُ الْقَاضِي الْقَذْفُ بَاطِلٌ
 وَإِنْ نَادِمٌ عَلَى مَا قَلْتُ وَلَا أَعُودُ إِلَيْهِ وَكَذَلِكَ
 فِي شَهَادَةِ الزَّوْرِ **فِي** لَا يَكْفِي قَوْلُ الشَّاهِدِ
 الْوَاحِدِ لِكُرْبِهِ الْأَهْلَالَ رَمَضَانَ كَمَا سَقَى
 وَلَا يَنْتَبِهُ الزَّوْنُ إِلَّا شَهَادَةَ أَرْبَعَةٍ مِنَ الرِّجَالِ
 وَلَا يَحْتَاجُ الْإِقْرَارُ بِالزَّوْنِ إِلَى أَرْبَعَةٍ فِيمَا رَجَحَ
 وَمَحْتَمَلٌ بِأَشَدِّ مَا يَأْتِي بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ بِرَدِّ شَيْءٍ

مِنَ الْقَوْلِينَ وَالْأَمْوَالِ وَالْعُقُودِ الْمَالِيَةِ كَالْبَيْعِ وَ
 اراد قول باینکه اموال و عقود مالیة چون بیع
 الْأَقْلَامِ وَالْإِجَارَةِ وَالْحَوَالَةِ وَالضَّمَانِ وَالْحَقُوقِ
 و باطل کردن بیع و اجاره و حواله و ضمان و حقوق
 الْمَالِيَةِ كَالْحِجَارِ وَالزَّهْنِ وَالْأَجْلِ وَنَحْوِهَا يَنْبَغُ
 مالیة چون خاطر خواه و زهن و اجل و مانند اینها ثابت شود
 بِرَجُلَيْنِ أَوْ رَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ وَأَمَّا مَا عَدَا ذَلِكَ
 چه مرد یا مرد و دو زن یا زن
 فَالْعُقُوبَاتُ سِوَاكَانَتْ مِنْ حُقُوقِ اللَّهِ تَقَا
 آنچه عقوبات برابر است با خداوند از حقوق خداوند
 أَوْ مِنْ حُقُوقِ الْأُمِّيَّةِ كَالْقِصَاصِ وَحَدِّ الْقَذْفِ
 یا از حقوق آدمیان و قصاص و حد قذف و
 لَا يَنْبَغُ إِلَّا بِرَجُلَيْنِ وَكَذَا مَا يَطَّلَعُ عَلَيْهِ الرَّجُلُ
 ثابت نشود مگر بر دو مرد و هم آنچه مطلع شود بر مرد
 غَالِبًا مِنْ غَيْرِ الْعُقُوبَاتِ كَالنِّكَاحِ وَالطَّلَاقِ
 در غالب از غیر عقوبات چون نکاح و طلاق
 وَالرَّجْعَةِ وَالْإِسْلَامِ وَالْإِبْلَاقِ وَالرَّدَّةِ وَ
 و رجعت و مسلمان شدن و ابله شدن و ردت شدن
 الْمَرْحُومِ وَالتَّعْدِيلِ وَالمَوْتِ وَالْإِعْسَارِ وَمِنْ
 و مرجع شدن و عدالت شدن و مردن و فقیر شدن و ازین
 هَذَا الْقَبِيلِ الْوَكَالَةُ وَالْوَصَايَةُ وَالشَّهَادَةُ
 قبیل است و مکتوب کردن و وصیت کردن
 عَلَى الشَّهَادَةِ

عَلَى الشَّهَادَةِ وَمَا يَطَّلَعُ عَلَيْهِ الرَّجُلُ غَالِبًا وَتَحْتَصُّ
 بر کوهی و آنچه مطلع باشد بر مرد در غالب و مخصوص است
 مَعْرِفَتُهُ بِالنِّسَاءِ فَيَقْبَلُ فِيهِ شَهَادَةُ أَرْبَعَةِ نِسَاءٍ
 دانستن آن بر زنان قبول است در آن هر چهار زن
 وَذَلِكَ كَالْوَلَادَةِ وَالْبِكَارَةِ وَالنِّيَابَةِ وَالْحَيْضِ
 و آن چون ولد آوردن و بکره بودن و زن شدن و حیض
 وَالرِّضَاعِ وَالْعِيُونِ حَيْثُ لَا زَارَ وَكُلُّ مَا لَا يَنْبَغُ
 و بیشتر بکار خوردن و عیب در زیر شهر و هر آنچه ثابت نشود
 بِرَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ لَا يَنْبَغُ شَهَادَةُ شَاهِدٍ وَ
 مرد و دو زن ثابت نشود بر شاهد یک شاهد
 يَمِينٍ وَمَا يَنْبَغُ بِرَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ يَنْبَغُ شَهَادَةُ
 و مکتوب و آنچه ثابت شود بر مرد و دو زن ثابت شود بر شاهد
 وَبَيْنَ الْأَعْيُوبِ لِلنِّسَاءِ وَمَا فِي مَعْنَاهَا **فصل**
 و مکتوب مگر عیوب زنان و آنچه در معنای آن
 إِنَّمَا يَجُوزُ الشَّهَادَةُ عَلَى الْأَفْعَالِ كَالزَّنَا وَالغَضَبِ
 ثابت کرد و اینها که بر افعال چون زنا و غضب
 وَالْإِتْلَافِ وَالْوَلَادَةِ بِالْإِبْصَارِ وَلَا يَجُوزُ
 و تلفت کردن و ولد آوردن که بر بین چشم بود مانند
 بِنَاءِ الشَّهَادَةِ فِيهَا عَلَى السَّمَاعِ مِنَ الْغَيْرِ وَ
 بنا کردن کوهی درینها بر شنیدن از غیر
 يَقْبَلُ فِيهَا شَهَادَةُ الْأَخَمِّ وَالْأَقْوَالِ كَالنِّكَاحِ
 و قبول است در آن کوهی که بنا کرد اقوال چون نکاح

وَالطَّلَاقِ وَالْبَيْعِ وَسَائِرِ الْعُقُودِ يُجْتَاجُ فِيهَا إِلَى
 وَطَلَقَ مَبْعُوعٌ وَمُعْتَقٌ مَخْتَلَجٌ بِهَا
 السَّمْعِ وَالْبَصَرِ فَلَا بُدَّ مِنْ سَمَاعِهَا وَمِنْ ابْتِصَارِ
 السَّمْعِ وَبَصَرِهَا لِأَنَّهَا لَا تَقْبَلُ شَهَادَةَ مَنْ لَا يَسْمَعُ شَيْئًا
 وَلَا يَبْصُرُ شَيْئًا وَلَا يَقْبَلُ شَهَادَةَ الْأَعْمَى فِيمَا يَجْتَاجُ إِلَى الْإِبْصَارِ
 وَالْإِسْمِ وَالنَّسَبِ وَمَنْ شَهِدَ فَعَلًا مِنْ الشُّبُهَاتِ
 أَوْ شَاهِدًا وَسَمِعَ مِنْهُ قَوْلًا فَإِنْ كَانَ يَعْرِفُهُ
 بِاسْمِهِ أَوْ نَسَبِهِ أَوْ بِسَائِرِ الْأَسْمَاءِ
 كَمَا أَنَّ الْأَسْمَاءَ وَالنَّسَبَ وَالشُّبُهَاتِ
 كَمَا أَنَّ الْأَسْمَاءَ وَالنَّسَبَ وَالشُّبُهَاتِ
 كَمَا أَنَّ الْأَسْمَاءَ وَالنَّسَبَ وَالشُّبُهَاتِ

وَالشُّبُهَاتِ

بِعَيْنِهِ وَاسْمِهِ وَنَسَبِهِ فَلَيْسَ يَشْهَدُ عَلَيْهِ عِنْدَ
 حُضُورِهِ بِالْإِشَارَةِ إِلَيْهِ وَعِنْدَ غَيْبَتِهِ وَمَوْتِهِ
 بِاسْمِهِ وَنَسَبِهِ وَإِنْ لَمْ يَعْرِفْ اسْمَهُ وَنَسَبَهُ لَمْ
 يَشْهَدُ عَلَيْهِ عِنْدَ غَيْبَتِهِ وَمَوْتِهِ وَلَا يَجُوزُ تَحْمِيلُ
 الشُّبُهَاتِ عَلَى الْمَرْأَةِ الْمُتَنَقِّبَةِ أَعْمَادًا عَلَى الصَّوْتِ
 فَإِنْ عَرَفَهَا مُتَنَقِّبَةً بِاسْمِهَا وَنَسَبِهَا أَوْ بِعَيْنِهَا
 جَارَ التَّحْمِيلِ وَشَهِدَ عِنْدَ الْأَدَاءِ بِمَا يَعْلَمُ وَلَا
 يَجُوزُ التَّحْمِيلُ عَلَيْهِمَا بَعْدَ تَعْلِيلِ عَدْلَيْنِ عَلَى الْأَشْهُارِ
 وَالْعَمَلِ عَلَى خِلَافِهِ وَلَوْ قَامَتِ الْبَيِّنَةُ عَلَى عَيْنِ النَّاسِ
 بِحَقِّهِ وَارَادَ الْمُدْعَى أَنْ يَسْتَعْلِ بِالْحَلِيَّةِ فَالْقَاضِي
 يَحْمِلُ بِالْأَسْمِ وَالنَّسَبِ مَا لَمْ يَتَّبِعْهُ وَيَجُوزُ

وَالشُّبُهَاتِ
 وَالشُّبُهَاتِ
 وَالشُّبُهَاتِ

وَالشُّبُهَاتِ
 وَالشُّبُهَاتِ
 وَالشُّبُهَاتِ

الشهادة على الشبب بالتسامع وكذا الشبب
 من الائم في اظهر الوجهين وفي جواز الشهادة
 على الولاء والعتيق والوقف والزوجية بالتسا
 مع وجهان رخص منهنما المنع والاظهر
 في الموت الجواز ولا يجوز الشهادة على الملك
 بجزء اليد ولا اليد والتصرف ان قصرت
 المدة وان طال فظهر الوجهين الجواز وهل
 يجوز بجزء التسامع فيه وجهان رخص منهنما
 المنع ويعتبر في التسامع التماع من جميع
 يؤمن توأطهم على الكذب في اظهر الوجهين
 والثاني انه يكفي السماع من عدلين والتصر

الشهادة على الشبب بالتسامع وكذا الشبب
 ش هدي برنسب

من الائم في اظهر الوجهين وفي جواز الشهادة
 از جانب ماوراء نرد اظهر الوجهين ودر جواز بودن شهادت

على الولاء والعتيق والوقف والزوجية بالتسا
 برسر ادر واداره وقت وزن ودر

مع وجهان رخص منهنما المنع والاظهر
 تسامع ودر وجه اتمه رخص است اظهر ودر وجه مع بودن

في الموت الجواز ولا يجوز الشهادة على الملك
 در بودن كبر واهت در زمان شد شهادت بر ملكيت

بجزء اليد ولا اليد والتصرف ان قصرت
 بجزء صاحب يد بودن وقررت بودن اكر كونه باشد

المدة وان طال فظهر الوجهين الجواز وهل
 ان مدت وكرهان مدت اظهران ودر بودن است

يجوز بجزء التسامع فيه وجهان رخص منهنما
 روا باشد بجزء تسامع ودر بودن ودر وجه رخص است

المنع ويعتبر في التسامع التماع من جميع
 تسامع ودر شرط است در تسامع

يؤمن توأطهم على الكذب في اظهر الوجهين
 كذا من باشد اجمال ايشان بر كذب

والثاني انه يكفي السماع من عدلين والتصر
 ودر قول دوم ان است كفايت كنه شنيدن از دو عدل وقررت كنه

المعتبر في الشبب تصرف الملاك في الشكف
 والمهدم والبناء والبيع والفسخ والزهن وبلدي
 شهادة الاحسار على القرائن ومماثل الضر
 والاضافة
 الشكاح من فروض الكفایات وفي التصرفات
 المالية والاقارب وجهان اشهر هما الجواز
 كذلك ويجري الوجهان في كنية الصكوك و
 يجب اداء الشهادة اذا تعان في الواقعة
 شاهدان بان لم يتحمل غيرهما او مات
 ولو شهد احدهما وامتنع الثاني وقال حلف
 مع الذي شهد عصى وان كان في الواقعة

المعتبر في الشبب تصرف الملاك في الشكف
 كبر معتبر است در عين باب بقررت ملاك است

والمهدم والبناء والبيع والفسخ والزهن وبلدي
 وخراب كرون وبنكردن ودر وجهين فسخ كرون ودر عين نهان نباشد

شهادة الاحسار على القرائن ومماثل الضر
 ش ودر فقر

والاضافة
 تحمل الشهادة في

الشكاح من فروض الكفایات وفي التصرفات
 شكاح از زمین کفایه است ودر تصرفات

المالية والاقارب وجهان اشهر هما الجواز
 مالية ودر اقرار

كذلك ويجري الوجهان في كنية الصكوك و
 هم چنان است وچهار نفر است ودر وجه

يجب اداء الشهادة اذا تعان في الواقعة
 واجب است ادا شهادت اگر كاهه معین باشد دران واقعه

شاهدان بان لم يتحمل غيرهما او مات
 دوش هر چنانكه عمل كرده است عريان دوش هر چنانكه است

ولو شهد احدهما وامتنع الثاني وقال حلف
 و اگر شهد هر يك از دوش هر چنانكه دوم و كنه كنه خرم

مع الذي شهد عصى وان كان في الواقعة
 با كنه ش هر زاده كنه كار شود و اگر باشد در واقعه

شهود فإلا داء فرض على الكفاية فإن طلب الأداة
 صحح به شهادة إن فرض كفاية است كطلب كراهة الشهادة
 من اثنين وجبت الإجابة عليهم ما على الأصح وإن
 از دو نفر واجب نظر قبول کردن برایشان بنا بر قول اولی و اگر
 لم يكن إلا شاهد واحد فعليه الأداة إن
 نباشد مگر شهادت بها پس در اجابت او کردن اگر
 كان الحق مما يشك شاهد ويمين والأفلا و
 باشد آنرا آنچه ثابت شود همیشه هر دو کند و اگر نه وجب بشه
 لأفرك في وجوب الأدوة بين أن يكون التحل
 و فرق نباشد در وجب بودن او شهادت میان آنکه باشد حمل کردن
 عن قصد أو تقاضا في أرى الوجهين وإنما
 بر قصد یا بر اتفاق آن در نزد بهترین دو وجه گویند که
 يجب الأداة بشرط **أحدها** أن يدعى إليه من
 واجب شهاده شهادت مگر بشرط آنکه است که طلب کرده و بر شهادت
 مسافة قريبة ومهما كان القاضي في البلد
 از مسافت نزدیک و هر زمان که باشد قاضی و شهادت
 فالمسافة قريبة وكذا لو ادعى من حيث يمكن
 پس مسافت نزدیک و هم چنان اگر طلب کرده و جازم ممکن است
 المبكر عنه من الرجوع إلى أهله ولا يجب الأداة
 صحیح بود از آن جازم رجوع شدن به اهل خود و واجب شهادت
 ادعى من مسافة القصر فيما بينهما وجهان آخر
 طلب کرده و در مسافت قصر و در مابین این دو مسافت دو وجه آمده
 القائل

أنه لا يجب أيضا والثاني أن يكون الشاهد عدلا أما
 بر شهادت واجب نباشد شرط دوم آنکه باشد شهادت عادل اما
 إذا ادعى الفاسق إلى الأداة لم يلزمه الإجابة
 اگر کسی که فاسق باشد فاسق بر او شهادت لازم نباشد بر او قبول
 إن كان فسقه مجمعا عليه وإن كان محتملا فإنا
 اگر باشد فسق او مجمع علیه است و اگر باشد اجتهاد و کلاه پس
 لأظهر الوجوب **والثالث** أن لا يكون معذورا
 اظهر بر وجوب قبول است شرط سوم آن است که نباشد صاحب
 بمرض ونحوه فإن كان كذلك فإما أن يشهد على
 بمرض و مثل بزرگس اگر باشد چنان گاهی اگر شهادت هر دو
 شهاده أو يبعث القاضي اليه من يسمع شهادته
 شهادت هر دو یا روان کند قاضی بر او کسی که شهادت هر دو
فصل يجوز القضاء بشاهد ويمين في
 با اگر دوست حکم کردن شهادت هر دو گویند
 الأموال وحقوقها كالرهن والأجل والخيار
 اموال و حقوق آن چنان رهن و اجل و خيار
 ولا يجوز شهادة امرأتين مع اليمين وإنما
 و در او نباشد شهادت هر دو زن با شهادت و بیعت
 يخلف المدعى بعد شهادة الشاهد وتعديله
 که گویند خورد مدعی مگر بعد از شهادت هر دو او شهادت و تعدیل او
 ويتعرض في اليمين لصديق الشاهد ولو لم
 و اظهار کند در سوگند بر دوست شهادت هر دو اگر

يُخْلَفُ مَعَ شَاهِدٍ وَطَلَبَ مِنْ لِحْظِهِ فَلَهُ ذَلِكَ فَإِنْ
 سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِشَاهِدٍ وَطَلَبَ سَوَّكَ نَحْمُ لِحْظِهِ لِيَأْتِيَهُ أَنْ يَكْرَ
 نَكْلًا فَلِلْمُدَّعِي أَنْ يَخْلِفَ مِمَّنْ الرَّدِّي فِي صِحِّ الْقَوْلَيْنِ
 نَكْلًا كَرَدَ مَعِي رَأَيْتُكُمْ سَوَّكَ تَوَزَّدَ سَوَّكَ تَوَزَّدَ سَوَّكَ تَوَزَّدَ سَوَّكَ تَوَزَّدَ
 وَلَوَادِعِي جَارِيَةً وَوَلَدَهَا عَلَى مَنْ لَيْسَتْ تَرْتَبًا فَقَالَ
 وَأَكْرَدُوهُ جَارِيَةً بِيَدِهِ وَأَوْرَدُوهُ بِرُكْبَتِهِ كَرْتَبًا لِيَأْتِيَهُ أَنْ يَكْرَ
 هَذِهِ مُسْتَوْلِدِي وَالْوَلَدُ مَقِي عُلُقَتِي بِهِ فِي مَلِكِي
 أَيْنَ مَسْتَوْلِدُهُ مِنْ كَرْتَبِي وَأَيْنَ وَوَلَدِي مِنْ كَرْتَبِي عُلُقَتِي بِهِ فِي مَلِكِي
 وَأَقَامَ عَلَى ذَلِكَ شَاهِدًا وَخَلَفَ مَعَهُ ثَبَتَ
 وَأَوْرَدَ بَيْنَ شَاهِدٍ وَسَوَّكَ تَوَزَّدَ بِشَاهِدٍ بِثَبَتِهِ
 الْإِسْتِيلَادُ وَإِذَا مَاتَ عُنُقَتِي بِأَقْرَابِهِ وَهَلْ يَحْكُمُ
 اسْتِيلَادًا وَهَلْ يَحْكُمُ بِأَقْرَابِهِ إِذَا تَوَزَّدَ بِأَقْرَابِهِ أَيْ يَحْكُمُ
 لَهُ بِالْوَلَدِ وَيُنْتَرَعُ مِنْ يَدِ الْمُدَّعِي عَلَيْهِ فِيهِ قَوْلُ
 بَرَاءَةَ بَرَاءَةَ وَكَرْتَبَتُهُ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ مَعِي عَلَيْهِ وَرَبِّي أَمْرًا وَوَقِيلَ
 الْأَشْيَاءُ الْمَنْعُ وَلَوْ كَانَ فِي يَدِهِ غُلَامٌ لَيْسَتْ تَرْتَبُهُ
 أَيْ مَنَعَتْ وَكَرْتَبَتُهُ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ مَعِي عَلَيْهِ وَرَبِّي أَمْرًا وَوَقِيلَ
 فَمَا أَوْخَرُوا دَعْوِي أَنَّهُ كَانَ لَهُ وَأَنَّهُ أَحَقُّهُ وَأَقَامَ
 بَيْنَ أَمْرٍ وَدَعْوَى وَدَعْوَى وَكَرْتَبَتُهُ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ مَعِي عَلَيْهِ وَرَبِّي أَمْرًا وَوَقِيلَ
 عَلَيْهِ شَاهِدًا وَخَلَفَ مَعَهُ فَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ سَوَّكَ تَوَزَّدَ
 بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 مِنْ يَدِهِ وَبِحُكْمِ رُكْبَتِهِ بِأَقْرَابِهِ وَإِذَا أَدَّعَى
 لَزِمَتْ أَدْوَانُهُ وَبِحُكْمِ رُكْبَتِهِ بِأَقْرَابِهِ وَهَلْ يَحْكُمُ
 دَرَجَةً

وَرْتَهُ مَيِّتٌ مَالًا لِمُورَثِهِمْ وَأَقَامُوا عَلَيْهِ شَاهِدًا
 وَارْتَبَتْ مَيِّتٌ مَالًا بِرُكْبَتِهِ حَزْبٌ وَارْتَبَتْ بِرُكْبَتِهِ بِرُكْبَتِهِ
 وَاحِدًا وَكَوْخَلَفَ بَعْضُهُمْ أَخَذَ الَّذِي خَلَفَ بَصِيْبُهُ
 تَمَامًا وَسَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 وَلَا يَشَارِكُهُ فِيهِ مَنْ لَمْ يَخْلِفْ وَيُجْلِحُ حَقٌّ مِنْ لَمْ
 وَرُكْبَتِهِ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 يَخْلِفُ إِذَا كَانَ حَاضِرًا كَامِلًا الْحَالِ بِسَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 كَانَ غَائِبًا أَوْ صَدِيقًا أَوْ مَجْتَوِيًا فَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ لَا
 بِشَاهِدٍ غَائِبًا يَأْتِي بِأَقْرَابِهِ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 يُؤْخَذُ بَصِيْبُهُمْ فَإِنْ زَالَ عَدْرُهُمْ خَلَفُوا وَخَلَفُوا
 أَفْزَلُ شَوْءٍ مِمَّنْ أَمَّا إِذَا زَالَتْ عَدْرَاتُهُمْ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 وَلَا حَاجَةَ إِلَى إِعَادَةِ الشَّهَادَةِ **فصل في الشهادة**
 وَحَاجَتُهُ نَابِ عُدْوَانِهِ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 عَلَى الشَّهَادَةِ مَقْبُولَةٌ فِي غَيْرِ الْعُقُوبَاتِ لَيْسَتْ
 بِرُكْبَتِهِ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 فِيهِ حَقُوقُ اللَّهِ تَعَالَى كَالزُّكُوةِ وَالْوَقْفِ عَلَى
 دِرَانِ حَقِّ خَدَّائِهِ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 الْجِهَادِ الْعَامَّةِ وَحَقُوقُ الْأَدَمِيِّينَ وَكَذَلِكَ
 بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ
 فِي الْقِصَاصِ وَحَدِّ الْقَدْرِ عَلَى الْأَخِيحِ وَإِنَّمَا
 دَرْتَقَاصِ وَحَدِّ الْقَدْرِ نَابِ بِرُكْبَتِهِ سَوَّكَ تَوَزَّدَ بِرُكْبَتِهِ

يجوز تحمّل الشهادة على الشهادة اذا عرف التحمل
 رداً باشد حمل کردن شهادت بر شهادت دیگر
 ان عند الاصل شهادة جازمة اما ان يستتر
 اگر در نزد اصل بجز شهادت دیگر
 بان يقول اني شاهد بكذا واشهدك او اشهدك
 چنانکه گوید که من شاهد هستم باین که
 على شهادتي ولا يجوز ان يشهد بان يسمعه
 بر شهادت من و جایز نیست که بر شهادت من
 يقول لفلان على فلان كذا واشهد بكذا
 گوید برای فلان بر فلان که چنین است یا شهادت من
 عندي شهادة بكذا واما ان يسمعه يشهد
 نزد من است شهادت بر شهادت دیگر
 عند القاضي اما ان يسمعه تسبب
 نزد قاضی و اگر شهادت بر شهادت دیگر
 الحق فيقول اشهد ان لفلان على فلان كذا
 حق است باین که گوید که بر فلان شهادت بر فلان
 عن من مبيع او ارض جنابة فله ان يشهد
 از بهای مبیع یا ارض نجس است باین که شهادت
 على شهادة وان لم يوجد منه استرعاؤه ولا
 بر شهادت من و اگر چه موجود نباشد از او رعایت کردن و
 شهد عند القاضي وفي وجهه لا يكفي
 شهادت در نزد قاضی و در وجه او کافی نیست

تفویض

للمتحمل بيان السبب وينبغي ان يبين الفرع عند
 برای تحمل بیان سبب و لازم است که بیان فرع در نزد
 اداء الشهادة جهة التحمل فان لم يبين وكا
 اداء شهادت جهت تحمل پس اگر بیان نکند باشد
 ممن يتيق القاضى عليه فلا بأس ولا يجوز تحمل
 از آنکه باور کند قاضی بر علم خود مریض نباشد و در این است حمل کردن
 الشهادة على شهادة الفاسق والعبد والصبي
 شهادت بر شهادت فاسق و عبد و بچه
 وان تحمّل والأصل بصفات الشهود ثمرات
 اگر حمل کرد در اصل بصفات شهود ثمرات
 الأصل أو غاب أو مرض لم يثبت ذلك في شهادته
 اصل یا غایب شد یا مریض شد آن شهادت در شهادت
 الفرع وان عرض له ردة أو فسق أو عداوة لم
 فرع و اگر عارض شد از او ردت یا فسق یا عداوت
 يقبل شهادة الفرع والمجنون كالموت على
 قبول شهادت فرع و مجنون چون مردن است بنا بر
 الصحيح ويجوز ان يتحمل الفرع وهو فاسق أو
 قول صحیح و جایز است که تحمل فرع او فاسق است یا
 صبي أو رقيق ثم يوقى اذا زالت هذه
 بچه یا غلام پس او را که اگر که زایل شود این
 الاحوال واما العبد فان شهد على شهادة
 حالها و اما عبد اگر شهادت از بر شهادت

كُلِّ أُمَّلٌ شَاهِدَانِ فَلَا كَلَامَ وَإِنْ شَهِدَا شَانَ عَلَى
بِرْهَانٍ دُونَ هَذَا كَلَامٌ شَاهِدٌ وَكَرَّ شَاهِدٌ وَدُونَ ذَلِكَ
شَهَادَةُ الْأَصْلَيْنِ مَعَا فِيهِ قَوْلَانِ رَجْمًا
شَاهِدٌ وَدُونَ ذَلِكَ بِمَا هُوَ مِنْهُ وَدُونَ ذَلِكَ
الْجَوَارِقَانِ مَعَا فَلَا بُدَّ فِي الشَّهَادَةِ عَلَى شَهَادَةِ جُلِّ
عَلِيٍّ بَدُونَ هَذَا كَرِّهِمْ لَزِمَ هَذَا وَرَشَاهِدٌ بِشَاهِدٍ
وَأَمَّا تَيْنِ مِنْ بَيْتِهِ فَرُوعٌ وَفِي الشَّهَادَةِ عَلَى
وَدُونَ ذَلِكَ مِنْ شَيْءٍ فَرُوعٌ وَرَشَاهِدٌ
أَرْبَعَةٌ لَيْسَتْ مِنْ ثَمَانِيَةٍ وَأَمَّا لَمَعَ شَهَادَةُ
جَمَاعَتِهِمْ مِنْ بَيْتِهِمْ وَبَيْتِهِمْ كَرِّهِمْ
الْفُرُوعُ إِذَا تَعَدَّرَ الْوُصُولُ إِلَى الشَّهَادَةِ الْأَصْلِ
فَرُوعٌ كَمَا هِيَ كَرِّهِمْ وَاصْلٌ شَاهِدٌ بِشَهَادَاتِ الْأَصْلِ
أَوْ عَسَرَ لَنْ مَاتَ الْأَصْلُ أَوْ عَمِيَ أَوْ مَضَى مَجِيئًا
يَا مَيِّتٌ نَوَادٍ شَخَا كَرِّهِمْ الْأَصْلُ يَا كَرِّهِمْ يَا مَرِيضٌ لَيْسَ بِكَ كَرِّهِمْ
يَشُقُّ عَلَيْهِ الْحُضُورُ أَوْ غَابَ إِلَى مَسَافَةِ الْقَصْرِ
مَشَقَّتٌ بِأَشَدِّ بَرُودٍ حَاضِرٌ بَدُونَ يَا غَائِبٌ بِأَشَدِّ سَهْوٍ قَرِيبٌ
وَالْأَظْهَرُ أَنَّ الْغَيْبَةَ إِلَى مَا فَوْقَ مَسَافَةِ الْعَدْوِ
وَالْقُرْبَانِ هِيَ أَنْ هِيَ كَرِّهِمْ بِزِيَادَةِ الْمَسَافَةِ عَدْوًا
كَالْغَيْبَةِ إِلَى مَسَافَةِ الْقَصْرِ وَلَا بُدَّ لِلْفُرُوعِ عِنْدَ
جَمْعِ غَائِبٍ بَدُونَ هَذَا هَذَا فَتَرْتَابُ هَذَا بِرُوحٍ وَدُونَ ذَلِكَ
الْأَدَاءُ مِنْ تَهْمِيَةِ الْأَصُولِ لِيَعْرِفَ عَدْلَتَهُمْ
أَوْ كَرِّهِمْ أَنْ نَامَ بَدُونَ رُصُولِ تَابِئَةٍ وَهِيَ الْعَدَالَةُ

وَلَا يَشْرَطُ أَنْ يَزُكِيَ الْفُرُوعُ الْأَصُولَ وَلَوْ كَرَّمَهُ
وَلَوْ شَرَّهَ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ
كَلِمَاتٌ تَزُكِّيهِمْ وَلَوْ شَهِدُوا عَلَى شَهَادَةِ عَدْلَيْنِ
كَأَنَّ هَذَا تَزُكِّيُّ الشَّاهِدَيْنِ وَكَرَّ شَاهِدٌ وَدُونَ ذَلِكَ
أَوْ عَدْوٌ وَلَمْ يَسْتَوْفُوا لَمْ يَجْزِ إِذَا رَجَعَ
يَا جَمْعِينَ عَادِلٍ وَنَامَ بَدُونَ هَذَا رَدًّا نَامًا
الشَّهَادَةُ عَنِ الشَّهَادَةِ قَبْلَ الْقَضَاءِ أَمْ تَمْتَنِعُ الْقَضَاءُ
شَهَادَةُ إِذَا شَهِدَ بِشَيْءٍ مِنْهُمَا بِشَيْءٍ هَكَذَا هَكَذَا
وَإِنْ رَجَعُوا بَعْدَ الْقَضَاءِ يُظَنُّ أَنْ لَمْ يَسْتَوْفُوا
وَأَكْرَمُ رُجُوعُهُمْ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ
وَكَانَتْ الشَّهَادَةُ بِمَالٍ فَلَيْسَتْ تَوَفِي وَإِنْ كَانَتْ
وَمَا شَهِدَ أَنْ شَهِدَ بِمَالٍ هِيَ بِشَيْءٍ كَرِّهِمْ وَكَرَّ شَاهِدٌ
بِعَقُوبَةٍ فَلَيْسَتْ تَوَفِي وَإِنْ رَجَعُوا بَعْدَ الْإِتِّمَاعِ
بِعَقُوبَةٍ هِيَ بِشَيْءٍ كَرِّهِمْ وَكَرَّ رُجُوعُهُمْ كَرِّهِمْ
لَمْ يَنْتَضِ الْحُكْمُ لَكِنْ لَوْ كَانَتْ الشَّهَادَةُ بِالْقَضَاءِ
بِأَهْلِ الشَّوْكَ كَرِّهِمْ أَمَّا كَرِّهِمْ بَشَاهِدٍ هَكَذَا
وَرَجَعُوا وَاعْتَرَفُوا بِالْتَّعَدُّ فَعَلَيْهِمُ الْقَضَاءُ
وَرُجُوعُهُمْ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ
أَوِ الذَّيْبَةُ الْمَغْظَةُ وَكَذَا لَوْ شَهِدُوا بِالرَّدِّ فَقَطْلُ
يَا دَيْتٌ مَغْظَةٌ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ
أَوْ عَلَى الْحَصَنِ بِالرِّزْقِ فَرُجِحَ أَوْ عَلَى غَيْرِ الْحَصَنِ
يَا مَحْصَنٌ بِرُجُوعِهِمْ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ كَرِّهِمْ

ع

فَجَلَدَ وَمَاتَ مِنْهُ وَكَدَّ يَحْيَى عَلَى الْقَاضِي الْقِصَاصِ
 هرب کردن و مردن ازان ضرب و هم در جیب است بر تانیس قصاص
 إِذَا اعْتَرَفَ بِالْتَّعْدِ وَلَوْ رَجَعَ الْقَاضِي وَالشَّهَادَةُ
 هرگاه اقرار کند بر تعدی بکلمه باطل و اگر رجوع کرده قاضی دست بردن
 فَعَلِمَهُمُ الْقِصَاصُ جَمْعًا مَانَ قَالَوَتَعْدًا وَإِنْ قَالُوا
 برایشان است قصاص جمع است چنانکه گویند عدویم و اگر گویند
 أَخْطَأْنَا فَنُصِفُ الذِّيَّةَ عَلَى الْقَاضِي وَنُصِفُهَا عَلَى
 خطا کردیم پس مینیم دیت بر قاضی است و مینیم آن بر
 الشَّهَادَةُ وَهِيَ تَعْلُقُ الصَّمَانَ بِرُجُوعِ الْمَرْكَبِ فِيهِ
 شهادت است یا تعلق کرد ضمان بر رجوع کردن مرکب کند درین آیه
 وَجَمَانٍ أَشْبَهُهُمَا نَعْمَ وَلَوْ رَجَعَ الْوَلِيُّ وَحْدَهُ
 در دو به آسب ان تعلق کرد و اگر رجوع کرد و تنها
 فَعَلِمَهُ الْقِصَاصُ أَوْ كَمَالِ الذِّيَّةِ وَإِنْ رَجَعَ
 پس بدست قصاص یا تمام دیت و اگر رجوع کرد و
 مَعَ الشَّهَادَةِ فَتَخْتَصُّ الْوَلِيَّ بِالْقِصَاصِ أَوْ
 باشد در آن پس مخصوص است ولی بر قصاص
 كَمَالِ الذِّيَّةِ أَوْ مَعَهُ كَالشَّرِكِيِّ فِيهِ وَجَمَانٍ
 بنام دیت یا آنها با اول چون در نظر کند درین آیه در دو به
 رَجَعَ كَلَامًا مِنْهُمَا مَرَّحُونَ وَإِذَا شَهِدَ شَاهِدًا
 رجوع کرد و از آنها نام شمرچ در هرگاه که ای دادند و گواه
 عَلَى طَلْقٍ أَوْ عَلَى رِضَاعٍ مَحْرَمٍ أَوْ لِعَانٍ وَنُصِفُ
 بر طلاق یا بر رضاع محرم است یا بر لعان و هر دو یک
 الْقَاضِي

الْقَاضِي لَشَهَادَتَيْهِمَا ثُمَّ رَجَعَا لَمْ يَرُدَّ الْفِرَاقُ وَ
 قاضی است که گوی ای شان پس رجوع کردند و نماند فراق و
 يَحْيَى عَلَيْهِمَا الْغَرْمُ وَهُوَ مَهْرُ الْمَثَلِ بِتَمَامِهِ إِنْ كَانَ
 و واجب است بر هر دو آن مهر المثل است بر تمام اگر باشد
 ذَلِكَ بَعْدَ الدُّخُولِ وَإِنْ كَانَ قَبْلَهُ فَيُغْرَمَانِ جَمِيعَ
 آن فراق بعد از دخول و اگر باشد پیش از دخول غرامت است تمام
 مَهْرِ الْمَثَلِ أَوْ نِصْفَهُ فِيهِ قَوْلَانِ أَحْتَمِلُهُمَا الْأَوَّلُ
 دوم مثل یا مینیم آن درین آیه دو قول است اول است
 وَلَوْ شَهِدَا بِالطَّلَاقِ ثُمَّ رَجَعَا كَمَا ذَكَرْنَا وَقَامَتِ
 و اگر گوی دادند بر طلاق پس رجوع کردند چنانکه ذکر شد در قبالت
 بَيْتُهُ عَلَى أَنَّهُ كَانَ بَيْنَهُمَا رِضَاعٌ فَلَا شَيْءَ عَلَى الرَّائِي
 شهادت بر برائت بوده است میان ایشان رضاع نباشد حضرت بر جمع گفته اند
 وَشَهَادَةُ الْمَالِ إِذَا رَجَعُوا أَهْلَ يَغْرَمُونَ فِيهِ قَوْلَانِ
 و شهادت مال هرگاه رجوع کردند یا غرامت کنند درین آیه دو قول
 أَرَجَحُّمَا أَنَّهُمْ يَغْرَمُونَ وَمَهْمَا وَجِبَ الْغَرْمُ بِالرُّجُوعِ
 ارجح آن بر آن است که غرامت کنند و هرگاه واجب است غرامت بر جمع شدن
 نَظَرًا وَقَعَ الْحُكْمُ لَشَهَادَةِ الْمُعْتَبِرِ فِي الْمَشْهُودِ بِهِ
 تا مثل شود اگر واقع است حکم بر هر معتبر در مشهود به
 بِإِذْنِ زِيَادَةِ الْغَرْمِ عَلَى عَدَدِ الرَّؤُسِ وَإِذَا رَجَعَ
 بدون زیادت و غرامت بر عدد رؤس است و هرگاه رجوع کرد
 بَعْضُهُمْ غَرْمَ حَضَنَتِهِ وَإِنْ وَقَعَ الْحُكْمُ لَشَهَادَةِ
 بعض ایشان غرامت کند حضنت او و اگر واقع شد حکم بر شهادت بر

عدد اكثر من المعتبر كما اذا شهد بالقتل للخطاء
عدد من زاد عددهم من جفاك بركا كراهم او بقتل خطاء
 او العتق ثلثه او بالزنا خمسة فان رجع الكل فالغرم
يا راد رسه فورا بربنا رجع فليس اكر رجوع كرهه بلسه غرامت
 كذلك وان رجع بعضهم فان ثبت العدد المعتبر
چنان است و فكر رجوع كرمين ايشان اگر ثابت شد عدد معتبر
 على الشهادة فلا غرم على الراجعين في اصح الوجهين
برستقامت پس باشد غرامت بر رجوع كنه كان اوز زوجه از زوجه
 ويلزمهم حصصهم في الثاني وان اختلف بعض
ولا تهمت بيشان حصص آنها در زوجه دوم و اگر فليل شد بعض از
 العدد المعتبر فالتوزيع على العدد المعتبر
عدد معتبر پس توزیع است بر عدد معتبر معتبر است
 دون الجميع في اصح الوجهين واذا انقسم الشهود
منه بر اهل الشهاده در زوجه اول و دوم و هر كاه مفت شهاده شهود
 الى الذكور والانات فان لم يزدوا على اقل ما يكفي
بمذكور و اناث پس اگر زياده نباشند بر كثر اهل كاهه يك
 كرجل وامرأتين في الرضاع او في الاموال فنصف
چون مرد و دو زن در رضاع يا در اموال پس عينا
 الغرم على الرجل عند الرجوع والتصف على
غرامت است بر مرد وقت رجوع و عينا
 المرأة تين وان زاد و افا كان المشهود به مما يكت
مردون است و اگر زياده از پس اگر باشد مشهود به از كنه ثابت
 عدد

بشهادة نساء و حدهن كالرضاع فاذا شهد أربع
بكره من زنان تنها چون رضاع پس هر كاه كواهم را و نه چهار
 نسوة مع رجل رجعوا جميعا فعلى الرجل ثلث
زن با مرد در رجوع شدند نگاه پس بر مرد است ثلث
 الغرم وعليهن ثلثاه وان رجع الرجل وحده
غرامت بر زنان است و ثلث غرامت و اگر رجوع شد و تنها
 او امرأتان وحدهما فلا تنفي في اصح الوجهين وان
يا دو زن تنها باشد جز است ايشان
 كان مما لا يثبت بشهائينساء و حدهن كالأموال
بان يكه از كنه ثابت نشود كواهم زنان تنها چون اموال
 فاذا شهد رجل واربع نسوة و رجعوا و ان
هر كاه كراهم را مرد و چهار زن در رجوع شدند و در جبهه كراهم
 الغرم بالرجوع فاحد الوجهين ان الحكم كافي
غرامت را بر سبب رجوع پس يك از دو وجه بر آن است كه حكم ايمان است كدر
 الرضاع واقبوهما ان نصف الغرم على الرجل
رضاع كراهم واقوا در رجوع عينا و غرامت بر مرد است
 والنصف عليهن وعلى هذا فلو رجع النسوة
و عينا بر زنان است و بنا برين اگر رجوع شدند زنان
 فعليهن نصف الغرم وان رجعت امرأتان
پس بر ايشان است عينا غرامت و اگر رجوع شدند دو زن
 فلا تنفي علمهما على الاصح والاطهر ان رجوع
نمیت جز بر ايشان بنا بر قول اصح و اظهر آن است كه رجوع
 عدد

شهود الإحصان لا يقتضي غمًا وكذا رُجوع شهود
 كونهن إحصان انصافكند غمیت و هم رجوع كرايان
 الصفة مع شهود تعلقوا بالعناق والله أعلم
 قننت بشهره قننت و قننت الطلاق
كتاب الدعوى والبيّنة
 این نوشته است در بحث دعوا و كرايان
 عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ
روایت از پیغمبر صلی الله علیه و سلم که فرموده است
 الْبَيْتَةُ عَلَى الْمُدْعَى وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ الْبَدْمَنَ
 كراهه بر مدعی است و سوگند بر آنکه انکار کند لایمیت از
 المرافعة إلى القاضي في الدعوى إن المستحق
 بر حق کردن دعوا بر قاضی در دعوا کردن اگر چه مستحق
 عقوبة كالقصاص وحل القذف وإن كافيًا
 عقوبت با چون قصاص و حد قذف و اگر بهند نماند
 نظر إن كان عيبًا فله استردادها إن لم يُجر
 تا عمل شود اگر عیب باشد آن مال الیمن است او را بهند طلب روان اگر وقت تا صیقل نماند
 فتنه والأفلا بد من الرفع أيضًا وإن كان دينًا
 و اگر چه لازم است از رفع کردن بقاضی و اگر آن دین است
 فإن كان المديون مُقَرَّغًا غير مُتَمَتِّعٍ مِنَ الْأَدَاءِ
 پس اگر باشد قرض داران او را برکنند غیر متمتع است از ادای آن
 فإطالبه وليس للدعي أخذ شيءٍ من ماله وإن
 از او طلب نماید و عینت بر سر مدعی افند کردن چنانچه از آن مال نگیرد

لم يكن كذلك نظر إن لم يمكن تحصيل الحق
 نباشد هم چنان تا عمل شود اگر ممکن نباشد تحصیل کردن حق
 بالقاضي بأن كان مُنْكَرًا ولا بئنة لصاحب
 بر قاضی چنانکه باشد انکار کند و نباشد تراه بر صاحب
 الحق فله أن يأخذ من جنس حقه من ماله
 حق او را باشد اگر افند کند از جنس حق خود از مال او
 إن ظفر به وإن لم يظفر إلا بغير الجنب فكذلك
 اگر ظفر بر او بر آن دو اگر ظفر بر او بغير جنس هم چنان است
 على الأصح وإن أمكن تحصيل الحق بالقاضي
 بنا بر قول اصح و اگر ممکن است حاصل کردن حق بر قاضی
 بأن كان مُقَرَّغًا مُتَمَتِّعًا مِنَ الْأَدَاءِ أَوْ مُنْكَرًا وَالْمُسْتَحَقُّ
 چنانکه او را برکنند اما متمتع است از ادای کردن یا انکار است و بر سر مستحق
 بئنة فهل يجب المرافعة إلى القاضي أم يستقل
 تا بر آید واجب است بر قاضی یا بر خود شود
 المستحق بالأخذ فيه وجمان رُجْعٍ مِنْهُمَا الثَّانِي
 مستحق بر افند کردن از هر دو و رجوع است از ایشان هر دو
 ومهم ملز له الأخذ فله كسر الباب وقب
 و مهم ملز له که جایز باشد او را افند کردن پس او را برکنند در وقت ادای
 الجدار إذا لم يصل إلى المال إلا به ثم المأخوذ
 دیوار اگر که دراصل نماند به مال مگر به حال رسیدن مال مأخوذ
 إن كان من جنس الحق فله تمسكه ومن غير ذلك
 اگر باشد از جنس حق او او را باشد و ملز کردن و از غیر جنس

لَا يَمْلِكُكَ وَيَسْتَقِلُّ سَبْعَهُ أَوْ تَرْفَعُهُ إِلَى الْقَاضِي
در ملک کند آن را در هر دو آید بر هر وقت که آن یا بر کند بر سالی
 لِيَبْعَهُ فِيهِ وَجْهًا رَجَحَ كَلَامُهُمَا طَائِفَةٌ مِنْ
تا فرود آید از او برین آید در دو وجه رجحان است هر یک از آن طایفه از
 الْأَصْحَابِ وَأَقْوَى الْوَجْهَيْنِ أَنَّ الْمَاخُوذَ مَضْمُونٌ
از اصحاب و اقوی دو وجه در هر مال اخوذه در مضمون شده است
 عَلَيْهِ حَقٌّ إِذَا تَلَفَ قَبْلَ الْبَيْعِ أَوْ قَبْلَ الْقَبْلِ
برودن تا آنکه هر گاه تلف شود پیش از بیع یا پیش از درنگ کردن
 تَلَفٌ مِنْ ضَمَانِهِ وَلَا يَأْخُذُ الْمُسْتَقْرَرُ مِنَ
تلف شود از ضمانت در است و اخذ نکند صاحب حق پیش از
 حَقِّهِ إِذَا امْتَكَنَهُ الْأَقْتِصَارُ عَلَيْهِ وَكَأَيُّ حُجُوزٍ
حق خود هر گاه ممکن باشد او را که تا می کردن بر آن وجهی که او است
 الْأَخْذُ مِنْ مَالِ الْغَرِيمِ الْجَائِدِ يَجُوزُ الْأَخْذُ مِنْ
اخذ کردن از مال غریب و جسد او است اخذ از
 مَالِ غَرِيمِهِ كَأِذَا كَانَ لَزِيْدًا عَلَى الْعَمْرِ وَدَيْنٌ وَعَلَى
مال غریب چنانکه هر گاه باشد بر او بر سر دین و بر سر غریب
 عَلَى بَكْرٍ مِثْلَهُ يَجُوزُ لَزِيْدًا يَأْخُذُ مَالَ بَكْرٍ مَالَهُ
بر بکر دیگر مثل آن در است بر او بر سر مال بکر یا بکر او است
 عَلَى عَمْرٍ **فصل** أَظْهَرَ الْقَوْلَيْنِ الْمُدَّعَى مِنْ مُخَالَفِ
نظر از دو قول آن است مدعی است که مخالف است
 قَوْلُهُ الظَّاهِرُ الْمُدَّعَى عَلَيْهِ مِنْ بِنَافِقٍ قَوْلُهُ الظَّاهِرُ
تواری با ظاهر مدعی علیه است که موافق است قول با ظاهر
 ظاهراً

فَلَوْ اسْلَمَ الزَّوْجَانِ قَبْلَ الْمُسْتَسِينِ فَقَالَ الزَّوْجُ
اگر مسلمان شد در روزن پیش از ازدواج پس برود گفت
 اسْلَمْنَا مَعًا وَالنِّكَاحُ مُسْتَمِرٌّ قَالَتِ الْمَرْأَةُ بَلْ
مسلمان شد با هم با هم و نکاح برقرار است و زن گفت بخود
 عَلَى التَّعَابُقِ فَقَوْلُ الزَّوْجِ هُوَ الَّذِي يُخَالِفُ
بر یکدیگر است و از آن پس قول مرد آن است که مخالف
 الظَّاهِرُ هُوَ الْمُدَّعَى وَالْأَمْنَاءُ الْمُسَدِّقُونَ فِي
ظاهر است ادعای و امینان راست گویند و در
 الزَّيْمِ مُدَّعُونَ لَكِنْ الْكُفَى بَيْنَهُمْ وَإِذَا كَانَ الْمُدَّعَى
رد در ضمانت اما گفت کرده خود بر سواشان هر گاه پیش از آن
 بِهِ نَقْدًا فَلَا بُدَّ مِنْ بَيَانِ الْجِنْسِ وَالنَّوْجِ وَالْقَدْرِ
مال نقد است لازم است از بیان جنس و نوع و قدر
 وَالصَّحَّةِ وَالتَّكْسِيرِ انْخَلَفَتْ الْقَهْمَةُ هُمَا
و سگوار و با سگ اگر مخالف است همتا هر یک دیگر
 وَإِنْ كَانَ عَمَّا أُخْرَى فَيَا بَضِطًا بِالصِّفَةِ كَمَا
و اگر همین است پس آنچه ضابطه شود بر صفت چون
 حُبُوبٍ وَالحَمِيَّانِ يَصِفُهُ بِصِفَاتِ السَّلْمِ وَ
چون در نما و حیوانات وصف کند از اوصافات سلم و
 لِأَحَاجَةِ إِلَى ذِكْرِ الْقَهْمَةِ عَلَى الْأَمْعِ وَإِنْ كَانَتْ
نباشد حاجت بر ذکر قهمت بنا بر قول در و اگر باشد
 الْعَيْنُ نَائِلَةٌ وَهِيَ مُتَقَوِّمَةٌ فَلَا بُدَّ مِنْ ذِكْرِ الْقَهْمَةِ
آن عین تلف شده است و آن مشقوت است پس لازم است از ذکر قهمت

المنع فصل الذي عليه ايمان محجب بالانكار
 منع ان يشهدون به انما هو على كماله جواب وهو انكار كرون
 او بالاقراء او بسكت واذا اصر على السكوت جعل
 ياب اقرار كرون ياب سكت بودن و درگاه اصرار بر سكت سكر دو
 كالمكر التاكل واذا ادعى عليه عشرة فقال لا تنسني
 چون سكر تاكل و درگاه دعا كردند بر او ده درهم پس كفت لازم من بينه
 العشرة كمن يكن هذا جوابا تاما وانما الجواب التام
 ده باشد اين صورت جواب تام و منسك جواب تام باشد كذا
 بضيف اليها ولا بعضها وهكذا الخلفه القاضى
 نسبت داده شد و بيان قولى او نه بعضى ان و هم چنين سوگند دهد او را قاضى
 ان كان يخلف فان حلف على نفي العشرة واقصر
 اگر سوگند بجز ده پس اگر سوگند جز ده بر نفي ده و گواهي داد
 عليه فللمدعى ان يخلف على استحقاق ما دون العشرة
 بر ده پس مدعى را باشد انكه سوگند بر ده بودن انكه كذا است از ده
 بتوى قليل و ياخذ واذا ادعى ما لا واسنله الى
 بجز ده و او فذ كذا از او درگاه دعا كرد مال را و هناداد
 حجة بان قال اقرضت ممتي كذا فطالبه ببدله
 جعفر چنانكه كفت قرض کرده از من چند بزرگ طلب كراين ببدل ان
 ارضيت عبدى و قلف عندك فعلت
 ياكوف عتق کرده عديمن و تلف شده در نزد تو پس برونو باشد
 ضمانته فللمدعى عليه التعرض في الجواب
 همان او پس نباشد بر مدعى عليه اشكاره ان او را جواب

الطلاق

لتلك الحجة بل يكفيه ان يقول لا استحق شيئا على و
 بران حجة بلكه كذا است انكه كرون مسمن نباشد بر من و
 يكفيه ان يقول في جواب طالب الشفعة لا استحق
 كاشفت او انكه كرون در جواب طالب شفعة مسمن نباشد
 على الشفعة او لا يلزم مني تسليم الشقص اليك واذا اقتصر
 بر من شفعه لا يلزم مني نباشد تسليم كرون بخش بر تو و درگاه كذا است
 على الجواب المطلق وانتهى الامر الى الخلف حلف كذلك
 بر جواب مطلق و سبب امر سوگند سوگند جز ده همان
 ولو تعرض للحجة المدعاة ونفاها فالجواب صحى
 و اگر سكاره بر حجة مدعا و نفي كرد از او پس جواب درست است
 ايضا يخلف على فوالجواب ولو اراد ان يقتصر
 و سوگند جز ده بر نفي ان جواب و اگر اراد كرد انقطع كرون
 في الخلف على النفي المطلق ولا يتعرض للحجة فهل
 در حلف بر نفي مطلق و اشكاره بايد بر حجة ان
 يمكن فيه و حبان اظهرهما المنع ولو كان في يد
 كمن داده بود و درين آيه و در وجه اظهر ان بر حفت و اگر باشد از دست او
 مرهون او مستاجر واقاه مالكة فكفيه ان
 مال او نه يا مال مستاجر و در اول آن كرد صاحب ان مال كذا است
 يقول لا يلزم مني تسليمه ولو اعترى بالملك و ادعى
 بكونه لازم مني سلمه تسليم كرون ان و اگر اراد كرد بطلت و درگاه
 الزهن او الاجارة فالمصدق المالك على ظاهر
 كه من كرد باه نوار اطاره كرد پس مصدق مالك است بنا بر ظاهر

الْبَيْتَةَ أَوْ يَخْلِفُهُ عَلَىٰ أَنَّهُ لَا يَلْزِمُهُ تَسْلِيمُهُ إِلَيْهِ
وَأَنْ أَضَافَهُ إِلَىٰ مَعْنَى لَا يَمْتَنِعُ خَاصَّتُهُ وَتَحَلُّفُهُ
فَإِنْ كَانَ حَاضِرًا فِي الْبَلَدِ رُجِعَ فَإِنْ صَدَّقَهُ
إِضْرَافَ الْخُصُومَةِ إِلَيْهِ وَإِنْ كَذَّبَهُ فَيَتْرَكَ
الْمَالُ فِي يَدِ الْمُدْعَى عَلَيْهِ أَوْ يَنْزِعُ وَيَحْفَظُ لِي
أَنْ مَالٌ فِي يَدِ الْمُدْعَى عَلَيْهِ يَكْتَفِي بِشُؤْرِهِ وَحِفْظُهُ تَوَدُّعًا
أَنْ يَظْهَرَ مِنَ الْبَيْتَةِ أَوْ تَسَلَّمَ الْمُدْعَى فِيهِ ثَلَاثَةٌ أَوْ جِهَةٌ
ذَكَرْنَاهَا أَوْ نَحْوَهَا فِي الْأَقْرَبِ الرَّحْمَتِ الْأُولَى
وَإِنْ أَضَافَهُ إِلَىٰ غَايِبٍ فَظَهَرَ الْوَجْهَيْنِ
إِضْرَافَ الْخُصُومَةِ عَنْهُ وَحِينَئِذٍ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ
لِلْمُدْعَى بَيْتَةٌ فَيُوقَفُ إِلَىٰ أَنْ يَحْضُرَ الْغَايِبُ وَإِنْ
كَانَتْ لَهُ بَيْتَةٌ فَيَنْقَضِي لَهُ وَهُوَ قَضَاءٌ عَلَىٰ الْعَلِيَّةِ

بِالْبَيْتَةِ

الْمَذْهَبِ وَحِينَئِذٍ فَذَلِكَ الرَّهْنُ أَوْ الْإِبْرَاقُ وَخِطَابُ إِلَى
الْبَيْتَةِ فَإِنْ لَمْ يَأْتِ عِنْدَ الْبَيْتَةِ وَخَافَ حُجُودَ الْمَالِكِ
أَنْ اعْتَرَفَ بِالْمَالِكِ فَخَلَّتْهُ أَنْ يُفْضَلَ وَيَقُولَ أَنْ
أَدْعَيْتَ مُلْكًا مُطْلَقًا فَلَا يَلْزِمُكَ التَّسْلِيمُ إِلَيْهِ
فَرَهُوْنَا عِنْدَ فَحَقِّ أَحِبِّ فَصَلَّ إِذَا ادَّعَى
عَلَيْهِ عَقْرًا أَوْ مَنقُولًا نَقَالَ أَنَّهُ لَيْسَ لِي أَوْ قَالَ
هُوَ كَرَجُلٍ لَا أَعْرِفُهُ فَاصْحَبُ الْوَجْهَيْنِ أَنْ الْخُصُومَةَ
لَا يَنْصَرِفُ عَنْهُ وَلَا يَنْزِعُ الْمَالُ مِنْ يَدَيْهِ بَلْ
يُقِيمُ الْمُدْعَى الْبَيْتَةَ عَلَيْهِ أَوْ يَخْلِفُهُ وَكَذَا الْوَفَالَ
هُوَ قِفٌّ عَلَى الْفُقْرَاءِ أَوْ عَلَى مَنْسُودِ كَذَا وَهُوَ كَلْفٌ
الظُّفْلُ لَا تَسْقُطُ الدَّعْوَى عَنْهُ بَلْ يُقِيمُ الْمُدْعَى

بِالْبَيْتَةِ

بِشَاهِدَاتِهِ أَوْ بِسَمْعِهِ وَهَذَا أَوْ بِرَأْيِهِ
وَأَنْ أَضَافَهُ إِلَىٰ مَعْنَى لَا يَمْتَنِعُ خَاصَّتُهُ وَتَحَلُّفُهُ
فَإِنْ كَانَ حَاضِرًا فِي الْبَلَدِ رُجِعَ فَإِنْ صَدَّقَهُ
إِضْرَافَ الْخُصُومَةِ إِلَيْهِ وَإِنْ كَذَّبَهُ فَيَتْرَكَ
الْمَالُ فِي يَدِ الْمُدْعَى عَلَيْهِ أَوْ يَنْزِعُ وَيَحْفَظُ لِي
أَنْ مَالٌ فِي يَدِ الْمُدْعَى عَلَيْهِ يَكْتَفِي بِشُؤْرِهِ وَحِفْظُهُ تَوَدُّعًا
أَنْ يَظْهَرَ مِنَ الْبَيْتَةِ أَوْ تَسَلَّمَ الْمُدْعَى فِيهِ ثَلَاثَةٌ أَوْ جِهَةٌ
ذَكَرْنَاهَا أَوْ نَحْوَهَا فِي الْأَقْرَبِ الرَّحْمَتِ الْأُولَى
وَإِنْ أَضَافَهُ إِلَىٰ غَايِبٍ فَظَهَرَ الْوَجْهَيْنِ
إِضْرَافَ الْخُصُومَةِ عَنْهُ وَحِينَئِذٍ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ
لِلْمُدْعَى بَيْتَةٌ فَيُوقَفُ إِلَىٰ أَنْ يَحْضُرَ الْغَايِبُ وَإِنْ
كَانَتْ لَهُ بَيْتَةٌ فَيَنْقَضِي لَهُ وَهُوَ قَضَاءٌ عَلَىٰ الْعَلِيَّةِ

عَلَ ظَنِّ مُوَكَّدٍ بِنَشْأَةٍ مِمَّا تَحَدُّهُ مِنْ ظَلْمِهِ أَوْ خَطِئِهِ
 براین سوگند هر حاصل شود از آن چه در حد و حدود و یا به خطا در پیش
 وَالنَّظْرُ إِلَى نِيَّةِ الْقَاضِي الْمُسْتَحْلِفِ فِي التَّوْرَةِ وَ
 النظر به نیت قاضی است که سوگند دهد پس و توری
 التَّأْوِيلُ عَلَى خِلَافِ الْقَاضِي وَعَقِيدَتِهِ لَا يَدْفَعُ
 تاویل کردن علیه خلاف قاضی است و عقیده اوست و دفع کند
 إِثْمَ الْمَمْنِ الْفَاحِشَةِ وَكَذَا الْأَسْتِثْنَاءُ مَحْتَمِلٌ لَا
 گناه سوگند دروغ و اثم استثناء محتمل است
 يَمْعُ الْقَاضِي وَمَنْ تَوَجَّهَتْ عَلَيْهِ دَعْوَى
 تقاضی تا ضمنی و کسی که متوجه شد بر او دعوی
 لَوْ اقْتَرَبَ مَطْلُوبُهَا الزَّمَّ بِهِ فَإِذَا انْكَرَ يَحْلِفُ
 اگر اقترا کرد به مطلوب آن بگردد و آن پس هر گاه انکار کرد سوگند
 عَلَيْهِ حَقٌّ يَجْرِي التَّحْلِيفُ فِي الشَّكَاخِ وَالطَّلَاقِ
 شود تا اینکه جاری شود سوگند دادن در شکاح و طلاق
 وَالرَّجْعَةِ وَالْعَيْقِ وَالْأَسْتِيلَادِ وَغَيْرِهَا
 و رجعه و العیق و الاستیلاء و غیر آنها
فَمَنْ لَا يَحْلِفُ الْقَاضِي عَلَى أَنَّهُ لَمْ يَنْظُمِ فِي الْحُكْمِ وَلَا
 چنان است اما قسم نکرده قاضی بر آنکه نظم کرده است در حکم او
 الشَّاهِدُ عَلَى أَنَّهُ لَمْ يَكْذِبْ مِنْ أَدْعَى عَلَيْهِ فَقَالَ
 شاهد بر آنکه دروغ گفته است و کسی که دعوی کرده بر او سوگند
 أَنَا صِدْقٌ بَعْدَ لَمْ يَحْلِفْ وَوَقَفَتْ الْحَضُومَةُ
 من بگویم اما هنوز سوگند داده نشود و موقوف باشد عضو است
 طلاق

إِلَى أَنْ يَتَّخِذَ بِلُوعَةٍ وَفَائِدَةِ اليمينِ ائْتِطَاعِ الْخَصْمِ
 تا اینکه بگردد بگردد ببلوغ او و فایده یمین قطع شدن عضو است
 فِي الْحَالِ لَا بَرَاءَةَ الدِّمَةِ حَتَّى لَوْ أَقَامَ الْمُدْعَى
 در حال ز بر سر بود و دقت است تا اینکه اگر آورد مدعی
 بَيْتَةً بَعْدَ مَا حَلَفَ الْمُدْعَى عَلَيْهِ فَتَسْمَعُ وَيَقْضِي
 بیست بعد از آن که سوگند مدعی علیه قبول شود و قلم برد
 بِهَا وَإِذَا طَلَبَ الْمُدْعَى مِنَ الْمُدْعَى عَلَيْهِ فَقَا
 بآن شباهت در هر گاه طلب کرده می آید سوگند مدعی علیه پس گوشت
 قَدْ حَلَفْتَنِي مَرَّةً وَأَرَادَ تَحْلِيفَهُ عَلَى أَنَّهُ لَمْ يَحْلِفْ
 مدعی سوگند داده مرتبه او را کرده سوگند دادن او بر آنکه سوگند نداده او را
 فَظَاهِرٌ وَالْوَجْهَانِ أَنَّهُ مُمْكِنٌ مِنْهُ **فَصَلِّ إِذَا**
 اظهر از دو وجه آن است که ممکن بوده شود از آن هر گاه
 نَكَلَ الْمُدْعَى عَلَيْهِ عَنِ اليمينِ لَمْ يَقْضَ عَلَيْهِ
 نکل کرد مدعی علیه از سوگند حکم نشود بر او
 بِالتَّكْوِيلِ وَلَكِنْ يُوْحَى الْمَمْنِ عَلَى الْمُدْعَى إِذَا
 بگردد بگردد و لکن متوجه شود سوگند بر مدعی پس هر گاه
 حَلَفَ قَضَى لَهُ وَإِنَّمَا يَحْصُلُ التَّكْوِيلُ بِالْعَرْضِ
 سوگند خورد حکم شود بر او و نیت که حاضر شود بگردد بگردد
 الْقَاضِي اليمينِ عَلَيْهِ فَمَتَمَّعَ وَفَتَرَ الْعَرْضِ
 قاضی سوگند را بر او پس استماع کرد و قسم کرده است قاضی
 بَانَ يَقُولُ قُلْ وَاللَّهِ وَالْإِمْتِنَاعُ بَانَ يَقُولُ لَا أُحْلِفُ
 چنانکه بگوید بگو قسم کنایه و امتناع آن است که بگوید سوگند نخرم

الْوُجُوهُ أَنَّ الْمَيْنَ لَا تَرُدُّ عَلَيْهِ وَالثَّالِثُ إِنْ
 چنانکه بود است و اگر باشد آن عین و در وقت شهادت و در وقت اقرار
 ادعی نبوت که سبب با شریه ردت و الافلا
 و اگر در وقت آن سبب که او با شریه کرده و شود بر دست و اگر در وقت
فصل إذا ادعى اثنان عينا في يد ثالث
 هرگاه دو کار کرده و در وقت شهادت که در وقت شهادت است
 وَأَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بَيْتَةً فَاصْحَ الْقَوْلَيْنِ
 و اگر هر یک از آن دو نفر شهادت هر یک از دو قول آن
 أَهْمَا بَيْتًا قَطَّانَ وَبَصِيرًا كَأَلَوْ لَمْ يَكُنْ لِوَاحِدٍ
 هر دو س قطا شوند و در وقت چنانکه اگر نبات بر آن یکی
 مِنْهُمَا بَيْتَةً وَالثَّالِثُ شَيْءٌ تَعْلَانِ وَفِي كَيْفِيَّتِهِ
 از آن که شهادت هر دو هم در عمل آورند هر دو در هر یک استعمال
ثلاثة أقوال أحدها اَلْخَارِجُ مَسْنَدًا
 سه قول است یکی از آن است که شهادت در میان ایشان و در وقت
 بَقْرَعِ بَيْنَهُمَا وَتُرْجَحُ جَانِبًا مِنْ خَرَجَتْ قَرَعَتْهُ
 قرعه شود میان ایشان و ترجیح شود جانب آنکه در وقت قرعه او
وَالثَّالِثُ أَنَّهُ يَوْقِفُ الْأَمْرَ إِلَى أَنْ يَتَّشَرَ أَوْ
 و به آن است که موقوف شود امر تا آنکه بیان شود حال یا
 أَوْ يَصْطَلِحَا وَلَوْ كَانَتِ الْعَيْنُ فِي يَدَيْهِمَا وَأَقَامَ
 یا صلح کنند و اگر بعد از آن عین در دست ایشان و در وقت
 كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بَيْتَةً أَنَّهُ لَهُ فَتَنْقِي فِي أَيْدِيهِمَا
 هر یک از آنها شهادت هر یک از عین از دست با شریه آورند و در وقت شهادت

كَمَا كَانَتْ وَإِنْ كَانَتِ الْعَيْنُ فِي يَدِ إِثْنَانِ وَأَدْعَاهَا
 چنانکه بود است و اگر باشد آن عین و در وقت شهادت و در وقت اقرار
 غَيْرَهُ وَأَقَامَ بَيْتَةً عَلَى أَنَّهُمَا مَلِكَةٌ وَأَقَامَ صَاحِبُ
 غیر او و اگر در وقت شهادت بر آن یکی ملک اوست و در وقت اقرار
 الْبَيْتَةَ عَلَى مَلِكَةٍ تَسْمَعُ بَيْتَةَ صَاحِبِ
 دست شهادت بر آن یکی ملک اوست قبول شود شهادت صاحب
 الْبَيْدِ وَتُرْجَحُ عَلَى بَيْتَةِ الْخَارِجِ وَلَا تَسْمَعُ بَيْتَةَ
 دست و ترجیح شود بر شهادت خارج و قبول نشود شهادت او
 قَلَّ أَنْ يُدْعَى عَلَيْهِ شَيْءٌ وَلَا يَبْعَدُ الدَّعْوَى
 پیش از آنکه داد شود بر او چیزی و هم بعذر دعوی
 وَقَلَّ أَقَامَةَ الْبَيْتَةِ وَلَوْ أُرِيَتْ يَدَهُ بَيْتَةً
 در پیش از آوردن شهادت او اگر از آنکه شهادت او بقیه
 الْخَارِجِ ثُمَّ أَقَامَ الْبَيْتَةَ عَلَى أَنَّهُمَا مَلِكَةٌ مَسْنَدًا
 خارج پس آورد شهادت بر آن یکی عین ملک اوست شهادت او
 إِلَى مَا قَبْلَ أِزَالَةِ الْبَيْدِ وَاعْتَدِلَ رُغْبِيَّةَ الشُّهُودِ
 به زمان پیش از زایل شدن وقت او و عدل را در وقت غایب بودن شهادت
 سَمِعَتْ بَيْتَتَهُ وَرُجِحَتْ عَلَى أَظْهَرِ الْوَجْهِينِ
 قبول شود شهادت او و ترجیح شود بر شهادت او و در وقت
 وَلَوْ قَالَ الْخَارِجُ هُوَ مُلْكِي أَشْتَرْتُ مِنْكَ بَلْكَ
 و اگر گفت مرد خارج آن عین ملک است خریدم از تو به شهادت
 وَقَالَ الْدَاخِلُ هُوَ مُلْكِي وَأَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا
 و گفت مرد داخل آن عین ملک است و در وقت اقرار هر یک از ایشان

طاهر

البينة علم ما يقوله فالخراج أولى ومن أقر
شاهرا بر آنکه بگوید پس فارج بهر است و کسی که اقرار کرد
 لا ینان بمال ثم ادعاه لم یسمع دعواه الا ان
برای آنست که مال را بگوید و در آن وقت که اقرار کرد و در آن وقت که اقرار کرد
 ین ذکر تلقی للملک عنه ومن اخذ منه المال
و ذکر رسیدن ملک آن مال از وی پس و کسی که اقرار کرد از دور مال
 ببینه ثم جاء یدعیه هل یحتاج الی ذکر التلقی
بینه پس آمد و اقرار کرد آن مال را الی مدعی خود و ذکر التلقی
 فی وجهان اظهرهما **فصل** الحدیدان
درین آمد در وجه اظهر بر بودن است و در وجه بر آن است
 زیادة عدد الشهور فی احد الجانبین لا یوجب
زیادة بودن عدد شهور در یک جانب بر وجه بر آن است
 الترحیم ولو اقام احدهما رجلین و الاخر رجلا
برای ترحیم و اگر کرد یکی از ایشان دو روز و از هر یک مرد است
 و امراتین فالاشهر انه لا یرجع ایضا بخلاف
دو روز پس قول شهر آن است که ترحیم بخلاف کند
 ما اذ اقام احدهما شاهدین و الاخر شاهدا
آنکه هر گاه اقرار کرد یکی از ایشان دو شاهد و از هر یک یک شاهد است
 واحدا وحلف معه و لو اقام احدهما بینه
و اقرار کرد و سوگند نمود با او هر دو اقرار کرد یکی از ایشان است
 علی انه ملکه منذ سنة و الاخر علی انه
بر آنکه ملک است پیش از یک سال و از هر یک بر آنکه

ملكه منذ سنتین فاظهر القولین انه یرجع
ملک است پیش از دو سال اظهر از دو قول آن است که بر آن است
 اسبقهما تا یرجوا و لصلحها الأجرة و الزادات
پیشتر ایشان از جهت تاریخ و برابر صاحب است از هر دو تاریخ است
 الحادثة من یومئذ ولو اطلقت احدهما و اذ
حادثه از آن روز و اگر مطلق آمد یکی از ایشان و تاریخ
 الأخری فالظاهر التسوية و اذ اقدمنا اسبق
مقدمترین پس قول ظاهر برابر بودن است و هر گاه پیش از این است
 البیتین تا یرجوا فلو كانت الید مع الأخری
بر دو طرف هر از جهت تاریخ پس اگر باشد دست با آخرین است
 فالاصح یرجع الی الید و الاصح انه اذا شهد
قول راجع بر ترحیم ید است و اصح آنست که هر گاه گواهی داد
 الشهود بمملک المدعی فی الماضي و بالامس
گواهی بر ملک مدعی او را گذشته یا در روز
 و لم یعرضوا للحال لم یسمع شهادتهم بل ینبغی
و اشکار نمانند بر حال قبول نشود گواهی ایشان بگذرانیدن
 ان یشهدوا علی الملک فی الحال او یقولوا کان
آنکه گواهی دهند بر ملک در حال یا گویند بوده است
 ملكا له و لم یزل اولنا فلم له من بلا و یجوز
ملک او و زایل نشده یا نماندیم او را زایل کنیم آن ملک در وقت
 الشهادة علی الحال استصحا بالما عرف من
گواهی دادن بر حال از جهت استصحاب بر آنکه در وقت از

استصحاب

ملک

قَبْلِ مِنَ الشَّرِيِّ وَالْأَرْضِ أَوْ غَيْرِهَا وَلَوْ شَهِدُوا
پیشتر از زمین یا از آتش یا غیر آنها و اگر کوهها را دیدند
 عَلَى أَنَّهُ أَقْرَأَ مِنَ الْمَلِكِ لِلْمُدْعَى قَبْلَ الشَّهَادَةِ
بر آنکه اقرار کرد در روز بر ملکیت بر مدعی قبل از آن که او را
 وَاسْتُدْعِيَ حَكْمَ الْإِقْرَارِ وَإِنْ لَمْ يُصْرَحِ الشَّاهِدُ
در روز باینکه حکم اقرار کرد اگر چه صریح نکرده بر کوهها
 بِالْمَلِكِ فِي الْحَالِ وَمَنْ أَقَامَ الْبَيْتَةَ عَلَى مَلِكٍ دَا
بملکیت در حال و آنکه آورد شهادت بر ملکیت حیوانه
 أَوْ شَجَرَةٍ لَمْ يَسْتَقِ الْبِتَّاحُ وَالْتِمَةُ الْخَاصِلَتَيْنِ
یا درخت مستحق و در شجره و میوه که حاصل شده است
 قَبْلَ أَقَامَةِ الْبَيْتَةِ وَالْأَلْتِمَةُ الظَّاهِرَةُ عِنْدَ
پیش از اقامت شهادت بر دام مستحق میوه که ظاهر است و
 أَقَامَةِ الْبَيْتَةِ وَفِي الْحَالِ الْمَوْجُودِ وَجِهَانِ أَظْهَرَ
فاسق شهادت بر دور محل که موجود است و وجه آنکه اظهار
 الْأَسْتِحْقَاقِ وَمَنْ اشْتَرَى شَيْئًا فَأَخَذَ مِنْهُ
مستحق بودن است و کسی که خرید چیزی پس گرفتند شرا
 بِحُجَّةٍ مُطْلَقَةٍ فَالْمَشْهُورُ أَنَّ لَهُ الرَّجُوعَ عَلَى
بجایگاه مطلق پس قول مشهور است که او را باشد رجوع بر
 بَايِعِهِ بِالْمَنْ وَفِيهِ وَجْهٌ أَنَّهُ لَا يَرْجَعُ إِلَّا إِذَا
بایع آن بر قیمت و درین آیه وجهی که رجوع نمود مگر هرگاه
 كَانَ الْمُدْعَى يَدْعِي مَلِكًا سَابِقًا عَلَى الشَّرِيِّ
باشد مدعی او را که ملکیت پیشتر بر شریک

وَمِنْ مَلِكًا مُطْلَقًا وَذَكَرَ شَهُودَهُ مَعَ الْمَلِكِ سَبَبًا
و کسی که او را در ملکیت مطلق و ذکر کرد شهود او با ملکیت سبب آن
 لَمْ يُصْرَحْ وَ لَوْ ذَكَرَ الْمُدْعَى سَبَبًا وَالشَّهَادَةُ سَبَبًا
در شهادت و اگر ذکر مدعی سبب و شهود سبب
 أَخْرَجَ تَمَعِ شَهَادَتِهِمْ **فصل** إِذَا قَالَ أَحْرَتُكَ
دیگر قبل از آنکه شهادت آنها بر کاه گوشت اجود اولم
 الْبَيْتَ بَعَثَرَهُ وَقَالَ الْمُسْتَأْجِرُ بِلِ احْرَتِي
فناخته را بیه دست و گوشت استعاجز ملک اجوده را در این
 جَمِيعِ الدَّارِ بِالْعَشْرَةِ وَأَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا
تمام سوار را بدهم و در هر کل واحد از آن
 بَيْتَةً عَلَى مَا يَقُولُهُ فَاصْحُ الْقَوْلَيْنِ أَنَّ الْبَيْتَيْنِ
شهادت بر آنکه میگوید سبب است از دو قول آن است که هر دو است
 مُتَعَارِضَتَانِ وَالثَّانِي أَنَّ بَيْتَةَ الْمُسْتَأْجِرِ
متعارض شوند اول دوم آن است که شهادت مستأجر بر بستر است
 وَلَوْ ادَّعَى اشْتَاءَ دَارِ فِي بَدَنِ ثَلَاثٍ وَقَالَ كُلُّ
و اگر دعوی کردند دو شخص سوار است در دست سیم و گوشت کل
 وَاحِدٍ مِنْهُمَا اشْتَرَيْتَهُ بِكَذَا وَدَفَعَتْ إِلَيْهِ
واحد از آنها خریدم این را بچندین و دفع کرده ام بایع
 الثَّمَنَ وَأَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بَيْتَةً فَإِنْ ارْتَخَا
شهادت او را و او در کل واحد از آنها شهادت بر سبب اگر تارخ نمود
 بِنَايِحَيْنِ مُخْتَلِفَيْنِ قُضِيَ بِأَسْبَقِيهِمَا تَارِيحًا
ببوی تارخ مختلف حکم کرده بود پیشترین آنها از موه تارخ

وَإِلَّا فَالْبَيْتَانِ مُتَعَارِضَتَانِ وَلَوْ قَالَ كُلُّ وَاحِدٍ
 و اگر نه هر دو در وقت بد معارضت می شوند و اگر گفت کل واحد
 مِنْهُمَا بَعْتُ مِنْكَ هَذِهِ الدَّارَ بَكَذَا فَطَالَ لَهَا
 از آنها در وقت بد معارضت می شود این سر را در میان پس قلب کرده اند
 كُلُّ بِالْثَمَنِ وَأَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بَيْتَهُ فَإِنْ ذَكَرْنَا
 گفته شد ترا و آورد اکل واحد از آن باشد هر سبب اگر در کتب آمده
 بِنَارِ بَيْتَيْنِ مُخْتَلِفَيْنِ لِرَبِّهِ الثَّمَانِ وَإِنْ أَرَخْنَا
 به و تاریخ مختلف لازم آید در وقت بد و اگر تاریخ نماند
 بِنَارِ بَيْتَيْنِ مُتَعَارِضَتَيْنِ وَإِنْ أَطْلَقْنَا
 بیاید تاریخ پس هر دو متعارض شوند و اگر مطلق آمدند
 أَوْ أَطْلَقْتَ أَحَدَهُمَا وَأَرَخْتَ الْآخَرَ فَلَا ظَهْرَ لَهَا
 یا مطلق یکی از بیتان و تاریخ آورد آخرین پس نظر آن است
 كَالْمَوْرَخَتَيْنِ بِنَارِ بَيْتَيْنِ مُخْتَلِفَيْنِ **فصل** لَوْ
 آنها چون دو تاریخ است تاریخ مختلف اگر
 مَاتَ رَجُلٌ عَنْ ابْنَيْنِ مُسْلِمٍ وَنَضْرَانِيٍّ وَ
 مرد مردی از دو سبب که مسلمان و نصرانی است
 اخْتَلَفَا فَقَالَ الْمُسْلِمُ مَاتَ مُسْلِمًا وَ لِي
 و مختلف شدند پس گفت مسلمان پدر ما مرده است بر مسلمان و مرده است
 المِيرَاثُ وَقَالَ الْآخَرُ فَإِنْ كَانَ الْأَبُ مَعْرُوفًا
 میراث او و گفت نصرانی پس اگر باشد آن پدر مشهور است
 بِالتَّنْضُرِ وَقَالَ النَّضْرَانِيُّ مَاتَ عَلِيٌّ كَانَ عَلَيْهِ
 بر نصرانی و گفت بر نصرانی مرده است بر آنچه مرده است بر نصرانی

قال في تنصير ابان بن عثمان
 مرده است بر نصرانی و مرده است بر نصرانی

والقول

وَأَدْعَى لِسَلْمٍ أَنَّهُ أَسْلَمَ ثُمَّ مَاتَ فَالْقَوْلُ قَوْلٌ
 و دعوی کرد مسلمان که او مسلمان شده پس نامرده است قول قول
 النَّضْرَانِيٍّ مَعَ تَمِيْنِهِ وَإِنْ أَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا
 نصرانی است با ستمند و اگر آورد کل واحد از آنها
 بَيْتَهُ نَظَرْنَا أَنْ أَطْلَقْتَ الْبَيْتَيْنِ فَبَيْتُ الْمُسْلِمِ
 نگاه داشته تا مگر مطلق آمدند هر دو شاهد به شاهد
 الْمُسْلِمِ مُتَقَدِّمَةٌ وَإِنْ قَدَّ تَأْتِيهِدَتْ بَيْتَهُ
 مسلم که پیش افتاده شود ذکر مقدم کردن هر دو شاهد به شاهد
 الْمُسْلِمِ عَلَى أَنَّهُ تَكَلَّمَ فِي خُرُوجِهِ بِكَلِمَةِ الْإِسْلَامِ
 مسلم که بر آنکه حکم کرده است در آن خروجش به کلمه اسلام
 وَبَيْتَةُ النَّضْرَانِيٍّ بِأَنَّهُ تَكَلَّمَ بِالتَّنْضُرِ فَمَا
 در شاهد نصرانی با آنچه کلام کرده است به نصرانی که سخن پس بر او
 مُتَعَارِضَتَانِ وَإِنْ لَمْ يَكُنِ الْأَبُ مَعْرُوفًا لِلذَّيْنِ
 متعارض شوند و اگر نباشد پدر مشهور دین
 وَأَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الْبَيْتَ عَلَى أَنَّهُ مَاتَ
 و آورد کل واحد از آنها شاهد بر کلمه او مرده است
 عَلَى دِينِهِ فَمَا مُتَعَارِضَتَانِ أَيْضًا وَلَوْ
 بر دین مدعی پس هر معارضت شوند
 مَاتَ نَضْرَانِيٌّ عَنْ ابْنَيْ مُسْلِمٍ وَنَضْرَانِيٍّ
 مرد نصرانی از دو سبب که مسلم و نصرانی است
 فَقَالَ الْمُسْلِمُ أَسْلَمْتُ بَعْدَ مَوْتِ أَبِي بَيْنَا وَالْمِيرَاثُ
 پس گفت مسلم که مسلمان شده ام بعد از مردن پدر ما و میراث

بَيْنَنَا وَقَالَ النَّصْرَانِيُّ بَلْقَبْلَهُ فَلَا تَرْتَهُ فَالْقَوْلُ
 در میان ما شرک است و کف نغز است بکلیه شیخ مسلمان ارشاد نیز از پس قول
 قَوْلُ الْمُسْلِمِ مَعِ يَمِينِهِ وَإِنْ أَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مَعَهُمَا
 قول مسلم است که با یمن او و اگر آورد و کلمه دهر از آنها
 بَيْتَهُ قَدِمَتْ بَيْتَهُ النَّصْرَانِيُّ وَلَا فَرْقَ بَيْنَ
 بیت هر یک است بیت و نغز است و تفاوتی بین
 أَنْ يَكُونَ هَذَا التَّنَازُعُ مَعَ الْأُتْقَانِ عَلَى تَأَخُّجِ
 آنکه باشد این نزاع با اتفاق کردن بر تاریخ
 مَوْتِ الْأَبَاءِ وَدُونِهِ وَلَوْ اتَّفَقَا عَلَى تَأْرِخِ إِسْلَامِ
 مردن پدر یا پیشتر و اگر اتفاق کردند بر تاریخ اسلام
 الْمُسْلِمِ كَثِيرٌ رَمَضَانَ قَالَ الْمُسْلِمَاتُ الْأَبُ
 پرشم که چون ماه رمضان و کف مسلم آمده است پدر
 فِي شَعْبَانَ وَقَالَ النَّصْرَانِيُّ بَلْ فِي شَوَّالٍ فَالْقَوْلُ
 در شعبان و کف بر نغز است بکلیه در شوال آمده است پس قول
 قَوْلُ النَّصْرَانِيُّ وَإِنْ أَقَامَ بَيْتَهُ بَيْنَ قَبَيْتَةِ الْمُسْلِمِ
 قول نغز است و اگر آوردند در بیت هر یک است مسلم
 أَوْلَىٰ وَلَوْ خَلَفَ مَيْتَ أَبِي بَيْنَ كَافِرَيْنِ وَابْنَيْنِ
 بهتر است و اگر پس از کف میت مادر پدر کافر بود و دو پسر
 مُسْلِمَيْنِ فَقَالَ الْأَبُ بَوَّانَ مَاتَ كَافِرًا وَقَالَ الْإِبْنَانِ
 مسلمان پس کف مادر پدر کرده است با کافر بود و کف پسران
 بَلْ مَاتَ مُسْلِمًا فَاشْتَبَهَ الْقَوْلَيْنِ أَنَّ الْقَوْلَ
 بکلیه آمده است مسلمان پس از دو قول این است که قول اول
 قَوْلًا

قَوْلُ الْأَبِ بَوَّانَ مَاتَ كَافِرًا وَقَالَ الْإِبْنَانِ
 قول مادر که بیست با مسلم است و قول دوم بوقول آن مال است
 أَنْ يَنْكُشِفَ الْأَمْرُ أَوْ يَصْطَلِحُوا **فصل** لَوْ قَامَتْ
 اینکه ظاهر شود امر یا اینکه صلح کند اگر بیست
 بَيْتَهُ عَلَىٰ أَنَّهُ فِي مَرَضٍ لَوَيْتَ عَتَقَ عَبْدَهُ سَالِمًا
 بیست او بر آنکه در مرض است آزاد کرده است عبد خود را سالم
 وَبَيْتَهُ عَلَىٰ أَنَّهُ اعْتَقَ غَائِمًا وَكُلَّ وَاحِدٍ مَعَهُمَا
 بیست او بر آنکه آزاد کرده است غایم را و کلمه دهر از آنها
 ثُلُثُ مَالِهِ فَإِنْ اتَّخَذَتْ أَرْبَعِينَ عُرْفًا مِنْ
 ثلث مال او است پس اگر تا ربع نمود بد تا ربع آزاد شود آنکه
 اعْتَقَهُ أَوْ لَا وَإِنْ اتَّخَذَتْ أَرْبَعًا وَاحِدًا فَرَعَ
 آزاد کرده است او را و اگر تا ربع نمود هر چهار نفر و او را
 بَيْنَهُمَا وَإِنْ أَطْلَقْنَا فَقَدْ قِيلَ يَفْرَعُ أَيْضًا
 در بین ایشان بود اگر مطلق آمدند هر یک کف آنکه کف شود میان ایشان
 وَقِيلَ فِيهِ قَوْلَانِ أَحَدُهُمَا هَذَا وَالثَّانِي يَعْتَقُ
 گفته اند درین آمده قول یکی از آن این است و دوم آن است که آزاد شود
 مِنْ كُلِّ وَاحِدٍ مَعَهُمَا نِصْفَهُ وَقَدْ رَجَّحَ كُلُّ وَاحِدٍ
 از کف هر یک از آنها نیمی او و دیگر مرجح است کلمه دهر
 مِنْهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْأَصْحَابِ وَلَوْ شَهِدَ
 از آن دو قول نزد طائفه از اصحاب است نیز گفته اند و اگر شهادت دهند
 أَحَدُهُمَا عَلَىٰ أَنْ فَلَا أَوْصِيَّ يَعْتَقُ سَالِمًا
 دو را چنان بر آنکه فدا و وصیت کرده است بر او را سالم

بِالشُّبُهَةِ وَكَذَلِكَ كَانَتْ عَلَى الْأَكْثَرِ مِنْهَا أَنْ
 بِشُبُهَةٍ نَبَأُ بَقُولِ تَهْمَرُ وَإِنْ سَبَّكَ
 يَطَاءُ زَوْجَتَهُ وَيَطْلِقُهَا ثُمَّ يَطَاءُهَا غَيْرَهَا
 ويطأ زوجه خود را و طلاق دهد او را پس و طأند او را غرض از
 الشُّبُهَةِ أَوْ فِي نِكَاحٍ فَاسِدٍ وَمِنْهَا أَنْ يَطَّ الشُّبُهَةِ
 شُبُهَةٍ يَا دُرُ كِتَابٍ فَاسِدَةٍ وَإِنْ سَبَّكَ لَمْ يَكُنْ دُونَكَ
 الْحَارِيَّةَ الْمُشْتَرَكَةَ أَوْ يَطَّ أُمَّتَهُ وَسَمَّيَا
 حَارِيَّةً مُشْتَرَكَةً يَا دُهَانَةَ حَارِيَّةً حُورًا أَوْ زَوْجَتَهَا
 فَيَطَّهَا الْمُشْتَرَى وَلَمْ يَسْتَبْرَأْ وَاحِدًا مِنْهُمَا
 پس و طأند او را مشترکاً در سبب آنکه یکی از ایشان
 فَإِذَا أَنْتَ يُولِدُ لِقَلَمٍ مِنْ أَرْبَعِ سِنِينَ وَكَثُرَ
 پس هرگاه آنکه بدو در سه سالی از چهار سال پیشتر
 مِنْ سِتَّةِ أَشْهُرٍ مِنَ الْوَطَنِينِ وَأَدْعَاهُ جَمِيعًا
 از شش ماه آن دو وطن و دعوا کرد او را هر دو
 رُجِعَ الْقَائِفُ وَإِنْ تَحَلَّلَ الْوَطَنِينِ حَبْصَةً
 رجوع شود به تمامیت و اگر غلط افتاد میان دو پدر
 فِي أَمَارَةٍ حُصُولِ الْبِرَاءَةِ عَنِ الْأَوَّلِ الْأَنْ
 پس آن علامت حصول برائت است از اولین مگر آنکه
 يَكُونُ الْأَوَّلُ زَوْجًا فَصَحِيحٌ فَلَا يَنْقَطِعُ
 باشد اولین زوج باشد در نکاح صحیح پس قطع نشود
 تَعْلِقُهُ وَلَا فَرْقَ بَيْنَ أَنْ يَكُونَ الْمُتَدَاعِيَانِ
 تعلق او و نباشد فرق در بین آنکه باشد هر دو دعوا کنند

أَوِ الْوَطَانِ مُسْلِمِينَ أَوْ ذِمِّيَّيْنِ أَوْ أَحَدَهُمَا
 یا هر دو وطن کنند مسلمانند یا ذمیند یا یکی از آنها
 مُسْلِمًا دُونَ الْآخَرِ وَكَذَلِكَ الْإِفْرَاقُ بَيْنَ الرَّقْمِ وَالْحُرِّ
 مسلم است غیر از مسلم و نیز آنکه نباشد در بین غلام و حر
كتاب العتق
 این نوشته است در آزاد کردن
 قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَكَ رَقَبَةٍ وَقَالَ فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ

يَصِحُّ الْإِعْتِقَاقُ مِنَ الْكَلْفِ الْمَطْلُوقِ التَّصَرُّفِ
 درست است آزاد کردن از تکلیف که مطلق التصرف باشد
 مُسْلِمًا كَانَ أَوْ كَافِرًا وَلَا يَصِحُّ مِنَ الصَّبِيِّ وَ
 یا مسلم باشد یا کافر باشد درست نباشد از بچه نابالغ
 الْحَرِّ وَالْمَجْرُوعِ عَلَيْهِ السَّقْفُ وَيَصِحُّ مِنْ
 دوران و مجروح علیه بر سقف است درست است
 بَصَفَاتٍ وَأَضَافَتُهُ إِلَى جُرْمٍ شَائِعٍ أَوْ مَعِينٍ
 بر صفات و نسبت دادن به جرمی شایع یا معین
 وَصَرِيحٍ لَفْظِهِ التَّحْرِيرِ وَالْإِعْتِقَاقُ فَإِذَا قَالَ
 و صریح لفظی آزاد کردن و اعتناق است پس هرگاه گفت
 اعْتَقَقْتُكَ أَوْ أَنْتَ عَتِيقٌ أَوْ مَعْتِقٌ أَوْ حُرٌّ نَكَتَ
 آزاد کردم یا تو آزاد کردی یا آزاد کردی یا مرا ساقط ترا
 أَنْتَ حُرٌّ أَوْ حُرٌّ عَتِيقٌ وَإِنْ لَمْ يَتَوَضَّعْ فِي فَكِّ
 یا تو حُرٌّ یا تو حُرٌّ عَتِيقٌ اگر چه میت نکرده است او در تک

الزَّفَقِيَّةُ وَجِهَانِ أَظْهَرَهُمَا أَنَّهُ صَرِيحٌ أَيْضًا وَالْكِنَانَاتُ
سَقِيَّةٌ وَوَجْهٌ أَمَّا الظَّهْرَانِ لَيْسَتْ كَمَا صَرَّحْتَ وَكَمَا سَأَلْتَهُ

كَقَوْلِهِ لَا مُلْكَ لِي عَلَيْكَ أَوْلَادًا أَوْ لَا سُلْطَانَ
چون قول او که گوید نشانده که ما بر تو یا نباشد و مستحق یا نباشد تسلطی
أَوْ لَا سَبِيلَ أَوْ لَا خِدْمَةَ فَإِنَّ نَوْيَ بِهَا الْأَعْتَاءُ
یا نباشد سبیلی یا نباشد خدمتی پس اگر نیت کردی تا این نظرها از او در

عَتَّقَ وَكَذَا لَوْ قَالَ لَا مَتَّهَ أَنْتَ سَائِبَةٌ أَوْ قَالَ
آزاد شود و هم اگر گوید بر آن ظاهر بود خود تو

لِعَبْدِهِ أَنْتَ مَوْلَانِي أَوْ بَارِ خِدَائِي مَنِي وَأَمَّا
بر عبد خود تو سردار من یا صاحب من یا گوید بکار خود

تَوَكَّدَ بِأَنْوِي مَنِي وَجَمِيعِ صَرَاحِ الطَّلَاقِ كَمَا بَيَّنَّاهُ
و تَوَكَّدَ بِمَرْبِهَا الطَّلَاقُ وَكَمَا بَيَّنَّاهُ

كَمَا بَيَّنَّنِي الْعَتَقَ وَلَوْ قَالَ لِعَبْدِهِ أَنْتَ حُرٌّ أَوْ كَمَتَّ
کما بیداشت در آزاد است و اگر گفت بر عبد خود تو بر خطاب بیداشت یا بکار خود

أَنْتَ حُرٌّ حَصَلَ الْعِتْقُ بِلَا نَيْتَةٍ وَإِنْ أَخْطَأَ
بَلَطَ مَنَّهُ حَاصِلٌ ثَوْدٌ لِأَنَّ مَنَّهُ بِقِيَّتِهِ أَوْ بِمُخْطَاؤِهِ

فِي التَّذْكِيرِ وَالتَّائِيثِ وَلَوْ قَالَ لِعَبْدِهِ جَعَلْتُ
در تذکیر و تائیس و اگر گفت بر عبد خود جعلا

عَتَّقَكَ إِلَيْكَ أَوْ خَيْرَ نِكَاحٍ وَنَوَى تَقْوِيضَ
آزاد کرد تو بر تو یا بخار کردم ترا و نیت کرد تو بقرض

الْعَتَقَ إِلَيْهِ فَأَعْتَقَ نَفْسَهُ فِي الْمَجْلِسِ وَلَوْ قَالَ
آزاد کرد او پس آزاد کرد نفس خود را در آن مجلس و اگر گفت

اعْتَقْتُكَ

اعْتَقْتُكَ عَلَى الْفَاءِ وَأَنْتَ حُرٌّ عَلَى الْفَاءِ فَقِيلَ أَوْ قَالَ
آزاد کردم ترا بر الف یا تو بر باشی بر الف و نیت کرد یا گفت

الْعَبْدُ اعْتَقَنِي عَلَى الْفَاءِ فَأَجَابَهُ عُتْقٌ فِي الْحَالِ
آن عبد آزاد کن مرا بر الف پس قبول کرد آزادی شود در حال

وَلَزِمَهُ الْفَاءُ وَلَوْ قَالَ لِعَبْدِهِ لَعَتَّ نَفْسَكَ مِنْكَ
و لازم شد بر الف و اگر گفت بر عبد خود تو چشم نفس ترا بر تو

بِكُنْفَانِ فَقَالَ اشْتَرَيْتُ حَخَّ الْبَيْعِ عَلَى ظَاهِرِ الْمَذْهَبِ
بچینید پس گفت خریدم درست است این بیع بیایم هر چند بیعت نیت کرد

وَعَتَّقَ فِي الْحَالِ وَعَلَيْهِ الثَّمَنُ وَيَكُونُ لِلسَّيِّدِ
و آزاد شود در حال و بر اوست ثمن او و باشد بر سید

الْوَلَاءُ عَلَيْهِ وَلَوْ أَعْتَقَ جَارِيَةً حَامِلَةً عِتْقَ
و ولایت بر اوست و اگر آزاد کرد جاریه را بر حامله آزاد شود

الْحَمْلُ أَيْضًا وَلَوْ اسْتَنْتَنِي فَقَالَ اعْتَقْتُكَ دُونَ
آن عمل نیز و اگر چه کرد عمل را و گفت آزاد کردم ترا غیر

الْحَمْلِ لَمْ يَصِحَّ الْإِسْتِنَاءُ وَلَوْ أَعْتَقَ الْحَمْلَ عِتْقَ
از حمل تو درست نباشد آن استننا و اگر آزاد کرد عمل را آزاد شود

دُونَ الْأُمِّ وَلَوْ كَانَتْ الْحَارِيَّةُ وَالْحَمْلُ لِأَخْرَجَ
غیر از مادر و اگر باشد جاریه و عمل بر آن نیت

لَوْ جَعَلَ فَأَعْتَقَ أَحَدَهُمَا مُلْكُهُ لَمْ يَعْتَقِ الْآخَرَ
پس جعلا کرد یکی از آنها ملک خود را آزاد شود ملک آن دیگری

فصل إِذَا كَانَ بَيْنَ الشَّرِيكَيْنِ عَبْدٌ فَأَعْتَقَهُ
بسی فاعل است هرگاه باشد در بین دو شریک عبد پس سبلا آزاد کرد او را

عَتَّقْتُكَ

أَحَدَهَا أَوْ أَحْتَقَ نَصِيْبَهُ عُنُقَ نَصِيْبِهِ تَوَانٌ
بِحاز شريكان یا آزاد کرد نصیب خود آزاد شود نصیب او پس اگر
كَانَ مُعْسِرًا بَقِيَ نَصِيْبُ الشَّرِيْكَ رَقِيْقًا وَأَنْ كَانَ
بِاشَدِ فَمَرَّتْ بِلَيْتِهِ مَانَدِ نَصِيْبِ شَرِيْكَ بِرَغَدِيٍّ وَكَرَّ بِاشَدِ
مُوسِرًا سَرَى الْعِتْقَ لِيَهْ مِنْ نَصِيْبِ الْعِتْقِ
تواند سرایت کند آزاد را به او از نصیب آزاد کننده
وَيَكُونُ الْوَلَاءُ كُلَّهُ لَهُ وَعَلَيْهِ قِيَمَةُ ذَلِكَ
و باشد ولایت تمام بر او و بر قیمت دین است

النَّصِيْبُ وَإِنْ كَانَ مُوسِرًا بِقِيَمَةِ بَعْضِ
نصیب و اگر باشد توانگر از چهار نصیب

النَّصِيْبِ سَرَى إِلَى ذَلِكَ الْقَدْرِ فَمَنْ سَرَى
ان نصیب سرایت کند تا آن قدر و هر زمانه که سرایت کند

السَّرَى بِنَفْسِ الْأَعْتَانِ أَوْ يَأْدِ الْقِيَمَةَ أَوْ
یا سرایت کند بنفس آزاد کردن یا به ادا کردن آن قیمت یا

يَنْتَبِئْنَ يَأْدِ الْقِيَمَةَ حُصُولِ السَّرَايَةِ مِنْ
بنا بر خود یا ادا قیمت حصول سرایت از

وَقْتِ الْأَعْتَانِ فِيهِ ثَلَاثَةُ أَقْوَالٍ أَحْمَدُ هُمَا الْأَوَّلُ
وقت آزاد کردن درین آیه سه قول است اول است

وَالْأَعْتَابُ بِقِيَمَةِ يَوْمِ الْأَعْتَانِ عَلَى الْأَقْوَالِ
و اعتبار بر قیمت روز آزاد کردن است بنا برین قولها

وَأَسْتَبِيلًا وَ أَحَدُ الشَّرِيْكَينِ الْحَارِيَّةُ وَهُوَ
و طلب استیلا و یکی ازان شریکان حاریه را و حال آزاد

توم

مُوسِرًا سَرَى إِلَى نَصِيْبِ الْأَخْرَافِ أَيْضًا وَعَلَيْهِ قِيَمَةُ
توانگر سرایت کند بر نصیب آخرین نیز بر او سرایت قیمت

نَصِيْبِ الشَّرِيْكَ وَ حَصَّتْ مِنْ مَهْرِ الْمَثَلِ وَ يَجْرِي
نصیب شریک و حصه او از مهره مثل او جاریست

الْأَقْوَالُ لِيَأْنِ السَّرَايَةَ تَمَّ بِحَصْلِهَا فَإِنْ قُلْنَا
ان سه قول در آن که این سرایت بجز حاصل شود اگر گوئیم

بِنَفْسِ الْعَلْوِقِ أَوْ تَوْقُفًا لِمَحَبَّةِ قِيَمَةِ حَصَّتْ
ب نفس علوق است یا توقف کنیم بر حاجت نماند چهار حصه او

مِنْ الْوَلَدِ وَ تَدْبِيرُ أَحَدِ الشَّرِيْكَينِ لَا يَسْرَى إِلَى
از ولد و تدبیر کردن یکی از شریکان سرایت نکند

نَصِيْبِ الْأَخْرَافِ لَوْ كَانَ الشَّرِيْكَ الْمُعْتَقَ مُوسِرًا
نصیب آخره و اگر باشد شریک آزاد کننده توانگر است

لَكِنْ عَلَيْهِ دَيْنٌ لَيْسَ تَغْرَقُ مَالَهُ فَحُلَّ مَنَعُ الدَّيْنِ
اما بر او دین است و دین که فرو برد مال او را با مانع نمودن دین

التَّقْوِيمِ عَلَيْهِ فِيهِ قَوْلَانِ كَمَا فِي الزُّكُوَّةِ الْأَخْرَافِ
قیمت نهادن بر او درین آیه دو قول است چنانکه در زکات است

أَنَّهُ لَا مَنَعُ وَإِذَا قَالَ أَحَدُ الشَّرِيْكَينِ لِلْآخَرِ
ان است که منع نکند و اگر گاه گفت یکی از دو شریک به دیگری

وَهُوَ مُوسِرٌ أَعْتَقْتُ نَصِيْبَكَ فَعَلَيْكَ قِيَمَةُ
و حال آزاد کردم نصیب تو را پس بر توست قیمت

نَصِيْبِي وَ أَنْكَرَ الْآخَرَ فَهُوَ الْمَصْدَقُ بِمَنْبِهِ وَ لَا
نصیب من و انکار کرد آخرین پس اوست مصدق به من و نباید

بَعَثَ نَصِيْبَهُ وَوَلَّعَتْ نَصِيْبَ الْمُدْعَى بِإِقْرَارِهِ
وَأَنَّهُ لَمْ يَشُدَّ نَصِيْبَهُ أَوْ وَتَرَدَّ شُدَّ نَصِيْبَهُ بِدَعْوَى الْمُدْعَى بِإِقْرَارِهِ
 أَنْ قُلْنَا أَنَّ السَّرِيَّةَ يَحْصُلُ بِنَفْسِ الْأَعْتَاقِ
أَوْ كَرِيمٍ كَرَمٍ سَرِيَّةٍ حَاصِلَةٌ بِشُرُوطِ نَفْسِ الْأَعْتَاقِ
 وَلَا يَسْرِي الْعِتْقُ إِلَى نَصِيْبِ الْمُنْكَرِ وَإِنْ كَانَ لِلْمُدْعَى
وَسَرِيَّةٌ لَمْ يَزِدْ فِي نَصِيْبِ الْمُنْكَرِ أَكْبَرُ مَا شُدَّ دَعْوَى
 مُوسَى وَلَوْ قَالَ أَحَدُ الشَّرِيكِينَ لِلْآخَرِ إِذَا اعْتَقْتُ
تَوَاطَرُكَ وَالْكَفَى بِكَ لَمْ يَزِدْ فِي نَصِيْبِكَ بِأَكْبَرُ مَا شُدَّ دَعْوَى الْأَعْتَاقِ
 نَصِيْبَكَ فَنَصِيْبِي حُرٌّ بَعْدَ نَصِيْبِكَ فَاعْتَقُ
نَصِيْبَ خُودِكَ بِنَصِيْبِ الْمُدْعَى بِإِقْرَارِهِ نَصِيْبَ تَوَاطَرُكَ بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ
 الْآخَرَ نَصِيْبَهُ وَهُوَ مُوسَى عَمِيقَ نَصِيْبِهِ وَ
أَكْرَمِينَ نَصِيْبَ خُودِكَ وَأَوْ تَوَاطَرُكَ أَكْرَمِينَ نَصِيْبَ خُودِكَ وَنَصِيْبَ خُودِكَ
 سَرَى إِلَى نَصِيْبِ الْأَوَّلِ وَإِنْ قُلْنَا أَنَّ السَّرِيَّةَ
وَسَرِيَّةٌ كَثْرَةُ نَصِيْبِ الْأَوَّلِينَ وَالْكَرِيمُ كَرَمٌ سَرِيَّةٌ
 يَحْصُلُ بِالْإِعْتَاقِ وَعَلَيْهِ قِيَمَةُ نَصِيْبِ الْأَوَّلِ
حَاصِلَةٌ بِشُرُوطِ نَفْسِ الْأَعْتَاقِ وَبِرُوحِ نَصِيْبِ الْأَوَّلِينَ
 وَلَوْ قَالَ نَصِيْبِي قَبْلَهُ حُرٌّ فَاعْتَقُ الْمَخَاطَبُ
وَأَكْرَمِينَ بِسَبَبِ نَصِيْبِ الْمُدْعَى بِإِقْرَارِهِ نَصِيْبَ خُودِكَ بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ
 نَصِيْبَهُ فَإِنْ كَانَ الْمُعْتَقُ مُعَسَّرًا اعْتَقُ نَصِيْبَهُ
نَصِيْبَ خُودِكَ أَكْرَمًا بِسَبَبِ نَصِيْبِ الْمُدْعَى بِإِقْرَارِهِ نَصِيْبَ خُودِكَ وَنَصِيْبَ خُودِكَ
 كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عِنْدَهُ وَإِلَّا الْعَبْدَيْنِ هُمَا وَانْزِعَ
بِهِ يَكْفَى أَمَّا إِذَا كَانَ قَسَمٌ وَسَرِيَّةٌ بَيْنَ الْعَبْدَيْنِ هُمَا وَانْزِعَ

كَانَ مُوسَى فَإِنْ صَحَّحْنَا الدَّوْرَ لَمْ تَنْفَعِ عِتْقُ
بِأَسْمَاءٍ تَوَاطَرُكَ بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ دَوْرًا دَرَسَتْ بِأَسْمَاءٍ تَوَاطَرُكَ
 الْمَخَاطَبُ فِي نَصِيْبِهِ وَالْأَعْتَقُ نَصِيْبُ كُلِّ وَاحِدٍ
مَخَاطَبُ تَوَاطَرُكَ بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ دَوْرًا دَرَسَتْ بِأَسْمَاءٍ تَوَاطَرُكَ
 عَنْهُ وَإِذَا كَانَ بَيْنَ ثَلَاثَةِ عِبْدٍ لِأَحَدِهِمْ
أَنْزِعَ وَأَكْرَمًا بِأَسْمَاءٍ تَوَاطَرُكَ بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ دَوْرًا دَرَسَتْ بِأَسْمَاءٍ تَوَاطَرُكَ
 نِصْفُهُ وَالْآخَرَ ثُلُثُهُ وَالثَّالِثُ سُدُسُهُ
بِمَنْزِلَةِ أَسْمَاءٍ تَوَاطَرُكَ بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ دَوْرًا دَرَسَتْ بِأَسْمَاءٍ تَوَاطَرُكَ
 فَاعْتَقُ الثَّانِي وَالثَّالِثُ نَصِيْبَهُمَا مَعًا
بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ دَوْرًا دَرَسَتْ بِأَسْمَاءٍ تَوَاطَرُكَ بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ
 فَالْأَصْحَحُّ أَنَّهُ يَقُومُ نَصِيْبُ الْأَوَّلِ عِلْمًا
أَمَّا إِذَا كَانَ بَيْنَ ثَلَاثَةِ عِبْدٍ لِأَحَدِهِمْ نِصْفُهُ وَالْآخَرَ ثُلُثُهُ وَالثَّالِثُ سُدُسُهُ
 بِالسُّوِّيَّةِ لِأَهْلِ قَدْرِ النَّصِيْبَيْنِ وَمَوْضِعُ
بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ دَوْرًا دَرَسَتْ بِأَسْمَاءٍ تَوَاطَرُكَ بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ
 السَّرِيَّةِ مَا إِذَا اعْتَقَ نَصِيْبَهُ بِاخْتَارِهِ
سَرِيَّةٌ أَنْ يَكُونَ كَرَمًا أَكْرَمًا وَنَصِيْبَ خُودِكَ بِسَبَبِ الْأَعْتَاقِ
 أَمَا إِذَا أَوْرَثَ قَرِيْبَهُ وَعَمِيقَ عَلَيْهِ لَمْ
أَمَّا إِذَا كَانَ بَيْنَ ثَلَاثَةِ عِبْدٍ لِأَحَدِهِمْ نِصْفُهُ وَالْآخَرَ ثُلُثُهُ وَالثَّالِثُ سُدُسُهُ
 يَسْرُ وَالْمَرِيضُ مُعَسَّرًا إِلَّا فِي ثَلَاثِ الْمَالِ حَقِّ
سَرِيَّةٌ كَثْرَةُ نَصِيْبِ الْأَوَّلِينَ وَالْكَرِيمُ كَرَمٌ سَرِيَّةٌ
 إِذَا اعْتَقَ أَحَدَ الشَّرِيكِينَ نَصِيْبَهُ فِي مَرَضٍ
بِهِ يَكْفَى أَمَّا إِذَا كَانَ قَسَمٌ وَسَرِيَّةٌ بَيْنَ الْعَبْدَيْنِ هُمَا وَانْزِعَ

الموت ولم يخرج من الثلث الا نصيبه فلا سريته
 موت ودرست از ثلث مگر نصيب پس سريته بنا
 والنتي معسر على الاطلاق حتى اذا اوصى
 وصيت غير باء مطلق تا اينكه بر كاه وصيت كرد
 احدهما باعتاق نصيبه بعد موته فاعتق
 يك از نشان با كاه كردن نصيب خود بعد از مردن او آزاد شود
 فلا سريته وان خرج جميعه من الثلث وكذا
 و سريته نباشد اگرچه برون شود تمام ان از ثلث و هم سريته بنا
 لو تبر احدها نصيبه فاعتق نصيبه اذا
 اگر تبر كرد يك از ثلث ان نصيب خود را پس از او شود نصيب او بر كاه
 مات ولا يسرى **فصل من ملك وهو من**
 بيمرد و سريته نباشد كس كه مالك شد او از اهل
 التبرع احد اصوله وان على او فروعه وان
 را بجان است بركا از اصل خود كره فراز است يا از فروغ خود اگر چه
 نزل عتق عليه سوا ملكه يسرى اهلها
 فرو تر است از خود برود مالك شده او را سجز برون يا بخشدن
 او ارب او غيرها ولا يسرى للطفل قرسه
 يا اربش با غير انها و حريمه نشود بر طفل قرسه او
 ولو وهب منه او اوصى له فان كان كسوبا
 و اگر بخشنده شد او يا وصيت کرده شد بر او پس اگر ان بگوشيد
 فلولي ان يقبله ويعتق على نفسه من كسبه
 و بار ابا شد انكه قبول كند اول و نفقه كند
 ١٤٢

والا فان كان الصديق معسرا فله القبول ايضا
 و اگر بگوشيد ان بگوشيد او را باء قبول كردن
 ونفقته في بيت المال وان كان موسرا لم يقبله
 و نفقه او و نصيبت المال است و اگر باء قبول كند
 ولو ملك في مرض موته من يعق عليه نظر
 و اگر ملك شد در مرض موت او كس كه آزاد شود برود تا باء كند
 ان ورثه او وهب منه او اوصى له عتق
 اگر ارث برده او را يا بر او بخشیده شده يا باء وصيت شده او را آزاد شود
 عليه ويعتبر عتقه من الثلث ومن راس
 برود و شرط است آزاد از ثلث مال او يا از راس
 المانية وجهان اصحهما الاول وان اشترا
 المال در بين آءه دو وجه اصح ان اول است و اگر هر دو است او را
 بمن مثله عتق عليه من ثلثه ولا يرث
 عتق شد او آزاد شود برود از ثلث مال او و ارث برود
 منه فان كان عليه ديون فاحد الوجهين
 از دو راس اگر همت برود قرضه يك از دو وجه بران است
 انه لا يضح الشري و اظهرهما انه يضح ولكن
 كدر است سبب حيزان و الظاهر ان دو وجه ان است كدر است
 لا يعتق و يباع عليه في الدين ولو اشتريه
 آزاد نشود و زوجه خود برود در ان قرض و اگر خيمه او را
 محاباة فقد رجا باء على المخلاف فيما الوهب
 بر محابا پس قدران محابا بران خلاف است كدر انكه بخشيد شود

مِنْهُ وَالْبَاقِي يُعْتَبَرُ مِنَ الثَّلَاثِ وَلَوْ هَبَ بَعْضُ
 مِنْهُ بِرَبِّهِ وَبِأَقْرَبِ رَجُلٍ مِنْكُمْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ عَلَيْهِ حِسَابٌ
 مَنْ يُعْتَقُ عَلَى السَّيِّدِ مِنْ عِبْدِكَ فَقِيلَ وَقَلْنَا
 عَسَى أَنْ يَدْعُوَكَ بِرَبِّهِ سَيِّدًا فَجَزَاءُ مَنْ يَدْعُوَكَ بِرَبِّهِ أَنْ تَكُونَ لَهُ
 لَا يَحْتَاجُ فِي الْقَبُولِ إِلَى إِذْنِ السَّيِّدِ صَحَّ الْقَبُولُ
 مَتَّحِجٌ بِنَيْتِهِ وَرَبُّهُ لَمْ يَكُنْ بِرَبِّهِ إِذْنٌ سَيِّدٌ لَمْ يَكُنْ بِرَبِّهِ
 وَجُعِلَ عَلَى السَّيِّدِ وَقَوْمٍ عَلَيْهِ الْبَاءُ فِي
 وَإِذَا دُعِيَ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ بِلِقَاءِ
فصل إِذَا أَعْتَقْتَ فِي مَرَضِ الْمَوْتِ عَبْدًا وَلَا
 لَهُ مَالٌ لَهُ غَيْرُ عِتْقِ ثَلَاثَةٍ وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ
 مَالُهُ أَوْ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ
 مُسْتَعْتَقٌ لَمْ يُعْتَقْ مِنْهُ شَيْءٌ وَإِنْ أَعْتَقَ عَبْدًا
 سَتَفِرُّ إِذَا دُعِيَ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ
 مَعَ لَا يَمْلِكُ غَيْرُهُمْ كَثَلَةٌ مِثْلًا قِيمَتُهُمْ
 بِأَمْرِ مَالِكٍ تَحْتَمِلُ بِسَيِّدِ عِيَانٍ أَيْ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ
 مُتَسَاوِيَةٌ بَيْنَهُمْ وَيُعْتَقُ وَاحِدًا بِالْقُرْعَةِ وَكَذَلِكَ
 بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ
 يُفْرَعُ لَوْ قَالَ أَعْتَقْتُ ثَلَاثَكُمْ أَوْ ثَلَاثَكُمْ حُرًّا لَوْ
 قُرْعَةً لَوْ قَالَ أَعْتَقْتُ ثَلَاثَكُمْ أَوْ ثَلَاثَكُمْ حُرًّا لَوْ
 قَالَ أَعْتَقْتُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْكُمْ فَوَجَّهَانِ أَحَدَهُمَا
 كَثَرَتْ إِذَا دُعِيَ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ

أَنَّهُ يُعْتَقُ مِنْ كُلِّ وَاحِدٍ ثَلَاثَةٌ وَأَصْحَابُهَا أَنَّهُ
 أَنْ يَكُونَ كَرَامَةً وَتَقْدِيرًا كَلِمَةً وَتَقْدِيرًا كَلِمَةً وَتَقْدِيرًا كَلِمَةً
 يُفْرَعُ أَيْضًا يُعْتَقُ وَاحِدًا بِالْقُرْعَةِ وَكَيْفِيَّةُ الْقُرْعَةِ
 قُرْعَةً تَدْعُوُهُ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ
 أَنْ يَتَّخِذَ ثَلَاثَ رُقَاعٍ مُتَسَاوِيَةٍ فَكُنْتُ فِي
 أَنْ يَكُونَ كَرَامَةً وَتَقْدِيرًا كَلِمَةً وَتَقْدِيرًا كَلِمَةً
 اثْنَيْنِ رِقٍّ وَفِي الْأَخْرَجِيُّ وَيُدْرَجُ فِي سَادِقٍ
 وَأَوْرَقَةٍ غَلَامَةٍ وَدَرَجَةٍ الْإِزَادَةُ وَدَرَجَةٌ كُنْتُ دَرَجَةٌ
 كَمَا ذَكَرْنَا فِي الْقِيمَةِ وَيُخْرَجُ وَاحِدًا بِاسْمِ أَحَدٍ
 بِاسْمِ أَحَدٍ وَتَقْدِيرًا كَلِمَةً وَتَقْدِيرًا كَلِمَةً
 الْعَبْدُ فَإِنْ خَرَجَ لِسَبِّهِمُ الْعِتْقُ عِتْقٌ وَرِقٌّ
 إِذَا دُعِيَ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ
 الْأَخْرَانِ وَإِنْ خَرَجَ لِسَبِّهِمُ الرِّقُّ رِقٌّ وَيُخْرَجُ
 أَنْ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ
 بِاسْمِ أُخْرَى فَإِنْ خَرَجَ لِسَبِّهِمُ الْعِتْقُ
 بِاسْمِ أُخْرَى فَإِنْ خَرَجَ لِسَبِّهِمُ الْعِتْقُ
 عِتْقٌ وَرِقٌّ الثَّلَاثُ وَإِنْ خَرَجَ لِسَبِّهِمُ الرِّقُّ فَالْعَكْسُ
 إِذَا دُعِيَ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ
 وَيُجَوَّانُ يَكْتُبُ فِي الرُّقَاعِ أَسْمَاءَ الْعَبِيدِ ثُمَّ يُخْرَجُ
 وَاحِدًا عَلَى الْحُرِّيَّةِ فَمَنْ خَرَجَ اسْمُهُ عِتْقٌ وَرِقٌّ
 كَثَرَتْ إِذَا دُعِيَ بِرَبِّهِ سَيِّدًا وَجُعِلَ لَهُ رَجُلٌ يَدْعُوَهُ بِرَبِّهِ

رِقٌّ
 عِتْقٌ

الآخران وان كانوا ثلثة قسمة احدى مائة و
در اکثر و اگر باشند عدنان سه تبار كيكان عهد و نيارت
 قسمة الثاني مائتان وقيمة الثالث ثلثمائة
تبار دوم دوست و نيار و تبار سيم سيصد و نيارت
 يُخرج بينهم سهمي ربي و بينهم عتق فان خرج سهم
و كره و ميان ایشان بدو سهم غلام و سهم آزاد سه تبار اگر در سهم
 العتق للذي قيمته مائتان عتق وقد تثلث
ازاد برادر كره تبار اول دوست و نيار و تبار دوم و تبار سيم ثلث
 و يخرج للذي قيمته ثلثمائة و يخرج للذي
و اگر در سهم تبار كره تبار اول سيصد و نيارت و تبار دوم و تبار سيم اگر در سهم
 قيمته مائة عتق كله و تعاد القرعة من الآخر
تبار سيصد و نيارت ازاد شود تمام او و موهود شود برادر ازاد در آخرين
 بينهم ربي و سهم عتق من خرج له سهم العتق
سهم غلام و سهم آزاد سه تبار اگر در سهم او سهم آزاد
 تمام مائة الثلث و ان كانوا اكثر من ثلثة فان
تمام ازاد و ثلث و اگر باشند بیشتر از ثلثة
 امكن التسوية بين الاجزاء في العدد و القيمة
مكن است سويت ميان اجزا در عدد
 كسمة قيمتهم متساوية فجزون اثنين وان
جزون ثلثة تبار ايشان برابر است پس جزا شوند دو دو و اگر
 امكن التسوية في القيمة دون العدد كسمة
مكن است سويت در بها ميزان عدد جزون ثلث
 قسمة

قسمة احدى مائة وقيمة اثنين مائة وقيمة ثلثة
تبار كره ايشان عهد و نيار و تبار سيم و تبار چهارم ايشان
 مائة فيجعل الاول جزوة و الاثنان جزوة و الثلثة
صده تبار سيم كره و تبار اولين كره و آن دو كره و آن سه
 جزوة وان لم يمكن التسوية لافي القيمة ولا في العدد
يكون و اگر مكن تسوية در عدد و بها و در عدد
 كاربعة قيمتهم متساوية فعلى احد الوجهين
جزون چهارم كره تبار سيم ايشان برابر است پس جزا شوند دو دو و اگر
 يجزون ثلثة اجزاء و هي اثنان و واحد و واحد
جزون ثلثة سهم اجزا و آن دو يك جزا و دو يك جزا و دو يك جزا
 فان خرج سهم العتق لا احد الواحدين عتق و
سهم در سهم كره ازاد و تبار سيم ايشان برابر است
 اعيدت القرعة بين الثلثة فن خرج له سهم
موهود شود برادر ميان آن سه تبار اگر در سهم او سهم
 العتق عتق ثلثة و يخرج سهم العتق للاثنين
ازاد ازاد شود ثلث و اگر در سهم سهم ازاد و تبار دوم
 رقب الآخران و تعاد القرعة بينهم ربي
تمام است در آخرين و موهود قرعة ميان ايشان سهم غلام
 و سهم عتق من خرج له سهم العتق عتق كله
و سهم عتق سهم غلام و سهم آزاد سه تبار اگر در سهم او سهم
 و من الآخر ثلثة و في الثاني يرأى الاقرب
و از آخرين ثلث او در دوم رعایت کرده شود تبار

الِي فَضَّلَ الْأَمْرَ فَيَكْتَسِبُ كُلَّ عَيْدِي رُقْعَةً وَ
يُخْرِجُ وَاحِدَةً بِاسْمِ الْعَيْتُقِ مَنْ خَرَجَ مِنْ خَرْجِ إِيْتَمِ عَيْتُقِ
وَيُخْرِجُ وَاحِدَةً كَذَلِكَ مَنْ خَرَجَ مِنْ خَرْجِ إِيْتَمِ عَيْتُقِ ثَلَاثُهُ
وَالظَّاهِرُ أَنَّ هَذَا الْخِلَافَ فِي الْأَسْتِحْبَابِ دُونَ
وَقَدْ بَرَأْنَا مِنْ هَذَا الْخِلَافِ وَرَضْنَا بِهِ

فصل إذا اعتقنا بعض العبد

بِالْقُرْعَةِ نَمُظْهَرُ لِلْمَيْتِ مَالٌ وَخَرَجُوا جَمِيعًا
مِنَ الثَّلَاثِ عَتَقُوا وَلَهُمْ أَكْسَابُهُمْ مِنْ يَوْمِ
لِعِتَابِهِمْ وَلَا يَرْجِعُ الْوَرِثَةُ مِمَّا أَنْفَقُوا عَلَيْهِمْ
وَإِنْ كَانَ يَخْرُجُ بِمَا ظَهَرَ عِبْدٌ آخَرَ مِنَ الثَّلَاثِ
أَقْرَعُ بَيْنَ الْبَاقِينَ مَنْ خَرَجَتْ لَهُ الْقُرْعَةُ فَهُوَ
خَرَجَ الْأَوَّلُ وَمَنْ عَتَقَ مِنَ الْعَبْدِ الْقُرْعَةَ

ها
بجمله

حُكْمَ بَعْتِقِهِ مِنْ يَوْمِ الْأَعْتَاقِ وَأَعْتَبَرَتْ قِيمَتَهُ
يَوْمَ مَشِدِّ وَيُسَلِّمُ لَهُ مَا كَتَبَتْهُ مِنْ يَوْمِ الْأَعْتَاقِ
عَبْرٌ مَحْسُوبٌ مِنَ الثَّلَاثِ وَمَنْ بَقِيَ رَقِيقًا أَعْتَبَرَتْ
قِيمَتَهُ يَوْمَ الْمَوْتِ وَيُحْسَبُ عَلَى الْوَارِثِ مِنْ

الثَّلَاثِينَ مَا بَقِيَ مِنْ أَكْسَابِهِ يَوْمَ مَوْتِ

الْمُعْتَقِ وَلَا يُحْسَبُ مِنَ الثَّلَاثِينَ مَا كَتَبَتْ
بَعْدَ مَوْتِهِ فَلَوْ أَعْتَقَ الْمَرِيضُ ثَلَاثَةَ عِبْدٍ لَا
يَمْلِكُ غَيْرَهُمْ قِيمَةً كُلِّ وَاحِدٍ مِائَةَ وَكُتِبَ
أَحَدُهُمْ مِائَةٌ يَقْرَعُ بَيْنَهُمْ فَإِنْ خَرَجَ سَهْمُ الْعَيْتُقِ
لِلْكَاتِبِ عَتِقَ وَتَبِعَهُ كَسْبُهُ غَيْرَ مَحْسُوبٍ
مِنَ الثَّلَاثِ وَإِنْ خَرَجَ لِغَيْرِهِ عَتِقَ

ها
بجمله

كله واعيدت القرعة فان خرجت لغير

المكاتب عتق ثلثه وبقى ثلثاه للوارث

مع العبد الثالث وخرجت للمكاتب عتق

بعضه محسوباً من الثلث واتبعه من

الكسب مثله غير محسوب وبقى للوارث

من الرقيق والكسب مثلاً ما اعتقنا وسخر

ذلك بطريق الخبر بان يقال عتق من العبد ثلث

شيء وبتبعه من الكسب مثله غير محسوب

من الثلث ببقى للورثة ثلثاً مائة سوى شئتين

يعتق مثلي ما اعتقنا وهو مائة مثلاً مائتان

وشئتان وذلك يقابل ثلث مائة سوى

وغيره وان يقابل ثلث مائة سوى

وغيره وان يقابل ثلث مائة سوى

شئتين فيجبر ويقابل فائتان واربعه

اشياء يقابل ثلث مائة سقط المائتين بالمائتين

وتبقى اربعة اشياء في مقابلة مائة فالشئ خمسة

وعشر ور فعلنا ان الذي عتق من العبد اربعة

وتبعه من الكسب اربعة غير محسوب من

الثلث فصل من اعتق رقيقاً ثبت له

الولاء عليه سواء أخرج عتقه أو علق بصفه

وحصلت الصفه أو عتق المكاتب بأداء الحج

أو المستولدة بموت السيد والقريب بالملك

أو اعتق شركاله في عبد فسمى فاذا مات العتق

ولا وارث له من جهة النسب ورتبه المعقوق

وإن يولد له من جهة النسب

وإن يولد له من جهة النسب

تمام او موده بهوش وقره پس اگر درش بران...

عبد کرده الهاد شود ثلث او ومانه مانه وثلث او بر او درش

بامد سيم و اگر درش بران کتب کرد و...

بعض او محسوبه از ثلث قبايح او شود اين

ان کسب مثل ان غير محسوب است و باق بده او درش...

از تمام کسب مثل اگر از او دريم و بيم از...

ان بجز اربع سيم چنانکه گویند اولاد شده از عبد دوم

چيز و تابع او شود از کسب مثل او غير حساب شده

از ثلث مائة باشد بر او درش سيم و...

که بجز بود در جريان اگر از او دريم و ان صحت و بجز پس در مثل او...

و غير او وان يقابل ثلث مائة سوى

بشئتين

ان دو نفر پس جبر شود و تقابل شود و...

اشياء بران شود بر سيم ساقط شود و مده...

باق مانده چهار است و در تقابل کسي صد پس اشياء...

چهار مده پس دريم کرده اگر از او درش از عبد ربع است

و باق او شود از کسب سيم او غير محسوب است از

کسب اولاد کرده غلام ثابت شود و...

سردار بر او چه حال باشد از او باي نعلق کرده...

و حاصل شود ان صفت با او شود عبد مکاتب با دار...

يا مستولده از او شود بغير درون سيد يا از او و...

يا از او کرد بجز اگر در عبد سيم سيم کرده و...

ازش او بر او از او کشته

وكذا يأخذ الفاضل عن أصحاب الفرائض فان لم يكن
 لهم اذ كان متوفيا ياداه من صاحب فرضه كسب ان يثبت
 المعتق حيا فالمال لعصبات المعتق الاقرب
 انما اوقفه نذره ان مال براب غصبة معتق تروك
 فلا قرب ولا قرب النساء بولاء الغير فان كان
 ان يزوج ويوزع ارض زمان تهردهن فغير سبها انما
 للمعتق ابن وبنت اواب وام واخ واخت وورث
 براب معتق تروك وورثها بغيره وما يورثها بغيره
 الذكر واللائق ولو اعتق مسلم عبدا كافر اقامت
 المعتق والمعتق ابنان مسلم وكافر فورا لله الكافر
 ان انما مسلمه وورث معتق مسلم وكافر كالميراث او براب
 ولو اسلم المعتق ثمرات فورا لله المسلم وورث
 وكر مسلمان انما تروك سب براب ميراث او ميراث مسلم
 المرأة بالولاء من عتيقها واولادها وعتيقه و
 زن تم ولات ان الاذكرة خود هان اولاد او
 لو اشتريت امرأة اباهما فعتق عليها ثم اعتق
 كرهتيد ماله يورث اولاد براب سبها اذ كره
 عبدا ومات ذلك العتق بعد موت الاب
 معتق وورث ان انا اوقفه بعد موت
 فان كان له عصبة من النسب فلم الميراث
 سب انما براب معتق غصبة ان نسب براب انا ميراث

والنم

وان لم يكونوا فالارث للثبت والولاء للكبير
 وان يثبت غصبة سب ارث براب ان وخرت
مثاله اعتق عبدا ومات عن ابنه فثبت
 مثال ان اذ كره وعتق براب براب ان وورث سب ثابت تروك
 لهذا ولأه العتق ثمرات احداهما عن ابن يكون
 براب ايشان ولا يفتوح سب براب ايشان ان سبها باشد
 الولاء لآخيه وان كان ميراثه لابيه ومن
 ان ولد به از ارثش اكرم ميراث او از براب وكر
 منه الرق فلا ولأه عليه الا لمعتقه وعصباته
 ما ورثه غصبة سبها ولات براب ان براب معتق او غصبات معتق
 فاذا انك العبد معتقة فانت بولد ثمت الولاء
 براب مخرج كره وعتق براب كراهه كراهه او سبها ان سبها ولأه
 عليه لموالي الام فان اعتق الاب الولاء الى
 براب ولأه براب ولا ما ورث سبها ان كراهه براب
 مواليه ولو مات الاب رقيقا وعتق بعد
 برابها سبها براب كراهه براب غصبة ولأه براب
 انخرت الولاء الى مواليه فان عتق الحد او لا
 سبها ولأه براب او سبها ان كراهه براب حد او لا
 والاب رقيق فخل بخر الولاء الى موالى الحد فيه
 وورث غصبة ايا سبها ولأه براب موالى حد ذرين كراهه
 وجهان ان قلت نعم وهو الاقرب فاذا العتق
 او سبها ان كراهه براب ان وورث سبها براب كراهه انا كراهه

الاب

الاب انجز الولاة من موالى الجدي الى مواليد وان قلنا
لا يبقى لوالى الام حتى يموت الاب فينجز الى موالى
الجدي ولو ان ولد العبد من المعتقة ملك اناه
فهل ينجز الولاة الى نفسه حتى يزول عنه الولاة

اولا ينجز فيبقى عليه الولاة بموالى الام فيه وحيثما
اصحها الاول ولا خلاف في انه ينجز الولاة اخوته
عن جابر رضي الله عنه ان رجلا دبر غلاما ليس

كتاب التدبير

له مال غيره فقال رسول الله صلى الله عليه
والله وسلم من يشتره مبي فاشتره نعم التدبير

تعلق العتق بدبر الحيوة وقول القائل لعبد انت
تعلق انما غلامك انت تربعت حياة وقول شخص كره به عبد خود تو

حر او عتق بعد موتى او اذ امتك او متى مت فانت
حر او اعتقتك بعد موتى صريح فيه وكذا قوله
دترتلك او انت او انت مدتر على الاصح ويصح
التدبير بكليات العتق مع النية مثل ان يقول خلعت

سبيلك بعد موتى ويجوز التدبير مطلقا
على ما صورنا ومقتدا مثل ان يقول ان مت في
هذا الشهر او من مرضي هذا او في هذا البلد

فانت حر فان مات على تلك الصفة عتق العبد
والا فلا ويجوز تعليق التدبير مثل ان يقول

اذا دخلت الدار او متى دخلت الدار فانت حر
بعد موتى فاذا دخل الدار صار مدترا وتشرط
عبد او مردون حر او كراهه ولا تخل التدبير كرهه بدتر وشرطت

ان يدخل قبل موت السيد **فم** لو قال اذ امت
 انه دخل في بيت من بيوت سيد جان است اما اگر کدی که کاهیم
 ثم دخلت الدار فانت حر فليشرط الدخول بعد
 پس تو داخل شو بر سر بس تر بر ما شرط است داخل شدن بعد
 الموت ويكون على التراخي وليس للوارث بيعه
 بودن او و بیاشه بر است و بخاشه بر ارش و وقت
 قبل الدخول ولو قال اذ امت ومضى شه فانت
 پیش از دخول و اگر گفت هر کاهم و اگر است مایه پس تو
 حر للوارث استخدا منه في الشهر وليس له بيعه
 حر باشد بر ارش باشد خدمت کون ما دور ماه و وقت بر ارش و وقت
 ولو قال ان شئت فانت مدبر او انت حر بعد
 و اگر گفت اگر خواهم پس تو مدبر یا تو حر بعد
 موتي ان شئت فليشرط المشية على الاصل
 موت من ان خواهم پس شرط است خواستن بر متصل بودن
 ولو قال مت شئت فهو على التراخي ولو كان
 و اگر گفت هر زمان که خواهم ان بر تراخی است و اگر باشد
 بين الشريكين عبد فقال امتي متا فانت حر
 میان دو شریک بعبد پس هر دو گویند هر زمان که بپریم تو حر
 لو يعق العبد الممومتا جميعا و اذ امت
 آزاد شود ان عید تمام که نمیزد هر دو هرگاه بود
 احدهما فليس لوارثه بيع نصبه **فصل**
 از آنها یکی پس نباشد بر ارش او و وقتش نصیب آن کرده است

الاجتهاد

لا يصح تدبير المجنون والصبي الذي لا يمتز
 درست نباشد تدبیر مجنون و بچه که نمیزد
 من الممتز قولان كما في الوصية ويصح من
 از بچه ممتز دو قول است چنانکه در وصیت و وصیت است بپسر
 التفية وقد بين المرتد يبي على اقوال الملك ولو
 سقیم و تدبیر هر دو نباشد بر اقوال ملک و اگر
 ذرتت اذ تد فاحد الوجهين ان بقاء التدبير
 تدبیر هر دو پس هر دو است اما در دو وجه آن است که باقی ماندن تدبیر
 يبي على اقوال الملك والثاني وهو الذي ربح
 بیاشه بر اقوال ملک و دو وجه دوم همان است که ربح است
 بقاءه بكل حال ولو اذ المدبر العسطل وان
 باقی بودن آن با هر حال و اگر تدبیر مدبر باطل نشود اگر چه
 صار دمه مهذرا حتى لو مات السيد قبل
 کرد و خون او بر مودر تا اینکه اگر مرد سید پیش از
 قتله يعق ويصح تدبير الكافر الاصل حريتا
 قتل از او شود در وصیت است تدبیر کافر اصلا چه بر وقت
 كان اذ ذمتا ولا يمنع الحرني من حمل مدبره
 باشد یا ذمتی و منع نشود کافر مدبر از حمل کردن مدبره
 الى دار الكفر ولو كان للكافر عبد مسلم قد
 به دار کفر و اگر باشد بر کار عبد مسلم پس تدبیر کرد با او
 ينقض تدبيره ويباع عليه وان تدبر عبد الكافر
 باطل شود تدبیر او و فروخته شود بر غیر او و اگر تدبیر کرد با عبد کافر که او است

ثُمَّ أَسْكَمَ الْعِدَّةَ وَلَمْ يَرْجِعِ السَّيِّدُ عَنِ التَّدْبِيرِ
سپس اسکلان شد عید و رجوع نکرد سید از آن تدبیر

فَيَنْقُضُ التَّدْبِيرَ وَيَبَاعُ أَوْ يَنْتَرِعُ مِنْ يَدِهِ وَيَصْرِفُ
سپس باطل نمود تدبیر یا بیخود میفروشد یا برهنه میفروشد از دست او در حق خود

كَيْسَهُ إِلَى سَيِّدِهِ قَوْلَانِ أَحْسَنُهُمَا الثَّانِي **فَصَلِّ**
کسب از خود به سید او درین است قول احسن آن قول دوم است

يَصْرِفُ بَيْعَ الْمَدْبُورِ وَإِذَا بَاعَهُ أَوْ هَبَهُ وَأَقْبَضَهُ
درست است بیع مدبیر و اگر گاه فروخت او را یا بخشید او در حقش داد او را

ثُمَّ عَادَ إِلَيْهِ قِيلَ يَعُودُ التَّدْبِيرُ فِيهِ
سپس عود شده است و آیا عود نمود تدبیر در آن

خِلَافَ مَبْنِيِّ عَلِيٍّ أَنَّ التَّدْبِيرَ بَعْدَ الْمَوْتِ وَصَيِّدُ
خلافه که مبنی است بر آنکه تدبیر از بعد از موت و صیید است

أَوْ تَعْلِيقُ عَمِّقُ بَصْفَةٍ فِيهِ قَوْلَانِ أَحْسَنُهُمَا الثَّانِي
یا تعلیق است از او شود به صفت درین آمده در قول ازین است قول دوم است

وَإِذَا عَادَ يَعُودُ التَّدْبِيرُ عَلَى قَوْلِ عَوْدِ الْحَنْبَلِيِّ
درین جا که قول است عود نمود تدبیر بنا بر قول عوده شدن حنبلئ

وَيَبْنِي عَلَى هَذَا الْخِلَافِ الرَّجُوعُ عَنِ التَّدْبِيرِ
و بنا شده برین خلاف رجوع بودن از تدبیر

بِالْقَوْلِ بَأَنَّ يَقُولُ أَبْطَلْتُ التَّدْبِيرَ أَوْ نَقَضْتُهُ
بنا بر قول من چنانکه گوید باطل کردم تدبیر یا منقض کردم آن را

أَوْ فَسَخْتُهُ أَوْ رَجَعْتُ فِيهِ وَجِبَافَانِ جَعَلْنَاهُ وَ
یا منسوخ کردم او را یا رجوع کردم درین آمده دو وجه است که در این آمده است

صِيَّةً صَحَّ الرَّجُوعُ عَنْهُ بِالْقَوْلِ وَإِنْ جَعَلْنَاهُ
درست است رجوع از آن بقول و اگر کردیم او را

تَعْلِيقًا فَلَا لَوْ عَلِقَ عَمِّقُ الْمَدْبُورِ بَصْفَةٍ صَحَّ وَيَقِي
بر تعلیق درست نباشد و اگر تعلیق کرد او در صفت درست است و باقی ماند

التَّدْبِيرُ بِجَاهِهِ وَيَعْتَقُ مَا لَهُمْ أَسْبَقُ وَجُودًا مِنْ
آن تدبیر به حال خود و از آن شود آنچه که آن سبقت بر موجود شده است

الْمَوْتِ وَتَلَّتِ الصِّفَةَ وَيَجُوزُ وَطَى الْمَدْبُورَ وَلَا يَكُونُ
موت و آن صفت در وقت و طای عاید حیره و نباشد

وَطَى بَارِئًا رَجُوعًا عَنِ التَّدْبِيرِ فَإِنْ أَوْلَاهَا بَطَلَ التَّدْبِيرُ
و طای جاریه بر رجوع شدن از تدبیر پس اگر اولاد او باطل شود تدبیر

وَلَا يَصِحُّ تَدْبِيرُ الْمُسْتَوْلِيَةِ وَيَصِحُّ تَدْبِيرُ الْمَكَاتِبِ وَ
درست نباشد مستوله و درست است تدبیر مکاتب

كِتَابَةِ الْمَدْبُورِ **فَصَلِّ** إِذَا أَقَمْتَ الْمَدْبُورَةَ يُولَدُ مِنْ
و کتابت مدبیر و اگر گاه آمد مدبیره بولد از

زَوْجِ أَوْ زِنَاهُ لِيُثْبِتَ حُكْمَ التَّدْبِيرِ لِلْوَالِدِيَّةِ قَوْلُ
شوهر یا زینا ایضا ثابت شود حکم تدبیر بر اولاد درین آمده در قول

أَصْحَمَهَا أَوْ لَوْ كَانَتْ حَامِلًا لَيَوْمِ التَّدْبِيرِ فَلَا يَحْتَمِلُ
رجوع آن دو قریب است و اگر پیشه حامله در روز تدبیر پس رجوع است

أَنَّهُ يَثْبُتُ لَهُ حُكْمُ التَّدْبِيرِ فَإِنْ مَاتَتْ الْأُمُّ فِي حَيَاتِ
که ثابت شود او را حکم تدبیر پس اگر بمرد مادر اولاد در حیات

السَّيِّدِ لَمْ يَبْطُلِ التَّدْبِيرُ فِي الْوَلَدِ وَكَذَا لَوْ جَعَلَ
سید باطل نشود آن تعلیق در اولاد و هم باطل نشود اگر رجوع کرد

عَنْ تَدْبِيرِهَا وَصَحْنًا الرَّجُوعَ إِنْ كَانَ الْوَلَدُ مُنْفَصِلًا
 از تدبیر عاقل و درست در رجوع را اگر باشد آن ولد هر چند است
 وَقْتًا الرَّجُوعَ فَإِنْ كَانَ حَامِلًا بَعْدَ فَكَيْدِكَ عَلَى
 در وقت رجوع پس اگر باشد حامل هم چنان است تبار
 الْأَخِيحَ وَلَوْ دَبَّرَ الْحَمْلَ وَحَدَّ جَارَ وَإِذَا مَاتَ عَتَقَ
 فرزند و اگر تدبیر با حمل تنها بود باشد و هرگاه مرد اولاد شود
 الْحَمْلُ دُونَ الْأُمِّ فَإِنَّ بَيْعَ الْأُمِّ صَحٌّ كَانَ رُجُوعًا
 آن حمل غیر از مادر پس اگر در وقت ماورای است و باشد رجوع شدن
 عَنْ تَدْبِيرِ الْحَمْلِ وَالْمَعْلُوقِ عِنْتِهَا بِصِفَةِ إِذَا نَتَّ
 از تدبیر آن حمل و معطوفه که علق است اولاد بود و هرگاه اولاد
 بُولَدِهِمْ ثَبَتَ حُكْمُ التَّعْلُوقِ لِلْوَلَدِ حَتَّى يُعْتَقَ بِعَيْتِهَا
 بولد اگر ثابت شود حکم آن تعلیق برابر ولد است اولاد شود و اولاد شود
 يَجْرِي فِيهِ الْقَوْلَانِ فَإِنْ قُلْنَا نَعَمْ وَإِذَا بَطَلَتِ الصِّفَةَ
 جاری شده است درین آن دو قول پس اگر که می شود و هرگاه باطل شود صفت
 فِي الْأُمِّ بِمَوْتِهَا أَوْ بِمَوْتِ السَّيِّدِ بَطَلَتْ فِي الْوَلَدِ
 در مادر بمردن او یا بمردن سید باطل شود در ولد
 أَيْضًا وَلِذَا مَدَّ تَرْدُونَ الْأَبَ وَجَنَابَةَ الْمَدْبُرِ
 و ولد مد تدبیر نیز است و جنابیت تدبیر
 كَحَنَابَةِ الْقَيْنِ **فصل** يُعْتَقُ الْمَدْبُرُ مِنْ
 همچون قنای است از
 الثُّلُثِ وَإِذَا كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ لِيَسْتَعْرِقَ التَّرَكَةَ لَهُ
 ثلث در گناه باشد بود دین استعرق است آن ترک کرد
 مخرج

لِيَعْتَقَ مِنْهُ شَيْءٌ وَإِنْ كَانَ لِيَسْتَعْرِقَ بِنِصْفِ قِيَمَةِ
 مالا و شود از آن چیزی و اگر باشد استعرق است بر عینه بهار
 الْعَبْدِ بِعِ بِنِصْفِهِ فِي الدِّينِ وَعَيْتُكَ مِنَ السَّاقِ ثَلَاثَةٌ
 آن عبد و عیت خود را در دین و اولاد شود از باقی ثلث او
 وَإِذَا عُلِقَ عِنْتِكَ بِصِفَةٍ لَا يُوجِدُ إِلَّا فِي
 در گناه تعلیق کرد از در عبد خود بر صفت که موجود نشود مگر در
 الْمَرِيضِ بَانَ قَالَ إِنْ دَخَلْتَ الدَّارَ فِي مَرَضِ مَوْلَى
 مرض چنانکه گوید اگر داخل در منزل در مرض موت من
 فَانْتِ حُرٌّ فَعَبْرَ عَيْتِكَ مِنْ الثُّلُثِ وَإِنْ
 پس تو حُرّ است اعتبار شود از اولاد از تعلیق و اگر
 كَانَتْ الصِّفَةُ بِحَيْثُ يُجُوزُ وَقَوْعُهَا فِي
 باشد آن صفت بر شیخ روا باشد واقع شدن آن صفت
 الصِّحَّةِ وَالْمَرِيضِ وَقَعَتْ فِي الْمَرِيضِ فَاصْحَحَ الدِّينَ
 تن در صحت و مرض و واقع شد در مرض پس اصحح الدین
 إِعْتِبَارًا مِنْ رَأْسِ الْمَالِ وَانْكَارُ السَّيِّدِ التَّذْبِيرِ
 اعتبار بودن آن است از رأس المال و انکار کردن سید از تدبیر
 إِذَا رَعَاهُ الْعَبْدُ لَا يَكُونُ رُجُوعًا وَإِنْ جَوَّدَ
 هرگاه دعا کرد از عید نشود بر رجوع و اگر که برادر
 الرَّجُوعَ عَنِ التَّذْبِيرِ حَتَّى يَخْلَفَ عَلَيْهِ وَلَوْ
 رجوع شد از تدبیر از است تا آنکه سوخته شود بر سر او و اگر
 اِخْتَلَفَ وَارِثُ السَّيِّدِ وَالْمَدْبُرِ فِي مَالٍ فِي
 مختلف شدند وارث سید و مدبر در مال هر که در

بِالْمَدْرِ فَقَالَ كَتَبْتُهُ بَعْدَ مَوْتِ السَّيِّدِ وَقَالَ
دست مدبر است پس گفت کتب کرده ام از بعد از موت سید و گفت

الْوَارِثُ بَلْ قَبْلَهُ وَهُوَ مِيرَاثُ الْقَوْلِ الْمَدْرِي
وارث بگو پیش از موت و آن میراث است پس قول قول مدبر است

مَعَ مَمْنُونِهِ وَلَوْ أَقَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بَيْتَهُ فَبَيْتُ
با تو کند او و اگر آوردند کل را هر از آنها بیست بیست است

الْمَدْرِي أَوْلَى بِالْقَدَمِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
مدبر پیش از قدم و خدا عالم است با حق

كِتَابُ الْكِتَابَةِ

قال الله تعالى وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ الْكِتَابَ مِنْهَا
این فرشته است و در کتب کتابت کردن با عید

مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ الآية الكريمة مستحبة إذا

طلبها العبد وكان أميناً قوياً على الكسب وإن
طلب کند از عید و باشد آن عید امین باشد صاحب تربت است و اگر

لم يكن أميناً لم يستحب وإن لم تقو على الكسب
نباشد امین است نباشد و اگر تقو نباشد کسب

فكذلك في أصح الوجهين ولا يكره مجال وضعها
پس هم چنان است در صحیح از دو وجه و نباشد مکره هیچ حال عید کتابت

ان يقول كاتبك على كتابتها إذا أدبته فان
اگر گوید کتابت کردم با تو بر چندان خود و فرموده اگر کتابت

حزوين عدد الخوم وما يؤدى في كل حجم
خزین و شمار و شمار خوم را و آنچه او را می شود در هر و شمار

ولو لم يصترح بالتحقيق ونواه كفى ولا يكفي
و اگر صریح نماند بر تحقیق و نواه کفایت و نماند

لفظ الكتابة دون التعليق ونيت على
لفظ کتابت است دون تعلیق و نیت او بنا بر قول

الأصح ويقول العبد قلت وشرط في
رجح و تو گویم عبد بگویم کردم و شرط است در

السيد المكاتب التكليف والإطلاق فلا
سید مکاتب کتبه تکلیف بود و در دست لغز باشد پس

يكتب الضبي والمجنون والمحرر عليه بالتمام
کتابت کند بچه نابالغ و دیوانه و محرر علیه با تمام

ولو كاتب المريض عبداً اعتبر قيمته من الثلث
و اگر کتابت کرد در ایض با عید که معتبر است بهای او از ثلث

فإن له مثلاً قيمته صححت كتابته كله وإن
سپس اگر باشد او در وقت حیات عید است کتابت او تمام و اگر

وإن لم يملك شيئاً وادى الخوم قبل موت
و اگر مالک نباشد چیزی بریزد از آن عید و او کرد خوم را پیش از موت

السيد فينظر الى قيمته والى الخوم فإن كانت
سید است تا مال طرد بر نهایی عید و به کجاست کتابت او باشد

قيمته مائة وكاتبه على مائة وادى ما عتق
قیمت او صد و کتابت کرد با صد و او اگر دهد از آن و عتق

ثلثاه وان كاتبه على مائتين واذا اها عتق كله
 وثلثه او واكثر كاتبه كذا بر دودعه او اكره دودعه او اكره دودعه او اكره دودعه
 وتصح كتابة الكافر وكتابة المرتد يفي على الاقوال
 درست است كتابت كافر وكتابت مرتد ناسته بران قولها ك
 في ملكه فان قلنا بالوقف ففي صحته اقوالان
 در ملكه ودر صحته اگر كويم بر وقت کردن پس در تركه در قول او است
 الجريد المنع ويشترط في المكاتب التكليف
 قول جريد بر منع است وشرط است در مكاتب كعبه شيد كلفت بودن و
 فلا يكاتب الصبي والمجنون ولا يصح كتابة
 پس كتابت لشوه با عيب تا بالغ در بوانه درست ناسته كتابت
 العبد المراهون والمستاجر وفي العوض ان يكون
 عبيد مراهون ودر اجاره داده ودر ملاقات در عوض انكه باشد
 ديناً فلا تصح الكتابة على العين ويصح
 بر قرض پس درست ناسته كتابت بر سر عين درست است
 على المنافع وان يكون مؤجلاً فلا تصح الكتابة
 بر سر منفعت ومن شرط صحته بر اجل پس درست ناسته كتابت
 الحاله وان يكون مختصاً بيمين فصاعداً وفي
 بر سر حاله وشرط است باشد كويم ان به وقت ودر بيشتر در نرد
 وجهه انه اذا ملك شقيقاً من عبد وبقائه
 ودر ان است كه كاهه مالك شد بچشم از عبيد ومانه ان عبيد
 حر وكاتب ذلك الشقص لم يشترط فيه
 حرمت وكتابت كرمه ان بچشم را شرط ناسته در ان
 التاجيل

التاجيل ولا التخم ولو كاتبه على خدمة شهر
 اجل نمانه واهم كويم كرمه واكلت است كرمه بر خدمت ماهي
 ودينار عند انقضاء الشهر صحته الكتابة ولو كاتبه
 وكتب دينار ودر وقت تمام شدن ماه درست است كتابت واكلت است
 على ان يبيع منه كذا فسدت ولو قال كاتبك
 بر اكره بيزر شده بسيد ان جزا فاسته كتابت واكلت است كتابت كويم كرمه
 وبعثت هذا الثوب باللف ونجم الالف و
 ودر نهم بر تو راين نوبه را به هزار ودر نهم كرمه هزار
 علق يادائه الحرية فلا يصح بطلان البيع
 تعليق كرمه او راين جز بودن عبيد صحيح است كه باطل است ببيع
 وفي الكتابة قولاً تفريقاً لصفقة ولو كاتب
 درست كتابت در قول او كه در تفريق منصفه وكر شده است واكلت است
 ثلثة اعبد على عوض منم وعلق عتقهم ياداً
 بر سه عبيد بر سر عوض كرمه وعلق كرمه او راين بداران عوض
 فلا ظهر صحته الكتابة ويوزع التسوي على قوتهم
 پس نظر بر درست است كتابت است ودر نهم كرمه او راين بداران عوض
 يوم الكتابة فمن ادى منهم حصته عتق
 در روز كتابت كرمه پس انكه او كرمه او راين بداران عوض
 ومن عجز رقب فصل يصح كتابة لبعض
 واكله او كرمه عتق كرمه درست است كتابت لبعض
 العبد اذا كان باقيه حراً فان كان جميعاً
 عبيد انگاه باشد باقعه ان حراً باشد پس انكه است باقعه او كرمه او

نَطَلَتِ الْكِتَابَةَ فِي قَدْرِ الْحَرِّ فِي الْبَاقِي قَوْلًا تَقْرِيْبًا
 باطل است کتابت بر قدر حر در باقی آنکه در قول تقریب
 الصَّفَقَةَ وَإِنْ كَانَ بَاقِيَهُ رَقِيْقًا وَالْكِتَابَةُ بَاطِلَةٌ
 صفت و اگر باشد باقی او بر قدر است آن کتابت باطل است
 إِنْ كَانَ الْبَاقِي لغيره وَلَمْ يَأْذِنْ فِي الْكِتَابَةِ وَإِنْ
 اگر باقی او باشد بر غیر است یا اذن داده در کتابت او
 أَذِنَ لَهُ أَوْ كَانَ الْبَاقِي لَهُ فَكَذَلِكَ عَلَى الصَّحِّحِ وَلَوْ
 اذن بر او یا باشد آن باقی را بر او چنان است حکم بر او و اگر
 كَاتِبًا مَعًا أَوْ وَكَلَّأْنَا حَتَّى كَاتَبَهُ أَوْ وَكَلَّ
 کتابت کرد بر او یا هم یاد کند که در آن کتابت کند یا دیگر
 أَحَدُهُمَا الْآخِرُ فَكَاتَبَ صَالَةً وَكِلَاهُمَا صَحَّ الْعَقْدُ
 یکی از آن دو آخرین را بر کتابت بر صحت است و هر دو کتابت درست است
 وَيَدْبَعِي أَنْ يَتَّفِقَا فِي النَّحْوِ فَلَا يَنْجِ أَحَدُهُمَا بَعْضُ
 و لازم است که اتفاق کنند در نحوه و نمی نجات دهد یکی از آنها
 وَالْآخِرُ ثَلَاثَةٌ وَأَنْ يَجْعَلَ مَالِ الْكِتَابَةِ بَيْنَهُمَا
 و آخرین سه و آنست که مال کتابت بین آنها
 عَلَى نِسْبَةِ اشْتِرَاكِهِمَا فِي الْعَيْدِ فَلَوْ شَرَّ طَائِفًا
 بر نسبت اشتراک ایشان در عید پس شرط کرد در طایفه
 ذَلِكَ تَفْوَكَ الْوَكَاةَ أَحَدُهُمَا نَصِيْبُهُ دُونَ الْآخِرِ
 آنست که سهم آن یکی است که اگر باشد که یکی ایشان نصیب خود را از آن
 وَلَوْ كَاتَبَا مَعًا وَعَجَزَ عَنْ آدَاءِ النَّحْوِ فَعَجَزَهُ
 و اگر کتابت کردند با هم و عاجز بود از آداء نحوه

أَحَدُ الشَّرِكَيْنِ وَإِذَا رَادَ الْآخِرُ تَبْقِيَةَ الْكِتَابَةِ فِي
 یکی از دو شریک و اراده کرد آخرین باقی بودن کتابت و
 نَصِيْبَهُ هُوَ قَطْعَ هِمْنِنَا قَاطِعُونَ بِالْحِوَارِ وَلَوْ
 نصیب او قطع کرده و زمین با قاطعان سه شریک و اگر
 أَنْزَلُوا أَحَدَهُمَا عَنْ نَصِيْبِهِ أَوْ أَعْتَقَ نَصِيْبَهُ
 اگر از یکی ایشان از نصیب خود یا آزاد کرد نصیب خود را
 وَيَقُومُ عَلَيْهِ نَصِيْبُ الشَّرِيكِ إِنْ كَانَ مُؤَسِّرًا
 و بجا کرده شود بر او نصیب شریک اگر ترانه باشد
فصل يجب على السيد ابتداء المكاتب وهو
 واجب است بر سید آنگاه که در عید کتابت او
 أَنْ يَحْطَّ عَنْهُ جُزْءٌ مِنْ مَالِ الْكِتَابَةِ أَوْ يَدْفَعُ
 آنست که بر سید قطعه کند از او یا بر او مال کتابت یا دفع کند
 إِلَيْهِ شَيْءٌ بَعْدَ الْأَخْذِ وَالْأَوَّلُ أَوْلَى وَالْحِطُّ
 یا او چیزی بعد از اخذ کردن مال و اولین بهتر است و بر نظر کردن
 بِالنَّحْمِ الْآخِرِ الْبَقِي وَالْأَصَحُّ أَنْ الَّذِي يَجِبُ
 با نحم آخر باقی است و اصح آنست که بر او واجب باشد
 حِطُّهُ مَا يَقَعُ عَلَيْهِ اسْمُ الْمَالِ وَلَا يَخْتَلِفُ
 بر نظر کردن آنچه افتد بر او اسم مال و مختلف نشود
 بِكُشْفِ مَالِ الْكِتَابَةِ وَقَلْتَهُ وَإِنْ وَقْتُ وَجُوبِهِ
 بسیار مال کتابت و اگر آن وقت و وجوب آن
 مَا قَبْلَ الْعِتْقِ وَيَسْتَحْتَبُ أَنْ يَحْطَّ قَدْرَ الرِّبْحِ
 پیش از آزاد است و مستحب است که بر نظر شود قدر ربح

نصیب او
 اگر ترانه باشد

فصل
 المكاتب

والا فالسبع **فصل** ليس للسيد وطى مكاتبه
و اگر نه سبع که هفت باشد

لكن لاحد عليه سواء كان عليا بالحرما او
اما اگر نه باشد هر چه باشد علیا یا غیره

جاهلا وتعلق به المهر فان عجزت سقط
فان عجزت و تعلق کرد بان و مهر سپرد اگر عجز کرد از او مال سقط شود

فان عجزت اخذته وان اولدها فالولد حر
اگر نه باشد اخذ کرد مهره و اگر بولد او مهره را پس از او مرمت

ولهي مستولدة وتبقى الكتابة فان عجزت ثمرات
و مهره مستولده است و باقی ماند کتابت اگر عجز کرد از او پس برود

السيد عتقت عن حمة الاستلاد والاطهر
سید از او داد جاریه از حمة استلاد و الاظهر

انه لا يلزمه قهمة الولد واذ اتت المكاتب بولد
که لازم نیاید او را به مال بولد و اگر کتابت بولد

من زوج او ناهل يثبت حكم الكتابة للولد
از شوهر او یا از زن او اثبات شود حکم کتابت بر بولد

فيه قولان اصحها نعم فان عتقت عتق
درین آمده دو قول راجح است کتابت بولد اگر از او باشد جاریه از او داد

الولد وان عجزت رق وليس على الولد شيء من
ان ولد و اگر عجز کرد از او غلام است و ولد و نباشد بولد بر سر از ان

الخوم والحق في الولد لها او للسيد فيه قولان
نجوم و حقیقت در ولد جاریه را سید یا سید را درین آمده دو قول

اشبهما

اشبهما الثاني ويكفي من القولين ان القهمة
اشبه ان دوم است و بنا شود ازین دو قول که قیمت

لن يكون اذا قتل الولد فالاصح ان ارش الحنابة
بر اگر نه باشد اگر نه قتل بولد پس اصح است که ارش جنابیت

عليه وكسبه والمهر يسق منهما عليه وما فضل
بر بولد است و کسب بولد و مهره تسق شود از انها بر بولد و اگر زیاد است

يوقف فان عتق الولد فهو له وان رق العجز
سوقوف باشد پس اگر آزاد بولد ان زیاده او را باشد اگر غلام شد به عاخر بولن

الأم فهو للسيد **فصل** لا تعتق من المكاتب
اما اگر نه زن زیاده سید را باشد ان از نطفه از عبد کتابت

شي با ذاء بعض الخوم وانما يتعلق عنه با ذاء
چیز با ذاء بعض از نجوم و انما يتعلق عنه با ذاء

اخرها فان مات قد بقي عليه شيء مات
اخر نجوم پس اگر ببرد و باقی مانده بر سر چیز مرده است

رققا ولو اتى المكاتب ببعض الخوم فقال
بر بولد و اگر آمد عبد کتابت به بعض از نجوم سبک گفت

السيد هذا حر ام واقام عليه بيته كم
سید این حر است و او را در بیترتو سفارش

يحر على اخذ وان لم يكن له بيته فله تحليف
بر بولد بر گرفته شود بر آن و اگر نباشد او را شده پس او را بیست و کند و ان

العبد على انه حلال فان نكل حلف السيد
ان عبد بر آنکه ان مال حلال است پس اگر نکل کرد سوگند سید

وَادَّخَلَ الْعِدَّةَ لِلتَّيْدِ أَمَا أَنْ تَأْخُذَهُ أَوْ
وهرگاه سوخته چو در عید کشته شد بر آن سید کاه اگر اذن مال را یا
 تَزِيئُهُ عَنْ هَذَا الْقَدْرِ فَإِنْ أَبِي أَخَذَهُ إِلَى الْكِرْوَانِ
بزرگتر دور از این قدر پس اگر با بزرگتر سید اخذ از تمام و هرگاه
 أَدَّى الْمَكَاتِبُ عَضًا فَخَرَجَ مَسْتَقَرًّا رَجَعَ السَّيِّدُ
اگر در عید مکاتب مال سید در شد مستحق غیر بر می خورد
 عَلَيْهِ بَعْوَضُهُ فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ فِي النَّجْحِ الْأَخِيرِ
بر مکاتب بقیه عوض آن مال سید اگر باشد آن عمر کردن را در آخر
 بَانَ أَنَّ الْعَيْقُ لَمْ يَحْصُلْ وَكَذَا إِنْ كَانَ السَّيِّدُ
فا هر شود که آن از او حاصل نشده است و هم چنان اگر باشد سید
 قَالَ عِنْدَ أَخْذِهِ أَنْتَ حُرٌّ وَإِنْ خَرَجَ مُعِيًّا فَإِنْ
گفت در وقت اخذ آن مال تو حُرست و اگر در شد آن مال بیست کسی اگر
 شَاءَ رَضِيَ بِهِ مُعِيًّا وَإِنْ شَاءَ رَدَّهُ وَأَخَذَ
خواهد راضی شود بان بیعتا و اگر خواهد رکنه آنرا و اذ کند
 الْبَدَلُ **فصل** لَا يَتَزَوَّجُ الْمَكَاتِبُ بغيرِ اِزْنِ
بدان آن زن کز او در عید مکاتب بدون اذن
 السَّيِّدِ وَيَتَزَوَّجُ بآزِنِهِ وَالْأَظْهَرُ أَنَّهُ لَا يَتَزَوَّجُ
سید و بجز اذن او و اظهر آنست که عید مکاتب سید
 وَإِنْ أِزْنُ لَهُ السَّيِّدُ وَلَهُ الشَّرِيكُ الْخَوَّارِيُّ
و اگر اذن دهد بر او سید و اولی بکند خریدن جاریه را
 لِلتَّخَارُجِ فَلَوْ وَطِئَ جَارِيَةً فَلَا حُدَّ وَإِنْ أَحْبَلَهَا
میرزا را که سید او فرو کرد و جاریه حد نباشد و اگر مال او جاریه را

فأولاد

فَأَوْلَادُ نَيْبِ ثَمَّانٍ وَلَدَتْهُ فِي حَالِ الْكِبَايَةِ أَوْ بَعْدَ
پس آن ولد صاحب نایب است اگر به ولد کرد و ولد در حال کتایب یا بعد از
 عَيْقِ الْمَكَاتِبِ لِأَقْلٍ مِنْ سِتَّةِ أَشْهُرٍ كَانَتْ
اولاد عید مکاتب به کمتر از شش ماه تمام نباشد
 الْوَلَدُ عَلَيْهِ لِعَيْقِ بَعْتِقِهِ وَيُرْقُ بَرْقَهُ وَهَلْ يُصِيرُ
آن ولد به عید است از او شود باز در او و غلام شود به غلامی از او اگر چه جاریه
 أُمٌّ وَكَذَلِكَ فِيهِ قَوْلَانِ أَحَدُهُمَا الْمَنْعُ وَإِنْ وَلَدَتْ
به مادر ولد بر او درین آیه دو قول است یکی آنست که اگر به ولد او را
 بَعْدَ الْعَيْقِ لَأَكْثَرٍ مِنْ سِتَّةِ أَشْهُرٍ وَكَانَ بَطْنًا
بعد از عید از او بیشتر از شش ماه و بوده است و ما بنده آن جاریه را
فَهُوَ حُرٌّ وَهِيَ أُمٌّ وَلِدُ فَصَلٌ إِذَا عَجَلَ الْمَكَاتِبُ
پس آن ولد حُرست و جاریه مادر ولد است هرگاه فحید کرد عید مکاتب
 مَالًا لِكِتَابَتِهِ قَبْلَ الْحَلِّ فَلَا يَجِبُ السَّيِّدُ عَلَيْهِ
بدان مال کتایب پیش از حال شدن اجل میزوره نشود سید
 الْقَبُولُ إِنْ كَانَ لَهُ فِي الْأَمْتِنَاعِ عَرْضٌ إِنْ كَانَ
قبول کردن هر که باشد در امن کردن از قبول عرض سید باشد
 زَمَانًا هَبًّا وَكَانَ حَيًّا وَأَنْ يَحْتَاجَ إِلَى عِلْفِهِ
زمان غارت یا باشد آن حیوان محتاج به علف
 أَوْ طَعَامًا يَرِيدُ أَنْ يَأْخُذَهُ عِنْدَ الْحَلِّ طَرَبًا
یا به طعامی بخواهد که از او اخذ کند از او در وقت حال شدن سید
 أَوْ كَانَ يَحْتَاجُ فِي حِفْظِهِ إِلَى مَوْئِنَةٍ كَالطَّعَامِ
یا باشد محتاج در حفظ آن به مشقت چون طعام

الكثير والخشب الثقيل وان لم يكن له في الامتناع
 بغيره ووجب سكين واكثر ياشد رازك در امتناع
 غرض فخر فان اى ان ياخذ الحاكم واذا عمل
 غرضين بجزیره شود اگر ايا کرد ايا اقله کند حکم و هر گاه بغير
 الخوم قبل المحل لم يبره عن الباقي فابرا ولم
 از خوم بيشتر نماند بغيره و اگر باقى از خوم بجزيره
 يصح الذم ولا الابراء وكذا لو ابراه السيد
 در ذم نباشد و اى ان خوم و هم بر کردن و هم در ذم نباشد اگر بر کرد و اى سيد
 عن بعض الخوم لم يبره عن الباقي لا يصح الابراء ولا
 از بعض خوم بغيره بماند در ذم نباشد ان ابراه و سيد
 يجوز للسيد بيع خوم الكتابة قبل اخذها
 روا بر سيد فروختن خوم کتابت را بغير از اخذ ان
 ولا الاعتياض عنها ولو باعها فاداءها المتكاتب
 و هم در ذم نباشد عوض گرفتن از ان خوم و اگر با بغير فروختن از داده اگر ابراه
 الى المشتري لم يفتق على اصح القولين والسيد
 به مشتري ازا و شود بنا بر اصح از دو قول و سيد
 يرجع على المكتاتب والمكتاتب يرجع مما دفع
 رجوع کند بر کتابت و کتابت رجوع کند بيا که دفع کرده است
 على المشتري وليس للسيد بيع رقة
 به مشتري و نباشد بر سيد بيع رقة
 المكتاتب على الجدي ولو باعه فادى
 عبد كتابت بنا بر قول جديد و اگر فروخت او را بر ابراه
 الخوم

الخوم الى المشتري فهل يعتق فيه العرقان وهبه
 خوم را به مشتري ايا ازا و شود در ذم نباشد دو قول و سيد
 المكتاتب كبيعه وليس له بيع ما في يد المكتاتب
 كتابت را چون به اوست و نباشد او را فروختن آنچه در دست كتابت است
 ولا احتاق عبده ولا تزويج امانته و اذا قال
 و نباشد سيد را از ذم کردن عبد كتابت و هم فروختن او را و امانت او و هر گاه كفت
 للسيد احبني اعتق مكاتبك وعلى كذا ففعل
 به سيد بيايد از او كفت مكاتب خود را و بر من باشد چنين چنان را
 عتق واستحق السيد على الممتس ما التزم
 از او و مكاتب و مستحق سيد بر الممتس كفته ايا لازم كرهيد
فصل الكتابة لا فدية من جهة السيد ليس
 هر گاه كتابت لازم است از جهت سيد نباشد
 له فسخها الا ان يبيع المكتاتب عن اداء ما عليه
 او را فسخ ان گره كفت ما بغير باشد كتابت از او را بغير بر اوست
 وجائزة من جهة العبد فلا يجبر على الاداء
 و ما بغيرت از جهت عبد بغير جبر كفته شود او را مال
 وان كان معه و فاء وله ان يمتنع و يخلفه
 و اگر با باشد با او و فاء له ان كمال او را بغيره كفته او را بغيره فروختن او را
 و حينئذ فيقال للسيد ان شئت فاصبر
 و در بين وقت كفته شود بر سيد را اگر خواهى صبر كن
 وان شئت فافسخ العقد وهل للمكتاتب
 و اگر خواهى فسخ عقد را و ايا باشد بر كتابت

الفسخ فيه وجهان اظهرهما نعم واذا اراد التند
 نسخ كرون ودين لانه ووجه الفسخ ان يكون
 الفسخ فله ان يفسخ بنفسه وله ان يرفع الامر الى
 الحاكم حتى يفسخ ولو استمهل المكاتب عند حلول
 النسيئة فليس له ان يمهل ثم ان بدله الفسخ ممكن
 منه وان كان في بد المكاتب عرض امهله
 الى ان يبعها فان عرض كساده فله ان لا يبيد في
 المهلة على ثلثة ايام وان كان ماله غائبا امهله
 الى الاحضار ان كان على مبادور مسافة القصر
 وان كان على مسافة القصر لم يلزمه الامهال
 ولو كان المكاتب غائبا وقت حلول النسيئة فليس له
 فسخ الكتابة فان كان له مال حاضر لم يكن للقاء
 الفسخ

ان لو

يؤدى منه النجوم ولا يفسخ الكتابة يجنون
 المكاتب ويؤدى القاضى النجوم ان وجد له
 مالا وان جن السيد دفع المكاتب النجوم
 الى وليه ولا يعنى بالدفع اليه **فصل**
 اذا قتل المكاتب سيده فلو ارثه القصاص
 فان عفي على الدية او كان القتل خطاء اخذ
 الدية مما في يده فان لم يكن في يده مال
 فاصح القولين ان له تعينه وان جنى على
 طرف السيد فاقصاه واخذ الدية على
 ما ذكرنا في الوارث وان جنى على نفسه اجنى
 او طرفه فلو ارثه اوله القصاص فان عفي

يا بر اعفاه

عَلَى الذِّمَّةِ أَوْ كَانَتْ الْحِجَابِيَّةُ خَطَاءً أَخَذَ مِمَّا فِي يَدِهِ
بروینت یا باشد آن حیایت عفاست از کتبه از آنچه در دست است
 وَمَا يَكْتَسِبُهُ أَقْلُ الْأَمْرَيْنِ مِنْ قِيَمَتِهِ وَإِشْرَافِهِ
و آنچه کسب کند از کم از دو لغت از چهار او و اشرف
 الْحِجَابِيَّةُ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي يَدِهِ شَيْءٌ وَسَأَلَ الْمَسْتَحِقَّ
حیایت پس اگر نباشد در دست او چیزی و سوال کرد مستحق
 فَعَجَزَهُ عَجْرَهُ الْحَاكِمُ وَسِعَ فَإِنْ كَانَ الْأَرْضُ
عاجز کردن او عاقر کند او را کما بود وقت نمود پس اگر باشد ارضش
 دُونَ قِيَمَتِهِ بَيْعَ مِنْهُ قَدْرُ الْأَرْضِ وَيَقْبَلُ الْكُتَابَةَ
کمتر از چهار او از وقت شود و از آن قدر ارض سر و تا آن کتابت
 فِي السَّابِقِ وَلِلسَّيِّدِ اسْتِبْقَاءُ الْكُتَابَةِ فِيهِ مَا حَقَّقْنَا
در سابقه و سید را باشد طلب با آن بودن کتابت در آن سید را کتبت
 الْفِدَاءَ وَلَوْ أَعْتَقَهُ بَعْدَ الْحِجَابِيَّةِ أَوْ أَنْبَاءَهُ
فدا دادن و اگر آزاد کرد او را بعد از حیایت یا اگر کرد او را
 عَنْ النَّخْوِمِ عَمِقَ وَكَانَ مَخْتَارًا لِلْفِدَاءِ وَإِذَا
از نخوم عمیق و باشد مختار بر ارض فدا و اگر کاه
 قَتَلَ الْمَكَاتِبَ بَطَلَتْ الْكُتَابَةُ وَمَاتَ رَقِيقًا
قتل کرد مکاتب باطل شود کتابت و میرد بر غلامی
 ثُمَّ إِنْ قَتَلَهُ سَيِّدُهُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ إِلَّا الْكِفَاءُ
پس اگر قتل کرد او را سید او پس تنهاست بر او مگر کفارت
 فَإِنْ قَتَلَهُ غَيْرُهُ فَلِلسَّيِّدِ الْأَقْصَاصُ إِنْ
پس اگر قتل کرد او را غیر سید بر سید باشد
 تعلق

تَلَقَّ بِقَتْلِهِ الْقِصَاصُ وَإِنْ عَفَى فَلَهُ أَخَذُ قِيَمَتِهِ
تعلق دارد به قتل او قصاص و اگر عفو کرد او را باشد لغت چهار او
فَصَلِّ يَتَقَبَّلُ الْمَكَاتِبَ بِالْبَيْعِ وَالشَّرِيِّ وَ
بر هر دو آیه مکاتب بترجیح و غیره
 سَائِرِ النَّصَرَاتِ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا تَبَرُّعٌ وَلَا خَطَرٌ
و دیگر نصرات که نباشد تبرع و خطر
 وَمَا فِيهِ تَبَرُّعٌ كَالْهَبَةِ وَالْعَيْقِ وَشَرِيِّ الْفَرَسِ
و آنچه در آن رایگان چون هبه و الا در و زمین از آن
 وَالْبَيْعِ بِالْغَيْنِ أَوْ خَطَرٌ كَالْبَيْعِ نِسْرًا وَلَهَا
بایع کردن به غنیمت یا بخرند خطر چون بیع نسبه و همه کردن
 الْقَرَبِ الَّذِي يَعْتَقُ عَلَيْهِ وَهُوَ غَيْرُ كُوفٍ
قریب که آزاد شود بر سر او و آن قریب صاحب کتبت
 فَلَا يَتَقَبَّلُ بِهِ وَهَلْ يَصِحُّ مَا ذَكَرَ السَّيِّدُ قَوْلَانِ
پس بر هر دو صحیح است همان آیه و درست است با آن سید درین آیه و در قول
 أَحَدِهِمَا نَعْمَ وَلَوْ اشْتَرَى مِنْ يَعْتَقُ عَلَيْهِ سَيِّدٌ
اگر چه بروینت بودن و اگر خرید کسی را که آزاد شود بر سید او
 صَحَّ فَإِنْ عَجَزَ وَصَارَ الْقَرَبُ لِلسَّيِّدِ عَمِقَ عَلَيْهِ
درست است پس عاجز و در دست قریب بر سید از او شود بر او
 وَلَوْ اشْتَرَى مِنْ يَعْتَقُ عَلَيْهِ لَيْزًا ذَنْ السَّيِّدِ
و اگر خرید کسی را که آزاد شود بر او به آذن سید
 لَمْ يَصِحَّ وَبِأَذْنِهِ فِيهِ قَوْلَانِ فِي تَبَرُّعَاتِهِ فَإِنْ
درست نباشد به آذن او در و آیه و قول در رایگان او پس اگر

جَوَازُهُ بِكَاتِبٍ عَلَيْهِ وَاعْتِاقُ الْمَكَاتِبِ وَكَتَابَتُهُ
رواداریم آنرا کتابت کند بر وی و آزاد کردن کتابت و کتابت او
 بَأْذَرِ الشَّيْءِ تَرْتَبُ عَلَى سَائِرِ تَرْتِبَاتِهِ أَنْ لَمْ يَطْعَمْ
شیر ازین سید تریب یافته بر دیگر ترتیبات او اگر
 نَصَحَ بِهَا فَالْعَتَقُ وَالْكِتَابَةُ أَوْلَىٰ وَإِنْ صَحَّحْنَا
درست ندادیم آنرا پس ازادر و کتابت کردن چهرت و اگر درست ندادیم
فَالصَّحْحُ الْمَنْعُ فَفصل الْكِتَابَةُ الْفَاسِدَةُ أَمَّا
پس از صحیح است
 فَشَرْطُ فَاسِدِهَا وَعَلَىٰ عَوْضِ فَاسِدِهَا وَالتَّاجِيلُ
شروط فاسد است یا بر عوض فاسد است یا بر تأجیل
 إِلَىٰ أَجَلٍ وَحَدِكَا الْكِتَابَةِ الصَّحِيحَةُ فِي حَقِّهَا
تا اجل واحد چون کتابت صحیح
أَحَدُهَا أَنَّهُ لَيْسَ تَقْبَلُ بِالْكَسْبِ وَيَصْرِفُ إِلَيْهِ
یک از آن است که بر سوداوی به کسب و صرف شود بر او
 أَنْ تُشْرِكَ بِمَنْزِلَةِ عَيْنِهِ وَمَهْرُ الْخَارِجَةِ إِذَا أُوطِئَتْ
ایش منابت برور و مهره خاریه هرگاه در طهر باشد
 بِالشَّهَةِ **وَالثَّانِي** أَنَّهُ إِذَا عَتِقَ بِأَدَاءِ الْمَالِ يَتَّبِعُهُ
شبهه و حکم دوم آن است که هرگاه آزاد شود بر اداء مال تابع او شود
 مَا نَقِيَ مِنَ الْكَسْبِ وَهِيَ كَالْتَّعْلُوقِ بِأَثَرِ الصَّفَا
اگر باقی است از کسب و آن چون تعلیق است بر دیگر صفات
 فِي أَنَّهُ يُعْتَقُ بِأَدَاءِ الْمَالِ وَأَنَّهُ لَا يُعْتَقُ بِأَدَاءِ
در آن که آزاد شود بر اداء کردن مال و بجز از اداء شود بر اداء

الشَّيْءِ عَنِ الْمَالِ وَأَنَّهَا يَطْلُ بِمَوْتِ الشَّيْءِ
سید از مال و برتر باطل شود بموت سید
 أَنَّهُ لَوْ أَوْصَىٰ بِرَقَبَتِهِ يَحُوزُ وَلَا يَحُوزُ أَنْ يَصْرِفَ
چون برتر اگر وصیت کرد بر رقبته بعد روا باشد و در انا سید اگر صرف شود
 إِلَيْهِ سَمَهُمُ الْمَكَاتِبِينَ وَخِلَافُ الْكِتَابَةِ الْفَاسِدِ
بر او سسم کاتبان و مختلف شود کتابت فاسده
 الصَّحِيحَةِ وَالتَّعْلُوقُ فِي حُكْمِ أَحَدِهَا أَنَّ
با صلیقه و تعلیق کردن در دو حکم یک از آن است
 لِلْبَدْفِخِ الْكِتَابَةِ الْفَاسِدَةِ بِخِلَافِ الصَّحِيحَةِ
که بر سید است منع کتابت فاسده بخلاف صحیح
وَالْتَّعْلُوقُ وَالثَّانِي أَنَّ الشَّيْءَ لَا يَمْلِكُ مَا
و تعلیق کردن و حکم دوم آنکه سید مالک شود آنچه
 يَأْخُذُ بِهِ بَلْ يَرْجِعُ الْعَبْدُ عَلَيْهِ بِمَا دَفَعَ وَهُوَ رَجِعُ
آنچه کند آنرا بلکه بر مخرج خود عبید برور آنچه من کرده و او رجوع کند
 عَلَى الْعَبْدِ بِقِيَمَةِ رَقَبَتِهِ وَيُعْتَبَرُ بِقِيَمَةِ يَوْمِ الْعَتَقِ
بر عبید شهرت بهار رقبته و اعتبار شود بهار روز آزاد
 فَإِنْ كَانَ مَا دَفَعَ الْعَبْدُ شَيْئًا لَاقِيَمَةً لَهُ
پس اگر باشد آنچه دفع کرده عبید چیزی که باشد بهار از او
 فَلَا رُجُوعَ لَهُ عَلَى الشَّيْءِ وَإِذَا تَجَانَسَ الْمَالَانِ
پس رجوع باشد از او بر سید در گاه هم جنس باشند دو مال
 فِيهِ قَوْلَانِ التَّقَاضِ وَصَاحِبِ الْفَضْلِ
پس در آن آمده قولها تقاضا کردن و صاحب زیاد بودن

يَرْجِعُ بِهِ وَإِذَا أَبْطَلَ السَّيِّدُ الْكِتَابَةَ فَيَدْعِي أَوْ
رجوع شود بر آن و هرگاه باطل کرد سید کتابت را پس لازم است
 يَتَّهَدُ عَلَيْهِ فَلَوْ أَدَّى الْعَبْدُ الْمَالَ وَتَنَاقَضَا
مشا بر وجه بر سر سید اگر او کرد عبد آن مال را و تناقض کردند
 السَّيِّدُ لَكُنْتُ فَسَفَرْتُ الْكِتَابَةَ وَأَنْكَرَ الْعَبْدُ
سید بوده ام سفار کرده ام کتابت را و انکار کرد عبد
 فَالْمُصَدِّقُ وَالْعَبْدُ يَمِينُهُ وَالْأَخِي الْأَخِي الْأَخِي
سید مصدق باشد عبد تا سوگند و در حق آن سید کتابت
 الْفَاسِدَةُ تَبْطُلُ بِمَجْنُونِ السَّيِّدِ وَالْمَجْرُومِ عَلَيْهِ
فاسده باطل بر دیوانه بودن سید و مجرمان بر او
 وَلَا تَبْطُلُ بِمَجْنُونِ الْعَبْدِ **فصل** إِذَا ادَّعى العبد
و باطل نشود بر دیوانه شدن عبد هرگاه دعوی کرد عبد
 الْكِتَابَةَ وَأَنْكَرَ السَّيِّدُ هُوَ الْمُصَدِّقُ كَذَالِو
کتابت را و انکار کرد سید پس او است مصدق و هم اگر
 جَرَى الْخِلَافُ مَعَ وَارِثِ السَّيِّدِ وَهُوَ يَخْلَفُ
جاری شد آن خلاف با وارث سید و او سوگند نبرد
 عَلَى نَفْسِ الْعَبْدِ وَتَوَاتَفَقَا عَلَى الْكِتَابَةِ وَخْتَلَفَا
بر نفس عظمی و اگر موافق آید بر کتابت و مختلف شدند
 فِي قَدْرِ النُّجُومِ أَوْ صِفَتِهَا فَيَتَّهَدُ الْفَانِ ثُمَّ بَعْدَ
اگر قدر نجوم را یا در صفت نجوم پس سوگند دهند پس بعد از
 التَّحَالُفِ لَمْ يَنْفَضِ السَّيِّدُ جَمِيعَ مَا يَدَّعِيهِ
تخالف اگر نفی کرده است سید تمام آنچه دعوی کرده اند
 فَلَا يَصِحُّ أَنَّهُ لَا يَنْفَضُ الْكِتَابَةَ وَلَكِنْ إِنْ لَمْ يَرْضَا
سید را صحیح است که نشود کتابت را وگن اگر رضای نداشتند

۲۱۲
 فَلَا يَصِحُّ أَنَّهُ لَا يَنْفَضُ الْكِتَابَةَ وَلَكِنْ إِنْ لَمْ يَرْضَا
سید را صحیح است که نشود کتابت را وگن اگر رضای نداشتند
 عَلَى شَيْءٍ يَنْفَضُ الْقَاضِي الْكِتَابَةَ وَإِنْ كَانَ قَدْ
بر چیزی سفار کند قاضی کتابت را و اگر مبتدئ
 قَضَى جَمِيعَ مَا يَدَّعِيهِ وَلَكِنْ الْمَكْتَبُ يَدَّعِي
نفی کرده است تمامی آنچه دعوی کرده اند اما کتابت دعوی کند
 أَنَّ لِعَبْدٍ الْمَقْبُوضِ وَدِيْعَةٌ فَالْعَبْدُ حَاصِلٌ وَ
که نفی مال مقبوض شده و دینیه است پس عتق حاصل شده است
 رَجَعَ السَّيِّدُ عَلَى الْمَكْتَبِ بِقِيمَتِهِ وَالْمَكْتَبُ
بر سید نشود سید بر کتابت بر بهای او و رجوع نشود کتابت
 بِمَا آدَى وَقَدْ يَتَّقَا صَانٌ وَلَوْ قَالَ السَّيِّدُ
با آنچه او کرده است و بر سر قطع کرده اند و اگر گفت سید
 كَاتَبْتُكَ وَأَنَا مَجْنُونٌ أَوْ مَجْرُومٌ وَأَنْكَرَ
کتابت کردم با تو و من دیوانه ام یا مجرمانه بودم و انکار کرد
 الْعَبْدُ فَالْمُصَدِّقُ السَّيِّدُ يَمِينُهُ إِنْ عُرِفَ
عبد پس مصدق سید است تا سوگند اگر معلوم است
 لَهُ جُنُونٌ أَوْ مَجْرُومٌ سَابِقٌ وَالْأَخِي الْمُصَدِّقُ الْعَبْدُ
اگر دیوانه یا مجرمانه سابق و اگر نه مصدق عبد است
 وَلَوْ وَضَعَ عَنِ الْمَكْتَبِ شَيْئًا مِنَ النُّجُومِ وَ
و اگر وضع کرد از کتابت چیزی از نجوم
 اخْتَلَفَا فَقَالَ السَّيِّدُ وَضَعَ النُّجُومَ الْأَوَّلَ
و مختلف شدند پس گفت سید وضع کرده ام نجوم اول را

شرح
 و الذم
 عتق

Handwritten text in Arabic script, likely a library or ownership stamp, located in the upper right corner of the right page.

Handwritten text in Arabic script, possibly a date or a specific reference, located in the middle of the right page.

Handwritten text in Arabic script, possibly a signature or a date, located at the bottom of the right page.

